

КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА

І.С. ЗАЯРНА

**МЕТОДИКА
ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ
АНГЛІЙСЬКОГО АРГУМЕНТАТИВНОГО
ПИСЬМА МАЙБУТНІХ ПРАВОЗНАВЦІВ**

Монографія

¹²⁵⁶
¹²³³
Львів-Торунь
Ліга-Прес
LIHA-PRES 2020

Рецензенти:

О. Б. Бігич — доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри методики викладання іноземних мов й інформаційно-комунікаційних технологій Київського національного лінгвістичного університету;

Ю. В. Ващенко — доктор юридичних наук, доцент, професор кафедри адміністративного права юридичного факультету Київського національного університету імені Тараса Шевченка;

О. М. Спірін — доктор педагогічних наук, професор, член-кореспондент НАПН України, проректор з цифровізації освітньо-наукової діяльності ДЗВО «Університет менеджменту освіти»

Рекомендовано до друку
Вченою радою юридичного факультету
Київського національного університету імені Тараса Шевченка
(протокол № 8 від 24.02.2020 р.)

Заярна І. С.

3-40 Методика дистанційного навчання англійського аргументативного письма майбутніх правознавців : монографія / І.С. Заярна. — Львів-Торунь : Ліга-Прес, 2020. — 264 с.

ISBN 978-966-397-214-5

DOI 10.36059/978-966-397-214-5

Монографія є одним із перших у вітчизняній науці методики викладання англійської мови для спеціальних цілей дослідженням, присвячених дистанційному навчання англійського аргументативного письма майбутніх правознавців. У роботі системно висвітлені теоретичні засади дистанційного навчання англійського аргументативного письма майбутніх правознавців: вивчено стан досліджуваності проблеми; визначено жанри англійського аргументативного письма юристів та їх лінгвістичні особливості; досліджені теоретико-методичні аспекти дистанційного навчання англійського аргументативного письма студентів-юристів. Особливу увагу авторка приділяє методиці дистанційного формування умінь англійського аргументативного письма засобами LMS MOODLE. Сформульовано цілі та зміст навчання англійського аргументативного письма, теоретично обґрунтовано та розроблено підсистему вправ та завдань, створено дидактичну модель е-навчання англійського аргументативного письма майбутніх правознавців. У третьому розділі монографічного дослідження експериментально перевірено ефективність авторської методики та розроблено методичні рекомендації щодо е-навчання англійського аргументативного письма майбутніх правознавців засобами LMS MOODLE.

Монографія може бути корисною науковцям, викладачам, аспірантам, студентам закладів вищої освіти, які цікавляться як методикою дистанційного навчання, так і особливостями навчання англійської мови для спеціальних цілей (право).

TARAS SHEVCHENKO NATIONAL UNIVERSITY OF KYIV

Inna ZAIARNA

**E-TEACHING ENGLISH
ARGUMENTATIVE WRITING TO
PROSPECTIVE LEGAL PROFESSIONALS:
THEORY AND PRACTICE**

Monograph

Reviewers:

Oksana B. Bihych — Dr. Habil. (Pedagogy), Professor, Department of Foreign Languages Methodology Teaching and Information and Communication Technologies, Kyiv National Linguistic University;

Yuliia V. Vashchenko — Dr. Habil. (Law), Associate Professor, Administrative Law Department, the Faculty of Law, Taras Shevchenko National University of Kyiv;

Oleh M. Spirin — Dr. Habil. (Pedagogy), Professor, Corresponding member of the National Academy of Educational Sciences of Ukraine, Vice-rector for Research and Digitalization, University of Educational Management

Recommended by the Academic Board of the Faculty of Law at
Taras Shevchenko National University of Kyiv
(Record No. 8, 24 February 2020)

Zaiarna, Inna

3-40 E-Teaching English Argumentative Writing to Prospective Legal Professionals: Theory and Practice : monograph / I.S. Zaiarna. — Lviv-Toruń : Liha-Pres. 2020. — 264 p.

ISBN 978-966-397-214-5

DOI 10.36059/978-966-397-214-5

The monograph deals with the issue on e-teaching English argumentative writing to law students. The research studies the theoretical aspects of distance teaching English argumentative writing to law students. The author states the problem, determines the genres of English argumentative writing within a legal discourse and studies their linguistic features. Specifics of distance teaching English argumentative writing to law students are examined. Special attention is paid to the development of the abilities in English argumentative writing by means of LMS MOODLE. The aims and the content of teaching English argumentative writing are specified. The author also develops the system of exercises and tasks as well as designs a didactic model for e-teaching English argumentative writing to prospective legal professionals. Chapter III of the research addresses the pilot testing and evaluation of the model for e-teaching English argumentative writing to law students. Guidelines for e-teaching English argumentative writing to prospective legal professionals by means of LMS MOODLE are also developed.

The monograph would be of particular interest to researchers, lecturers, PhD students, students of higher educational establishments who are interested in English for Specific Purposes distance teaching.

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА	7
------------------------	----------

РОЗДІЛ 1.

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ АНГЛІЙСЬКОГО АРГУМЕНТАТИВНОГО ПИСЬМА МАЙБУТНІХ ПРАВОЗНАВЦІВ	13
---	-----------

- 1.1 Навчання англійського аргументативного письма юристів
як предмет методичного дослідження 13
- 1.2 Аргументативне мовлення як компонент іншомовної
комунікативної компетентності майбутніх правознавців. . . . 35
- 1.3 Теоретико-методичні аспекти дистанційного навчання
англійського аргументативного письма студентів-юристів. . . 55

РОЗДІЛ 2.

МЕТОДИКА ДИСТАНЦІЙНОГО ФОРМУВАННЯ УМІНЬ АНГЛІЙСЬКОГО АРГУМЕНТАТИВНОГО ПИСЬМА МАЙБУТНІХ ПРАВОЗНАВЦІВ	104
--	------------

- 2.1. Цілі та зміст навчання англійського аргументативного
письма майбутніх правознавців. 104
- 2.2 Добір мовного та мовленнєвого матеріалу
для навчання англійського аргументативного письма
майбутніх правознавців. 117
- 2.3 Етапи та підсистема вправ і завдань для дистанційного
навчання англійського аргументативного письма
майбутніх правознавців. 136
- 2.4 Модель дистанційного навчання англійського
аргументативного письма студентів-правників. 163

РОЗДІЛ 3.	
ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНА ПЕРЕВІРКА	
МЕТОДИКИ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ	
АНГЛІЙСЬКОГО АРГУМЕНТАТИВНОГО ПИСЬМА	
МАЙБУТНІХ ПРАВОЗНАВЦІВ	175
3.1 Планування та підготовка експерименту.	
Розроблення критеріїв та норм оцінювання	
англійського аргументативного письма	175
3.2 Аналіз та інтерпретація результатів експерименту.	189
3.3 Методичні рекомендації щодо організації	
дистанційного навчання англійського аргументативного	
письма майбутніх правознавців	205
ПІСЛЯМОВА	216
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	224
ДОДАТКИ	254

ПЕРЕДМОВА

У сучасному світі знання англійської мови, як уніфікованого інструменту міжкультурної комунікації, є надзвичайно важливим для професійної діяльності юристів. Глобалізаційні процеси, їх швидкі зміни, що стосуються й професійної діяльності правників, вимагають від майбутнього спеціаліста в галузі права не лише набутих спеціальних знань, але й вільного володіння англійською мовою як мовою міжнародного спілкування. В умовах сьогодення вміння аргументовано викладати свої думки на письмі англійською мовою є визначальним для юриста, адже доводити власну позицію чи спростовувати аргументи опонентів — це основоположне вміння правника. Так, в умовах зростаючої уніфікації та гармонізації українського законодавства сучасний юрист постійно співпрацює з іноземними компаніями та організаціями, складає міжнародні договори, веде листування з клієнтами та колегами із різних юрисдикцій, представляє інтереси своїх клієнтів в європейських судах та комерційних арбітражах. Все це вимагає високого рівня компетентності та зумовлює важливість оволодіння навичками та вміннями англійського аргументативного письма студентами юридичного профілю під час навчання у закладах вищої освіти.

Поряд з цим, глобальні інтеграційні процеси та стрімкий розвиток інформаційних технологій впливають не лише на зміст навчання студентів юридичних ЗВО, але й на його форму, що ставить перед теорією та методикою навчання нові завдання: ефективність та доступність освіти, навчання без кордонів, навчання протягом життя. Одним із засобів рішення

цих викликів може стати дистанційне навчання, яке покликане удосконалювати і розвивати традиційні очні та заочні форми, інтегруючи в собі те краще, що накопичено ними із застосуванням в навчанні можливостей новітніх інформаційних технологій. Завдяки характерним рисам дистанційного навчання, таким як гнучкість (здатність навчатися у зручний для студента час), технологічність (використання в навчальному процесі нових досягнень інформаційних технологій), якість, яка не поступається традиційному навчанню, соціальна рівність (однакові можливості для здобуття вищої освіти незалежно від місця проживання, стану здоров'я і соціального статусу), інтернаціональність (можливість здобути освіту в навчальних закладах іноземних держав) навчання англійського аргументативного письма засобами дистанційного навчання створює низку переваг у процесі виконання поставлених навчальних задач і оволодіння необхідними мовними навичками та мовленевими вміннями.

Спеціальні наукові дослідження, присвячені проблемі дистанційної освіти та її впровадження в навчальний процес, демонструють всебічний інтерес зарубіжних і вітчизняних вчених до даної проблематики та слугують ґрунтовною теоретичною базою для цієї дослідницької роботи. Теоретичні основи дистанційного навчання досліджувалися Т. Андерсоном (Т. Anderson), А.А. Андреевим, А.В. Бейтсом (А.В. Bates), В.Ю. Биковим, Л.Г. Гавріловою, І.В. Герасименко, М. Дугіамасом (М. Dougiamas), В.Г. Кременем, В.М. Кухаренком, Н.В. Морзе, М.Г. Муром (М.Г. Moor), О.М. Спіріним, Г.А. Шиліною, Б.І. Шуневичем, О.М. Харою, Б. Холбергом (В. Holmberg), М.А. Умрик. Психолого-педагогічним аспектам дистанційної освіти присвячені результати наукових розвідок П.Г. Асоянц, Е.А. Гурова, С.В. Добровольської, В.І. Овсянникова, М.Л. Смультсон,

A. Cropley & T. Kahl, R. Nicholls, R. Wegener & J.M. Leimeister, R. Włodkowski. Проблема навчально-методичного забезпечення дистанційного навчання та методологія створення навчальних дистанційних курсів розглядалися В.П. Андрущенком, В.Ю. Биковим, В.В. Вишнівським, Н.В. Жевакіною, Г.О. Козлаковою, В.А. Кравцем, О.О. Нікішовим. Особливий науковий інтерес в межах вивчення методики дистанційного навчання англійського аргументативного письма викликають роботи вчених-методистів, присвячені особливостям дистанційного навчання іноземної мови: Ю.В. Батуріної, Г.Р. Біккулової, О.В. Бутенкової, О.В. Жовнич, Н.В. Майер, В.П. Свиридюк.

У свою чергу, аргументативне мовлення також завжди було у колі інтересів вітчизняних і зарубіжних вчених з різних галузей знань. Вагомими для нашого дослідження є результати наукових розвідок *вчених-лінгвістів* (А.Н. Баранова, А.Д. Белової, Ф.Х. ван Емерена (F. Eemeren), С.Л. Клімінської, Б.І. Маленького, В.І. Охріменко, Н.А. Ощепкової, І.І. Пірог, Т.А. Скуратовської, О.Е. Сухаревої), *вчених-правників* (Р. Алекси, Т.І. Дудаш, К.В. Каргіна, М.І. Козюбри, Р.Д. Ляшенка, П.М. Рабіновича, С. Тульміна (S. Toulmin), Е. Фетеріса (E. Feteris), *вчених-логіків* (А.Є. Конверського, Л.Г. Комахи, А.П. Політюк, І.В. Хоменко, О.Ю. Щербини), *вчених-психолінгвістів* (Л.С. Виготського, В.П. Глухова, І.А. Зимньої, І.М. Іванової, А.А. Леонтєва, О.М. Лозової, А.Р. Лурії), *вчених-психологів* (Т.А. Вакалюк, Р.А. Влодарчика, Е.Р. Дамірчарі, Л.А. Киенко-Романюк, П.Г. Лубочнікова, Н.Ю. Туласиної). Особливий науковий інтерес становлять результати спеціальних досліджень *вчених-методистів*: І.Б. Антонової, О.А. Баранової, Ю.В. Батуріної, Г.М. Гаврилової, В.В. Дацюк, С.М. Мусульбес, Т.О. Румянцевої.

Разом з тим, незважаючи на всебічний інтерес вчених та суттєві здобутки в галузі методики навчання аргументативного мовлення, мусимо констатувати, методика дистанційного навчання англійського аргументативного письма майбутніх правознавців не була предметом спеціального дослідження і вимагає окремого ґрунтовного вивчення у межах цього монографічного дослідження.

Своє системне наукове вирішення знайшли, зокрема, такі завдання: 1) вивчено стан дослідженості проблеми дистанційного навчання англійського аргументативного письма майбутніх правознавців; з'ясовано логічні та лінгвістичні особливості англійського аргументативного письма майбутніх правознавців; виокремлено найбільш поширені жанри англійського аргументативного письма в межах юридичного дискурсу; 2) досліджено теоретико-методичні засади дистанційного навчання англійського аргументативного письма: конкретизовано поняття «дистанційне навчання англійського аргументативного письма», визначено підходи, принципи та методи; 3) окреслено цілі та зміст навчання англійського аргументативного письма майбутніх правознавців; 4) обґрунтовано критерії добору текстового, мовного та мовленнєвого матеріалів для навчання англійського аргументативного письма майбутніх правознавців; 5) розроблено підсистему вправ та завдань для дистанційного навчання англійського аргументативного письма майбутніх правознавців, створено модель організації процесу навчання; 6) експериментально перевірено ефективність авторської методики дистанційного навчання англійського аргументативного письма майбутніх правознавців засобами LMS MOODLE та розроблено методичні рекомендації щодо її ефективного впровадження у навчальний процес.

Реалізація поставлених завдань відбувалася шляхом застосування системи загальних та спеціальних методів наукового пізнання. Теоретичні методи: аналіз наукової літератури з методики навчання англійської мови як іноземної, з психології та психолінгвістики, з методики дистанційного навчання; аналіз чинних програм з іноземної мови за фаховим спрямуванням (право) для закладів вищої освіти, узагальнення теоретичного досвіду навчання англійського аргументативного письма у вищій школі та застосування засобів дистанційної освіти для навчання студентів-юристів; метод моделювання — для обґрунтування та розроблення моделі дистанційного навчання англійського аргументативного письма майбутніх правознавців; емпіричні методи: метод опитування студентів-правників, практикуючих юристів, викладачів юридичної англійської мови з метою дослідження оптимальних шляхів розроблення ефективної моделі дистанційного навчання англійського аргументативного письма студентів-юристів; експериментальне навчання — з метою перевірки ефективності авторської методики; статистичні методи (U — критерій Манна-Уїтні та G -критерій знаків) — для обробки й аналізу результатів експерименту.

Монографія підготовлена у 2019–2020 роках на кафедрі іноземних мов юридичного факультету Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Основою для написання монографії стала дисертаційна робота на тему: «Методика дистанційного навчання англійського аргументативного писемного мовлення майбутніх правознавців», захищена 27.06.2019 р. на засіданні спеціалізованої вченої ради К 26.001.49 Київського національного університету імені Тараса Шевченка.

Авторка висловлює щире подяку своєму науковому керівнику кандидату філологічних наук, професору,

проректору з науково-педагогічної роботи (міжнародні зв'язки) Київського національного університету імені Тараса Шевченка Петру Олексійовичу Беху, членам кафедри методики викладання української та іноземних мов і літератур Інституту філології та кафедри іноземних мов юридичного факультету Київського національного університету імені Тараса Шевченка, усім нашим колегам за підтримку та цінні поради під час підготовки цього дослідження. Ми будемо щиро вдячні за змістовні рекомендації та поради для їх врахування у наших подальших наукових розвідках (email: izaiarna@gmail.com).

РОЗДІЛ 1

Теоретичні засади дистанційного навчання англійського аргументативного письма майбутніх правознавців

У першому розділі вивчено стан досліджуваності проблеми дистанційного навчання англійського аргументативного письма студентів-юристів; визначено жанри англійського аргументативного письма юристів та їх лінгвістичні особливості; досліджені теоретико-методичні аспекти дистанційного навчання англійського аргументативного письма майбутніх правознавців.

1.1 Навчання англійського аргументативного письма юристів як предмет методичного дослідження

Аргументативне мовлення завжди було у колі інтересів науковців із різних галузей знань. Спеціальні дослідження з методики, лінгвістики, психології, психолінгвістики, логіки, теорії права, присвячені даній проблематиці, вивчають широкий ряд питань, безпосередньо пов'язаних із проблемою дистанційного навчання англійського аргументативного письма майбутніх правознавців.

Серед лінгвістів особливий інтерес в рамках нашого дослідження викликають роботи А.Н. Баранова¹, присвя-

---

¹ Баранов А. Н. Лингвистическая теория аргументации (когнитивный подход): автореф. дис. д-ра филол. наук: 10.02.01. Москва: 1990. 48 с.

чені когнітивному підходу до лінгвістичної теорії аргументації, А.Д. Белової², присвячені вивченню лінгвістичних аспектів аргументації, Ф.Х. ван Еемерена³ про мовленнєві акти в аргументативних дискусіях, де автор обґрунтовує теоретичну модель аналізу дискусії, спрямованої на вирішення конфлікту точок зору, С.А. Клімінської⁴, присвячені лінгвістичним засобам реалізації стратегій і тактик переконання в аргументованому дискурсі, Б.І. Маленького⁵, де вчений розглядає аргументативні стратегії в німецькому економічному дискурсі, В.І. Охріменко⁶ присвячені лінгвокогнікативним та прагматичним аспектам аргументації в іспаномовній рекламі, Н.А. Ощепкової⁷, де дослідниця вивчає стратегії і тактики в аргументованому дискурсі на матеріалах політичних дебатів, І.І. Пірог⁸, присвячені прагмалінгвістичним особливостям аргументації в сучасній німецькій публіцистиці, Т.А. Скуратовської⁹,

---

² Белова А. Д. Лингвистические аспекты аргументации. Киев: Астрея, 1997. 311 с.

³ Еремерен Ф. Х. Речевые акты в аргументативных дискуссиях: теоретическая модель анализа дискуссии, направленной на разрешение конфликта мнений. Санкт-Петербург: Нотабене, 1994. 239 с.

⁴ Климинская С. А. Лингвистическое средство реализации стратегий и тактик убеждения в аргументативном дискурсе: на материале англоязычных телевизионных дискуссий: автореф. дис. ... канд. филол. наук: 10.02.04; Моск. гос. лингвист. ун-т. Москва, 2010. 25 с.

⁵ Маленький Б. І. Аргументативні стратегії в німецькому економічному дискурсі (на матеріалі жанру ток-шоу): дис. ... канд. філол. наук: 10.02.04. Київ, 2018. 241 с.

⁶ Охріменко В. І. Лінгвокогнікативні та прагматичні аспекти аргументації в іспаномовній рекламі: дис. ... канд. філол. наук: 10.02.05. Київ, 2002. 233 с.

⁷ Ощепкова Н. А. Стратегии и тактики в аргументативном дискурсе: прагмалінгвістичний аналіз убедительности рассуждения: (на материале политических дебатов): автореф. дис. ... канд. филол. наук: 10.02.19; Калужский гос. пед. ун-т им. К. Э. Циолковского. Калуга, 2004. 18 с.

⁸ Пірог І. І. Аргументація в сучасній німецькій публіцистиці: прагмалінгвістичний аспект (на матеріалі економічних текстів): автореф. дис. ... канд. філол. наук: 10.02.04; Харк. нац. ун-т ім. В. Н. Каразіна. Харків, 2009. 20 с.

⁹ Скуратовська Т. А. Аргументація в американському судовому дискурсі (на матеріалі справ за участю суду присяжних): автореф. дис. ... канд. філол. наук: 10.02.04. Київ, 2002. 20 с.

присвячені аргументації в американському судовому дискурсі (на матеріалі справ за участю суду присяжних), О.Е. Сухаревої¹⁰, де авторкою вивчається проблема переконливості монологу на матеріалах публічних промов. Результати досліджень вчених-лінгвістів будуть нами використані для розв'язання проблем, що стосуються основних компонентів методики дистанційного навчання англійського аргументативного письма: визначення цілей, змісту, технологій та допоміжних засобів навчання.

Важливе значення для нашого дослідження методики навчання аргументативного письма мають наукові здобутки вчених-логіків. Так, аргументація як категорія науки логіки була також предметом спеціальних розвідок таких науковців як В.І. Кіріллово та А.А. Старченко (особливу увагу дослідники приділили юридичній аргументації)¹¹, А.Е. Конверський (вчений розглядає поняття і структуру юридичної аргументації)¹², Л.Г. Комаха (дослідниця вивчала логічний аналіз дискурсу аргументації у філософії)¹³, А.П. Політюк (дослідження авторки присвячене аргументації як предмету неформальних досліджень (неформальна логіка та риторична аргументація)¹⁴, І.В. Хоменко (науковець сформулювала основні правила щодо

---

¹⁰ Сухарева О. Э. Западная риторическая традиция и проблема убедительности монолога: на материале публичной речи: автореф. дис. ... канд. филол. наук: 10.02.19; Удмурт. гос. ун-т. Ижевск, 2010. 22 с.

¹¹ Кириллов В. И., Старченко А. А. Логика: учебник для юридических вузов / под ред. проф. В. И. Кириллова. Изд. 6-е, перероб. и доп. Москва: ТК Велби; Изд-во Проспект, 2008. 240 с.

¹² Конверський А. Є. Логіка: підручник для студентів юридичних факультетів. 3-тє вид, перероб. та доп. Київ: Центр учбової літератури, 2012. 296 с.

¹³ Комаха Л. Г. Логічний аналіз дискурсу аргументації у філософії: дис. ... д-ра філол. наук: 09.00.06. Київ, 2016. 425 с.

¹⁴ Політюк А. П. Аргументація як предмет неформальних досліджень: неформальна логіка та риторична аргументація: дис. ... канд. філол. наук: 09.00.06. Київ, 2015. 220 с.

структурних елементів аргументації)¹⁵, О.Ю. Щербина (наукова праця присвячена логічному аналізу юридичної аргументації)¹⁶. Результати досліджень вчених-логіків слугують фундаментом у процесі навчання аргументативного мовлення, вони розкривають зміст та структуру аргументативних процесів (доведення, переконання, спростування) та ключові правила формулювання їх основних структурних елементів (теза, аргумент, демонстрація), що дозволяє нам в межах цієї дисертаційної роботи визначити зміст навчання аргументативного письма, відповідні навички та уміння.

Зважаючи на правову сферу застосування англійського аргументативного писемного мовлення, обумовлену метою нашого дисертаційного дослідження, не менш важливими є результати наукових розвідок вчених-правників, присвячених юридичній (правовій) аргументації. Зокрема, Р. Алекси (юридична аргументація як раціональний дискурс)¹⁷, Т.І. Дудаш (поняттєвий інструментарій дослідження правової аргументації)¹⁸, К.В. Каргіна (поняття і елементи юридичної аргументації)¹⁹, М.І. Козюбри (юридична аргументація в рамках дослідження загальної теорії права)²⁰, Р.Д. Ляшенка (правова аргументація у сфері правотворчості)²¹, П.М. Рабіновича (загальнотеоретичні харак-

---

¹⁵ Хоменко І. В. Логіка: теорія та практика: підручник. Київ: Центр учбової літератури, 2010. 400 с.

¹⁶ Щербина О. Ю. Логічний аналіз юридичної аргументації: дис. ... д-ра. філос. наук: 09.00.06. Київ, 2014. 424 с.

¹⁷ Алекси Р. Юридическая аргументация как рациональный дискурс / пер. с нем. М. В. Антонова // Российский ежегодник права. 2008. № 1.

¹⁸ Дудаш Т. І. Правова аргументація: стан та перспективи дослідження // Вісник Львівського університету. 2016. № 62. Серія юридична. С. 3–13.

¹⁹ Каргин К. В. Понятие и элементы юридической аргументации: монография. Новгород: Нижегород. прав. акад., 2011. 68 с.

²⁰ Загальна теорія права: підручник / за заг. ред. М. І. Козюбри. Київ: Ваіте, 2015. 392 с.

²¹ Ляшенко Р. Д. Правова аргументація у сфері правотворчості // Учен. зап. Таврич. нац. ун-та им. В. И. Вернадского. Серия «Юрид. науки». 2012. Т. 25 (64). № 2. С. 74–79.

теристики правової аргументації)^{22, 23}, С. Тульміна (S. Toulmin) (використання аргументів)²⁴, Е. Фетеріса (E. Feteris) (основи юридичної аргументації на матеріалах судових рішень)²⁵. Внесок вчених-правників для нашої роботи є вагомим і значущим, адже дозволяє врахувати особливості юридичної (правової) аргументації, яка не обмежується лише сферою свого застосування, а також враховує колізію між нормами, можливість формулювання правозастосовних рішень всупереч дослівному тексту норм (*contra legem*), зокрема у випадках їх застарілості, невідповідності правовим цінностям, тощо.

З точки зору психології в межах вивчення питання методики дистанційного навчання англійського аргументативного письма студентів-юристів нам вбачаються важливими результати досліджень, присвячених психологічним та психолінгвістичним процесам, які супроводжують аргументативне писемне мовлення юристів, ті особливості мислення, які повинні бути враховані в подальшому у методиці навчання англійського аргументативного письма. Зокрема, психолінгвістичні особливості мовленнєвої діяльності були предметом досліджень вітчизняних і зарубіжних науковців: Л.С. Виготський (психологічні дослідження мислення і мовлення)²⁶, В.П. Глухов (психолінгвістика: теорія мовленнєвої

---

²² Рабінович П. Правова аргументація (вихідні загальнотеоретичні характеристики) // Юрид. вісн. України. 2015. № 17–18. С. 18–29.

²³ Рабінович П. М., Дудаш Т. І. Правова аргументація: терміно-поняттєвий інструментарій дослідження // Вісник Національної академії правових наук України. 2016. № 2 (85). С. 8–20.

²⁴ Toulmin, S. E. *The Uses of Argument*. Cambridge, 2003. 259 p.

²⁵ Feteris E., Feteris T. *Foundamentals of Legal Argumentation: a Survey of Theories on Justification of Judicial Decisions* // *Argumentation Library*. Dordrecht: Springer, 1999. Vol. 1. 225 p.

²⁶ Выготский Л. С. *Мышление и речь: психологические исследования*. Москва: ГСЭИ, 1934. 324 с.

діяльності)²⁷, І.А. Зимняя (психологія навчання іноземній мові; лінгвопсихологія мовленнєвої діяльності; психологічні аспекти навчання говорінню іноземною мовою)^{28, 29, 30}, І.М. Іванова (психолінгвістичні передумови навчання професійно орієнтованого англomовного письма студентів-туризмознавців)³¹, А.А. Леонтьев (взаємозв'язок мови, мовлення та мовленнєва діяльність)³², О.М. Лозова (психологічні аспекти засвоєння іноземної мови)³³, А.Р. Лурія (основні проблеми нейролінгвістики)³⁴. Психологічним особливостям логічного та критичного мислення присвячені праці Т.А. Вакалюк (підготовка майбутніх учителів інформатики до розвитку логічного мислення старшокласників)³⁵, Р.А. Владарчика (образно-логічне мислення як фактор розвитку інтелектуальної сфери суб'єкту)³⁶, Е.Р. Дамірчарі (розвиток професійно-логічного мислення

---

²⁷ Глухов В. П., Ковшиков В. А. Психолінгвістика. Теорія речової діяльності. Москва: АСТ, 2007. 223 с.

²⁸ Зимняя И. А. Лінгвопсихологія речової діяльності. Москва: Московський психолого-соціальний інститут; Воронеж: НПО «МОДЭК», 2001. 432 с.

²⁹ Зимняя И. А. Психологічні аспекти навчання говорінню на іноземному мові. Москва, 1985.

³⁰ Зимняя И. А. Психологія навчання іноземній мові (на матеріалі російської мови як іноземної). Москва: Російська мова, 1989. 219 с.

³¹ Іванова І. М. Психолінгвістичні передумови навчання професійно орієнтованого англomовного письма студентів-туризмознавців // Вісник КНЛУ. Серія Педагогіка та психологія. 2015. Вип. 4. С. 38–45.

³² Леонтьев А. А. Язык, речь, речевая діяльність. Красанд, 2010. 216 с.

³³ Лозова О. М. Психологічні аспекти засвоєння іноземної мови: навчально-методичний посібник. Київ, 2010. 143 с.

³⁴ Лурія А. Р. Основные проблемы нейролінгвістики. Москва, 1975.

³⁵ Вакалюк Т. А. Підготовка майбутніх учителів інформатики до розвитку логічного мислення старшокласників: теоретико-методологічний аспект: монографія. Житомир: Вид-во ЖДУ імені І. Франка, 2013. 236 с.

³⁶ Владарчик Р. А. Образно-логічне мислення як фактор розвитку інтелектуальної сфери суб'єкта: дис. ... канд. псих. наук: 19.00.01. Красноярськ, 2008. 208 с.

у студентів економічних спеціальностей)³⁷, Л.А. Киенко-Романюк (розвиток критичного мислення студентської молоді як загальнопедагогічна проблема)³⁸, П.Г. Лубочнікова (психологічні механізми розвитку логічного мислення суб'єкту у процесі когнітивної діяльності)³⁹, Н.Ю. Туласиної (розвиток критичного мислення студентів в процесі навчання іноземній мові)⁴⁰. Здобутки вчених-психологів та психолінгвістів, що стосуються закономірностей мовленнєвої діяльності, функціонування мислення, пам'яті, сприймання, уваги, мотивації, їх індивідуальні прояви будуть нами також обов'язково враховані в межах цієї монографічної роботи, що ґрунтовно посилить її наукове значення.

Таким чином, вагомий внесок вчених із суміжних до тематики нашого дослідження галузей знань (лінгвістики, психології, психолінгвістики, логіки, права) складає фундаментальну теоретичну основу для подальших лінгвометодичних розвідок і дозволяє всебічно охопити коло питань, безпосередньо пов'язаних з методикою дистанційного навчання англійського аргументативного письма майбутніх правознавців, що і стане нашим наступним кроком в процесі вивчення стану досліджуваності проблеми методики навчання аргументативного мовлення.

---

³⁷ Дамирчари Э. Р. Развитие профессионально-логического мышления у студентов экономических специальностей с помощью коммуникативно-мыслительной технологии погружения в профессию: дис. ... канд. псих. наук: 19.00.07. Ростов-на-Дону, 2005. 195 с.

³⁸ Киенко-Романюк Л. А. Развитие критичного мислення студентської молоді як загальнопедагогічна проблема: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.01; Ін-т вищ. освіти АПН України. Київ, 2007. 22 с.

³⁹ Лубочников П. Г. Психологические механизмы развития образно-логического мышления субъекта в процессе когнитивной деятельности: дис. ... канд. псих. наук: 19.00.01. Красноярск, 2004. 212 с.

⁴⁰ Туласынова Н. Ю. Развитие критического мышления студентов в процессе обучения иностранному языку: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.01. Якутск, 2010. 203 с.

Аналіз наукових праць та останніх досліджень з методики навчання іноземних мов свідчить про те, що аргументативне мовлення завжди було у колі інтересів вітчизняних і зарубіжних учених-методистів.

Методиці використання письма як засобу навчання аргументуванню англійською мовою у немовному ЗВО присвячене дослідження І.Б. Антонової. Вчена визначає аргументування як інтелектуально-мовленнєву діяльність, яка реалізується шляхом побудови певного типу тексту, який може складатися зі знаків як писемного, так і усного мовлення. Авторка переконана, що особливістю аргументаційного тексту є те, що в ньому реалізується логіко-лінгвістична структура, яку слід розуміти як сукупність речень, вимовлених чи написаних аргументатором і адресованих реципієнту, при цьому аргументатор сподівається, що реципієнт прийме одну із пропозицій внаслідок прийняття ним інших аргументів аргументатора. Дослідницею також були визначені чотири типи аргументаційного тексту (текст-обґрунтування, текст з частковим спростуванням тези, текст-повне спростування тези, полемічний текст) та їх загальні характеристики: приналежність до одного функціонально-мовленнєвого різновиду — роздуму; обов'язкова наявність в них таких компонентів як теза та аргументаційна частина; способи аргументації (індуктивний/дедуктивний); засоби аргументації (приклади, факти, статистика, цитування); наявність логіко-семантичних схем⁴¹. Тим не менше, не зважаючи на вагомість результатів дослідження І.Б. Антонової, вченою не були розглянуті особливості професійної сфери застосування аргументативного писемного мовлення, що безпосередньо впливає на визначення цілей та змісту навчання майбутніх фахівців у галузі права.

---

⁴¹ Антонова И. Б. Методическая эффективность использования письма как средства обучения аргументированию в неязыковом вузе: английский язык: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.02; Моск. лингвистический ун-т. Москва, 1994. 21 с.

У межах нашого дослідження інтерес представляють також результати наукових розвідок О.А. Баранової, присвячених методиці навчання аргументованому писемному висловлюванню. Наукиня визначає аргументативне писемне висловлювання як продукт мисленневої діяльності, що являє собою завершений текст, іншими словами єдність змісту та мовної форми, які включають понятійний та емоційні елементи, побудовані у відповідності до норм писемного мовлення і за законами логіки з метою переконати опонента у правильності своєї точки зору. О.А. Баранова конкретизує вміння для створення писемного роздуму, а саме: загально навчальні уміння, комунікативно-мовленнєві та аргументативні. Дослідницею також розроблені модулі послідовного формування вмінь навчання писемному роздуму (розкриття теми, структурування аргументативного тексту, складання аргументативного абзацу, формулювання вступу і висновків роздуму, лінгвістичне оформлення писемного доведення, комбінування сформованих умінь)⁴². На жаль, вченою не були враховані психологічні та психолінгвістичні особливості навчання аргументативного писемного висловлювання, що не дозволило вивчити вплив окремих психологічних процесів на якість оволодіння іншомовним аргументативним письмом.

Навчання аргументованому дискурсу у сфері писемного мовлення у мовних закладах вищої освіти досліджувала С.М. Мусульбес. Вченою було обґрунтовано та змодульовано процес навчання писемного аргументативного дискурсу на просунутому етапі навчання у мовному закладі вищої освіти, розглянуті основні характеристики та структура писемного аргументативного дискурсу, виокремленні та описані складові

---

⁴² Баранова Е. А. Методика обучения аргументированному письменному высказыванию: на материале французского языка, языковой факультет: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.02; Моск. гос. гуманитар. ун-т им. М. А. Шолохова. Орел, 2013. 23 с.

писемної мовленнєвої компетенції, що обумовлює розвиток здібностей до писемної аргументації⁴³.

Виходячи із завдань нашого дисертаційного дослідження, особливий інтерес представляє розроблена С.М. Мусульбес методика навчання писемного аргументуючого дискурсу, яка передбачає інтеграцію лінгвістичного, риторичного, лінгводидактичного та психолінгвістичного знання, а також модель навчання аргументативного писемного дискурсу, яка реалізується в чотири етапи. Так, на першому етапі відбувається орієнтування в комунікативній ситуації, коли студенти ознайомлюються й аналізують тексти-моделі та оволодівають уміннями інтерпретувати писемний аргументативний дискурс, що особливо актуально в умовах навчання майбутніх юристів, адже очікуваний результат англійського аргументативного письма може бути досягнутий лише за умови повного орієнтування студента в заданій ситуації спілкування, тобто його предметних знань у відповідній галузі права; на другому етапі відбувається організація матеріалу та планування писемного аргументативного дискурсу, тобто складання плану майбутнього писемного аргументативного дискурсу; на етапі написання студенти оволодівають дискурсивною стратегією побудови писемного висловлювання, за чим слідує четвертий етап редагування власного аргументативного дискурсу, який також вважаємо доцільним в процесі дистанційного навчання англійського аргументативного письма студентів-юристів. Не применшуючи значущості та ефективності, запропонованої С.М. Мусульбес методики навчання аргументуючого дискурсу у сфері писемного спілкування, вважаємо за доцільне зауважити на необхідності виокремлення аргументативного етапу, спрямованого на

---

⁴³ Мусульбес С. Н. Обучение аргументирующему дискурсу в сфере письменного общения: (языковой вуз, продвинутый этап, английский язык): дис. ... канд. пед. наук: 13.00.02; Моск. гос. лингв. ун-т. Москва, 2005. 202 с.

оволодіння знаннями про структурно-композиційні частини аргументації, її способи та форми, а також на оволодіння уміннями аргументативного писемного мовлення.

У рамках дослідження методики навчання майбутніх філологів англійського усного монологічного персуазивного мовлення, С.В. Білоус було розроблено модель навчання майбутніх філологів англійського усного монологічного персуазивного мовлення в комплексі аргументативних, емотивних і оцінних тактик в жанрах аналітичного коментаря та публічного виступу. Науковцем також були сформульовані методичні та лінгвістичні засади, розроблені етапи навчання, створено підсистему вправ та завдань⁴⁴. Значущими для нас є висновки, зроблені С.В. Білоус, щодо аргументативних тактик як складових персуазивного мовлення, які спрямовано впливають на раціональну сферу світосприйняття людини і реалізуються за допомогою системи тверджень, призначених для виправдання або спростування якоїсь думки. В межах дослідження навчання аргументативного писемного мовлення цінними, услід за С.В. Білоус, будемо виокремлювати тактики прямої аргументації, непрямої аргументації, посилення на авторитетну думку, актуалізації проблеми, вказівки на способи розв'язання проблем, дискредитації опонента, акцентування невиконаних обіцянок опонента, опори на загальнолюдські цінності, націленості на майбутнє, єднання, квантифікації⁴⁵. Разом з тим, враховуючи правову сферу реалізації англійського аргументативного письма, варто також додати такі аргументативні тактики як посилення на законодавство, сталу юридичну практику, судові рішення, опору на верховенство права та людиноцентризм,

---

⁴⁴ Білоус С. В. Навчання майбутніх філологів англійського усного монологічного персуазивного мовлення: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.02; КНУ імені Т. Шевченка. Київ, 2017. 22 с.

⁴⁵ Там само. С. 5.

акцентування на протизаконні дії опонента чи його ухилення від виконання своїх юридичних забор'язань.

Вагомим в рамках нашого дослідження є внесок Г.М. Гаврилової, яка досліджує питання формування писемномовленневої аргументативної компетенції у студентів гуманітарних спеціальностей на базі англійської мови. Так, дослідниця визначає іншомовну писемномовленневу аргументативну компетенцію студентів гуманітарних спеціальностей як здатність адресанта в іншомовному письмовому висловлюванні висувати і обґрунтовувати тезу, з метою переконати реципієнта за допомогою потрібних аргументів в певному баченні явища, предмету чи ситуації, з коректним і свідомим використанням схем і прийомів аргументації. У структурі іншомовної писемномовленневої аргументативної компетенції Г.М. Гаврилова виокремлює аргументативні знання, інтегративні аргументативні вміння, аргументативні навички та аргументативні якості та здатність. Вчена пропонує модель формування іншомовної писемномовленневої аргументативної компетенції, в основі якої процесуально-рефлексивний та результативно-риторичний підходи. У рамках даної моделі, Г.М. Гаврилова використовує модульний комплекс вправ з використанням аргументативного мікротексту як одиниці навчання, а контроль рівня сформованості іншомовної писемномовленневої аргументативної компетенції визначається критерієм аргументативно-комунікативної грамотності письмового аргументативного тексту, створеного студентом. Крім того, дослідниця обґрунтовує доцільність та ефективність застосування матеріалів теорії аргументації в процесі навчання іноземній мові, пропонує комплексний підхід до аналізу логіко-композиційної та логіко-семантичної структури аргументативного мікротексту та доводить можливість поширення методики створення аргументативних мікротекстів на аргументативні

макротексти⁴⁶. Результати досліджень Г.М. Гаврилової викликають інтерес та слугують фундаментом для нашої роботи в межах визначення аргументативної компетенції як складової іншомовної професійної компетенції майбутніх юристів.

Методику навчання аргументативного мовлення студентів 3 курсу мовного педагогічного ЗВО вивчала Т.О. Румянцева. Зокрема, було визначено поняття «аргументативне спілкування», досліджені його психологічні і прагмалінгвістичні характеристики, виокремлені змістові одиниці аргументативного спілкування та створена його логіко-комунікативна модель. Учена довела, що формування та розвиток вмінь аргументативного спілкування у студентів 3 курсу мовного ЗВО повинно здійснюватися з урахуванням психологічних та лінгвістичних характеристик аргументативного спілкування як особливого виду мовленнєвого спілкування, із властивими лише йому функціонально-змістовими та структурно-прагматичними властивостями, який поєднує соціально-психологічну модель спілкування з семантикою, синтактикою та прагматикою аргументації. Щодо самої моделі навчання аргументативного спілкування, то вона реалізується в спеціальному комплексі вправ, побудованих з урахуванням ієрархічно-організованої системи одиниць навчання на основі спеціально відібраного мовного матеріалу⁴⁷. У межах нашого дослідження цінними є положення щодо формування та розвитку аргументативних умінь, які будуть нами враховані під час розробки підсистеми вправ для дистанційного навчання англійського

---

⁴⁶ Гаврилова А. Н. Формирование письменно речевой аргументативной компетенции у студентов гуманитарных специальностей (английский язык): дис. ... канд. пед. наук: 13.00.02; Санкт-Петербург. гос. ун-т. Санкт-Петербург, 2011. 277 с.

⁴⁷ Румянцева Т. А. Обучение аргументативному общению студентов 3 курса языкового педагогического вуза: (на материале немецкого языка): дис. ... канд. пед. наук: 13.00.02; Пензенский гос. пед. ун-т им. В. Г. Белинского. Пенза, 1999. 240 с.

аргументативного письма, а саме: дотримання ієрархічної послідовності одиниць навчання аргументативному спілкуванню: аргументативне висловлювання, аргументативний акт, аргументативний цикл, аргументативний дискурс; врахування всіх видів конкретних спеціальних аргументативних вмінь та ситуацій спілкування, що моделюють необхідні умови аргументаційного спілкування. Разом з тим, додаткової уваги в цій роботі вимагає конкретизація аргументативних умінь та комунікативних ситуацій спілкування, притаманні писемному мовленню юристів.

Особливий інтерес в рамках нашого дослідження методики дистанційного навчання англійського аргументативного письма студентів-юристів представляє науковий доробок Ю.В. Батуриної, яка досліджувала формування аргументативних стратегій у магістрів-психологів з використанням мережевих комп'ютерних технологій (на матеріалі англійської мови). Зокрема, вченою були виокремлені аргументативні стратегії і тактики, необхідні для оволодіння магістрами-психологами англійською мовою, визначені їх психологічні та лінгвістичні особливості. Ю.В. Батурина обґрунтувала та розробила одиницю організації навчального матеріалу та комплекс вправ для оволодіння стратегіями і тактиками аргументації англійською мовою магістрами-психологами. Вчена декларує, що оптимальна методика навчання стратегіям і тактикам аргументації повинна базуватися на зв'язках між предметами 1) дисциплінарного комплексу психологічного напрямку, що забезпечує усвідомлення механізмів протікання психічних процесів індивідуума та застосування вивчених технік для підвищення власного рівня уваги, розвиток пам'яті, покращення сприйняття, розвиток мислення, 2) елементів науки «Логіка» та «Теорія аргументації», що дозволяє застосовувати методи логічної побудови і аналізу іншомовного

мовлення та прийоми, за допомогою яких майбутні психологи можуть підсилювати чи змінювати переконання аудиторії чи окремих людей під час практичної діяльності, та 3) науки «Риторика», яка передбачає знання правил мовленнєвої поведінки та способів побудови виразного мовлення. На думку Ю.В. Батуриної, найбільш раціональним способом методичної організації навчального матеріалу є навчальна макроодиниця — аргументативний модуль, який включає такі структурні компоненти: 1) вступна частина, яка складається з інтродукції, тематико-презентаційного та лексико-граматичного блоків; 2) роботу з аргументативним текстом-зразком, що передбачає осмислення тексту, виявлення та аналізу аргументативних стратегій; 3) тренування у використанні стратегій на основі тексту; 4) аргументативний тренінг, який містить аргументативний тренажер та аргументативний консоль; 5) самостійну роботу, спрямовану на продукування аргументативного тексту, що включає мовленнєві вправи з опорою на тему чи ситуацію і створення аргументативного тексту визначеного жанру; 6) квазіпрофесійна рольова гра, яка базується на актуалізації сформованих аргументативних стратегій; 7) рефлексивного блоку з аналізом логічного, лінгвістичного, психологічного компонентів аргументативного мовлення, усвідомленням виконаних дій, самооцінкою, самокорекцією та самоконтролем. Ефективний комплекс вправ навчання магістрів-психологів стратегіям аргументації англійською мовою з використанням мережевих комп'ютерних технологій, на переконання дослідниці, має включати наступні групи вправ: персуазивно-націлені; стратегічно та тактично-націлені; електронно-реалізуючі, включаючи пошуково-інформаційні, дистанційно-комунікаційні, аналітико-спрямовані, в складі яких виконуються рефлексивно-контролюючі вправи для здійснення самоконтролю, самоспостереження з самокорекцією

та самооцінкою⁴⁸. Виходячи із завдань нашого дослідження, інтерес робота Ю.В. Батуриної викликає також у зв'язку із застосуванням мережевих комп'ютерних технологій до формування аргументативних стратегій у студентів психологічного профілю. Однак, останні застосовуються лише як засоби навчання, не змінюючи форми навчання, способу одержання знань та формування необхідних навичок у студентів.

Питанню навчання студентів східного факультету аргументативним стратегіям англійського ділового дискурсу присвячена також наукова робота В.В. Дацюк. Дослідниця доводить, що кінцевою метою навчання аргументативних стратегій є формування аргументативної компетенції, яку слід розуміти як сукупність знань, умінь та навичок, які лежать в основі здатності висувати та обґрунтовувати тезу з метою переконати адресата у певному баченні явища, предмета чи ситуації з коректним та свідомим використанням схем та прийомів аргументації, які реалізуються шляхом конкретних мовленнєвих тактик і мовленнєвих актів і є одиницями аргументативних стратегій англійського ділового дискурсу⁴⁹. Підсумовуючи, зазначимо: формування аргументативної компетенції, на думку В.В. Дацюк, базується на комплексі вправ, які в свою чергу ґрунтуються на аутентичних матеріалах і мають мовний, умовно-комунікативний та комунікативний характер.

Провівши аналіз теоретичних праць, присвячених аргументативному мовленню та методиці його навчання, в рамках нашого дослідження вбачаємо за необхідне також проаналі-

---

⁴⁸ Батурина Ю. В. Формирование аргументативных стратегий у магистрантов-психологов с использованием сетевых компьютерных технологий: на материале английского языка: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.02; Санкт-Петербургский гос. ун-т. Санкт-Петербург, 2015. 275 с.

⁴⁹ Дацюк В. В. Обучение студентов восточного факультета аргументативным стратегиям англоязычного делового дискурса: дисс. ... канд. пед. наук: 13.00.02; Санкт-Петербургский гос. ун-т. Санкт-Петербург, 2016. 233 с.

зувати існуючі навчально-методичні праці і комплекси, які використовуються для навчання юридичної англійської мови, а саме на предмет їх спрямованості на навчання аргументативного юридичного письма. Для здійснення даного аналізу нами були обрані ряд сучасних вітчизняних і зарубіжних підручників та навчальних посібників (Додаток А) та визначені наступні критерії (у межах даного дослідження):

1. Критерій наявності аргументативних модулів як навчальної одиниці.

2. Критерій наявності вправ і завдань, спрямованих на формування і розвиток умінь англійського аргументативного письма.

3. Критерій наявності аргументативного тренінгу (вправ і завдань, спрямованих на тренування навичок логічної/юридичної аргументації).

4. Критерій жанрової відповідності аргументативних текстів-зразків, вправ і завдань сучасній юридичній практиці.

Критерій наявності аргументативних модулів як навчальної одиниці спрямований на виявлення підручників чи навчальних посібників, які б містили розділи (частини) націлені на формування і розвиток аргументативних умінь (уміння аналізувати текст із погляду наявності в ньому аргументативних тактик, уміння визначати мовні засоби вираження, композиційні та жанрово-стилістичні особливості текстів, характерних для англійського аргументативного письма, уміння відбирати, планувати й організувати інформацію в письмовому тексті, уміння прогнозувати комунікативну доцільність мовних засобів відповідно до жанру тексту, тощо).

Аналіз навчально-методичної літератури за означуваним критерієм не вияв жодного підручника чи навчального посібника, який би містив розділи, націлені на формування аргументативної компетенції. Іншими словами, ми не виявили системного

підходу до навчання англійського аргументативного мовлення, який передбачає наявність комплексу вправ і завдань та чіткої структури (вступна частина, професійно-змістовна, лексико-граматичний блок, аргументативний блок, частина продукування власного тексту студентом, рефлексивна частина).

За критерієм наявності вправ і завдань, спрямованих на формування і розвиток умінь англійського аргументативного письма аналіз підручників і навчальних посібників виявив, що як вітчизняні, так і зарубіжні методисти приділяють увагу формуванню і розвитку відповідних умінь, тим не менше існує критична різниця в підходах та методах введення, тренування та закріплення відповідного навчального матеріалу. Розглянемо кожний підручник більш детально.

*Introduction to International Legal English*⁵⁰ та *International Legal English*⁵¹ видавництва Кембриджського університету є, на наш погляд, одними з кращих підручників з юридичної англійської мови. Сім з десяти та вісім з п'ятнадцяти модулів даних друкованих видань відповідно містять вправи і завдання на формування і розвиток аргументативного писемного мовлення. Підручники містять тексти-зразки, вправи для їх аналізу та усвідомлення, а також завдання, спрямовані на продукування власних текстів відповідного жанру. Тексти для навчання аргументативного писемного мовлення подаються в контексті загального модуля, присвяченого певній галузі права, в кінці кожного модуля. Підсумкове завдання на продукування власного тексту має комунікативну спрямованість і подається в контексті тієї галузі права, якій присвя-

---

⁵⁰ Krois-Lindner A., Firth M., *Legal Trans. Introduction to International Legal English Student's Book: A Course for Classroom or Self-Study Use*. Cambridge University Press, 2008.

⁵¹ Krois-Lindner A., *Legal Trans. International Legal English Student's Book: A Course for Classroom or Self-Study Use*. Cambridge University Press. 2011.

чений даний модуль і текст-зразок. Варто також відмітити, що автори приділяють достатньо уваги граматичним та лексичним особливостям юридичної англійської мови.

Підручник *Absolute Legal English Book (English for International Law)*⁵², спрямований на підготовку студентів до складання Міжнародного іспиту з юридичної англійської мови (ILEC), складається з дев'яти частин, кожна з яких присвячена окремій галузі права і містить два завдання з письма (лист і меморандум). Завдання подані в контексті і є комунікативно спрямовані. Достатньо розробленою є частина, присвячена юридичному лексичному матеріалу (юридична термінологія, сталі словосполучення та вирази, юридичне значення слів), в той же час граматичний матеріал залишився поза увагою авторів. Особливістю даного підручника є й те, що він здебільшого націлений на розвиток аргументативних умінь, але не на їх формування, адже містить завдання на продукування власних текстів без опори на тексти-зразки та відповідні вправи і завдання, що допомагають аналізувати та усвідомлювати композицію, мовний матеріал, аргументативні тактики тощо.

Підручник *English for Legal Professionals*⁵³, видавництва Оксфордського університету, містить шість модулів, присвячених різним юридичним практикам. Дане видання хоча і містить завдання, спрямовані на розвиток аргументативного писемного мовлення, не передбачає вправ для їхнього формування. Характерною особливістю завдань на аргументативне писемне мовлення, представлених в даному підручнику, є їх спрямованість більше на перевірку змістового матеріалу модуля, а не на формування аргументативної компетенції майбутніх юристів.

---

⁵² Callanan H., Edwards Linda. *Absolute Legal English Book (English for International Law)*. Delta Publishing. 2010.

⁵³ Frost A. *English for Legal Professionals* Oxford University Press. 2009.

Аналіз останнього з представлених зарубіжних підручників з юридичної англійської мови *The Lawyer's English Language Coursebook*⁵⁴ не виявив вправ і завдання на формування і розвиток аргументативного писемного мовлення. Хоча дане видання і містить два розділи, присвячені розумінню договорів англійською мовою, все ж не містить вправ і завдань на їх продукування і може бути цікавим в рамках нашого дослідження лише в аспекті навчання лексичного матеріалу.

Аналіз українських і російських навчальних посібників та підручників^{55, 56, 57, 58, 59, 60, 61, 62, 63, 64} за критерієм наявності вправ і завдань, спрямованих на формування і розвиток умінь англійського аргументативного письма, виявив, що основна увага

---

⁵⁴ Mason C. *The Lawyer's English Language Coursebook*, Global Legal English Ltd. 2011.

⁵⁵ Английский для юристов — English: We Study Law: учеб. пособие для студентов вузов, обучающихся по специальности 021100 «Юриспруденция» / авт.-сост. Немировская Э. А. и др. 2-е изд., испр. Москва: Лого Камерон; Изд-во Омега-Л, 2006. 376 с.

⁵⁶ Ділова англійська мова для юристів: навч. посіб. / Л. В. Боровецька, Л. Т. Жукова, Н. М. Сініцина та ін. — К.: КНЕУ, 2006. — 276 с.

⁵⁷ Ліпко І. П. Англійська мова для юристів. Підручник для студентів та викладачів вищих навчальних закладів. — Вінниця: НОВА КНИГА, 2004. — 208 с.

⁵⁸ Лопатніченко С. Є., Козолуп М. С., Мисик Л. В. Англійська мова для студентів юридичних факультетів. Видання юридичного факультету Львівського державного університету імені Івана Франка. Львів. 1997.

⁵⁹ Мисик Л. В., Савка І. В. Англійська юридична мова: комунікат. аспект: підруч. для студ. юрид. та ін. гуманіт. спец.; за ред. Л. В. Мисик. Київ: Ін Юре, 2013. 288 с.

⁶⁰ Хоменко Н. С. Англійська мова для юристів — English for Law Students: Навч. посіб. з англ. мови для студ. юрид. фак.. — К.: МАУП, 2003. — 120 с.

⁶¹ Шевелева С. А. Английский для юристов: учеб. пособие для вузов. Москва: ЮНИТИ-ДАНА, 1999. 495 с.

⁶² English for Lawyers. — Для студентів юридичних спеціальностей — Хмельницький: Хмельницький університет управління та права, 2011. — 290 с.

⁶³ English for Lawyers: підруч. для студ. вищ. навч. закл. / за ред. В. П. Сімонок. Харків: Право, 2011. 648 с.

⁶⁴ Just English. Английский для юристов. Базовый Курс / Ю. А. Гуманова, В. А. Королева-МакАри, М. Л. Свешникова, Е. В. Тихомирова; под ред. Т. Н. Шишкиной. Москва: ИКД «Зерцало-М», 2002. 256 с.

в них зосереджена на інформативній складовій та націлена на розвиток мовних знань, умінь та навичок. Вони не містять завдань спрямованих на розвиток аргументативного писемного мовлення, а такі види письма як оповідання, есе, твір, доповідь можуть бути корисними лише в частині логічності формулювання власних думок і побудови письмового тексту, але вони не належать до тих жанрів аргументативного письма, які є характерними для сучасної іншомовної практики юриста в Україні, що значно применшує їх мотиваційну цінність у процесі іншомовної професійно-орієнтованої підготовки майбутніх правознавців.

Аналіз навчально-методичної літератури за *критерієм наявності аргументативного тренінгу* виявив, що жоден із зазначених вище підручників і навчальних посібників не містить вправ і завдань, спрямованих на тренування аргументативних тактик і стратегій. Післятекстові вправи і завдання не вчать аналізувати тексти-зразки на предмет аргументативних тактик і стратегій, використаних автором (як формулюється теза, які аргументи наводяться, на чому вони базуються, як формулюється висновок, тощо). Представлені вправи комунікативного характеру типу *Write a letter of advice to your client based on the situation* спрямовані скоріше на розвиток загальних умінь писемного мовлення і передчасно призують наявність сформованої у студентів аргументативної компетентності. Це призводить до того, що тексти, написані студентами, можуть бути композиційно правильними і мовно багатими, але не здатними виконати свою основну комунікативну функцію (перекопати, довести, спростувати, тощо).

Критерій жанрової відповідності аргументативних текстів-зразків, вправ і завдань сучасній юридичній практиці спрямований на виявлення та оцінку письмових текстів, представлених в навчальних підручниках та посібниках, щодо їх придатності формувати іншомовну аргументативну

професійну компетентність. Проведений аналіз свідчить про те, що українські та російські підручники не відповідають вимогам сучасної юридичної практики, адже пропонують навчати такі універсальні жанри письмових текстів як есе, оповідання, твір-роздум, доповідь. У свою чергу, зарубіжні підручники націлені на розвиток компетенції та практичних вмінь, містять завдання прикладного характеру на складання таких видів аргументативного письма як лист-порада, меморандум, ділова електронна кореспонденція, лист-заява, лист-намір, контракти. Дані види писемного мовлення націлені не лише на знання юридичної термінології, граматики, законів, структури письмового тексту, а на вміння застосовувати ці знання відповідно до контексту і ситуації висловлювання. Недоліком зарубіжних підручників в аспекті їх використання українськими студентами залишається їх націленість на зарубіжне законодавство і відмінну від України правову систему, що часто ускладнює вирішення правових задач і ситуацій студентами українських ЗВО.

Таким чином, аналіз результатів останніх наукових досліджень з методики викладання іноземних мов свідчить про всебічний інтерес наукової спільноти до навчання аргументативного мовлення, його лексичних, психологічних, логіко-структурних, професійно-орієнтованих особливостей. Предметом наукових розвідок вітчизняних і зарубіжних дослідників стали поняття аргументативного мовлення, аргументативні тактики і стратегії, основні характеристики та структура писемного аргументативного дискурсу, складові писемної мовленнєвої компетенції, що обумовлює розвиток здібностей до писемної аргументації; вченими були створені теоретико-методичні моделі навчання аргументативного спілкування та розроблені відповідні методики. Тим не менше, незважаючи на вагомі результати, досягнуті вітчизняними і зарубіжними науковцями, методика дистанційного навчання англійського

аргументативного письма майбутніх правознавців не була предметом спеціального дослідження і вимагає окремого ґрунтовного вивчення. Аналіз навчально-методичної літератури для навчання юридичної англійської мови також свідчить, що аргументативне письмо, хоча і розглядається зарубіжними методистами, не має системного представлення в сучасних підручниках і посібниках. Все це зумовлює актуальність нашого дослідження та його практичну затребуваність у процесі підготовки майбутніх юристів.

1.2 Аргументативне мовлення як компонент іншомовної комунікативної компетентності майбутніх правознавців

Оскільки дослідження будь-якої наукової проблеми нерозривно пов'язане із визначенням її змістоутворюючих понять, розглянемо детально концепт «аргументативного мовлення».

На думку С.Г. Оганесяна, аргументативне мовлення — це «здійснюваний у сфері спілкування складений вид обґрунтування, що застосовується аргументатором з метою переконати реципієнта прийняти істинність своєї тези про правильність, цінність, доцільність, необхідність, правдоподібність, висунутого ним твердження»⁶⁵. Схоже бачення цього поняття демонструють голландські вчені Амстердамської школи права, які розглядають аргументативне мовлення як «вид словесної та соціальної діяльності, метою якого є збільшення (або зменшення) прийнятності наведення ряду взаємозв'язаних доказів, спрямованих на доведення (або спростування) певної точки

---

⁶⁵ Оганесян С. Г. Аргументация, её предметная область и возможности: автореф. дис. ... д-ра филос. наук: 09.00.01; Ереванский гос. ун-т. Ереван, 1997. С. 10.

зору перед раціональним арбітром»⁶⁶. Ґрунтовне визначення аргументованому мовленню дає О.В. Шелестюк, яка співвідносить аргументацію з переконанням. На думку науковця, аргументативне мовлення «характеризується такими видами повідомлення як обґрунтування, пояснення, опис, експлікація, доказовість, спростування, екземпфікація, тлумачення, постулювання, визначення, узагальнення, зв'язок з модусом знань, припущень, поглядів та ін., але зі спеціальним підбором фактів та упорядкуванням аргументів для переконання адресата, іноді з представленням тези та аргументів у формі неприйнятним ним висловлюванням, додаванням емоційно-оцінного модусу, маніпуляцією з модусами поглядів і знань»⁶⁷. Узагальнення наведених визначення демонструє змістовну близькість доктринальних позицій вітчизняних і зарубіжних дослідників щодо розуміння сутності поняття аргументативного мовлення.

Виходячи із завдань цього дослідження, аргументативне мовлення будемо розуміти, услід за Ю.В. Батуриною, як двосторонній комунікативний запланований процес з метою вирішення аргументативної задачі, під час якого адресант впливає і змінює ідеї та переконання аудиторії чи окремих слухачів за допомогою аргументативнозначущих вербальних способів впливу, результатом чого є прийняття тез і вираження згоди з адресантом⁶⁸.

---

⁶⁶ Eemeren F., Grootendorst R., Henkeman F. *Fundamentals of Argumentation Theory*. New Jersey, 1996. P. 5.

⁶⁷ Шелестюк Е. В. Текстовые категории аргументативности, суггестивности и императивности как отражение способов речевого воздействия // Вестник Челяб. гос. ун-та. Сер. «Филология. Искусствоведение». 2008. Вып. 26, № 30 (131). С. 170.

⁶⁸ Батурина Ю. В. Формирование аргументативных стратегий у магистрантов-психологов с использованием сетевых компьютерных технологий: на материале английского языка: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.02; Санкт-Петербургский гос. ун-т. Санкт-Петербург, 2015. С. 31-32.

Наведене визначення дозволяє виокремити ряд властивостей поняття «аргументативне мовлення», в яких розкривається його сутність і методологічне навантаження. Зокрема, аргументативне мовлення як комунікативний процес має семантику, синтактику і прагматику. Під семантикою аргументативного мовлення, услід за А.Н. Барановим, будемо розуміти зміст тези і аргументів, під синтактикою — послідовність тези та аргументів, під прагматикою — принципи і правила, що забезпечують доречність, дієвість і успішність аргументації⁶⁹. Аргументативне мовлення передбачає поетапний обмін інформацією між комунікантами: від формування та передавання даних автором повідомлення до їх приймання, розшифрування і використання реципієнтом. Кінцевим продуктом аргументативного мовлення як комунікативного процесу (за І.Б. Антоною) будемо вважати аргументативний текст в його комунікативних різновидах, які можуть бути диференційовані як типи текстів. Тут варто зауважити, що аргументативне мовлення з точки зору теорії мовленнєвих актів слід розуміти, услід за Г.М. Гавриловою, як складний мовленнєвий акт, який складається із комплексу простих мовленнєвих актів інших видів, що виконують свої комунікативні функції і виокремлюються лише на рівні тексту, а не на рівні речення чи висловлювання, і тільки разом вони функціонують як складний мовленнєвий акт аргументації⁷⁰. Погоджуємося також з С.М. Мусульбес, яка виокремлює такі характеристики аргументативного мовлення як функціонально-змістового типу дискурсу: цілісність, когерентність, завершеність, композиційна оформленість, приналежність

---

⁶⁹ Баранов А. Н. Лингвистическая теория аргументации (когнитивный подход): автореф. дис. ... д-ра филол. наук: 10.02.01. Москва: 1990. С. 7.

⁷⁰ Гаврилова А. Н. Формирование письменно речевой аргументативной компетенции у студентов гуманитарных специальностей (английский язык): дис. ... канд. пед. наук: 13.00.02; Санкт-Петербург. гос. ун-т. Санкт-Петербург, 2011. С. 56.

до певного функціонально-змістовного типу, екстралінгвістичні особливості акту комунікації (комунікативний намір, комунікативна ціль, врахування сфери і ситуації спілкування)⁷¹.

Аналіз наукової літератури^{72, 73, 74, 75} дозволяє нам визначити основні компоненти логіко-лінгвістичної структури аргументації:

- Теза — вихідне положення, істинність якого слід довести. Теза може формулюватися у формі як категоричного судження так і запитання. Наприклад, *The company performed their obligations under the contract (судження); Is the breach of the contract enough to terminate it and not to be sued for damages? (запитання)*

- Аргумент — логічний доказ, істинність якого доведена і перевірена практикою і містить достовірні факти. До аргументів відносять факти дійсності, теоретичні та емпіричні узагальнення, закони, аксіоми, дефініції, раніше доведені положення. Наприклад: *Recent case law suggests (посилання на законодавство) that if you do choose to terminate the contract, and if Apple subsequently decide to sue you, the court would rule for you.*

- Демонстрація — логічний зв'язок між аргументами і тезою. Логічний перехід відбувається у формі умовиводу. Таким чином, продемонструвати означає показати, що теза логічно випливає з прийнятих аргументів за правилами відповідних умовиводів.

---

⁷¹ Мусульбес С. Н. Обучение аргументирующему дискурсу в сфере письменного общения: (языковой вуз, продвинутый этап, английский язык): автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.02; Моск. гос. лингв. ун-т. Москва, 2005. С. 11.

⁷² Кириллов В. И., Старченко А. А. Логика: учебник для юридических вузов / под ред. проф. В. И. Кириллова. Изд. 6-е, перероб. и доп. Москва: ТК Велби; Изд-во Проспект, 2008. 240 с.

⁷³ Конверський А. Є. Логіка: підручник для студентів юридичних факультетів. 3-тє вид. перероб. та доп. Київ: Центр учбової літератури, 2012. 296 с.

⁷⁴ Хоменко І. В. Логіка: теорія та практика: підручник. Київ: Центр учбової літератури, 2010. 400 с.

⁷⁵ Toulmin, S. E. *The Uses of Argument*. Cambridge, 2003. 259 p.

М.М. Лавриненко, враховуючи трьохчастинну структуру аргументації, виокремлює наступні тактики, які слід реалізувати під час навчання аргументативного мовлення студентів-юристів⁷⁶:

- формування і формулювання тези;
- пошук аргументів на її підтвердження;
- узагальнення матеріалів та формулювання висновків;
- обґрунтування висновків і наслідків;
- побудова монологічного тексту в письмовій формі.

Наряду з вище викладеним, варто додати, що виконання зазначених дій під час навчання аргументативного мовлення буде ефективним та результативним лише за умови дотримання основних правил щодо структурних компонентів аргументації, сформульованих українською вченою І.В. Хоменко. Зокрема, дослідниця наголошує на тому, що теза і аргументи мають бути сформульована чітко і ясно; теза має залишатися незмінною впродовж всієї аргументації, а обґрунтування аргументів повинно проводитися незалежно від тези; аргументи повинні бути висловлюваннями, які повністю або частково обґрунтовані і їх має бути достатньо для обґрунтування тези; відношення між аргументом і тезою повинно бути принаймні відношенням підтвердження (у випадку доведення/спростування це відношення має бути відношенням логічного слідування)⁷⁷.

Під час навчання англійського аргументативного писемного мовлення студентів-юристів ми виокремлюємо, услід за І.Б. Антоною⁷⁸, такі види аргументативного мовлення як:

---

⁷⁶ Лаврененко М. М. Профессионально-ориентированное обучение английскому языку студентов младших курсов юридических факультетов: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.02; Моск. гос. откр. пед. универ. им. М. А. Шолохова. Москва, 2004. С. 48-49.

⁷⁷ Хоменко І. В. Логіка: теорія та практика: підручник. Київ: Центр учбової літератури, 2010. С. 254-258.

⁷⁸ Антонова И. Б. Методическая эффективность использования письма как средства обучения аргументированию в неязыковом вузе: английский язык: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.02; Моск. лингвистический ун-т. Москва, 1994. С. 111.

- обґрунтування;
- повне спростування;
- часткове спростування;
- полеміка.

Оскільки продуктом аргументативного мовлення є аргументативний текст, відповідно ми будемо виокремлювати: текст-обґрунтування, текст-повне спростування, текст-часткове спростування, текст-полеміка.

Текст-обґрунтування націлений на доведення висунутої тези шляхом представлення вичерпних аргументів. Текст-обґрунтування має чітку структуру, яка складається з тези, аргументів і демонстрації (висновку). Текст-повне спростування розглядаємо як тип аргументативного тексту, комунікативним завданням якого є спростування аргументації опонента і формулювання нової тези з її подальшим обґрунтуванням. Під текстом-частковим спростуванням будемо розуміти, услід за І.Б. Антоною, такий тип аргументативного тексту, який передбачає часткове спростування тези, коли частина аргументації, що спростовує тезу, провокує недовіру реципієнта до основних доказів, тим самим спричиняє недовіру до всього тексту. Результатом поєднання тексту-обґрунтування і тексту-спростування в єдиний текст буде полемічний текст. Характерною особливістю полемічного тексту є відсутність тези, коли автор наводить аргументи на підтримку різних точок зору, але не висловлює власної позиції⁷⁹.

Під час навчання англійського аргументативного письма в залежності від поставлених перед автором комунікативних задач нами широко будуть застосовуватися такі типи аргументативного тексту як текст-обґрунтування, текст-повне

---

⁷⁹ Антонова И. Б. Методическая эффективность использования письма как средства обучения аргументированию в неязыковом вузе: английский язык: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.02; Моск. лингвистический ун-т. Москва, 1994. С. 73-79.

спростування та текст-часткове спростування. В контексті навчання студентів-юристів прикладом тексту-обґрунтування може бути лист-порада, лист-попередження, меморандум; відповідь на лист-попередження слід розглядати як текст-спростування (повне або часткове). Запорукою ефективного аргументативного мовлення студента-юриста буде врахування як індивідуальних композиційних особливостей кожного типу, так і врахування притаманних всім типам аргументативних текстів таких характеристик як спосіб аргументації, її засоби та логіко-схематичні схеми.

Не менш важливим залишається питання добору жанрів письмових текстів, які мають опанувати майбутні юристи. Спираючись на цілі і завдання, які ми ставимо для навчання англійського аргументативного письма, стає очевидним, що такі види письмових текстів як есе, доповіді, твори, оповідання є малоєфективними у досягненні даних цілей. Навчання майбутніх юристів аргументованому писемному мовленню, на наше переконання, має розвивати у студентів уміння, які вони зможуть застосовувати у подальшій професійній діяльності і повинно базуватися на таких жанрах юридичних текстів, з якими юристи працюють на практиці.

М.М. Лавриненко поділяє всі юридичні тексти на нотаріальні документи, процесуальні акти, правотворчі документи та юридичну кореспонденцію⁸⁰. Група вчених Гонконгського університету на основі ґрунтовного аналізу існуючої науково-методичної літератури для навчання юридичної англійської мови як іноземної виокремлюють такі жанри юридичного писемного мовлення: досьє (короткий опис) судової справи (a case brief), есе, спрямоване на вирішення юридичної проблеми

---

⁸⁰ Лаврененко М. М. Профессионально-ориентированное обучение английскому языку студентов младших курсов юридических факультетов: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.02; Моск. гос. откр. пед. универ. им. М. А. Шолохова. Москва, 2004. С. 34.

(a problem-solving essay), апеляційна записка (an appellate brief), меморандум (a memorandum), юридичні листи (legal letters), до яких вчені відносять лист-пораду, лист-вимогу, лист-висновок та інші, контракти (contracts), аффідевіти (affidavits), клопотання (a motion), судові рішення (court decisions)⁸¹. Але представлені китайськими вченими жанри юридичних текстів чи їх класифікація, надана М.М. Лавриненко, все ще не дозволяють нам виявити ті жанри, які будуть найбільш ефективними для навчання англійського аргументативного письма студентів-юристів, так як належать до різних типів мовлення.

Щоб виявити найбільш ефективні для навчання англійського аргументативного письма жанри юридичних текстів, ми звернулися до класифікації юридичних текстів, запропонованої американським професором П.М. Тірсмою (Peter M. Tiersma). Як зазначає науковець, всі юридичні тексти за типами мовлення можуть бути поділені на три категорії: декларативні, описові та переконливі⁸². Виходячи з мети і завдань нашого дослідження інтерес становить група текстів, що належить до переконливого писемного мовлення, до якої ми будемо відносити процесуальні акти і юридичну кореспонденцію. Разом з тим, зважаючи на часові рамки, обмежені кількістю годин, що відводяться у навчальних планах на вивчення дисципліни «Іноземна мова» для студентів спеціальності 081 «Право», ми не можемо включити в навчальний процес усі види процесуальних актів та юридичної кореспонденції. Щоб виокремити найбільш ефективні жанри англійського аргументативного письма, що відповідають поставленим нами цілям і завданням, ми провели опитування на предмет тих жанрів, які є найбільш вживані в сучасній

---

⁸¹ Candlin C. N., Bhatia V. K., Jensen C. H. Developing legal writing materials for English second language learners: Problems and perspectives // English for Specific Purposes. 2002. No 21. P. 304-306.

⁸² Tiersma P. M. Legal Language. Chicago, 1999. P. 139.

англомовній юридичній практиці (Додаток Б). В опитуванні взяли участь 38 практикуючих юристів, серед яких керівники юридичних компаній, адвокати, начальники юридичних управлінь та департаментів органів виконавчої влади та місцевого самоврядування, судді та нотаріуси.

За результатами опитування ми виокремили такі жанри для навчання аргументативного письма студентів-юристів: a letter of advice — лист-порада; a memorandum — меморандум; a letter before action — лист-попередження; a legal complaint — позовна заява; reply to a demand letter — лист-відповідь. Розглянемо їх детально.

Лист-порада (a letter of advice) визначаємо як письмовий вид комунікації між автором і реципієнтом, під час якої автор (юрист) пропонує шляхи вирішення юридичної проблеми в інтересах реципієнта (клієнта), шляхом аналізу діючого законодавства та існуючої юридичної практики⁸³. Професор школи права Уайднерівського університету Аманда Сміт (Amanda Smith) виокремлює наступні властивості листа-поради, які є актуальними в контексті формування у студентів умінь аргументативного писемного мовлення: навчає ідентифікувати юридичну проблему, проводити дослідження, аналізувати закони, виражати свої думки у письмовій формі, аргументувати свою позицію⁸⁴.

Проведений аналіз 10 автентичних зразків листів-порад дозволив виокремити такі структурно-композиційні частини

---

⁸³ Zaiarna I. Letter of Advice as a Type of English Reasoning Writing of Law Students: Teaching Methods and Techniques / І. С. Заярна // Актуальні питання державотворення в Україні: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (20 травня 2016 року) / Редкол.: д.ю.н. І. С. Гриценко (голова), к.ю.н. І. С. Сахарук (відп. ред.) та ін. — У 3-х томах. — Том 3. — К.: ВПЦ «Київський університет», 2016. С. 287-288.

⁸⁴ Smith A. Preparing for Practice from behind the Bench: Opinion Writing as the «Heart and Soul» of the First Semester of Legal Writing // The Journal of the Legal Writing Institute. 2012. Vol. 18. P. 270–271.

листа-поради: вступний абзац, в якому автор зазначає причину та мету написання даного листа; короткий виклад фактів, де автор стисло викладає найбільш суттєву інформацію щодо справи, на вирішення якої спрямований даний письмовий текст; формулювання правового питання вирішення проблеми, з якою звернувся реципієнт даного листа; юридична порада, де автор на базі чинного законодавства та існуючої юридичної практики знаходить вирішення даного питання та формулює власні висновки; пропозиція наступних дій, де автор зазначає можливі заходи для (шляхи) реалізації запропонованої поради; заключний абзац містить заклик до подальшої співпраці та комунікації у разі виникнення у реципієнта додаткових питань, пов'язаних з даною справою.

Важливим аспектом листа-поради як виду аргументативного писемного мовлення юриста є правовий контекст. Аналіз навчальних планів та програм провідних юридичних закладів вищої освіти, дозволив виокремити наступні ситуації спілкування для навчання написання листа-поради: порушення умов договору однією із сторін (Contract Law), незаконне звільнення з роботи (Employment Law), створення бізнесу та обрання типу суб'єкту господарювання (Company Law), оренда та суборенда житлового/комерційного приміщення (Real Property Law), порушення авторського права (Intellectual Property Law).

Для створення листа-поради навчаємо студентів-юристів конструювати тексти-обґрунтування за класичною моделлю: наведення тези (у нашому випадку, формулювання правового питання), аргументів (посилання на чинне законодавство та існуючу юридичну практику) та демонстрації (формулювання власних висновків та шляхів вирішення правової проблеми).

Аналіз автентичних текстів-зразків дозволив також виокремити такі мовні засоби вираження, які є об'єктом навчання студентів-юристів:

Лексичні одиниці: The legal issue here is ...; Recent case law suggests that ...; Under these facts, a court would likely apply ...; The courts that have considered this question focus on ...; Applying these legal rules to ...; To sum up, based on the facts as I have recited them in this letter, I believe that ... The facts of our case raise the issue of ...; You told me that ... ; In relation to ...; One of the terms provide that ...; You will be liable for ...; Due to the circumstances under which ...; The law is very clear on problems such as yours ... .

Граматичні структури: Present Simple (The legal issue here is ...; Recent case law suggests that ...); Present Continuous; Past Simple (You told me that ...); Future Simple (You will be liable for ...); Present Perfect (The courts that have considered this question focus on ...); Conditionals (If the term is ..., you will be able to ...; You were unable ... if this term would be interpreted as ...); Gerund (Thank you for coming ...; without being liable for damages ...); Infinitive (To sum up ...; I am writing to summarise ...); Participle (Applying these legal rules to ...); Modal verbs (can; could; should; must); Possessive Case; Degrees of Comparison.

Оскільки реципієнтом листа-поради ймовірно є людина без юридичної освіти, важливо уникати вживання складних професійних термінів, латинських виразів, архаїчних слів, юридичного жаргону. Вбачаємо недоцільним у рамках написання листа-поради використовувати прийменникові словосполучення, незвичний порядок слів, пасивні конструкції, номіналізацію, які роблять синтаксис юридичної англійської мови складним для сприймання не-юристами і призводять до непорозуміння.

Лист-попередження (a letter before action) розглядаємо як вид юридичного аргументативного писемного мовлення, націленого на попередження можливого судового позову. Лист-попередження складається юристом на підтримку позиції свого клієнта, адресований іншій стороні спору і, як правило, містить заклик на урегулювання суперечки в досудовому порядку.

Лист-попередження, погоджуємося з позицією британських вчених-методистів, має містити посилання на справу або клієнта, детальний опис його скарги, огляд доказів на підтримку позиції клієнта та імена і адреси свідків, деталі можливих правових засобів примусу та законодавства, можливі шляхи врегулювання конфлікту в досудовому порядку⁸⁵. До структурно-композиційних частин листа-попередження відносимо: посилання на справу або клієнта; короткий виклад фактів, де автор стисло викладає хронологію подій, що призвели до виникнення спору; аргументи на користь позиції Вашого клієнта, що демонструють його виграшну позицію у справі у випадку позову; заклик до врегулювання спору в досудовому порядку.

Аналіз навчальних планів та програм провідних юридичних закладів вищої освіти, дозволяє виокремити наступні ситуації спілкування для навчання написання листа-попередження: порушення умов контракту однією із сторін (Contract Law), незаконне звільнення з роботи (Employment Law), халатність з боку лікаря/майстра манікюру (Tort Law), незаконне позбавлення волі охоронцем в супермаркеті (Tort Law), наклеп з боку ЗМІ/роботодавця/колеги (Tort Law), несплата орендної плати (Real Property Law), порушення авторського права (Intellectual Property Law).

Аргументативну частину листа-попередження складуть тексти-обґрунтування, де формулювання обвинувачення постраждалої сторони будемо розглядати як тезу, наявні матеріальні докази та посиланням на законодавство — як аргументи, висвітлення виграшної сторони клієнта — як демонстрацію.

Для написання листа-попередження характерні такі мовні засоби вираження:

---

⁸⁵ Krois-Lindner A., Firth M., Legal Trans. Introduction to International Legal English Student's Book: A Course for Classroom or Self-Study Use. Cambridge University Press, 2008. P. 91.

Лексичні одиниці: We are instructed by the above named ...; in connection with ...; We understand that ...; We are informed that ...; In fact ...; In light of your actions of ...; It is clear that our client would be fully entitled to ...; Due to the circumstances under which ...; Our client would stand excellent prospects of success should she decide to pursue a claim for ...; However, our client would be prepared to discuss alternative means by which this matter might be resolved. Our instructions are to commence proceedings against you if we do not receive satisfactory proposals for settlement of this matter within 14 days. In relation to ...; One of the terms provide that ...; We are instructed that ...; Our client has suffered ...; This is covered by ...; The terms and conditions specifically provide ...; Our client informs us that ...; Alternatively; It is our intention to ...; We require you to ...; You will be liable for ...; On behalf of ... .

Граматичні структури: вживання часів групи Simple (Our client informs us that ...; You will be liable for ...), Continuous (I am writing to ...) Perfect (There has been no previous criticism of our client's work), умовні речення (Our instructions are to commence proceedings against you if we do not receive satisfactory proposals for settlement of this matter within 14 days.), конструкцій пасивного стану (We are instructed by the above named ...; we are informed ...), герундія (I look forward to hearing from you as soon as possible), інфінітива (Our instructions are to commence proceedings against you ...), модальних дієслів (can; could; should; must).

Характерним для лексичного і граматичного матеріалу листа-попередження є вживання таких особливих рис юридичної англійської мови як використання правових термінів (chain of title; easement; escrow; stamp duty), слів, які мають відмінне від загальної англійської мови значення (consideration; assignment), проформ (the said), латинських виразів (ipso facto; de jure; ad hoc; inter alia), складних прийменникових зворотів (hereinafter; notwithstanding), довгих речень та номіналізації.

Відповідь на лист-попередження (reply to a letter before action) в межах навчання англійського аргументативного письма студентів-юристів розглядаємо як жанр юридичного аргументативного писемного мовлення, націленого на часткове або повне спростування пред'явлених вимог іншою стороною та/або на обґрунтування власної правової позиції з метою врегулювання існуючого спору. Аргументативну частину тексту відповіді на лист-попередження складають тексти-повного спростування тези та/або тексти-часткового спростування тези. Комунікативним завданням листа-відповіді є повне або часткове спростування аргументації опонента і формулювання власної позиції (тези) з її подальшим обґрунтуванням (наведенням аргументів та представлення висновків). Як зазначає С.В. Білоус, в основу тексту-спростування покладено антитезу, яку необхідно спростувати шляхом представлення контраргументів та прикладів, які спростовують антитезу; далі адресат формулює висновок-тезу, яка є переконанням адресата щодо існуючої ситуації⁸⁶.

Відповідно до існуючої міжнародної юридичної практики виокремимо наступні структурно-композиційні частини листа-відповіді на лист-попередження: посилання на лист, відповіддю на який є даний текст; вступний абзац, в якому автор зазначає причину та мету написання даного листа; формулювання спростування на висунуті обвинувачення; наведення аргументів, які заперечують висунуті обвинувачення; формулювання власних вимог щодо врегулювання суперечки.

Професійні комунікативні ситуації спілкування, які ми будемо використовувати під час навчання англійського аргументативного письма студентів-юристів, відповідають ситуа-

---

⁸⁶ Білоус С. В. Навчання майбутніх філологів англійського усного монологічного персуазивного мовлення: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.02; КНУ імені Т. Шевченка. Київ, 2017. С. 47.

ціям, характерним для написання листа-попередження в межах вивчення тем Contract Law, Tort Law, Company Law, Intellectual Property Law, Family Law, Employment Law та інші.

Для написання листів-відповідей на лист-попередження притаманні такі лексичні одиниці і граматичні структури:

Лексичні одиниці: We write to advise ...; Our client denies completely the version of events in your letter of ...; We can confirm that ...; We look forward to receiving ...; we will take steps to issue proceedings ...; The legal issue here is ...; Recent case law suggests that ...; Under these facts, a court would likely apply ...; The courts that have considered this question focus on ...; Applying these legal rules to ...; In relation to ...; One of the terms provide that ...; We are instructed that ...; Alternatively; It is our intention to ... .

Граматичні структури: вживання переважно часів групи Simple активного стану (We can confirm that ...; We cannot accept the allegations ...); герундія (Our client denies ever having made any reference ...), інфінітива (... have no option but to file ...), модальних дієслів (can; could; must; should).

Юридичний меморандум (a legal memorandum), як зазначається в Програмі американської асоціації адвокатів з юридичного писемного мовлення, є одним з основних і найпоширеніших видів писемного мовлення юриста, «оскільки він формує базові навички, що необхідні всім студентам юридичних факультетів і юристам, щоб ефективно передавати на письмі свою аналітичну роботу»⁸⁷. Погоджуємося з думкою американського науковця Марка Гениджа (Mark Gannage) про те, що меморандум є найбільш всеосяжним письмовим юридичним документом, спрямованим на звітування про результати правового дослідження; він узагальнює та аналізує

---

⁸⁷ Brody S., Kuntz C., Neumann R. and Walter M. Source Book on Legal Writing Progress, American Bar Association. 1997. P. 21.

відповідний закон та його застосування до конкретної ситуації⁸⁸. Меморандум спрямований на об'єктивний аналіз справи, виявлення її сильних і слабких сторін, «які підтверджуються фактами і аргументами»⁸⁹.

Структурно-композиційні частини меморандуму, на думку зарубіжних вчених, можуть змінюватися в залежності від особливостей кожної окремої справи і навіть власного стиля автора⁹⁰. Однак, більшість науковців висловлюють спільну позицію щодо застосування IRAC-конструкції для складання юридичного меморандуму. IRAC-конструкцію розуміємо як акронім, де Issue — юридичне питання, Rule — судова постановка, Analysis — аналіз, Conclusion — висновок. Крім того, IRAC-конструкція відповідає структурі тексту-обґрунтування, який лежить в основі аргументативної частини юридичного меморандуму, де теза буде сформульована у формі юридичного питання, аргументами є норми закону та судові постанови, а демонстрація буде виражена у висновках.

Враховуючи світовий досвід та практику, в межах навчання англійського аргументативного письма студентів-юристів, виокремимо наступні структурно-композиційні частини юридичного меморандуму: заголовок, де зазначаються імена автора і реципієнта, дата складання та предмет даної справи; юридичне питання, сформульоване у відповідності з фактами справи; посилання на судову практику і законодавство, безпосередньо пов'язаних із даною справою; аналіз існуючих матері-

---

⁸⁸ Gannage M. Structure your legal memorandum // Perspectives: Teaching Legal Research and Writing. Fall. 1999. Vol. 8. URL: <https://info.legalsolutions.thomsonreuters.com/pdf/perspec/1999-fall/1999-fall-11.pdf>

⁸⁹ Write a successful memo. URL: http://www.lexisnexis.com/documents/pdf/20151221040917_large.pdf

⁹⁰ Preparing a legal memorandum. URL: <http://legalresearch.org/writing-analysis/legal-memorandum/>

алів та визначення сильних і слабких сторін справи; висновок автора, який є безпосередньою відповіддю на поставлене юридичне питання.

Під час навчання написання юридичного меморандуму нами визначені такі ситуації спілкування, характерні для даного жанру (згідно з результатами аналізу навчальних планів та програм провідних юридичних закладів вищої освіти): юридичні наслідки розірвання контракту (Contract Law), необґрунтоване звинувачення (Tort Law), незаконне використання торгової марки (Intellectual Property Law), порушення авторського права (Intellectual Property Law), злиття та поглинання компаній (Company Law), оренда нерухомості закордоном для її подальшої здачі в оренду (Real Property Law), порушення умов міжнародного права (International Law) та інші.

Для написання юридичного меморандуму використовують такі мовні засоби вираження:

Лексичні одиниці: The legal issue here is ...; Recent case law suggests that ...; The law is clear that ...; However, there is a significant risk that ...; In summary ...; There are several recent cases debating this issue ...; The tendency in the more recent cases has been to ...; This case comes out strongly in favour of ... and therefore supports the position our client wants to take with respect to ...; When considered together and analyzed, the combined effect of this case law appears to be as follows ...; On the other hand ...; Thus ...; In this case ...; As a result of this analysis ...; One way would be to ... .

Грамаітичні структури: вживання часів групи Simple (This case comes out strongly in favour of ...), Continuous, Perfect (The tendency in the more recent cases has been to ...), складного підмета (The combined effect of this case law appears to be as follows), герундія (without being liable for damages ...), інфінітива (We would like to summarise ...), модальних дієслів (can; could; must; should).

Оскільки юридичний меморандум є документом, автором і реципієнтом якого є особи з юридичною освітою, для нього будуть характерні лексичні і граматичні характеристики, притаманні юридичній письмовій англійській мові (вживання складних професійних термінів, латинських виразів, архаїчних слів, юридичного жаргону, прийменникових словосполучення, незвичного порядку слів, пасивних конструкцій, номіналізації, тощо).

Під *позовною заявою* (*a legal complaint*) ми розуміємо такий вид аргументативного писемного мовлення студента-юриста, який містить вимогу про примусовий захист порушених прав чи інтересів клієнта в установленій процесуальним законом формі. Позовна заява як процесуальний документ містить обвинувачення проти відповідача, визначення норм матеріального права, порушених відповідачем; зазначення фактів, що призвели до спору, і вимог позивача на відновлення справедливості⁹¹.

Під час написання позовної заяви у студентів-юристів формуються такі необхідні аргументативні уміння як формулювання тези та пошук аргументів на її підтвердження (як правило, джерелом юридичної аргументації є норми матеріального права, судові рішення вищих судів, нотаріальні та правотворчі документи), узагальнення матеріалів, формулювання та обґрунтування висновків, складання монологічного письмового висловлювання. Аргументативну частину позовної заяви складуть тексти-обґрунтування.

На відміну від інших видів аргументативного писемного мовлення, розглянутих в межах даного монографічного дослідження, позовна заява як процесуальний документ має чітко визначені структурно-композиційні елементи. А саме: представ-

---

⁹¹ Federal Practice Manual for Legal Aid Attorneys. Drafting a complaint. URL: <http://www.federalpracticemanual.org/chapter4/section1>

лення фактів, де надається ґрунтовне пояснення наявних фактів по справі; перелік сторін по справі із зазначення даних позивача і відповідача; підстави подання позову, де обґрунтовуються звинувачення проти відповідача із посиланням на порушені норми матеріального права; визначення юрисдикції суду, який має право розглядати та виносити рішення по даній справі; місце розгляду справи та, безпосередньо, зміст позовних вимог⁹².

Аналіз навчальних планів та програм провідних юридичних ЗВО, дозволив виокремити характерні професійні комунікативні ситуації спілкування під час навчання написання позовної заяви: порушення умов контракт (Contract Law), поділ майна подружжям (Family Law), визнання шлюбу недійсним (Family Law), незаконне звільнення (Employment Law), розголошення персональних даних (Information Law), порушення авторських прав (Intellectual Property Law), незаконне виселення (Real Property Law), халатність (Tort Law), незаконне зайняття земельної ділянки (Real Property Law).

Для написання позовної заяви використовуємо такі мовні засоби вираження:

Лексичні одиниці: plaintiff; defendant; Plaintiff brings forth the following causes of action and alleges the following ...; Plaintiff brings forth the following counts and allegations supporting his cause of action ...; The plaintiff, complaining of the defendant herein, alleges and says ...; The Complaint of the Plaintiff respectfully shows and alleges as follows ...; The Plaintiff herein is ...; Defendant failed to ...; Wherefore, Plaintiff seeks ...; Wherefore, plaintiff prays judgment against defendant ...; the Court may deem just and appropriate ...; By reason of the facts and circumstances stated above ...; Wherefore, Plaintiff demands judgment against Defendant in the sum of ... .

---

⁹² Civil Law Self-Help Center. Filing A Complaint To Start Your Case. URL: <http://www.civillawselfhelpcenter.org/self-help/lawsuits-for-money/pleading-stage-filing-a-complaint-or-responding-to-a-complaint/241-filing-a-complaint-to-start-your-case>

Грамаптичні структури: вживання переважно часів групи Simple активного стану (Plaintiff brings forth the following causes of action ...); Participle (By reason of the facts and circumstances stated above ...), модальних дієслів (the Court may deem just and appropriate ...).

Аналіз 12 зразків текстів позовних заяв, що використовуються в існуючій судовій практиці країн загальної системи права, дозволяє нам стверджувати, що вживання характерних рис, притаманних юридичному писемному мовленню, є вкрай актуальним під час написання цього жанру, а відтак вимагає спеціальної уваги у процесі роботи над лексичним і грамаптичним матеріалом. Зокрема, вживання правових термінів (escrow; easement; damages), латинських виразів (ad hoc; inter alia; ipso facto), зворотного порядку слів (title absolute), складних приєдникових зворотів (hereinafter; notwithstanding; therein).

Таким чином, проведене дослідження п'яти жанрів англійського аргументативного письма юриста дозволило нам сформулювати їх визначення, виокремити характерні для їх використання професійні комунікативні ситуації спілкування, а також мовні засоби вираження. Крім того, ми описали структурно-композиційні елементи цих жанрів та визначили типи аргументативного тексту, які застосовуються в залежності від поставленої перед автором комунікативної задачі.

Підсумовуючи вище викладене, зазначимо, що аргументативне мовлення є невід'ємним компонентом іншомовної комунікативної компетенції майбутніх юристів, яке слід розуміти як комунікативний процес, націлений на вираження своїх думок з метою переконання в істинності чи хибності якогось положення за допомогою аргументів, побудованих відповідно до правил семантики, синтактики і прагматики, а також з урахуванням правової сфери застосування. Кінцевим продуктом аргументативного мовлення є аргументативний текст в його

комунікативних різновидах (текст-обґрунтування, текст-повного спростування тези та текст-часткового спростування тези). Навчання англійського аргументативного письма майбутніх юристів має здійснюватися відповідно до ситуацій спілкування, притаманних існуючій юридичній практиці. До основних жанрів, які є ефективними для навчання англійського аргументативного письма майбутніх правознавців, відносимо лист-пораду, меморандум, лист-попередження, позовну заяву, лист-відповідь на попередження.

1.3 Теоретико-методичні аспекти дистанційного навчання англійського аргументативного письма студентів-юристів

Навчання англійського аргументативного письма студентів-юристів — це складний і тривалий процес, який спонукає нас до пошуку нових ефективних методик, які б забезпечили досягнення максимального результату з мінімальними ресурсними затратами. У світлі стрімкого розвитку інформаційно-комунікаційних технологій особливого значення набуває дистанційне навчання, яке, на наш погляд, здатне вирішити поставлені завдання щодо оптимізації процесу навчання англійського аргументативного письма і створює низку переваг під час оволодіння знаннями, уміннями і навичками аргументативного писемного мовлення студентами-юристами.

Дистанційне навчання має свою довгу історію, пройшло кілька етапів і продовжує розвиватися, оперативно реагуючи на потреби суспільства та вміло використовуючи нові можливості, які з'являються з появою новітніх технологій. Як зазначає О.М. Хара: «Дистанційне навчання не скасовує

фундаментального принципу дидактики — «людина вчить людину», однак принципово змінює його реалізацію і значно розширює можливості одержання нових знань»⁹³.

Спеціальні наукові дослідження, присвячені проблемі дистанційної освіти та її впровадження в навчальний процес, демонструють всебічний інтерес зарубіжних і вітчизняних вчених до даної проблематики та слугують ґрунтовною теоретичною базою для цієї дослідницької роботи. Теоретичні основи дистанційного навчання досліджувалися Т. Андерсоном (T. Anderson)⁹⁴, А.А. Андреевим^{95, 96, 97}, А.В. Бейтсом (A.W. Bates)⁹⁸, В.Ю. Биковим^{99, 100}, Л.Г. Гавріловою¹⁰¹, І.В. Герасименко¹⁰²,

---

⁹³ Хара О. М. Дистанційне навчання математики абітурієнтів у системі довузівської підготовки: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.02; КПУ ім. М. П. Драгоманова. Київ, 2010. С. 2.

⁹⁴ Anderson T. Theory and practice of online learning. Athabasca University, 2004. 454 p.

⁹⁵ Андреев А. А. Дидактические основы дистанционного обучения в высших учебных заведениях: дис. ... докт. пед. наук: 13.00.08. Москва: РАО, 1999. 289 с.

⁹⁶ Андреев А. А. Солдаткин В. И. Дистанционное обучение: сущность, технология, организация. Москва: Издательство МЭСИ, 1999. 196 с.

⁹⁷ Андреев А. А. Введения в дистанційне навчання: навчально-методичний посібник. Москва: ВУ, 1997.

⁹⁸ Bates A. W. Technology, Open Learning and Distance Education. London, Routledge, 1995.

⁹⁹ Биков В. Ю., Гриценчук О. О., Жук Ю. О. Дистанційне навчання в країнах Європи та США і перспективи для України. Інформаційне забезпечення навчально-виховного процесу: інноваційні засоби технології: монографія. Академія педагогічних наук України, Інститут засобів навчання. Київ: Атіка, 2005. 252 с.

¹⁰⁰ Биков В. Ю. Моделі організаційних систем відкритої освіти: монографія. Київ: Атіка, 2008. 684 с.

¹⁰¹ Гаврілова Л., Катасонова Ю. Теоретичні аспекти впровадження дистанційного навчання в Україні. Освіто-логічний дискурс. 2017. № 1–2 (16–17). С. 168–182.

¹⁰² Герасименко І. В., Садовий А. І., Білан Н. С. Використання системи дистанційного навчання на базі Moodle для доуніверситетської підготовки. І Всеукраїнська науково-практична конференція «Moodle Moot Ukraine 2013. Теорія і практика використання системи управління навчанням Moodle». (м. Київ, 30–31 травня 2013 р.): тези доповідей. Київ: КНУБА, 2013.

М. Дугіамасом (M. Dougiamas)¹⁰³, Заярною І.С.^{104, 105}, В.Г. Кременем¹⁰⁶, В.М. Кухаренком^{107, 108, 109}, Н.В. Морзе¹¹⁰, М.Г. Муром (M.G. Moor)¹¹¹, Г.А. Шиліною¹¹², Б.І. Шуневичем¹¹³, О.М. Харою¹¹⁴,

¹⁰³ Dougiamas M., Taylor P. C. Improving the effectiveness of tools for Internet-based education. Teaching and Learning Forum 2000, Curtin University of Technology. 2000.

¹⁰⁴ Заярна І.С. Дистанційне навчання англійського аргументативного письма студентів-правників як предмет методичного дослідження. Освіта для ХХІ століття: виклики, проблеми, перспективи: матеріали І міжнародної науково-практичної конференції (29-30 жовтня 2019 року, м. Суми). Суми: Вид-во СумДПУ імені А.С.Макаренка, 2019. Том 2. С. 5-8.

¹⁰⁵ Zaiarna I. Some Features of Distance Learning of the English Language at Universities. Сучасні тенденції розвитку освіти і науки в інтердисциплінарному контексті: матеріали II-ї Міжнародної науково-практичної конференції, 24–25 березня 2016 р. Редактори-упорядники: І. Зимомря, В. Ільницький. Ченстхова; Ужгород; Дрогобич: Посвіт, 2016. С. 236–237.

¹⁰⁶ Кремень В. Г. Дистанційна освіта — перспективний шлях розв'язання сучасних проблем розвитку професійної освіти. Вісн. Акад. дистанц. освіти. 2003. № 1. С. 4–11.

¹⁰⁷ Кухаренко В. М., Молодих Г. С. Аналіз активності студентів в дистанційному навчальному курсі. Нові інформаційні технології навчання в навчальних закладах України: наук. метод. зб. Редкол.: І. І. Мархель (гол. ред.) та ін. Одеса: Одес. нац. морс. ун-т, 2002. Вип. 9. Ч. 1. 248 с.

¹⁰⁸ Кухаренко В. М., Рибалко О. В., Сиротенко Н. Г. Гнучка розвивальна дистанційна система. Наук.-практ. конф., ХНУ, м. Харків, листопад, 2001 р. Харків, 2001. С. 69–72.

¹⁰⁹ Kukhareno V. M., Syrotenko N. G. A Competence Forming in a Distance Education. Інтернет-Освіта-Наука-2004: матеріали 4-ї Міжнародної конф. м. Вінниця. Вінниця: Універсум-Вінниця, 2004. С. 67–69.

¹¹⁰ Морзе Н. В., Дементієвська Н. П. Навчання для майбутнього: посіб. для вчителів. Київ: Видав. група «ВНУ», 2005. 420 с.

¹¹¹ Moor M. G. & Kearsley G. Distance Education: A Systems View // Belmont, Wadsworth Publishing Company, 1996.

¹¹² Шиліна Г. А. Методика дистанційного навчання української мови учнів основної школи: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.02; Бердян. держ. пед. ун-т. Київ, 2016. 300 с.

¹¹³ Шуневич Б. І. Розвиток дистанційного навчання у вищій школі країн Європи та Північної Америки: автореф. дис. ... д-ра. пед. наук: 13.00.01; Інститут вищої освіти Академії педагогічних наук України. Київ, 2008. 38 с.

¹¹⁴ Хара О. М. Дистанційне навчання математики абітурієнтів у системі довузівської підготовки: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.02; КПУ ім. М. П. Драгоманова. Київ, 2010. 19 с.

Б. Холбергом (B. Holmberg)^{115, 116}, М.А. Умрик¹¹⁷. Учені вивчали понятійний апарат дистанційного навчання, особливості дистанційного навчання у вищій школі та в системі післядипломної освіти, структуру актуальних напрямків досліджень проблем дистанційної професійної освіти, процес реформування заочної освіти в умовах переходу на інноваційні інформаційні технології дистанційного навчання, тенденції розвитку дистанційної освіти в контексті глобальної освіти.

Психолого-педагогічним аспектам дистанційної освіти присвячені результати наукових розвідок П.Г. Асоянц¹¹⁸, Р. Вегенера (R. Wegener)¹¹⁹, Р. Владковського (R. Wlodkowski)¹²⁰, Е.А. Гурової¹²¹, С.В. Добровольської¹²², А. Кроплі (A. Cropley)¹²³, В.І. Овсянникової¹²⁴, Р. Ніколса (R. Nicholls)¹²⁵,

---

¹¹⁵ Holmberg B. The Evolution, Principles and Practices of Distance Education. Oldenburg: Bibliotheks und Information system der Universitat Oldenburg, 2005. No 171.

¹¹⁶ Holmberg B. Theory and Practice of Distance Education. London, Routledge, 1995. Interpretations from an international perspective / Otto Peters. London: Kogan page Limited, 2001. 279 p.

¹¹⁷ Умрик М. А. Організація самостійної роботи майбутніх учителів інформатики в умовах дистанційного навчання інформатичних дисциплін: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.02; КПУ ім. М. П. Драгоманова. Київ, 2008. 24 с.

¹¹⁸ Асоянц П. Г., Чекаль Г. С., Сердюков П. І. Основи методики створення та застосування комп'ютерних програм у навчанні іноземних мов. Київ: КДПІМ, 2002. 108 с.

¹¹⁹ Wegener, R. & Leimeister, J. M.: Virtual Learning Communities: Success Factors and Challenges. International Journal of Technology Enhanced Learning (IJTEL). 2012. Number 5/6. Vol. 4. P. 383–397.

¹²⁰ Wlodkowski R. Enhancing adult motivation to learn. San Francisco: Jossey Bass, 1985.

¹²¹ Гуров Е. А. Дистанційна освіта як психолого-педагогічна проблема. Шляхи реформування заочної (дистанційної) вищої освіти: матеріали Всеукр. наук.-метод. конф., 11–13 жовт. 2000 р. Укр. акад. друкарства. Київ; Львів, 2000. С. 48–49.

¹²² Добровольська С. В. Психолого-педагогічні аспекти дистанційного навчання як засіб модернізації сучасного процесу освіти. Упр. шк. 2004. № 3. С. 27–28.

¹²³ Cropley A., Kahl T. Distance education and distance learning: Some psychological considerations / Distance Education. 1983. No 4 (1). P. 27–39.

¹²⁴ Овсянников В. И. Исследование психолого-педагогических основ дистанционного образования. Открытое образование. 2004. № 2. С. 7–14.

¹²⁵ Nicholls R. The Psychology of the Internet // Psychology of the Future. 2001. № 4. P. 35–52.

М.А. Смульсон¹²⁶, аналіз яких дозволив нам сформулювати наступні психологічні особливості дистанційного навчання англійського аргументативного письма: наявність мотивації студентів до здійснення навчальної діяльності (услід за Л.В. Васильченко, виділяємо такі види мотивації, притаманні дистанційній формі навчання, як ділова, пізнавальна, мотивація співробітництва, самореалізації і розвитку рекреційності, афіліації¹²⁷); забезпечення психологічної комфортності навчальної діяльності з урахуванням вікових і психологічних особливостей студентів (гендер, тип темпераменту, типи сприймання інформації, типи сприйняття та узагальнення інформації); врахування соціального компоненту (організація взаємодії між суб'єктами навчання, шляхом створення віртуальної навчальної спільноти). Більш детально психологічні аспекти дистанційного навчання англійського аргументативного письма розглядалися нами в окремим дослідженнях^{128, 129} та будуть в подальшому враховані під час розробки дидактичної моделі дистанційного навчання англійського аргументативного письма та відображені в методичних рекомендаціях щодо здійснення дистанційного навчання англійського аргументативного письма студентів-юристів.

---

¹²⁶ Дистанційне навчання: психологічні засади: монографія. М. А. Смульсон, Ю. І. Машбиць, М. І. Жалдак та ін.; за ред. М. А. Смульсон. Кіровоград: Імекс-ЛТД, 2012. 240 с.

¹²⁷ Васильченко Л. В., Шевченко В. А. Дистанційне навчання: науково-методичне забезпечення; інформаційний простір навчального закладу. Харків: Основа, 2009. С. 64.

¹²⁸ Заярна І.С. Психологічна комфортність як чинник ефективності дистанційного навчання англійського аргументованого писемного мовлення студентів-правників. Роль інновацій в трансформації сучасної науки : Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (м. Київ, 29-30 грудня 2017 р.). ГО «Інститут інноваційної освіти»; Науково-навчальний центр прикладної інформатики НАН України. У 2-х частинах. Київ : ГО «Інститут інноваційної освіти», 2017. ч. 1. С. 21-23.

¹²⁹ Zaiarna I. S. Psychological aspects of distance learning of English reasoning writing as a type of law students' learning activity. The unity of science: International scientific professional periodical journal, December, 2017 — January, 2018. Czech Republic, Prague, 2018. P. 27–32.

Проблема навчально-методичного забезпечення дистанційного навчання та методологія створення навчальних дистанційних курсів розглядалися В.П. Андрущенком¹³⁰, В.Ю. Биковим¹³¹, В.В. Вишнівським¹³², Н.В. Жевакіною¹³³, Г.О. Козлаковою¹³⁴, Т.І. Коробейніковою¹³⁵, В.А. Кравцем¹³⁶, О.О. Нікішовим¹³⁷, О.М. Спіріним^{138, 139, 140}. Дослідники мають вагомі результати

---

¹³⁰ Андрущенко В. П., Кудін А. П. Реалізація системи безперервної освіти в Національному педагогічному університеті імені М. П. Драгоманова через дистанційну форму навчання. Вісн. Акад. дистанц. освіти. 2003. № 1. С. 49–50.

¹³¹ Вуков V. Yu., Kuharenko V. M., Molodyh A. S. Influence of Learning Process Organization on Students' achievements in Distance Education // Інтернет-Освіта-Наука-2004: матеріали 4-ї Міжнародної конф., м. Вінниця, Універсум. Вінниця, 2004. С. 43–45.

¹³² Вишнівський В. В., Гніденко М. П., Гайдур Г. І., Ільїн О. О. Організація дистанційного навчання. Створення електронних навчальних курсів та електронних тестів: навчальний посібник. Київ: ДУТ, 2014. 140 с.

¹³³ Жевакіна Н. В. Ефективність дистанційних технологій навчання. Освіта Донбасу. 2004. № 2. С. 73–78.

¹³⁴ Козлакова Г. О. Інформаційно-програмне забезпечення дистанційної освіти: зарубіжний і вітчизняний досвід: монографія. АПН України; Ін-т вищ. освіти. Київ, 2002. 231 с.

¹³⁵ Коробейнікова Т. І. Сучасні он-лайн сервіси організації самостійної роботи з англійської мови для майбутніх перекладачів. Вісник Київського національного лінгвістичного університету. Серія Педагогіка та психологія: зб. наук. праць. К.: КНАУ, 2019. Вип.30. С. 97–102.

¹³⁶ Кравец В. А., Кухаренко В. А., Сиротенко Н. Г. Кадровое обеспечение дистанционного обучения в университете. Информационные технологии в образовании, ИТО 2002: материалы XII Междунар. конф.-выставка, г. Москва, 4–8 ноября 2002 г. Москва, 2002. С. 63–65.

¹³⁷ Никишов А. А., Сьюлькова Н. В. Инновационные технологии дистанционного образования сельского населения: учеб. пособие. Москва: РУДН, 2008. 196 с.

¹³⁸ Спірін О. М. Інформаційно-комунікаційні та інформатичні компетентності як компоненти системи професійно-спеціалізованих компетентностей вчителів інформатики // Інформаційні технології і засоби навчання. 2009. 5 (13). URL: file:///C:/Users/%D0%9E%D0%BB%D0%B5%D0%B3/Downloads/183-Article%20Text-535-1-10-20100826.pdf

¹³⁹ Спірін О. М., Вакалюк Т. А. Критерії добору відкритих web-орієнтованих технологій навчання основ програмування майбутніх учителів інформатики // Інформаційні технології і засоби навчання. 2017. Том 60. № 4. С. 275-287. URL: file:///C:/Users/%D0%9E%D0%BB%D0%B5%D0%B3/Downloads/1815-Article%20Text-7808-1-10-20170929.pdf

¹⁴⁰ Спірін О. М., Колос К. Р. Педагогічний експеримент з розвитку предметних компетентностей учителів інформатики засобами дистанційного навчання // Інформаційні технології і засоби навчання. 2011. № 5 (25). URL: file:///C:/Users/%D0%9E%D0%BB%D0%B5%D0%B3/Downloads/555-Article%20Text-1762-1-10-20111203.pdf

щодо методології проектування дистанційних курсів: випрацьовано процедуру визначення цілей курсу та підходів до навчання, розроблено структуру та вимоги до дистанційного курсу, вивчені різноманітні інформаційні матеріали дистанційного курсу та принципи здійснення контролю під час дистанційного навчання. Зокрема, обов'язковими елементами у структурі дистанційного курсу науковці визначають наступні: «Передмова» — інформаційна сторінка курсу, яка описує мету та загальні відомості про курс (тривалість, обсяг, прогнозовані результати тощо); «Автори курсу» та «Тьютор» — сторінки, які характеризують викладачів як особистостей; «Програма курсу» — сторінка, яка містить основні складові курсу; та «Головна сторінка тижневого заняття» включає назву розділу, мету, ключові слова, структурно-логічну схему розділу, план роботи на тиждень, глосарій та бібліотеку¹⁴¹, які і будуть в подальшому включені в авторський курс English Reasoning Writing for Law Students¹⁴².

Особливий науковий інтерес в межах вивчення методики дистанційного навчання англійського аргументативного письма викликають роботи вчених-методистів, присвячені особливостям дистанційного навчання іноземної мови. Методика навчання німецького писемного мовлення студентів-заочників вищих мовних навчальних закладів на основі використання дистанційного курсу досліджувалася В.П. Свиридюк¹⁴³. Науковцем було вперше обґрунтовано психолого-педагогічні засади застосування дистанційного навчання іноземної мови

---

¹⁴¹ Биков В. Ю., Кухаренко В. М., Сиротенко Н. Г., Рибалко О. В., Богачков Ю. М. Технологія створення дистанційного курсу: навчальний посібник / за ред. В. Ю. Бикова, В. М. Кухаренка. Київ: Міленіум, 2008. С. 117-118.

¹⁴² Заярна І. С. Дистанційний курс English Reasoning Writing for Law Students. URL: <https://dl.knu.ua/course/view.php?id=9264>.

¹⁴³ Свиридюк В. П. Методика навчання німецького писемного мовлення студентів-заочників вищих мовних навчальних закладів на основі використання дистанційного курсу: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.02; КНЛУ. Київ, 2007. 19 с.

студентами-заочниками та розроблено дистанційний курс для навчання написання реферату німецькою мовою. Так, дослідниця розробила структуру дистанційного курсу з чотирьох блоків (вступний, інформаційно-довідковий, навчальний та контрольний), кожен з яких, у свою чергу, складався із декількох модулів, які об'єднувалися загальною тематикою інформації або навчального матеріалу. Вважаємо таку структуру дистанційного курсу цілком обґрунтованою, адже нею передбачені всі структурні елементи навчальної діяльності, опосередкованої комп'ютером: інформація щодо організації навчального процесу у дистанційному навчальному середовищі, навчально-методичний матеріал, система вправ.

Проблема використання дистанційних технологій для самостійного оволодіння франкомовним діловим писемним спілкуванням майбутніми документознавцями стала предметом вивчення Н.В. Майер¹⁴⁴, яка теоретично обґрунтувала особливості використання дистанційних технологій під час самостійного оволодіння франкомовним діловим писемним мовленням та розробила відповідну методику з використанням електронного кейсу (комп'ютерний засіб навчання, який розміщений у мережі Інтернет і містить комплект навчально-методичних матеріалів для формування у студентів необхідних умінь, забезпечує керування їх самостійною навчально-пізнавальною діяльністю в позааудиторних умовах).

Особливості формування аргументативних стратегій англійською мовою у магістрів-психологів з використанням мережевих комп'ютерних технологій вивчала Ю.В. Батурина¹⁴⁵.

---

¹⁴⁴ Майер Н. В. Методика самостійного оволодіння франкомовним діловим писемним спілкуванням майбутніми документознавцями з використанням дистанційних технологій: дис. ... канд. пед. наук: спец. 13.00.02. Київ, 2011. 286 с.

¹⁴⁵ Батурина Ю. В. Формирование аргументативных стратегий у магистрантов-психологов с использованием сетевых компьютерных технологий: на материале английского языка: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.02; Санкт-Петербургский гос. ун-т. Санкт-Петербург, 2015. 275 с.

Дослідницею обґрунтована необхідність розробки нових форм та методів активізації самостійної діяльності магістрів-психологів шляхом використання мережевих комп'ютерних ресурсів та вивчений дидактичний потенціал мережевих комп'ютерних технологій, які використовуються під час навчання аргументативних стратегій.

Викликає науковий інтерес наукова праця Г.Р. Бікулової¹⁴⁶, присвячена методиці дистанційного формування іншомовної комунікативної компетенції студентів природничого напрямку. Вченою проаналізований зарубіжний досвід організації дистанційного навчання іноземній мові, досліджені дидактичні принципи реалізації дистанційного навчання, його методичні та технологічні аспекти, на основі чого розроблена модель дистанційного формування іншомовної комунікативної компетенції студентів.

Проблему інтеграції денної та дистанційної форм навчання під час вивчення англійської мови досліджувала О.В. Бутенкова¹⁴⁷. Ученою були вивчені програмні засоби дистанційного навчання іноземній мові, проаналізовано поняття ресурсного центру, розроблені вимоги для створення інтегрованого курсу для дистанційного навчання англійської мови.

Грунтовні наукові розвідки науковців відображені в законодавчій базі та свідчать про цілеспрямовану державну політику України щодо інформатизації освіти. На даний момент різні аспекти дистанційної освіти в Україні регулюються наступними нормативних документами: «Про національну доктрину

---

¹⁴⁶ Бикулова Г. Р. Методика дистанционного формирования коммуникативной компетенции студентов естественных факультетов университета: на материале английского языка 13.00.02. Санкт-Петербург, 2008. 239 с.

¹⁴⁷ Бутенкова Е. В. Интеграция очной и дистанционной форм обучения иностранному языку в старших классах общеобразовательной школы: филологический профиль, на материале английского языка: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.02. Москва, 2007. 270 с.

розвитку освіти»¹⁴⁸, «Концепція розвитку дистанційної освіти в Україні»¹⁴⁹, «Національна програма інформатизації»¹⁵⁰, закони України «Про освіту»¹⁵¹, «Про вищу освіту»¹⁵², наказ Міністерства освіти і науки України «Про затвердження Положення про дистанційне навчання»¹⁵³.

Таким чином, проведений аналіз наукових, начально-методичних та нормативних джерел, присвячених дистанційному навчанню, дозволяє зробити наступні висновки. По-перше, ґрунтовна законодавча база свідчить про жвавий інтерес держави до розвитку дистанційної освіти в Україні та створює правові передумови для практичного впровадження дистанційних технологій у навчальний процес. Крім того, науковцям вдалося закласти теоретичні засади дистанційного навчання, вивчити його понятійний апарат, дидактичні та психологічні особливості процесу навчання, розробити методологію створення навчальних дистанційних курсів. Варто також зазначити, що вченими-методистами були дослідженні деякі особливості дистанційного навчання іноземної мови, зокрема проблеми навчання іншомовного писемного мовлення та аргументації засобами дистанційної освіти. Разом з тим, незважаючи на існуючі наукові здобутки, питання дистанційного навчання

---

¹⁴⁸ Про Національну доктрину розвитку освіти: Указ Президента України від 17.04.2002 № 347/2002. Офіційний вісник України. 2002. № 16. С. 11.

¹⁴⁹ Концепція розвитку дистанційної освіти в Україні. URL: <http://www.osvita.org.ua/distance/pravo/00.html>.

¹⁵⁰ Про Національну програму інформатизації: Закон України від 04.02.1998 № 74/98-ВР. Офіційний вісник України. 1998. № 10. С. 5.

¹⁵¹ Про освіту: Закон України від 05.09.2017 № 2145-VIII. Урядовий кур'єр. 2017. № 186.

¹⁵² Про вищу освіту: Закон України від 01.07.2014 № 1556-VII. Голос України. 2014. № 148.

¹⁵³ Про затвердження Положення про дистанційне навчання: наказ МОН України від 25.04.2013 № 466. Урядовий кур'єр. 2013. № 155.

англійського аргументативного писемного мовлення студентів-юристів не було предметом ґрунтовного вивчення і вимагає спеціального дослідження.

Розглянемо види дистанційного значення з метою визначення найбільш ефективного в межах навчання англійського аргументативного письма. Услід за В.Ю. Биковим¹⁵⁴, ми будемо виокремлювати традиційне дистанційне навчання та електронне дистанційне навчання, які розрізняються залежно від характеру організації навчальних комунікацій між учасниками навчального процесу та способу побудови комунікаційного каналу навчального середовища (транспортної системи доставки навчальних об'єктів). Погоджуємося з Л. Гавріловою та Ю. Катасоною, що найточніше сутність сучасного дистанційного навчання у закладі вищої освіти «відтворює категорія е-дистанційного навчання, яке забезпечується використанням ресурсів мережі Інтернет, мультимедійних навчальних засобів та інших електронних освітніх ресурсів»¹⁵⁵. Підтвердженням позиції науковців знаходимо у визначенні «дистанційного навчання», зазначеного в чинному Положенні про дистанційне навчання та затвердженого Наказом Міністерства освіти і науки України від 25.04.2013 № 466, де законодавець встановлює, що дистанційне навчання як процес набуття знань, умінь, навичок і способів пізнавальної діяльності людини відбувається за опосередкованої взаємодії віддалених один від одного учасників навчального процесу у спеціалізованому середовищі, яке функціонує на базі сучасних інформаційно-комунікаційних технологій¹⁵⁶. Таким чином, навчання

---

¹⁵⁴ Биков В. Ю. Дистанційна навчання. Енциклопедія освіти України. Акад. пед. наук України; головний ред. В. Г. Кремень. Київ: Юрінком Інтер, 2008. С. 191.

¹⁵⁵ Гаврілова Л., Катасонова Ю. Теоретичні аспекти впровадження дистанційного навчання в Україні. Освіто-логічний дискурс. 2017. № 1–2 (16–17). С. 177.

¹⁵⁶ Про затвердження Положення про дистанційне навчання: наказ МОН України від 25.04.2013 № 466. Урядовий кур'єр. 2013. № 155.

англійського аргументативного письма студентів-юристів вважаємо доцільним здійснювати засобами електронного дистанційного навчання, які дозволяють учасникам і організаторам навчального процесу здійснювати «переважно індивідуалізовану взаємодію як асинхронно, так і синхронно у часі, переважно і принципово використовуючи електронні транспортні системи доставки засобів навчання та інших інформаційних об'єктів, комп'ютерні мережі Інтернет, медіа навчальні засоби та інформаційно-комунікаційні технології»¹⁵⁷.

З'ясувавши характер організації навчальних комунікацій та способу побудови комунікаційного каналу під час дистанційного навчання англійського аргументативного письма, на даному етапі дослідження вбачаємо за необхідне систематизувати погляди науковців щодо визначення поняття «дистанційне навчання» та окреслити авторське розуміння в межах вивчення зазначеної проблеми. Варто зауважити, що стрімкий розвиток інформаційно-комунікаційних технологій та різноманіття підходів у світі до дистанційного навчання обумовлюють велику кількість визначень цього поняття. Складнощі у розумінні поняття обумовлені і значним розширенням термінологічної лексики, пов'язаної з дистанційним навчанням, особливо в розумінні англійських термінів, котрі мають широкий синонімічний ряд: distance education, distance learning, e-learning (eLearning, electronic learning), online learning (on-line learning), blended learning, virtual learning, Internet-based learning, Internet-based training, Web-based learning, Web-based training, open learning, open and distance learning та інші.

Учені М. Роблер (M. Roblyer) та Дж. Едвардс (J. Edwards) у своєму дослідженні «Інтеграція освітніх технологій в навчання» наводять таке визначення електронного дистан-

---

¹⁵⁷ Биков В. Ю. Дистанційна навчання. Енциклопедія освіти України. Акад. пед. наук України; головний ред. В. Г. Кремень. Київ: Юрінком Інтер, 2008. С. 191.

ційного навчання: набуття знань та навичок шляхом опосередкованого навчання, що охоплює всі технології та інші форми навчання на відстані. На думку науковців, дистанційне навчання передбачає навчання за рахунок використання телекомунікаційних технологій, які передають і отримують численні матеріали через голос, відео та дані¹⁵⁸.

Схоже розуміння даного поняття демонструє Є.С. Полат, визначаючи дистанційне навчання як систему навчання, засновану на взаємодії вчителя та учнів, учнів між собою на відстані, що відображає всі притаманні навчальному процесу компоненти (цілі, зміст, організаційні форми, засоби навчання) специфічними засобами інформаційно-комунікаційних технологій та Інтернет-технологіями¹⁵⁹.

Для М. Мура (M. Moore) і Г. Кірслі (G. Kearsley) дистанційне навчання — це заплановане навчання, яке зазвичай відбувається в іншому місці від викладання і, як наслідок, вимагає спеціальних методів проектування курсу, спеціальних методичних прийомів, спеціальних методів комунікації з допомогою електронних та інших технологій, а також організаційних та адміністративних заходів¹⁶⁰.

Німецький дослідник Р.М. Деллінг (R.M. Delling) вважає, що дистанційне навчання є плановою систематичною діяльністю, що включає в себе вибір, дидактичну підготовку та забезпечення навчальним матеріалом, а також моніторинг і підтримку студентів, які досягаються шляхом подолання фізичної відстані

---

¹⁵⁸ Roblyer, M. D., & Edwards, J. Integrating educational technology into teaching. 2nd ed. Upper Saddle River. New Jersey: Merrill, 2006 P. 192.

¹⁵⁹ Полат Е. С., Бухаркина М. Ю., Моисеева В. М., Петров А. Е. Современные педагогические и информационные технологии в системе образования: учеб. пособие для студ. пед. вузов и системы повыш. квалиф. пед. кадров; под ред. Е. С. Полат. 4-е изд., стер. Москва: Издательский центр «Академия», 2009. 272 с.

¹⁶⁰ Moor M. G. & Kearsley G. Distance Education: A Systems View. Belmont, Wadsworth Publishing Company, 1996, P. 1-2.

між студентом і викладачем за допомогою принаймні одного технічного телекомунікаційного засобу¹⁶¹.

Узагальнення наведених дефініцій демонструє змістовну близькість доктринальних позицій вітчизняних і зарубіжних дослідників щодо розуміння сутності поняття дистанційного навчання та дозволяє нам сформулювати визначення дистанційного навчання в межах цієї дослідницької роботи. Отже, **дистанційне навчання англійського аргументативного письма розуміємо як планову системну діяльність, яка характеризується відокремленістю у просторі і часі учасників навчального процесу, наявністю спеціальних методичних прийомів, комунікаційних, організаційних та адміністративних заходів, та здійснюється новітніми технічними засобами навчання з метою формування умінь англійського аргументативного письма.**

На основі сформульованого визначення можна виділити *ознаки дистанційного навчання англійського аргументативного письма*, які розкривають його сутність та зміст:

- планова системна діяльність відображає притаманні навчальному процесу компоненти (цілі, зміст, організаційні форми, засоби навчання);
- відокремленість у просторі і часі студента і викладача, а також студентів між собою;
- використання різноманітних ресурсів і новітніх технічних засобів навчання (навчання здійснюється засобами інформаційно-комунікаційних технологій та Інтернет-технологіями) для оволодіння уміннями в англійському аргументативному письмі;
- наявність спеціальних методичних, комунікаційних, організаційних та адміністративних заходів, спрямо-

---

¹⁶¹ Delling R. M. Towards a theory of distance education. ICDE Bulletin 13, 1987. P. 21–25.

ваних на оволодіння умінь в англійському аргументативному письмі.

Услід за В.Ю. Биковим¹⁶², визначаємо такі специфічні якісні властивості дистанційного навчання англійського аргументативного письма: *гнучкість і адаптованість навчального процесу до потреб і можливостей майбутніх правознавців*, що дозволяє останнім навчатися у зручний для себе час та у відповідності до індивідуальних можливостей (стан здоров'я, соціальний статус, тощо); *модульність побудови навчальних програм*, покладена в основу дистанційного навчання англійського аргументативного письма, дозволяє нам сформувати навчальну програму, яка враховує особливості навчання іншомовного аргументативного мовлення, де кожен модуль присвячений окремому жанру англійського аргументативного письма; *зміна ролі викладача*, основними функціями якого є координація навчально-пізнавального процесу, коригування курсу, який викладається, керівництво навчальними проектами, консультування навчальними групами взаємопідтримки та ін.; *спеціальні форми контролю якості навчальних досягнень в оволодіння уміннями в англійському аргументативному письмі* передбачають роботу в середовищі комп'ютерних інтелектуальних тестових систем, що дозволяє студентам-юристам отримувати миттєвий зворотній зв'язок; *використання базових і спеціалізованих комунікативних технологій підтримки взаємодії суб'єктів процесу дистанційного навчання англійського аргументативного письма*, визначальною технологічною ланкою яких є технології телекомунікацій та їх транспортна основа; *використання спеціалізованих засобів навчання та форм організації навчальної діяльності*, зокрема, таких як спрямоване навчання,

---

¹⁶² Биков В. Ю. Дистанційна навчання. Енциклопедія освіти України. Акад. пед. наук України; головний ред. В. Г. Кремень. Київ: Юрінком Інтер, 2008. С. 191–193.

орієнтоване на самоосвіту учня та кероване навчання, яке здійснюється під керівництвом тьютора.

Грунтовного вивчення в межах цієї монографічної роботи вимагає питання вибору онлайн технологій, які відповідають меті та завданням дистанційного навчання англійського аргументативного письма майбутніх правознавців та здатні реалізувати характерні принципи, підходи та методи навчання.

Доступні на сьогодні онлайн технології можна поділити на дві категорії: технології відкритого доступу (Open technologies) та системи керування навчанням (Institutionally supported technologies або Learning Management System)¹⁶³.

Технології відкритого доступу, які також часто називають Web 2.0 або соціальні медіа, створені задля реалізації конкретної функції або завдання. Їх безумовною перевагою є легкість встановлення і використання, а також доступність (зазвичай вони є безкоштовними, а за невисоку оплату пропонують додаткові опції). Приклади таких технологій численні і включають, хоча не обмежені, наступними сервісами: YouTube, Facebook, Wordpress, Flickr, Blogger та інші. Разом з тим, розпорошеність та доступність мережевих сервісів, їхня ізольованість від навчального закладу, а також відсутність сервісної технічної підтримки породжують перенасичення відомостями і даними в інформаційному просторі. Це призводить до марнування цінного часу та власних зусиль на пошуки необхідної інформації, тим самим змушуючи науковців і практиків шукати нові можливості в Інтернеті, здатні систематизувати існуючі технології на одній платформі. Таким рішенням стали системи керування навчанням.

---

¹⁶³ Заярна І. С. Особливості навчання англійського аргументованого писемного мовлення студентів-юристів засобами дистанційного навчання. Вісник Кременчуцького національного університету імені Михайла Остроградського. Педагогічні науки, 2018. № 2/201 (109). С. 38. (С. 35-44).

Система керування навчанням, також відома як віртуальне навчальне середовище, — це централізована закрита система, безпека якої гарантується шляхом встановлення автентичності кожного учасника навчального процесу, а доступ надається лише персоналу і студентам даного освітнього закладу¹⁶⁴. На відміну від технологій відкритого доступу, які націлені на виконання якоїсь однієї функції чи завдання, система керування навчанням пропонує широкий спектр сервісів, таких як обговорення у форумах, блоги, вікі, виконання завдань та інші. Система керування навчанням надає можливість вести журнали оцінювання успіхів студентів та включає інструменти адміністрування системою, які дозволяють викладачеві користуватися функціями у відповідності до навчальних цілей і потреб. Прикладами таких систем є Blackboard, Moodle, Google Classroom та інші.

До основних переваг системи керування навчанням науковці відносять: *централізованість* (всі компоненти віртуального класу зосереджені на одному захищеному сервісі); *захищеність* (доступ до віртуального класу захищений паролем, що дозволяє створити безпечне та контрольоване середовище та унеможливить доступ сторонніх користувачів); *відстеження та зіставлення* (системи керування навчанням надають викладачеві можливість спостерігати процес виконання завдань, доступні статистичні дані успішності студентів, а також можливість синхронізувати виставлення балів на сервісі і в навчальному закладі); *збереження даних* (система керування навчанням надає можливість зберігати всі дані протягом кількох років)¹⁶⁵.

У межах нашого дослідження ми розглянемо можливості використання платформи Moodle для дистанційного навчання

---

¹⁶⁴ Learning to Teach Online. Open and institutionally supported technologies. URL: <http://bit.ly/course-ltto>.

¹⁶⁵ Там само.

англійського аргументативного письма студентам юридичного профілю. Технічні можливості цієї системи, її доступність, архітектура та закладені принципи роблять платформу Moodle (Modular Object Oriented Distance Learning Environment) надзвичайно популярною та затребуваною серед користувачів в більше ніж 175 країнах світу. Як зазначають у своїй праці В.В. Вишнівський, М.П. Гніденко, Г.І. Гайдур, О.О. Ільїн¹⁶⁶, проведене порівняльне дослідження дев'яти платформ для організації електронного дистанційного навчання (Moodle, ILIAS, Dokeos, A Tutor, LON-CAPA, Sakai, OpenUSS, Spaghettilearning, dotLRN) за 34 параметрами, дозволило виокремити систему керування навчанням Moodle як беззаперечного лідера на світовому ринку дистанційних освітніх послуг.

Переконливим свідченням ефективності роботи Moodle є вагомі результати численних наукових досліджень вітчизняних і зарубіжних вчених, присвячених особливостям дистанційного навчання на платформі Moodle. Теоретичні та організаційно-методичні засади використання платформи Moodle під час дистанційного навчального процесу були предметом спеціальних наукових розвідок А.В. Андреева¹⁶⁷, О.С. Бескорсої¹⁶⁸, Н.М. Болюбаш¹⁶⁹, В.С. Ву (W.S. Wu)¹⁷⁰,

---

¹⁶⁶ Вишнівський В. В., Гніденко М. П., Гайдур Г. І., Ільїн О. О. Організація дистанційного навчання. Створення електронних навчальних курсів та електронних тестів: навчальний посібник. Київ: ДУТ, 2014. 140 с.

¹⁶⁷ Андреев А. В., Андреева С. В., Доценко И. Б. Практика электронного обучения с использованием Moodle. Таганрог: Изд-во ТТИ ЮФУ, 2008. 146 с.

¹⁶⁸ Бескорса О. С. Система Moodle як засіб організації змішаного навчання практичної фонетики німецької мови. Інформаційні технології і засоби навчання. 2017. Том 62. № 6. URL: [file:///C:/Users/%D0%9E%D0%BB%D0%B5%D0%B3/Downloads/1832-8577-1-PB%20\(1\).pdf](file:///C:/Users/%D0%9E%D0%BB%D0%B5%D0%B3/Downloads/1832-8577-1-PB%20(1).pdf).

¹⁶⁹ Болюбаш Н. М. Організаційно-методичні аспекти навчання на базі інформаційного середовища Moodle. Інформаційні технології і засоби навчання. 2013. № 1 (33). URL: [file:///C:/Users/%D0%9E%D0%BB%D0%B5%D0%B3/Downloads/761-2611-1-PB%20\(1\).pdf](file:///C:/Users/%D0%9E%D0%BB%D0%B5%D0%B3/Downloads/761-2611-1-PB%20(1).pdf).

¹⁷⁰ Wu W.-Sh. The application of Moodle on an EFL collegiate writing environment. *Journal of Education and Foreign Languages and Literature*. 2008. June. V. 7. P. 45–56.

І.В. Герасименко^{171, 172}, М. Дугіамас (M. Dougiamas)^{173, 174},
І.С. Заярної¹⁷⁵, К.Р. Колос¹⁷⁶, Дж.Р. Коул (J.R. Cole)¹⁷⁷, Ч.Х. Лін
(Ch.-H. Lin)¹⁷⁸, Я.В. Окопної¹⁷⁹, С.В. Петренка¹⁸⁰, В.Х. Райс

¹⁷¹ Герасименко І. В., Садовий А. І., Білан Н. С. Використання системи дистанційного навчання на базі Moodle для доуніверситетської підготовки. І Всеукраїнська науково-практична конференція «Moodle Moot Ukraine 2013. Теорія і практика використання системи управління навчанням Moodle». (м. Київ, 30–31 травня 2013 р.): тези доповідей. Київ: КНУБА, 2013.

¹⁷² Герасименко І. В. Створення навчального курсу в системі електронного навчання на базі Moodle. Педагогічний альманах: зб. наук. пр. Редкол.: В. В. Кузьменко (голова) та ін. Херсон: КВНЗ «Херсонська академія неперервної освіти», 2012. Випуск 16. С. 109–115.

¹⁷³ Dougiamas M., Taylor P. C. Interpretive analysis of an internet-based course constructed using a new courseware tool called Moodle. Proceedings of the Higher Education Research and Development Society of Australasia (HERDSA) 2002 Conference, Perth, Western Australia. 2002.

¹⁷⁴ Dougiamas M. and Taylor P. C. Moodle: Using Learning Communities to Create an Open Source Course Management System. Proceedings of the EDMEDIA. Conference, Honolulu, Hawaii. 2003.

¹⁷⁵ Заярна І.С. Особливості дистанційного навчання англійського юридичного аргументованого писемного мовлення на платформі Moodle. Актуальні питання державотворення в Україні: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (19 травня 2017 року). Редкол.: д.ю.н. І. С. Гриценко (голова), к.ю.н. І. С. Сахарук (відп. ред.) та ін. В 2-х томах. Том 2. К.: ВПЦ «Київський університет», 2017. С. 401–402.

¹⁷⁶ Колос К. Р. Система Moodle як засіб розвитку предметних компетентностей учителів інформатики в умовах дистанційної післядипломної освіти: дис. канд. пед. наук: 13.00.10; Житомир. держ. ун-т. ім. І. Франка. Житомир, 2011. 238 с.

¹⁷⁷ Cole Jason R. Using Moodle: teaching with the popular open source course management system. Sebastopol, California: O'Reilly Community Press, 2005. 219 p.

¹⁷⁸ Lin Ch.-H. Using Moodle in a General Education English as a Second Language Program: Taiwanese College Student Experiences and Perspectives. Journal of Educational and Social Research MCSER Publishing. Rome-Italy, 2013. Vol. 3. No. 3. P. 97–104.

¹⁷⁹ Окопна Я.В. Система Moodle в дистанційному професійно орієнтованому навчанні другої іноземної мови майбутніх працівників туристичної сфери: мережева підтримка навчально-виховного процесу. URL: <http://enquir.npu.edu.ua/bitstream/123456789/9623/1/Окопна.pdf>

¹⁸⁰ Петренко С. В. Оптимізація й аналіз результатів використання LMS MOODLE у системі змішаного навчання в університеті. Інформаційні технології і засоби навчання. 2017. Том 61 (№ 5). С. 140–150.

(W.H. Rice)¹⁸¹, К.В. Рудніцької¹⁸², Є.М. Смирнової-Трибульської¹⁸³, Ю.В. Триуса¹⁸⁴, Г.А. Шиліної¹⁸⁵.

Проведений нами аналіз наукових джерел дозволяє сформулювати наступні положення, якими ми будемо керуватися під час дистанційного навчання англійського аргументативного письма студентів-юристів на платформі Moodle.

Організація та управління навчанням здійснюється засобами адміністративних інструментів системи. За допомогою таких сервісів як *Журнал оцінок*, *Результати* та *Статистика*, викладач знає не лише коли студенти завершили роботу чи завантажили в систему завдання, але і скільки часу вони витратили на його виконання (рис. 1.3.1). Успішність виконання завдання також демонструють вбудовані діаграми, які автоматично порівнюють та узагальнюють результати по кожному окремому завданню (рис. 1.3.2).

Представлення нового матеріалу та оцінювання результатів навчання реалізується такими навчальними інструментами платформи Moodle як *Урок*, *Завдання*, *Глосарій*, *Анкета*, *Тести*,

---

¹⁸¹ Rice I., William H. Moodle E-Learning Course Development: a complete guide to successful learning using Moodle. Birmingham: Packet Publishing, 2006. 236 p.

¹⁸² Рудніцька К. В. Сутність понять «компетентнісний підхід», «компетентність», «компетенція», «професійна компетентність» у світі сучасної освітньої парадигми. Науковий вісник Ужгородського університету. 2016. Серія: «Педагогіка. Соціальна робота». Випуск 1 (38). С. 241–244.

¹⁸³ Смирнова-Трибульська Є. М. Дистанційне навчання з використанням системи Moodle: навчально-методичний посібник. Херсон: Айлант, 2007. 492 с.

¹⁸⁴ Триус Ю. В., Герасименко І. В., Франчук В. М. Система електронного навчання ВНЗ на базі Moodle: Методичний посібник. За ред. Ю. В. Триуса, Ю. А. Чабаненко. Черкаси, 2012. 220 с.

¹⁸⁵ Шиліна Г. А. Забезпечення допрофільного вивчення української мови в сучасній середній школі засобами дистанційного навчання в системі Moodle. Щорічний науковий збірник Четвертої Міжнародної наукової Інтернет-конференції з україністики. Упоряд. О. Новікова. Мюнхен-Берлін. 2014. Випуск 13. С. 603–611.

Розділ 1. Теоретичні засади дистанційного навчання
англійського аргументативного письма майбутніх правознавців

М'я / Прізвище	Електронна пошта	Стан	Розпочато	Завершено	Затрачений час	Оцінка/8,00	Пит.1 /2,00	Пит.2 /2,00	Пит.3 /2,00	Пит.4 /2,00
Катерина Воржова Перегляд спроб	kate@mail1e13@gmail.com	Завершено	9 квітень 2018 3:22	10 квітень 2018 2:43	11 години 21 хв	8,00	✓ 2,00	✓ 2,00	✓ 2,00	✓ 2,00
Вероніка Лазоренко Перегляд спроб	Lm2008@ukr.net	Завершено	9 квітень 2018 10:21	9 квітень 2018 10:53	31 хв 31 сек	8,00	✓ 2,00	✓ 2,00	✓ 2,00	✓ 2,00
Анастасія Грідасова Перегляд спроб	anastascloud@cloud.com	Завершено	10 квітень 2018 1:33	10 квітень 2018 3:59	2 години 25 хв	8,00	✓ 2,00	✓ 2,00	✓ 2,00	✓ 2,00
Поліна Клименко Перегляд спроб	PolinaKlymenko2000@gmail.com	Завершено	11 квітень 2018 4:17	11 квітень 2018 4:32	14 хв 23 сек	5,00	✓ 1,00	✓ 1,00	✓ 2,00	✓ 1,00
Іля Горобець Перегляд спроб	i.horobets2000@gmail.com	Завершено	15 квітень 2018 12:04	15 квітень 2018 12:41	37 хв 40 сек	8,00	✓ 2,00	✓ 2,00	✓ 2,00	✓ 2,00
Дмитро Діус Перегляд спроб	didusdina@ukr.net	Завершено	24 квітень 2018 11:11	28 квітень 2018 10:52	3 дні 11 годин	6,00	✓ 1,00	✓ 1,00	✓ 2,00	✓ 2,00
Олександра Асташева Перегляд спроб	astashewalex@gmail.com	Завершено	25 квітень 2018 8:22	30 квітень 2018 2:12	5 днів 5 годин	6,00	✓ 1,00	✓ 1,00	✓ 2,00	✓ 2,00

Рисунок 1.3.1 — Скріншот інструменту LMS Moodle — Результати

The screenshot displays the Moodle LMS interface. At the top, the browser address bar shows the URL: <https://dl.blysha.moodlequiz/quiz/report.php?id=722&mode=statistics>. The page title is "Українська (uk)".

The main content area is titled "Аналіз структури тесту" (Quiz Structure Analysis). It shows a table with columns: "№ пит." (Question No.), "Коротке означення питання" (Question Short Description), "Спроб" (Attempts), "Успішність" (Success Rate), "Станд. відхилення" (Standard Deviation), "Оцінка навчання" (Learning Grade), "Призначена вага" (Assigned Weight), "Ефективна вага" (Effective Weight), "Розрізнення" (Discrimination), and "Ефективність розрізнення" (Effective Discrimination). A "Завантажити" (Download) button is visible above the table.

№ пит.	Коротке означення питання	Спроб	Успішність	Станд. відхилення	Оцінка навчання	Призначена вага	Ефективна вага	Розрізнення	Ефективність розрізнення
1	1)How many business entity types are described in the video? What are they?	10	75.00%	26.35%	0.00%	25.00%	37.58%	60.30%	100.00%
2	2)What is the difference between C Corporation and S Corporation?	10	85.00%	24.15%	0.00%	25.00%	36.74%	72.37%	100.00%
3	3)What are the risks of being a sole proprietor?	10	100.00%	0.00%	0.00%	25.00%	0.00%		
4	4)What are the advantages of LLC?	10	95.00%	15.81%	0.00%	25.00%	25.68%	45.88%	100.00%

Below the table, there is a section titled "Статистика за позиціями питань" (Statistics by Question Position). The table is currently empty.

The left sidebar shows a list of course items, including "інститут міжнародних відносин", "інститут післядипломної освіти", "технічна підтримка", "інститут філології", "історичний факультет", "кафедра фінансового вищого навчання", "Київський інститут регіонального управління, підтр...", "механіко-математичний факультет", "ННЦ Інститут біології", "підготовче відділення факультет інформаційних технологій", "факультет кібернетики", "факультет навчання іноземних громадян", "факультет навчання іноземних громадян", "факультет психології", "факультет радіофізики, електроніки та комп'ютерних...", "факультет соціології", "факультет соціології та психології", "фізико-математичний лицей", and "фізичний факультет".

Рисунок 1.3.2 — Скріншот інструменту LMS Moodle — Статистика

Семінар, Опитування. Викладач має можливість презентувати навчальний матеріал у цікавій та гнучкій формі в електронному вигляді у будь-якому форматі, перевірити рівень засвоєння пройденого матеріалу, прокоментувати та оцінити роботи студентів. Викладач сам встановлює кінцеві терміни задачі завдання та часові рамки на його виконання, визначає кількість спроб та можливість перескладання. Проілюструємо деякі з навчальних інструментів LMS Moodle на рисунках (рис. 1.3.3 та рис. 1.3.4):

Вагомою перевагою платформи Moodle є можливість кооперативного навчання завдяки таким комунікативним інструментам як *Wiki* (рис. 1.3.11), *Форум, Чат, Блог, Семінар*. В межах цих сервісів є можливість організувати спільну роботу студентів, поділити їх на підгрупи і працювати як у синхронному, так і асинхронному режимах. Усі записи і діалоги зберігаються в пам'яті системи і доступні для подальшого аналізу та оцінки. На рис. 1.3.5 та рис. 1.3.6 зображені приклади використання комунікативних інструментів LMS Moodle:

Підсумовуючи вищевикладене, можна стверджувати, що процес навчання англійського аргументативного письма на базі системи керування навчанням Moodle дозволяє ефективно реалізовувати цілі та завдання навчання англійського аргументативного письма завдяки вбудованим інструментам та закладеним принципам, які здатні забезпечити як індивідуальне, так і спільне навчання.

Розглянувши сутність дистанційного навчання англійського аргументативного письма, звернемося до визначення ключових підходів, принципів та методів навчання, які складають методичну основу для формування відповідних комунікативних умінь.

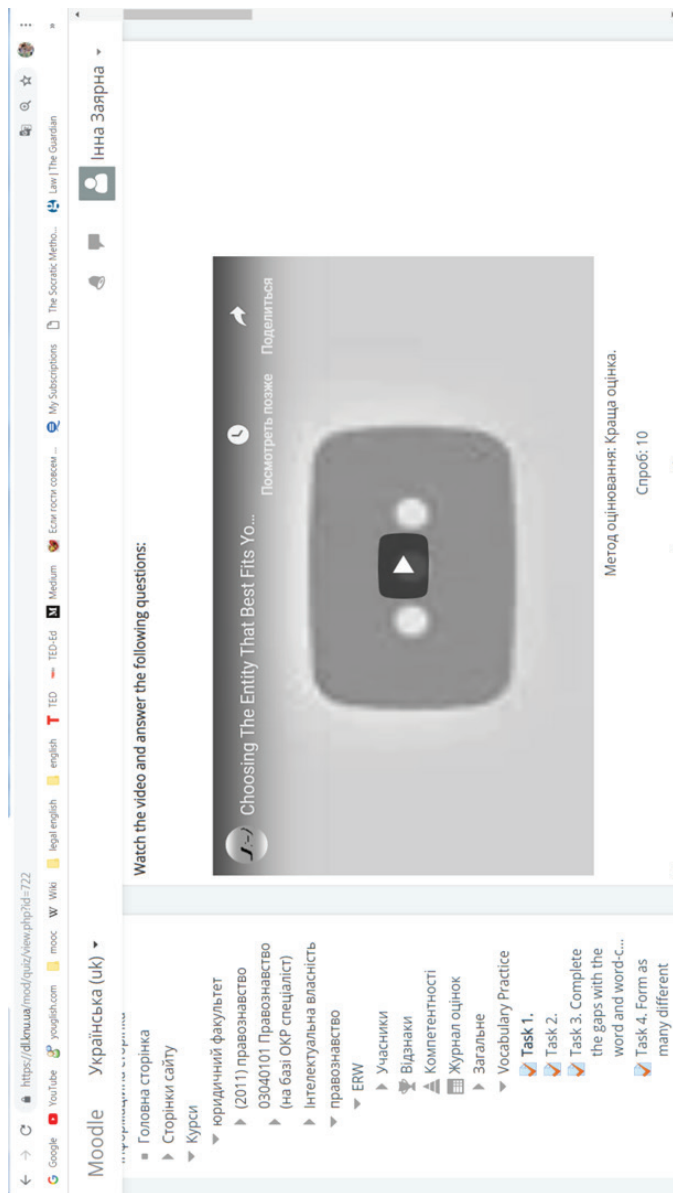

Рисунок 1.3.3 — Скріншот інструменту LMS Moodle — Завдання

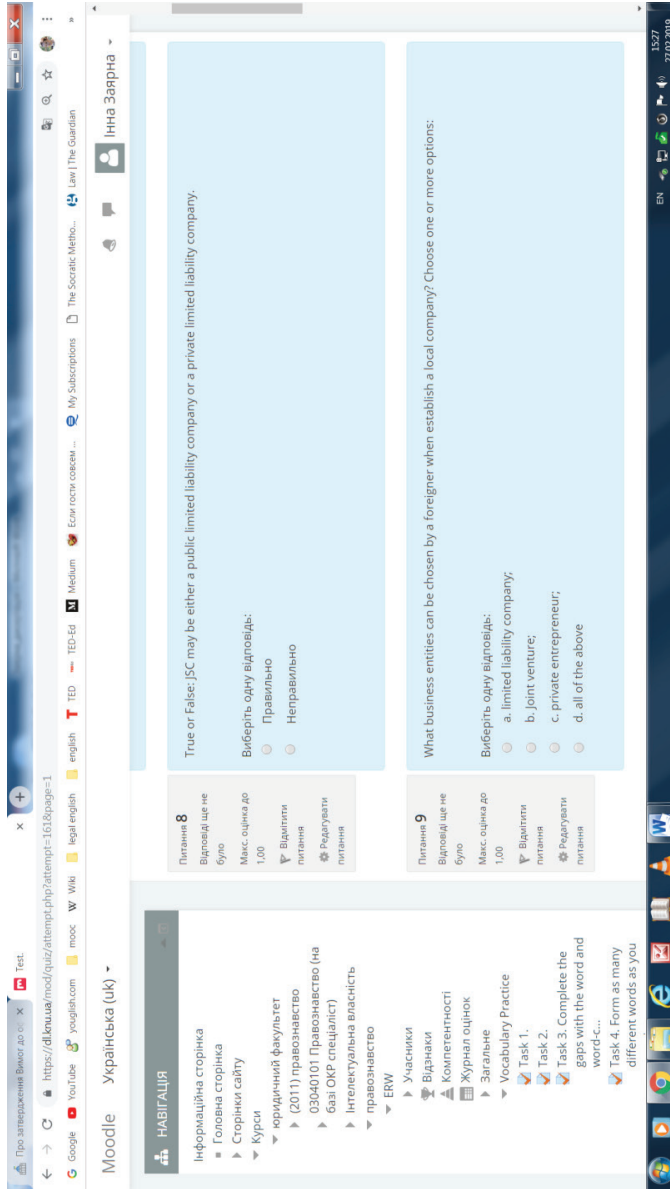

Рисунок 1.3.4 — Скріншот інструменту LMS Moodle — Тест

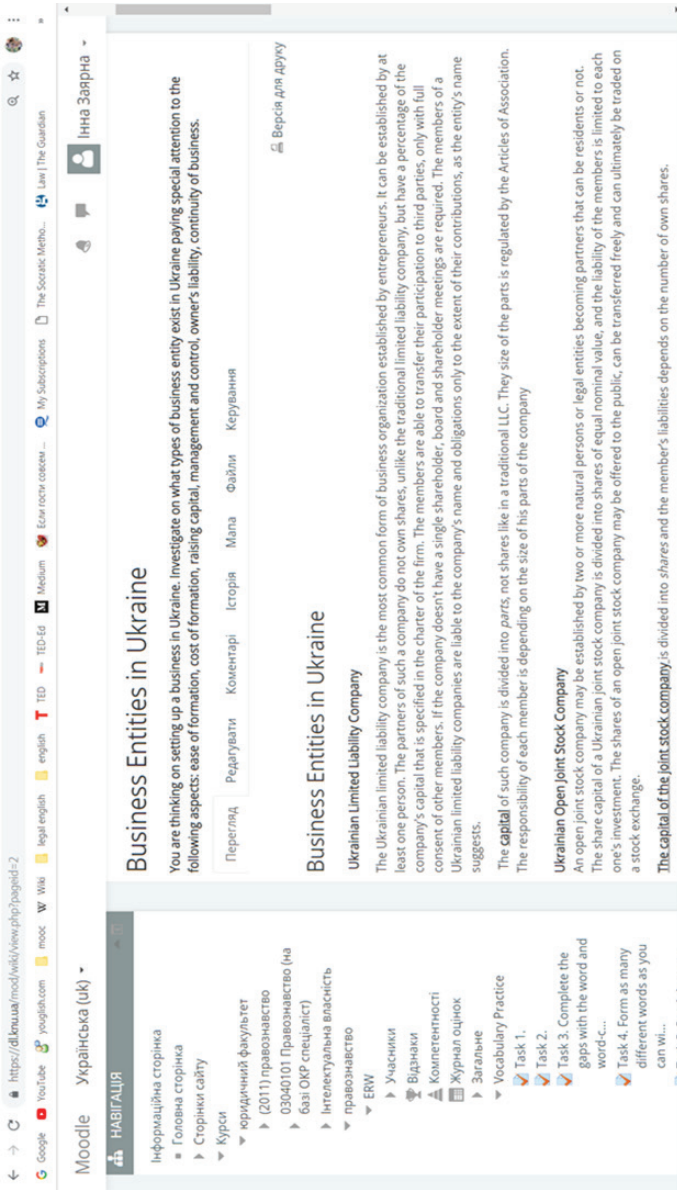

Рисунок 1.3.5 — Скріншот інструменту LMS Moodle — Вікі

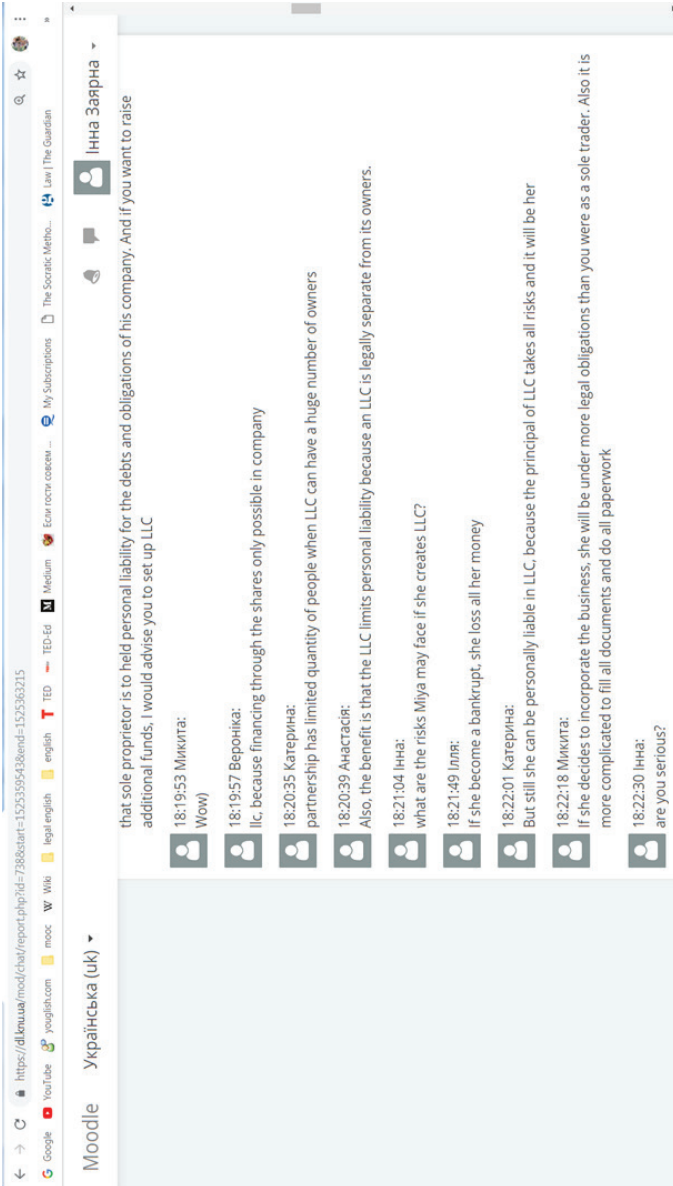

Рисунок 1.3.6 — Скріншот інструменту LMS Moodle — Чат

Аналіз наукової літератури^{186, 187, 188, 189, 190, 191} дав можливість встановити, що дистанційне навчання англійського аргументативного письма студентів-юристів має здійснюватися з позицій конструктивістського, компетентнісного та жанрового підходів.

Конструктивістський підхід розглядається провідними вченими як ключовий у процесі дистанційного навчання¹⁹². Ідеї конструктивізму також покладені в основу систем керованого навчання, зокрема платформи Moodle¹⁹³, на базі якої відбувається навчання англійського аргументативного письма студентів-юристів.

Головна ідея, покладена в основу конструктивістського підходу, полягає у створенні можливостей для студентів самостійно «конструювати» власні знання, вміння та навички в процесі навчальної діяльності, а не отримувати їх

---

¹⁸⁶ Бігич О. Б. Різновиди професійно орієнтованого підходу до навчання іноземної мови як непрофільної дисципліни. II Міжнародна науково-практична конференція «Комунікація у сучасному соціумі». 8 червня 2018. URL: <https://conferences.lnu.edu.ua/index.php/communicatio/communication-2018/paper/view/24>

¹⁸⁷ Биков В. Ю., Кухаренко В. М., Сиротенко Н. Г., Рибалко О. В., Богачков Ю. М. Технологія створення дистанційного курсу: навчальний посібник / за ред. В. Ю. Бикова, В. М. Кухаренка. Київ: Міленіум, 2008. 324 с.

¹⁸⁸ Малкова Н. В. Влияние конструктивистских идей на содержание подготовки учителя в США // Педагогика. 2008. № 2. С. 75–80.

¹⁸⁹ Рудніцька К. В. Сутність понять «компетентнісний підхід», «компетентність», «компетенція», «професійна компетентність» у світлі сучасної освітньої парадигми. Науковий вісник Ужгородського університету. 2016. Серія: «Педагогіка. Соціальна робота». Випуск 1 (38). С. 241–244.

¹⁹⁰ Шевніна А. Є. Формування жанрової компетенції в англійському діловому писемному мовленні майбутніх менеджерів туризму: автореф. дис. канд. пед. наук: 13.00.02; ПНПУ ім. К. Д. Ушинського. Одеса, 2012. 23 с.

¹⁹¹ Auerbach E. R. Competency-based ESL: One step forward or two steps back. TESOL Quarterly. 1986. Vol. 20 (3).

¹⁹² Вukov V. Yu., Kuharenko V. M., Molodyh A. S. Influence of Learning Process Organization on Students' achievements in Distance Education. Інтернет-Освіта-Наука-2004: матеріали 4-ї Міжнародної конф., м. Вінниця, Універсум. Вінниця, 2004. Р. 87.

¹⁹³ Moodle. Pedagogy Electronic resource: URL: <https://docs.moodle.org/21/en/Pedagogy>.

у готовому вигляді, при цьому сам навчальний процес відтворює або моделює екстралінгвістичну дійсність і діяльність, заради яких вивчається мова¹⁹⁴. З позицій конструктивістського підходу, знання не передаються від викладача до студента, але є індивідуальною інтерпретацією отриманої інформації. Студенти розглядаються як активні учасники контекстного навчального процесу, при цьому роль викладача змінюється від транслятора професійних знань до консультанта, який скеровує, стимулює та підтримує студентів у процесі вирішення навчальних задач на шляху формулювання самостійних думок та власних висновків¹⁹⁵.

Аналіз концептуальних ідей теорії конструктивізму дає змогу сформулювати його основні положення в контексті дистанційного навчання англійського аргументативного письма студентів-юристів.

- Дистанційне навчання англійського аргументативного письма є ефективне, коли *всі учасники навчального процесу є одночасно і викладачами, і студентами*. Це передбачає зміну ролі викладача від «носія знань» до «провідника», який скеровує роботу студентів, завданням яких є навчитися, а не бути навченими. Бажаний результат в умовах ДН досягається завдяки тому, що студенти отримують інформацію з першоджерел та явищ реальної дійсності.

- Дистанційне навчання англійського аргументативного письма є більш ефективним, якщо *відбувається в дії*: створюючи і демонструючи матеріал іншим зростає власна персональна відповідальність студента, більше часу приділяється самоперевірці та роздумам, що безперечно покращує резуль-

---

¹⁹⁴ Заболотська О. О. Актуальні проблеми методики викладання англійської мови. URL: http://ekhsuir.kspu.edu/bitstream/123456789/1195/1/_1_doc%20%282%29.pdf.

¹⁹⁵ Малкова Н. В. Влияние конструктивистских идей на содержание подготовки учителя в США // Педагогика. 2008. № 2. С. 76.

тати навчання. Інструменти віртуальних навчальних середовищ такі як Wiki, Форум, Чат створюють платформу для обміну ідеями та сприяють спільній роботі студентів та викладача.

- Ефективність дистанційного навчання англійського аргументативного письма зростає, якщо *існує можливість спостерігати за навчанням інших, аналізувати їх роботу і працювати в одному спільному ритмі*. В умовах дистанційного навчання це досягається завдяки чітко встановленим дедлайнів, що дозволяє синхронний перехід від одного етапу навчання на інший.

- Ефективність дистанційного навчання англійського аргументативного письма залежить від *вміння усвідомлювати та враховувати індивідуальні особливості учасників* навчального процесу шляхом створення сприятливих умов для самореалізації та самопрезентації студентів. Особливу цінність становлять індивідуальність мислення, розсудливість, вміння виправляти власні помилки.

- Дистанційне навчання англійського аргументативного письма є ефективним, якщо навчальний процес є *гнучким*, тобто надає учасникам різноманітні способи, засоби та інструмент для реалізації своїх навчальних потреб.

- Дистанційне навчання англійського аргументативного письма є більш ефективним за умови *залучення студентів до розв'язання складних задач*, без їх цілеспрямованого спрощення. Це спонукає до пошуків нових аргументів чи/та трансформації існуючих.

Таким чином, конструктивістський підхід забезпечує ефективну організацію навчального процесу, спрямованого на формування умінь та навичок англійського аргументативного письма в умовах дистанційної освіти. Завдання викладача сприяти самостійному отриманню нових знань студентами, організовуючи їх спільну роботу для обміну думками та ідеями.

Розвиток аргументаційних умінь, зокрема, досягається шляхом розв'язання завдань, які передбачають пошук додаткових аргументів та способів їх формулювання. З позицій конструктивістського підходу до дистанційного навчання англійського аргументативного письма важливим є вміння мислити критично, уникати шаблонів, вміти виправляти власні помилки.

Компетентнісний підхід до навчання англійського аргументативного письма передбачає спрямованість освітнього процесу на формування та розвиток загальних і професійних компетентностей майбутнього юриста. Погоджуємося з К.В. Рудніцькою, що застосування компетентнісного підходу до навчання англійського аргументативного письма вимагає зміни акценту «з процесу накопичення нормативно визначених знань, умінь і навичок майбутніх фахівців у площину формування і розвитку здатності практично діяти і творчо застосовувати набуті знання і досвід у різних ситуаціях»¹⁹⁶. Таким чином, навчання англійського аргументативного письма з позицій компетентнісного підходу має спиратися на соціальний контекст, а не викладатися ізольовано, та будуватися не навколо поняття «знання», а навколо поняття «компетенція».

Практична реалізація компетентнісного підходу до навчання англійського аргументативного письма засобами дистанційних технологій передбачає врахування його наступних основних положень (за Е.Р. Ауербах (E.R. Auerbach)¹⁹⁷:

- *Націленість на здатність кожного студента-юриста автономно впоратися із завданням.* Дистанційне навчання повною мірою реалізує дане завдання, завдяки гнучкості та

---

¹⁹⁶ Рудніцька К. В. Сутність понять «компетентнісний підхід», «компетентність», «компетенція», «професійна компетентність» у світлі сучасної освітньої парадигми / Науковий вісник Ужгородського університету. 2016. Серія: «Педагогіка. Соціальна робота». Випуск 1 (38). С. 241.

¹⁹⁷ Auerbach E. R. Competency-based ESL: One step forward or two steps back. TESOL Quarterly. 1986. Vol. 20 (3). P. 414–415.

індивідуалізації навчального процесу, коли студенти мають можливість навчатися у власному темпі, приділяючи кожній вправі і завданню необхідну кількість часу, що в результаті дозволяє виконати завдання автономно.

- *Націленість на професійні знання, навички та уміння юриста.* Студенти вивчають лише ті мовні форми, набувають умінь та навичок, що характерні ситуаціям, в яких вони функціонуватимуть. Це вимагає ретельного добору мовного та мовленнєвого матеріалів, розробки системи вправ для вправлення в англійському аргументативному письмі та способів їх доставки до студентів в умовах віртуального навчального середовища.

- *Націленість на результат.* Під результатом навчання англійського аргументативного письма ми будемо розуміти здатність студента скласти юридичний текст відповідного жанру (лист-порада, позовна заява, меморандум та ін.). Дистанційне навчання англійського аргументативного письма передбачає схему 40/60, де 40 балів студент може заробити виконавши успішно формуючі вправи, а в 60 балів оцінюється підсумкове (контрольне) завдання. Крім того, студент зможе почати виконання контрольного завдання лише за умови успішного виконання формуючих вправ і завдань.

- *Спрямованість на модульні інструкції.* Задачі поділяються на підзадачі заради чіткого бачення прогресу як викладачем, так і студентами. У віртуальному навчальному середовищі підзадачі реалізуються окремими інструментами системи дистанційного навчання.

- *Спрямованість на особистісно-орієнтовані інструкції.* За своїм змістом, рівнем і темпом, завдання визначаються в умовах професійних потреб студента, а попередні знання та досягнення студента обов'язково беруться до уваги для розробки дистанційного курсу.

- *Націленість на чіткість завдань та їх відповідність очікуваному результату.* Це правило є справедливим на кожному етапі навчання. Якщо кінцевим результатом навчання англійського аргументативного письма є здатність скласти юридичний текст відповідного жанру, то на проміжних етапах студента мають усвідомлювати, що формуючі вправи і завдання націлені на досягнення проміжних результатів (вивчення мовного матеріалу, характерного даному жанру, його структури, аргументативного компоненту).

- *Націленість на постійне оцінювання.* Під час навчання англійського аргументативного письма кожний вид діяльності оцінюється, а подальше навчання можливе лише за умови додання попереднього етапу. Технології дистанційного навчання надають адміністративні можливості викладачу встановлювати кількість спроб та час на виконання завдання. Крім того, дистанційне навчання передбачає миттєвий зворотній зв'язок, коли студенти можуть бачити свої результати безпосередньо після їх виконання. Кожне завдання в умовах дистанційного навчання оцінюється або системою, або викладачем. Передбачаємо як формуюче оцінювання під час усього навчання, так і підсумкову оцінку.

- *Спрямованість на демонстровану майстерність виконання завдань.* На відміну від традиційних тестів, оцінювання навчальних досягнень студентів-юристів базується на здатності демонструвати моделі поведінки, що обумовлені ситуацією. Використовуючи компетентнісного підходу до навчання англійського аргументативного письма, майбутні юристи вчаться вживати мову в автентичних ситуаціях, в яких вони вірогідно опиняться поза навчальним процесом.

Отже, в аспекті компетентнісного підходу дистанційне навчання англійського аргументативного письма передбачає успішне виконання підсумкового автентичного завдання —

написання юридичного тексту відповідного жанру. Навчання студентів відбувається автономно з урахуванням їх індивідуальних особливостей та навчальних досягнень. На кожному етапі навчання студенти отримують зворотній зв'язок від викладача та/або системи дистанційного навчання з метою ідентифікації своїх слабких сторін та їх вчасного подолання задля успішного виконання підсумкового завдання. Навчальні матеріали та завдання мають бути автентичними, тобто відповідати існуючій юридичній практиці^{198, 199}.

Аналіз існуючих підходів до навчання іншомовного писемного мовлення дозволив нам виокремити *жанровий підхід* як найбільш ефективний з точки зору функціональності та прагматичності під час навчання англійського аргументативного письма студентів-юристів. Згідно цього підходу ми розглядаємо навчання англійського аргументативного письма в соціальному контексті, коли письмовий текст створюється для вирішення позамовної задачі. Спираючись на дослідження Л.Є. Шевніної²⁰⁰, припускаємо, що жанровий підхід до навчання англійського аргументативного письма здатний забезпечити здатність студентів-юристів створювати власні тексти відпо-

---

¹⁹⁸ Заярна І.С. Особливості застосування компетентнісного підходу до навчання англійського аргументованого писемного мовлення студентів юридичного профілю. Вісник Запорізького національного університету: збірник наукових праць. Педагогічні науки. Запоріжжя: Запорізький національний університет, 2016. № 1. С. 163-164.

¹⁹⁹ Zaiarna I.S. Competency-based Approach to Teaching English Reasoning Writing to Law Students: General Characteristics. Класичний університет у контексті викликів епохи (Classic University in the context of Challenges of the Epoch) : матеріали українсько-польської міжнародної наукової конференції (м. Київ, 22-23 вересня 2016 року). Уклад.: А. С. Філіпенко та ін. К. : Київський національний університет імені Тараса Шевченка, 2016. С. 150.

²⁰⁰ Шевніна Л. Є. Формування жанрової компетенції в англійському діловому писемному мовленні майбутніх менеджерів туризму: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.02; ПНПУ ім. К. Д. Ушинського. Одеса, 2012. С. 6.

відних жанрів шляхом усвідомлення мотивів, через які створюються ці тексти, способів їх інтерпретації та використання в професійних ситуаціях спілкування²⁰¹.

Услід за О.О. Москалець, вважаємо, що методична робота над текстом відповідного жанру повинна включати наступні етапи: загальний аналіз професійної ситуації спілкування юриста, у якій створюється текст обраного жанру; опрацювання тексту-зразка обраного жанру та аналіз його змісту; аналіз мовних і позамовних особливостей тексту; опрацювання аргументативних тактик; написання першого варіанта тексту (індивідуальне або групове); самоаналіз або взаємоаналіз написаного із залученням пам'яток для самоконтролю та допомоги викладача; індивідуальна робота над лексичними, граматичними та орфографічними помилками на рівні окремих речень; індивідуальна робота над аргументативними тактиками; індивідуальне або групове вдосконалення написаного тексту; презентація створеного тексту, кількісна і якісна оцінка викладачем²⁰².

Розглянута вище типова процедура навчання англійського аргументативного письма дозволяє навчити писати тексти різноманітних жанрів юридичного аргументативного мовлення та різного рівня їх складності. В свою чергу середовище дистанційного навчання створює технічні можливості для ефективної реалізації кожного етапу навчання як під час індивідуальної роботи студента, так і їх спільної роботи в онлайн-

---

²⁰¹ Заярна І. С. Застосування жанрового підходу до навчання англійського аргументованого писемного мовлення студентів юридичного профілю. Іншомовна підготовка працівників правоохоронних органів і сектору безпеки: матеріали III Міжнародної науково-практичної конференції (27 березня 2019 року). Київ: Національна академія прокуратури України, 2019. С. 61.

²⁰² Москалець О. О. Етапи навчання іншомовного писемного мовлення як засобу спілкування. URL: file:///C:/Users/%D0%9E%D0%BB%D0%B5%D0%B3/Downloads/Nzsp2012_6_20.pdf.

групах. Таким чином, жанровий підхід до навчання англійського аргументативного письма успішно реалізується в умовах дистанційного навчання та відповідає цілям і завданням англійського аргументативного письма, адже акцентує увагу на ті жанри, які є характерними для іншомовного писемного мовлення сучасного юриста.

Проаналізовані підходи визначають загальну стратегію дистанційного навчання англійського аргументативного письма, реалізація якої вимагає вивчення інших підпорядкованих концептуальних положень, таких як принципи та методи дистанційного навчання англійського аргументативного письма. Розглянемо їх детально.

Дистанційне навчання англійського аргументативного письма ґрунтується на низці *принципів*. Спираючись на результати досліджень вчених-методистів^{203, 204, 205, 206, 207, 208}, ключовими у процесі дистанційного навчання англійського аргументативного письма нами були визначені такі *дидактичні* (посильності, свідомості, активності, наочності), *психологічні*

---

²⁰³ Заярна І. С. Принципи е-навчання англійського аргументативного письма майбутніх правознавців. Подолання мовних та комунікативних бар'єрів: освіта, наука, культура : збірник наукових праць. За ред. О. В. Ковтун, С. М. Ягодзінського. К. : НАУ, 2019. С. 231-235.

²⁰⁴ Ляховицкий М. В. Методика преподавания иностранных языков: учеб. пособ. для филол. спец. вузов. Москва: Высшая школа, 1981. 159 с.

²⁰⁵ Методика навчання іноземних мов у загальноосвітніх навчальних закладах: підручник. Л. С. Панова, І. Ф. Андрійко, С. В. Тезікова та ін. Київ: ВЦ «Академія», 2010. Серія «Альма-матер». 328 с.

²⁰⁶ Методика викладання іноземних мов у середніх навчальних закладах: підручник. Вид. 2-е, випр. і перероб. Кол. авторів під керівн. С. Ю. Ніколаєвої. Київ: Ленвіт, 2002. 328 с.

²⁰⁷ Щукин А. Н. Обучение иностранным языкам: теория и практика: учеб. пособ. для преподавателей и студентов. Москва: Филоматис, 2006. 480 с.

²⁰⁸ Юнчик В. А. Методичні особливості дистанційного навчання. Збірник наукових праць. Наукові записки Рівненського державного гуманітарного університету. Випуск 7 (50), 2013. URL: file:///C:/Users/%D0%9E%D0%BB%D0%B5%D0%B3/Downloads/Ozfm_2013_7_67.pdf.

(принципи мотивації, поетапності формування мовленнєвих умінь та навичок, врахування індивідуально-психологічних особливостей особистості студента, врахування адаптаційних процесів) та *методичні* (комунікативності, автентичності, професійної спрямованості навчання, ситуативно-тематичної організації навчання) принципи. Варто зауважити, що дидактичні та психологічні принципи навчання спрямовані в першу чергу на врахування умов нового для студентів середовища навчання, яке реалізується через інтерфейс цифрових засобів обробки інформації шляхом людино-машинної комунікації. Методичні ж принципи відображають особливості викладання англійського аргументативного письма студентам-юристам, не залежать від середовища їх застосування і повинні в рівній мірі використовуватися як під час традиційної, так і дистанційної форми навчання.

Відповідно до *принципу свідомості*, процес навчання англійського аргументативного письма засобами віртуальної системи Moodle розглядаємо як цілеспрямоване самонавчання студентів-юристів, які усвідомлюють архітектуру дистанційного курсу, принцип роботи інструментів (сервісів) платформи, проміжні та остаточні результати навчання, особливості оцінювання та контролю у технічно опосередкованому середовищі.

Принцип активності передбачає активну участь студентів-юристів у процесі навчання англійського аргументативного письма на різних рівнях (інтелектуальному, емоційному та мовленнєвому). Задля успішного проходження дистанційного курсу студенти повинні самостійно виконати всі як індивідуальні, так і групові завдання, не пропустивши термінів їх задачі. Ми розглядаємо принцип активності як один з ключових в методиці дистанційного навчання англійського аргументативного письма, адже запорукою досягнення результатів є індивідуальна

активність кожного студента. Під час дистанційного навчання англійського аргументативного письма ми використовуємо адміністративні сервіси (Звіти, Журнал оцінок), щоб спостерігати за рівнем активності кожного окремого студента (скільки часу було витрачено на виконання завдання, коли в останнє студент був активним в системі, активність кожного окремого студента по відношенню до групи та ін.), а за допомогою інструменту Анкета визначаємо рівень зацікавленості студента до виконання кожного окремого завдання та курсу загалом.

Згідно з *принципом посильності*, навчання англійського аргументативного письма має відбуватися із урахуванням рівня технічної підготовки студентів. Перед початком дистанційного курсу за допомогою спеціальних тестів важливо визначити та в подальшому враховувати рівень психологічної готовності студентів до роботи у віртуальному середовищі, їх технічні уміння та навички роботи з сервісами платформи Moodle. Під час розробки дистанційного курсу, спрямованого на оволодіння уміннями в англійському аргументативному письмі слід також розраховувати час, необхідний студентам для виконання завдання та його обсяг.

Мінімізувати зусилля, яких докладає студент для сприйняття змісту навчального матеріалу, можна шляхом застосування *принципу наочності*, який забезпечується простотою і зрозумілістю людино-машинного інтерфейсу, через який відбувається взаємодія студента з комп'ютером. Віртуальне середовище для навчання англійського аргументативного письма має містити зону входу, де розміщуються організаційні блоки, через які здійснюється навігація по сайту. При поданні вербальної інформації слід паралельно пред'являти всю потрібну допоміжну інформацію, використовуючи кілька різних комунікаційних каналів (слуховий, зоровий та ін.). Окрім добре організованого змісту навчального мате-

ріалу, варто приділити увагу і формі його презентації на сайті. Розташування, колір, форма об'єктів мають максимально полегшувати сприйняття нової інформації, не обтяжуючи мозок студента додатковою інформацією, але водночас мають привертати і утримувати його увагу до основної мети і завдань навчальної діяльності. Так, фахівці з веб-дизайну звертають особливу увагу на розташування об'єктів, а саме на використання «білого простору» або, як його ще називають, «зони відпочинку»²⁰⁹. Простір, вільний від будь-яких об'єктів, дає можливість не лише «відпочинку» від інформації, але й тим самим змінює фокус на значущий для навчальної діяльності матеріал. Важливе значення для ефективного сприймання інформації мають кольори, їх тон, відтінок та інтенсивність. Встановлено, що урівноважене в колірному відношенні середовище привертає і надихає, створює творчу атмосферу, заспокоює і сприяє спілкуванню²¹⁰. Близько 66% уваги люди приділяють саме кольору. Так, з точки зору психологічної ефективності найбільш вдалим є жовтий, бірюзовий, синьо-фіолетовий і рубіновий²¹¹. Типи шрифту, висота строки, відстань між знаками та абзацами також відіграють психологічну роль в процесі сприймання інформації, а тому мають бути враховані в процесі реалізації принципу наочності під час створення дистанційного курсу, спрямованого на оволодіння уміннями в англійському аргументативному письмі.

Принцип мотивації реалізується за рахунок врахування інтересів студентів, їх вікових особливостей та мотивів

---

²⁰⁹ Психология веб-дизайна. Как цвета, шрифты и разметка влияют на ваше настроение. URL: <http://lpgenerator.ru/blog/2016/03/14/psihologiya-veb-dizajna-kak-cveta-shrifty-i-razmetka-vliyayut-na-vashe-nastroenie/>.

²¹⁰ Бучинська О. В. Психологія кольору як метод якісного маркетинг. Вісник ОНУ імені І. І. Мечникова. 2015. Т. 20. Вип. 1/1. С. 76.

²¹¹ Так само, С. 78.

навчання. Мотивація студентів до здійснення навчальної діяльності, опосередкованої комп'ютером, може бути різноманітною. Л.В. Васильченко виділяє такі види мотивації, притаманні дистанційній формі навчання: ділова, пізнавальна, мотивація співробітництва, самореалізації і розвитку рекреаційності, афіляції²¹². Основним мотивом, характерним для дистанційного навчання англійського аргументативного письма як навчальної діяльності, вважаємо пізнавальний інтерес, «який активно взаємодіє із системою ціннісних орієнтацій, метою, результатами діяльності, відображає всі складові особистості: інтелект, волю, почуття»²¹³.

Для підтримки мотивації студентів на високому рівні під час дистанційного навчання важливо підтримувати психологічну комфортність, під якою слід розуміти не лише фізичну зручність процесу навчання, але й задоволення базових психологічних потреб студента. Важливо уникати оцінних суджень в діалозі студент-комп'ютер, не допускати висловів, які можуть бути сприйняті як образливі, обережно використовувати жарти, а зауваження робити у формі поради, а не жорсткої критики.

Принцип поетапності формування мовленнєвих умінь та навичок під час дистанційного навчання передбачає чотири етапи формування аргументаційно-писемно-мовленнєвої діяльності (за А.М. Щукіним): *ознайомчий*, під час якого відбувається введення нових лексичних одиниць, граматичних структур, правил аргументації, характерних окремому жанру аргументативного писемного мовлення; *стандартизуючий*,

---

²¹² Васильченко Л. В., Шевченко В. А. Дистанційне навчання: науково-методичне забезпечення; інформаційний простір навчального закладу. Харків: Основа, 2009. С. 64.

²¹³ Боднар А. Я., Макаренко Н. Г. Шляхи формування пізнавального інтересу особистості в процесі професійного самовизначення. Наукові записки. Педагогічні, психологічні науки та соціальна робота. Том 162. С. 33.

спрямований на формування мовленнєвої навички шляхом виконання мовних справ; *вар'юючий*, під час якого відбувається удосконалення мовленнєвих та аргументаційних навичок в ситуаціях навчального спілкування; та творчий, націлений на розвиток мовленнєвих та аргументаційних умінь та навичок в різноманітних ситуаціях як навчального, так і професійного характеру²¹⁴.

Принцип врахування індивідуально-психологічних особливостей особистості студента передбачає обізнаність викладача про особисті якості студентів, їх світогляд, сферу бажань та інтересів, статус в групі та максимальне врахування даних характеристик в навчальному процесі. Під час дистанційного навчання англійського аргументативного письма слід враховувати наступні групи індивідуально-психологічних чинників, які впливають на результативність навчання (услід за О.М. Харою): гендер, типи темпераменту, домінування півкуль, реакції на виконання завдання, типи сприймання інформації, типи сприйняття та узагальнення інформації, типи визначення цілей, ставлення до вибору, типи слухачів згідно стратегії управління²¹⁵.

Принцип врахування адаптаційних процесів застосовується у зв'язку з необхідністю пристосування студентів до нових умов технічно опосередкованого навчання та швидкому подоланню пов'язаних з цим труднощів. Під час дистанційного навчання англійського аргументативного письма подолати психологічний дискомфорт, пов'язаний з безособистісним характером технічних засобів, будемо шляхом свідомого створення дружньої навчальної онлайн спільноти, націленої на

---

²¹⁴ Щукин А. Н. Обучение иностранным языкам: теория и практика: учеб. пособие для преподавателей и студентов. Москва: Филоматис, 2006. С. 162-163.

²¹⁵ Хара О. М. Психологічні особливості дистанційного навчання математики // Математика в школі. 2008. № 7/8. С. 32–35.

формування якісних і глибоких взаємин між студентами. Реалізація віртуального спілкування в межах системи управління навчанням Moodle відбувається за допомогою таких інструментів як Чат, Форум та Обмін повідомленнями.

Відповідно до методичного *принципу комунікативності*, процес навчання англійського аргументативного письма реалізується шляхом моделювання типових професійних ситуацій, характерних для правової сфери. Результатом навчання англійського аргументативного письма є складання типових юридичних документів (лист-порада, позовна заява, меморандум та ін.), які націлені на вирішення конкретних правових спорів в різних галузях права (договірне право, господарське право, цивільне право, право інтелектуальної власності тощо). Реалізація принципу комунікативності під час навчання англійського аргументативного письма відбувається шляхом добору типового до ситуацій спілкування мовного та мовленнєвого матеріалу, відповідних схем аргументації (текст-повного спростування тези, текст-часткового спростування тези, текст-обґрунтування, полемічний текст) та характерних вправ, методів та прийомів навчання.

Принцип автентичності передбачає використання автентичних юридичних текстів визначених жанрів англійського аргументативного письма з метою їх аналізу та наслідування. Автентичні юридичні тексти відображають реальне писемне мовлення носії англійської мови та слугують джерелом мовного і мовленнєвого матеріалу для навчання англійського аргументативного письма.

Згідно з *принципом професійної спрямованості навчання*, навчання англійського аргументативного письма відбувається в межах юридичної сфери та у відповідності до вітчизняної юридичної практики, діючого законодавства та норм міжнародного права. За результатами навчання студенти мають

оволодіти жанрами юридичних текстів, з якими безпосередньо працюють юристи під час виконання своїх професійних обов'язків. Лексичні одиниці, граматичні структури, аргументаційні схеми мають відповідати кращим зразкам існуючої юридичної практики.

Принцип ситуативно-тематичної організації навчання реалізується шляхом добору типових для юридичного аргументативного писемного мовлення ситуацій, які моделюють реальне спілкування. Кожна тема представляє собою завершений модуль, спрямований на вивчення конкретного жанру англійського аргументативного письма, який містить змістовий блок, лексико-граматичний блок, аргументаційний блок та власне творчий блок, націлений на створення власного письмового тексту.

Важливим аспектом реалізації перелічених вище принципів навчання англійського аргументативного письма майбутніх юристів є *технології навчання*. Аналіз науково-методичної літератури та власний досвід викладання юридичної англійської мови дозволив нам визначити як основні у процесі навчання англійського аргументативного письма такі технології як *метод кейсів* та *метод Сократа*. Ці технології спрямовані на оволодіння необхідними аргументативними вміннями та навичками, відповідають вищезазначеним підходам і принципам та ефективно реалізуються в умовах дистанційного навчання.

Метод кейсів (англ. case method, кейсметод, кейс-стаді, case-study, метод конкретних ситуацій) будемо визначати як метод навчання, заснований на вирішенні конкретних проблемних ситуацій, які «потребують певного неоднозначного і, зазвичай, креативного рішення»²¹⁶. Кейс-метод широко застосовується вітчизняними і зарубіжними практиками у навчальному процесі

---

²¹⁶ Чорна І.Ю. Формування у майбутніх маркетологів англомовної лексичної компетентності в письмі засобами кейс-технології : дис. ... канд. пед. наук: 13.00.02. Тернопіль, 2017. С. 74-75.

вищої школи як засіб моделювання професійної діяльності зі спеціальних дисциплін, зокрема, юридичних²¹⁷.

Для викладання англійської мови за професійним спрямуванням метод кейсів використовується методистами з 1967 року²¹⁸. Ключова ідея, покладена в його основу, полягає в «самостійній пізнавальній діяльності студентів у штучно створеному професійному середовищі, яке дає можливість поєднати теоретичну підготовку і практичні вміння, необхідні для творчої діяльності у професійній сфері»²¹⁹. Як влучно зазначає О.В. Любашенко, кейс-метод пов'язаний із моделюванням реальної комунікативної ситуації, спрямованої на аналіз конкретного випадку, щоб актуалізувати звичний для людини спосіб мислення, поведінки, мовлення²²⁰.

Передбачаємо, що реалізація методу кейсів під час дистанційного навчання англійського аргументативного письма сприятиме формуванню та розвитку таких необхідних для англійського аргументативного письма професійних умінь як вміння виробляти та приймати рішення; системне мислення; самостійність та ініціативність; готовність до змін та гнучкість; комерційна та ділова орієнтація; вміння працювати з інформацією; завзятість і цілеспрямованість; проблемність мислення; конструктивність; здатність до аналізу і діагностики проблем,

---

²¹⁷ Ярошенко О.В. Кейс-метод як сучасна технологія формування професійно орієнтованої компетентності в діалогічному мовленні майбутніх викладачів англійської мови. *Іноземні мови.* №2 (78). 2014. С. 39. URL: [file:///C:/Users/%D0%9E%D0%BB%D0%B5%D0%B3/Downloads/122479-260958-1-SM%20\(1\).pdf](file:///C:/Users/%D0%9E%D0%BB%D0%B5%D0%B3/Downloads/122479-260958-1-SM%20(1).pdf)

²¹⁸ Brattseva E. F., Kovalev P. The power of case study method in developing academic skills in teaching Business English (time to play) // *Liberal Arts in Russia.* 2015. Vol. 4. No. 3. P. 234.

²¹⁹ Козак Л. В. Кейс-метод у підготовці майбутніх викладачів до інноваційної професійної діяльності // *Освітологічний дискурс.* 2015. № 3 (11). С. 154.

²²⁰ Любашенко О. В. Навчальні стратегії комунікативної інтеракції // *Проблеми теорії і методики навчання іноземних мов.* 2016. С. 294. URL: file:///C:/Users/%D0%9E%D0%BB%D0%B5%D0%B3/Downloads/nvnau_fil.n_2016_245_42.pdf.

вміння чітко формулювати і висловлювати свою позицію, сприймати й оцінювати інформацію, яка надходить у вербальній і невербальній формах^{221, 222, 223, 224}.

Важливим аспектом залишається також добір навчального матеріалу, який варто здійснювати у відповідності до низки критеріїв: 1) професійної спрямованості; 2) автентичності; 3) проблемності; 4) ситуативності; 5) доступності; 6) міжпредметності²²⁵.

Під час дистанційного навчання англійського аргументативного письма студентам-юристам пропонується вирішити реальну юридичну проблему, характерну професійній діяльності правника, шляхом актуалізації необхідних засвоєних раніше умінь та навичок. Реалізація методу кейсів під час дистанційного навчання англійського аргументативного письма передбачає наступні етапи: *дослідження ситуації* (з'ясування та аналіз всіх фактів), *визначення правової проблеми*

---

²²¹ Бігич О.Б. Електронний кейс як засіб формування у майбутніх менеджерів туризму міжкультурної компетентності. Іноземні мови. № 1 (89). 2017. С. 17–18. URL: <file:///C:/Users/%D0%9E%D0%BB%D0%B5%D0%B3/Downloads/122633-261260-1-SM.pdf>

²²² Кейсова і подкаст технології формування міжкультурної компетентності : колективна монографія. О. Б. Бігич, Д. А. Руснак, В. В. Стрілець, Т. І. Коробейнікова, О. В. Ярошенко, В. Д. Ігнатенко / заг. і наук. ред. О. Б. Бігич. К. : Вид. центр КНАУ, 2017. 160 с. URL: [file:///C:/Users/%D0%9E%D0%BB%D0%B5%D0%B3/Downloads/%D0%91%D1%96%D0%B3%D0%B8%D1%87%20%D1%82%D0%B5%D0%BA%D1%81%D1%82%20%D0%BC%D0%BE%D0%BD%D0%BE%D0%B3%D1%80%D0%B0%D1%84%D1%96%D1%8F%202017%20\(%D0%BA%D0%BE%D0%BB\).pdf](file:///C:/Users/%D0%9E%D0%BB%D0%B5%D0%B3/Downloads/%D0%91%D1%96%D0%B3%D0%B8%D1%87%20%D1%82%D0%B5%D0%BA%D1%81%D1%82%20%D0%BC%D0%BE%D0%BD%D0%BE%D0%B3%D1%80%D0%B0%D1%84%D1%96%D1%8F%202017%20(%D0%BA%D0%BE%D0%BB).pdf)

²²³ Ситуаційна методика навчання: теорія і практика. Упор. О. Сидоренко, В. Чуба. Київ: Центр інновацій та розвитку, 2001. С. 60.

²²⁴ Сурмін Ю. П. Кейс-метод: становлення та розвиток в Україні. Вісник НАДУ. 2015. № 2. С. 22.

²²⁵ Ярошенко О.В. Кейс-метод як сучасна технологія формування професійно орієнтованої компетентності в діалогічному мовленні майбутніх викладачів англійської мови. Іноземні мови. № 2 (78). 2014. С. 40. URL: [file:///C:/Users/%D0%9E%D0%BB%D0%B5%D0%B3/Downloads/122479-260958-1-SM%20\(1\).pdf](file:///C:/Users/%D0%9E%D0%BB%D0%B5%D0%B3/Downloads/122479-260958-1-SM%20(1).pdf)

(встановлення нормативних чи правових норм, що регулюють дану ситуацію), *формулювання можливих рішень* (важливо випрацювати кілька шляхів вирішення даної проблеми) і *вибір найкращого з них*²²⁶. Таким чином, застосування методу кейсів під час дистанційного навчання англійського аргументативного письма вважаємо ефективним, адже це відповідає цілям навчання англійського аргументативного письма; реалізується у відповідності до визначених принципів та підходів до навчання англійського аргументативного письма; максимально наближено до реальної професійної діяльності юристів (матеріали за формою і змістом базується на існуючій юридичній практиці та не суперечать діючому законодавству); а технології дистанційного навчання здатні забезпечити як групову роботу над пошуком шляхів вирішення поставленої задачі, так і індивідуальне виконання творчого завдання за темою кейсу.

Метод Сократа — це форма кооперативного аргументативного діалогу між індивідуумами, що базується на запитаннях і відповідях і має на меті стимулювати критичне мислення учасників дискусії, для яких істина і знання не дані в готовому вигляді, а являють собою проблему, що вимагає вирішення. Це діалектичний метод, де співрозмовники, відповідаючи на запитання, висловлюють власні судження, виявляючи своє знання чи незнання предмету дискусії²²⁷.

---

²²⁶ Заярна І. Деякі особливості застосування методу кейсів під час навчання студентів-юристів англійському аргументативному письму. Розвиток сучасної освіти і науки: результати, проблеми, перспективи. Том VII: Ідентичність і свобода в освіті та науці. Ред.: Ян Гжесяк, Іван Зимомря, Василь Ільницький. Конін — Ужгород — Бельско-Бяла. Київ: Посвіт, 2019. С. 83.

²²⁷ Jackson Jeffrey D. Socrates and Langdell in Legal Writing: Is the Socratic Method a Proper Tool for Legal Writing Courses // California Western Law Review. 2007. Vol. 43. No. 2, Article 2. URL: <http://scholarlycommons.law.cwsl.edu/cwlr/vol43/iss2/2>.

Хоча в класичному варіанті метод Сократа застосовується в усній бесіді, інтеграція його в письмовий процес можлива і крім того має свої додаткові переваги. Так, зокрема, професори Гарвардської школи права М.К. Кірні (M.K. Kearney) і М.Б. Бізлі (M.B. Beazley)²²⁸ зазначають, що використання сократівського методу під час навчання аргументативного писемного мовлення дозволяє викладачу зосередити свої зусилля на навчальних потребах кожного студента в тій мірі, яка є неможливою під час усних бесід, так як частина студентів навчається опосередковано, лише спостерігаючи за діалогом викладача і студента. В той час як в процесі навчання писемного мовлення всі студенти є активними учасниками навчального процесу, які отримують особистий зворотній зв'язок.

Під час дистанційного навчання англійського аргументативного письма ми будемо застосовувати метод Сократа на етапі перевірки першого варіанту письмового тексту відповідного жанру. Згідно з зазначеним методом, досконалий зворотній зв'язок слугує ключовим фактором. Перевіряючи та аналізуючи роботу студента, викладач не вказує студенту прямо на його помилки, а навпаки, за допомогою сократівських питань (Why do you believe it can help your client? Do you think it can lead to ...? і критики (You seem to forget the Law of Ukraine on ...; It can be time-consuming and in the end harm your client's business reputation) дає студенту можливість заново обміркувати свою аргументацію і, усвідомлюючи слабкі сторони, удосконалити письмовий текст. Таким чином, метод Сократа дозволяє активізувати діяльність студентів, сприяє процесам логічного мислення, удосконалює

---

²²⁸ Kearney Mary K., Beth Beazley Mary. Teaching students how to «think like lawyers»: integrating Socratic Method with the writing process // Temple Law Review. 1991. Vol. 64. No. 4. P. 889.

аргументативне писемне мовлення, сприяє кращому засвоєнню матеріалу^{229, 230}.

Реалізація методу Сократа під час дистанційного навчання англійського аргументативного письма відбувається в кілька етапів: студенти надсилають перший варіант письмового тексту у форматі *.doc*; викладач в режимі *Рецензування* вносить необхідні правка та зауваження та надсилає студентам для подальшої роботи над удосконаленням письмового тексту; на завершальному етапі викладач оцінює остаточний варіант тексту. Отже, застосування методу Сократа під час дистанційного навчання англійського аргументативного письма студентів-юристів дозволяє викладачам критикувати роботи своїх студентів у спосіб, який заохочує студентів брати відповідальність за своє мислення і письмо; дає можливість студентам самостійно знаходити відповіді на запитання та вирішувати юридичні проблеми. Студенти вчать не лише аналізувати проблему, а також аргументовано висловлювати її на письмі, тим самим вони вчать думати і писати як юристи, готуючи себе до майбутніх реалій юридичної професії.

Таким чином, проведене дослідження теоретико-методичних засад дистанційного навчання англійського аргументативного письма студентів-юристів дає підстави констатувати, що дистанційна форма навчання є ефективною та якісною, здатною забезпечити досягнення максимального результату

---

²²⁹ Заярна І.С. Особливості застосування методу Сократа до навчання англійського аргументованого писемного мовлення студентів юридичного профілю. *Ars linguodidacticae* (Мистецтво лінгводидактики) : Науковий журнал. №1 (1-2017). К. : ВПЦ «Київський університет», 2017. С. 52.

²³⁰ Заярна І.С. «Сократівська бесіда» як метод навчання англійського аргументованого писемного мовлення студентів-правників: деякі проблеми застосування. *Scientific pedagogical internship "Legal education of the future: prospective and priority directions of scientific research"* : Internship proceedings, November 27 — December 1, 2017. Lublin : Izdavnictwo "Baltija Publishing". 184 pages. P. 60.

з мінімальними ресурсними затратами. Серед доступних на сьогодні онлайн технологій, під час дистанційного навчання англійського аргументативного письма перевагу слід надавати системам керування навчанням, зокрема, Moodle. Дистанційне навчання англійського аргументативного письма слід здійснювати з позицій конструктивістського, компетентнісного та жанрового підходів, які забезпечують ефективну організацію навчального процесу, спрямованого на формування умінь та навичок англійського аргументативного письма в умовах дистанційної освіти. Ключовими у процесі дистанційного навчання англійського аргументативного письма нами були визначені такі дидактичні (посильності, свідомості, активності, наочності), психологічні (принципи мотивації, поетапності формування мовленнєвих умінь та навичок, врахування індивідуально-психологічних особливостей особистості студента, врахування адаптаційних процесів) та методичні (комунікативності, автентичності, професійної спрямованості навчання, ситуативно-тематичної організації навчання) принципи. Основними технологіями навчання англійського аргументативного письма засобами дистанційної освіти визначені метод кейсів та метод Сократа.

РОЗДІЛ 2

Методика дистанційного формування умінь англійського аргументативного письма майбутніх правознавців

У другому розділі сформульовані цілі та зміст дистанційного навчання англійського юридичного аргументативного письма, визначено критерії відбору текстового й мовного матеріалів та на їх основі здійснено відбір текстів, лексичних одиниць та граматичних структур; теоретично обґрунтовано та розроблено підсистему вправ та завдань, а також створено дидактичну модель організації процесу дистанційного навчання англійського аргументативного письма майбутніх правознавців.

2.1 Цілі та зміст навчання англійського аргументативного письма майбутніх правознавців

У визначенні цілей та змісту навчання англійського аргументативного письма студентів-юристів ми орієнтуємося на наукові та навчально-методичні джерела, присвячені проблемі, яка становить предмет цього дослідження, на програмні вимоги до іншомовної мовленнєвої компетентності студентів спеціальності 081 «Право» та на вимоги, визначені в «Загальноєвропейських Рекомендаціях з мовної освіти».

Важливим етапом навчання англійського аргументативного письма студентів-юристів вважаємо визначення цілей

даної навчальної діяльності, які повинні відповідати потребам майбутніх правників та очікуванням суспільства. Погоджуємося з В.Ю. Биковим, В.М. Кухаренком та ін., що цілі навчання — це «модель поведінки особистості студента, знання, уміння і навички, які він здатний продемонструвати, щоб його можна було вважати «компетентим»²³¹. Услід за О.А. Мельохіною²³², будемо трактувати мету як системоутворюючий фактор підготовки майбутніх спеціалістів, що координує зв'язок всіх елементів методики навчання англійського аргументативного письма. Чітко сформульовані цілі дозволять визначити зміст навчання англійського аргументативного письма, підібрати дієві методи та прийоми, якісні джерела і врешті-решт оцінити результати навчальної діяльності студентів.

Відповідно до Програми з англійської мови для професійного спілкування, практична мета навчання англійської мови у немовному ЗВО передбачає формування у майбутніх фахівців загальних та професійно орієнтованих комунікативних мовленнєвих компетенцій (лінгвістичної, соціолінгвістичної та прагматичної) для забезпечення їхнього ефективного спілкування в академічному та професійному середовищі²³³. Комунікативна спрямованість навчання англійської мови за професійним спрямуванням «Право» передбачає оволодіння письмом на рівні B2, що дозволить майбутнім юристам

---

²³¹ Биков В. Ю., Кухаренко В. М., Сиротенко Н. Г., Рибалко О. В., Богачков Ю. М. Технологія створення дистанційного курсу: навчальний посібник / за ред. В. Ю. Бикова, В. М. Кухаренка. Київ: Міленіум, 2008. С. 45.

²³² Мелехина Е. А. Проблема целеполагания в обучении иностранным языкам для профессиональных целей. URL: https://lib.herzen.spb.ru/media/magazines/contents/1/109/melyokhina_109_p_28_36.pdf.

²³³ Програма з англійської мови для професійного спілкування. Колектив авторів: Г. Є. Бакаєва, О. А. Борисенко, І. І. Зуєнок, В. О. Іваніщева, Л. Й. Клименко, Т. І. Козимирська, С. І. Кострицька, Т. І. Скрипник, Н. Ю. Тодорова, А. О. Ходцева. Київ: Ленвіт, 2005. С. 6.

«писати зрозумілі, деталізовані тексти різного спрямування, пов'язані з особистою та професійною сферами; готувати і продукувати ділову та професійну кореспонденцію; писати з високим ступенем граматичної коректності; користуватися базовими засобами зв'язку для поєднання висловлювань у чіткої, логічно об'єднаний дискурс; виконувати цілу низку мовленнєвих функцій та реагувати на них, гнучко користуючись загальноживаними фразами»²³⁴.

Проведений аналіз робочих навчальних програм з англійської мови провідних ЗВО юридичного профілю (Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого, Національний університет «Одеська юридична академія», Національний університет «Кієво-Могилянська академія», Львівський національний університет імені Івана Франка, Запорізький національний університет) свідчить про те, що навчання іншомовного аргументативного писемного мовлення у немовних ЗВО не має системного характеру. Тому у визначенні мети навчання англійського аргументативного письма студентів-юристів ми будемо орієнтуватися на «Загальноєвропейські Рекомендації з мовної освіти» (рівень B2), відповідно до яких майбутні юристи мають вміти «писати зрозумілі, детальні тексти на ряд знайомих тем у межах своєї сфери інтересів, узагальнюючи й оцінюючи інформацію та аргументи з певної кількості джерел; написати твір або доповідь з послідовно розгорнутою аргументацією, належним чином підкреслюючи значущі думки та наводячи відповідні допоміжні деталі; оцінити різні думки або шляхи вирішення проблеми; написати

---

²³⁴ Програма з англійської мови для професійного спілкування. Колектив авторів: Г. Є. Бакаєва, О. А. Борисенко, І. І. Зуєнок, В. О. Іванішева, Л. Й. Клименко, Т. І. Козимирська, С. І. Кострицька, Т. І. Скрипник, Н. Ю. Тодорова, А. О. Ходцева. Київ: Ленвіт, 2005. С. 9.

повідомлення або твір з розвинутою аргументацією, наводячи докази «за» і «проти» певної точки зору та пояснюючи переваги і недоліки різних варіантів; узагальнити інформацію та аргументи з певної кількості джерел»²³⁵. Вагомими для нас також є цілі, що ставляться перед студентами-юристами в частині писемного мовлення на рівні B2 під час складання Міжнародного іспиту з юридичної англійської мови (International Legal English Certificate — ILEC): вміння писати простий звіт фактичного характеру, оцінювати задану ситуацію та надавати кваліфіковану пораду; вміння писати нестандартну кореспонденцію, яка обмежується фактами²³⁶.

У формулюванні мети навчання англійського аргументативного письма, услід за В.Ю. Биковим, В.М. Кухаренком та ін., орієнтуємося на три основні складові якісного визначення цілей навчання: *виконання* (визначення мовленнєвих дій, які повинен виконати студент), *умови*, за яких студент виконує мовленнєві дії та *критерії* досягнення цілей²³⁷. Таким чином, спираючись на зазначені вище елементи, на основу мету навчання іноземної мови у немовному ЗВО, на вимоги до рівня B2 володіння писемним мовленням студентів-юристів, **метою навчання англійського аргументативного письма майбутніх правознавців** визначаємо формування умінь вільно та самостійно (одержавши всю необхідну інформацію і не користуючись додатковими матеріалами) створювати аргументативні письмові тексти у межах юридичного

---

²³⁵ Загальноєвропейські Рекомендації з мовної освіти: вивчення, викладання, оцінювання / Науковий редактор українського видання доктор пед. наук, проф. С. Ю. Ніколаєва. Київ: Ленвіт, 2003. 273 с.

²³⁶ Cambridge English. Legal. International Legal English Certificate (ILEC). Handbook for teachers. URL: http://www.culturalneuquen.com.ar/Legal_web_PDF2013.pdf.

²³⁷ Биков В. Ю., Кухаренко В. М., Сиротенко Н. Г., Рибалко О. В., Богачков Ю. М. Технологія створення дистанційного курсу: навчальний посібник / за ред. В. Ю. Бикова, В. М. Кухаренка. Київ: Міленіум, 2008. С. 48.

дискурсу та у відповідності до встановлених критеріїв та жанрових зразків²³⁸.

Очікуваний результат. По завершенню дистанційного навчання, присвяченого навчанню англійського аргументативного письма, студенти спеціальності 081 «Право» оволодіють текстово-продуктивними вміннями та зможуть самостійно, не користуючись допоміжними матеріалами, продукувати аргументативні письмові тексти у таких жанрах юридичного дискурсу як лист-порада, меморандум, позовна заява, лист-попередження, лист-відповідь на попередження. Студенти оволодіють лексичними і граматичними навичками у продукуванні англійського аргументативного письма та визначати будуть здатні визначати композиційні та жанрово-стилістичні особливості визначених жанрів англійського аргументативного письма. Студенти зможуть формулювати юридичні проблеми, аналізувати релевантні факти, визначити можливі ризики та шляхи їх вирішення, здійснювати ефективну письмову комунікацію на рівні не нижчому за B2. Студенти зможуть автономно аналізувати чуже аргументативне письмо, виокремлювати аргументативні тактики та характерний мовний матеріал з метою їх подальшого застосування у власних текстах.

Реалізація цілей навчання англійського аргументативного письма обумовлює визначення його змісту. Поділяючи висновки С.Ю. Ніколаєвої, вважаємо, що предметний й процесуальний аспекти змісту навчання англійського аргументативного письма мають охоплювати такі компоненти: сфери спілкування, комунікативні цілі та наміри, теми, ситуації, лінгвосоціокультурний матеріал, мовний матеріал, навчальні і комунікативні

---

²³⁸ Заярна І.С. Цілі та зміст навчання англійського аргументативного письма майбутніх правознавців / І.С. Заярна // *Rozwój nowoczesnej edukacji i nauki — stan, problemy, perspektywy* [monografia] / [Redakcja naukowa: J. Grzesiak, I. Zymomyra, W. Ilnytskyj]. Konin — Użhorod — Kijów: Poswit, 2019. S. 77. (158 s.)

стратегії; знання, навички та вміння аргументативного писемного мовлення²³⁹. Розглянемо детально кожний з них.

Навчання англійського аргументативного письма студентів-юристів обумовлюється *професійно-трудовою сферою спілкування*, якій притаманні типові для писемного мовлення юриста теми та комунікативні ситуації. Під *темою* спілкування будемо розуміти те, що покладено в основу англійського аргументативного письма і є предметом повідомлення. Типовими для англійського аргументативного письма студентів-юристів темами спілкування визначаємо різноманітні галузі права (Contract Law, Real Property Law, Company Law, Criminal Law, Family Law, Employment Law, etc.), в межах яких майбутні правники виявляють спірні питання, надають роз'яснення та пропонують шляхи вирішення проблеми²⁴⁰. Погоджуємося з позицією О.Б. Тарнопольського, що у немовних вишах добір фахових тем для навчання передує відбору ситуацій, адекватних для спілкування в межах заданої теми²⁴¹. Як влучно зазначає С.Ю. Ніколаєва, потреба реального спілкування виникає лише за умови створення певної *комунікативно-мовленнєвої ситуації*. Услід за дослідницею, виокремлюємо чотири чинники, характерні для комунікативно-мовленнєвої ситуації під час англійського аргументативного письма: обставини дійсності, в яких відбувається комунікація; стосунки між комунікантами; мовленнєві наміри; реалізація самого акту спілкування, який створює нові стимули

---

²³⁹ Методика навчання іноземних мов і культур: теорія і практика : підручник для студ. класичних, педагогічних і лінгвістичних університетів. Бігич О. Б., Бориско Н. Ф., Борецька Г. Е. та ін. За загальн. ред. С. Ю. Ніколаєвої. К. : Ленвіт, 2013. С. 108. (590 с.)

²⁴⁰ Заярна І.С. Зміст навчання англійського аргументованого писемного мовлення майбутніх правників. Неперервна професійна освіта: теорія і практика. Науково-методичний журнал. 2017. Випуск 1-2. С. 84.

²⁴¹ Тарнопольський О.Б. Методика викладання іноземних мов та їх аспектів у вищій школі: Підручник. О.Б. Тарнопольський, М.Р. Кабанова. Дніпро: Університет імені Альфреда Нобеля, 2019. С. 122. (256 с.)

до мовлення²⁴². Таким чином, під час навчання англійського аргументативного письма студентів-юристів ми будемо враховувати соціальну роль того, хто пише (юрист, адвокат) і кому він пише (колезі, клієнтові, в органи прокуратури чи суд), з якою метою (надати пораду, оскаржити дії, повідомити про незаконні діяння) та за яких обставин створюється письмовий текст (існує ризик позову проти клієнта, невиконання чи порушення контракту однією із сторін), який передбачається результат (урегулювати конфлікт в позасудовому порядку, попередити виникнення спірної ситуації, вирішення спору в судовому порядку).

Проілюструємо у відповідності до робочих навчальних програм з юридичної англійської мови реалізацію цих компонентів змісту навчання англійського аргументативного письма студентів-юристів, що включає сферу, теми та ситуації спілкування, на конкретних прикладах (табл. 2.1.1).

Важливими компонентом змісту навчання англійського аргументативного письма є *мовний та мовленнєвий матеріал*, що є своєрідним інструментарієм, за допомогою якого відбувається навчання англійського аргументативного письма майбутніх правознавців. До мовного матеріалу, яким необхідно оволодіти студентам-правникам, будемо відносити лексичні одиниці, граматичні структури, засоби сполучуваності слів і зв'язку речень, фонову лексику. Мовленнєвий матеріал для навчання англійського аргументативного письма включає кліше, формули мовленнєвого етикету, жанрово-композиційні особливості текстів, аргументативні тактики (обґрунтування, часткового чи повного спростування, полеміки), культурно маркований компонент семантики лінгвальних одиниць аргументативного мовлення.

---

²⁴² Методика навчання іноземних мов і культур: теорія і практика : підручник для студ. класичних, педагогічних і лінгвістичних університетів. Бігич О. Б., Бориско Н. Ф., Борецька Г. Е. та ін. За загальн. ред. С. Ю. Ніколаєвої. К. : Ленвіт, 2013. С. 101.

Таблиця 2.1.1 — Сфери, теми та ситуації спілкування під час навчання англійського аргументативного письма студентів-юристів

Сфера спілкування	Тема спілкування	Ситуація спілкування
Професійно-трудова	Company Law	You are a lawyer. Your client, Andrew Davidson, has been working as a self-employed plumber for several years and has recently taken two apprentices. He would like to expand even further, as business is going well. Mr Davidson has built up a good reputation and has begun to specialize in providing plumbing services for retirement communities.
Професійно-трудова	Intellectual Property Law	You are leaving your law firm to spend six month working abroad and are transferring your case load to a colleague. A client, a famous fashion house, is involved in a dispute with a high-street chain store regarding the copying of some of its designs.
Професійно-трудова	Tort Law	You are a lawyer. Your client is Useful Goods Shop. One month ago their customer (Thomas Brown) required refund for his laptop as it had one pixel burned out. The manager refused because under the warranty there should be at least 7 pixels burned out in order the shop was obliged to refund. The customer became very angry and started to tell people outside the shop lies about the shop.
Професійно-трудова	Real Property Law	You are a lawyer. Your client, Anna Jackson, has been renting an apartment in the centre of Kyiv for 6 months. Two days ago she received a letter from her landlord's lawyer where they demand from her to leave the apartment within a week, because the duration of the lease expired two weeks ago. Your client refuses as she has not received one-month period of notice as it states in the lease. She has not had time to find a new apartment. She wants you to settle the matter.
Професійно-трудова	Contract Law	You are a lawyer. Kate Nicolson, formed a service contract with TechnoHouse Company. The subject matter of the contract was diagnosis and repairing of your client blender. After 4 weeks, you client was informed that the blender could be repaired for 1,800 UAH. You client refused saying that this sum was enough for buying a new blender. After refusal TechnoHouse Company demanded 200 UAH for diagnosis. You client agreed to pay 200 UAH if the Company could provide her with the relevant diagnosis certificate. The Company refused reasoning it that their rules didn't contain such a provision.

Значну увагу під час навчання англійського аргументативного письма майбутніх правознавців також приділяємо особливостям письмової юридичної англійської мови, яка відноситься до різновиду англійської підмови і відрізняється від звичайної англійської мови морфологічно, синтаксично, семантично та лексично²⁴³. Аналіз наукових джерел^{244, 245, 246, 247} дозволив виокремити наступні характерні риси юридичної англійської мови, притаманні англійському аргументативному письму юристів: вживання професійних термінів (e.g. *waiver* (документ про відмову від права), *restraint of trade* (обмеження заняття професійною діяльністю (промислом), *promissory estoppel* (позбавлення права заперечення на підставі даної обіцянки); використання звичних слів в юридичному значенні (*consideration* — «зустрічне задоволення», *prefer* — подавати (протест, вимогу тощо), *hold* — мати юридичну силу); використання фразових дієслів в квазі-технічному значенні (*parties enter into contracts, put down deposits, serve documents upon other parties, write off debts etc.*); вживання латинської мови (*ad hoc, bona fide, lex fori, etc*); вживання дублетів і триплетів (*breaking and entering, fit and proper, lands and tenements, will and testament, let and hindrance, have and hold, full, true and correct*); вживання архаїчних термінів (*hereinabove, hereafter, therein, whereby*); вживання проформ (*the same, the said, the aforementioned*); вживання пасивних конструкцій, складних і довгих речень,

---

²⁴³ Wydick R. *Plain English for lawyers: Teacher's manual*. 5th ed. Carolina: Academic Press; Durham; NC, 2005. P. 10.

²⁴⁴ Alcaraz, Enrique, and Brian Hughes. *Legal Translation Explained*. St. Jerome, Manchester, 2002.

²⁴⁵ Haigh R. *Legal English*, 2nd ed, Taylor & Francis e-Library. 2009.

²⁴⁶ Hiltunen R. *Chapters on Legal English*, Suomalainen Tiedeakatemia. Helsinki, 1999.

²⁴⁷ Veretina-Chiriac I *Characteristics and Features of Legal English Vocabulary*. *Lingvistică și Literatură*. 2012. Vol 4 (54). P. 104–119.

кількох заперечень, прийменникових словосполучень (by virtue of which, in what follows), незвичний порядку слів (will at the cost of the borrower forthwith comply with the same); номіналізація.

Сутність процесу навчання англійського аргументативного письма визначають *знання, навички та вміння*, що лежить в основі іншомовної професійної компетентності майбутніх юристів.

Знання, услід за Л.С. Пановою, І.Ф. Андрійко, С.В. Тезіковою та ін., будемо розуміти як результат пізнавальної діяльності людини, що є необхідною умовою формування комунікативної компетенції²⁴⁸.

Для успішної реалізації англійського аргументативного письма студенти юридичного профілю, на наше переконання, мають засвоїти такі *знання*:

- знання юридичного компоненту (особливості різних галузей права, основи теорії права, відмінностей системи загального права та Континентального права, основи міжнародного права та права ЄС);
- знання функціональних підтипів аргументативного мовлення (обґрунтування, повне спростування, часткове спростування, полеміка);
- знання необхідних тактик для ефективної реалізації аргументативного мовлення;
- знання мовних засобів для реалізації аргументативного мовлення в таких жанрах англійського аргументативного письма як лист-порада, меморандум, лист-попередження, лист-відповідь на попередження, позовна заява;
- знання композиційних особливостей різноманітних жанрів англійського аргументативного письма;

---

²⁴⁸ Методика навчання іноземних мов у загальноосвітніх навчальних закладах: підручник. Л. С. Панова, І. Ф. Андрійко, С. В. Тезікова та ін. Київ: ВЦ «Академія», 2010. Серія «Альма-матер». С. 62.

- знання лінгвосоціокультурних характеристик аргументативного писемного мовлення.

Розглянуті знання засвоюються у результаті виконання тренувальних вправ, що, в свою чергу, призводить до формування відповідних навичок. Навичку, погоджуємося з А.М. Щукиним, розуміємо як операцію, що досягла в результаті свого виконання рівня автоматизму²⁴⁹. Оскільки навчання англійського аргументативного письма майбутніх юристів відбувається на такому етапі, коли у студентів уже сформовані стійкі мовні навички, вважаємо за доцільне визначити лише ті *навички*, які стосуються продукування аргументативного письма:

- граматичні навички вживання граматичних структур, притаманних англійському аргументативному письму в таких жанрах як лист-порада, меморандум, лист-попередження, лист-відповідь на попередження, позовна заява;
- лексичні навички вживання лексичних одиниць, релевантних англійському аргументативному письму в таких жанрах як лист-порада, меморандум, лист-попередження, лист-відповідь на попередження, позовна заява;

Під час навчання англійського аргументативного письма студенти-юристи, на наш погляд, повинні оволодіти наступними *уміннями*:

- уміння аналізувати текст із погляду наявності в ньому аргументативних тактик (обґрунтування, повного або часткового спростування, полеміки);
- уміння визначати мовні засоби вираження англійського аргументативного письма;

---

²⁴⁹ Щукин А. Н. Обучение иностранным языкам: теория и практика: учеб. пособ. для преподавателей и студентов. Москва: Филоматис, 2006. С. 128.

- уміння визначати композиційні та жанрово-стилістичні особливості текстів, характерних для англійського аргументативного письма;
- уміння відбирати, планувати й організовувати інформацію в письмовому тексті;
- уміння прогнозувати комунікативну доцільність мовних засобів відповідно до жанру тексту (лист-порада, меморандум, лист-попередження, лист-відповідь на попередження, позовна заява).
- уміння використовувати мовні засоби та аргументативні тактики, що відповідають жанрам англійського аргументативного письма, з метою забезпечення цілісності та зв'язності письмового тексту;
- уміння дотримуватися композиції, жанру та функціонального підтипу аргументативного мовлення;
- уміння будувати свою мовленнєву поведінку відповідно до соціокультурної специфіки англійського аргументативного письма;
- уміння продукувати завершені письмові тексти англійського аргументативного письма, обгрунтовуючи власну точку зору за допомогою відповідних мовних засобів.
- уміння добирати найбільш характерні для юридичної спільноти засоби і способи досягнення комунікативних цілей та реалізації комунікативних стратегій.

Таким чином, метою навчання англійського аргументативного письма студентів-юристів визначено формування навичок та умінь вільно та самостійно створювати юридичні тексти аргументативного писемного мовлення (лист-пораду, меморандум, лист-попередження, лист-відповідь на попередження, позовну заяву) у відповідності до встановлених критеріїв та жанрових зразків. Навчання англійського аргументативного письма студентів-юристів обумовлюється професійно-

трудовою сферою спілкування, якій притаманні типові для писемного мовлення юриста теми та комунікативні ситуації. Мовний та мовленнєвий навчальний матеріал, яким необхідно оволодіти майбутнім юристам під час навчання англійського аргументативного письма, включає лексичні одиниці, граматичні структури, засоби сполучуваності слів і зв'язку речень, фонову лексику, кліше, формули мовленнєвого етикету, жанрово-композиційні особливості текстів, культурно маркований компонент семантики лінгвальних одиниць аргументативного мовлення. Зміст навчання англійського аргументативного письма охоплює *знання* юридичного компоненту, функціональних підтипів аргументативного мовлення, тактик та мовних засобів для ефективної реалізації аргументативного мовлення, композиційних особливостей різноманітних жанрів англійського аргументативного письма та їх лінгвосоціокультурних характеристик; граматичні та лексичні *навички*; *уміння* аналізувати текст із погляду наявності в ньому аргументативних тактик, визначати та використовувати мовні засоби вираження англійського аргументативного письма, композиційні та жанрово-стилістичні особливості текстів, уміння відбирати, планувати й організувати інформацію в письмовому тексті, уміння продукувати завершені письмові тексти, аргументуючи власну точку зору за допомогою відповідних мовних засобів, уміння добирати найбільш характерні для юридичної спільноти засоби і способи досягнення комунікативних цілей та реалізації комунікативних стратегій.

2.2 Добір мовного та мовленнєвого матеріалу для навчання англійського аргументативного письма майбутніх правознавців

Вирішення проблеми добору мовного та мовленнєвого матеріалу складає основу в процесі реалізації цілей та змісту навчання англійського аргументативного письма та є необхідною передумовою для визначення етапів дистанційного навчання англійського аргументативного письма та розробки комплексної системи вправ для навчання майбутніх юристів.

Аналіз наукових джерел, присвячених питанню добору навчального матеріалу^{250, 251, 252}, дозволив визначити низку принципів, на які ми будемо спиратися під час відбору лексичного, граматичного, текстового матеріалів для навчання англійського аргументативного письма.

Відповідно до *принципу необхідності та вичерпності*, матеріал, призначений для навчання англійського аргументативного письма, має бути достатнім для ефективної реалізації поставлених цілей та відповідати навчальним задачам. Якісний та кількісний показники навчального матеріалу мають забезпечувати достатній для ефективного міжкультурного спілкування майбутніх юристів рівень сформованості навичок та умінь англійського аргументативного письма.

---

²⁵⁰ Вавіліна С. Г. Принципи і критерії добору текстів для навчання майбутніх журналістів професійно орієнтованого читання. Вісник КНЛУ. Серія: Педагогіка та психологія. 2012. Випуск 21. С. 110.

²⁵¹ Редько В. Г. Принципи добору навчальних матеріалів до змісту елективних курсів з іноземних мов для учнів старшої школи. URL: http://lib.iitta.gov.ua/704067/1/%D0%A0%D0%B5%D0%B4%D1%8C%D0%BA%D0%BE_%D0%9F%D1%80%D0%B8%D0%BD%D1%86%D0%B8%D0%BF%D0%B8_%D0%B4%D0%BE%D0%B1%D0%BE%D1%80%D1%83.PDF.

²⁵² Щукин А. Н. Обучение иностранным языкам: теория и практика: учеб. пособ. для преподавателей и студентов. Москва: Филоматис, 2006. С. 123.

Принцип посиленості та доступності передбачає врахування обсягу вже засвоєних студентами знань та їх рівня сформованості необхідних умінь та навичок. Обсяг інформації та рівень складності матеріалу, який відбирається для навчання англійського аргументативного письма, має відповідати поточному рівню студентів, щоб на даному етапі навчання англійського аргументативного письма, в такому обсязі і за визначений проміжок часу студенти могли ним оволодіти.

Принцип вживаності та поширеності визначається частотністю використання мовного, мовленнєвого і текстового матеріалу, необхідного для оволодіння навичками та уміннями англійського аргументативного письма. Перевага надається тим мовним і мовленнєвим одиницям, які є характерними і поширеними в аргументованому писемному мовленні носіїв англійської мови та/або звичними в міжнародному спілкуванні. Даний принцип зорієнтований на доцільний добір мовного і мовленнєвого матеріалу, що готує студентів до ефективного іншомовного спілкування в межах професійної (правової) сфери спілкування, визначених тем і комунікативних ситуацій.

Згідно з *принципом прагматичності та професійної ефективності*, дібраний матеріал для навчання англійського аргументативного письма має бути актуальним і відповідати сучасному рівню розвитку іншомовної комунікації в юридичній практиці світу. Мовний, мовленнєвий і текстовий матеріали не повинні суперечити діючому законодавству, мають враховувати міжнародну юридичну практику та специфіку правової системи України й англосовних країн.

Принцип автентичності зумовлює добір автентичних зразків мовлення, формат яких відповідає прийнятим нормам іншомовного професійного спілкування юристів. Автентичний матеріал сприяє формуванню у студентів іншомовної культури

в глобалізаційному аспекті, а також розвитку у студентів лінгвокраїнознавчої та соціолінгвістичної компетентностей.

Добір навчального матеріалу здійснюємо з урахуванням труднощів, які виникають у студентів-юристів під час навчання англійського аргументативного письма. Поділяючи висновки М.Г. Бондарева²⁵³, виділяємо наступні труднощі, що виникають у процесі навчання англійського аргументативного письма: предметні, логічні та мовні.

Так як навчання англійського аргументативного письма майбутніх юристів обумовлене правовою сферою спілкування та здійснюється в межах професійно-орієнтованої тематики та характерних юридичній професії комунікативних ситуаціях, *предметні труднощі* будемо пов'язувати з рівнем сформованості у студентів-юристів предметної компетентності. Предметну компетентність, услід за Г.М. Удовіченко, визначаємо як інтегровану характеристику, яка містить комплекс інтеріоризованих знань за обраним фахом, розуміння та поліфункціональне вміння використовувати набуті предметні знання у своїй діяльності²⁵⁴.

Основними об'єктивними (такими, що не залежать від індивідуальних особливостей студентів) причинами низької поінформованості студентів зі спеціальних дисциплін вважаємо наступні. По-перше, навчальна дисципліна «Іноземна мова за фаховим спрямуванням (право)» належить до загальноосвітніх дисциплін і, як правило, викладається на перших курсах навчання в юридичному ЗВО, на відміну від спеціально-правових дисциплін. Це призводить до того, що студенти під час

---

²⁵³ Бондарев М. Г. Формирование лингвистической компетенции в процессе обучения профессионально ориентированному чтению с помощью компьютерной программы // Известия Российского государственного педагогического университета им. А. И. Герцена. 2008. № 82 (2). С. 13.

²⁵⁴ Удовіченко Г. М. Формування предметних компетентностей студентів філологічних спеціальностей у процесі вивчення гуманітарних дисциплін: автореф. дис. ... канд. пед. наук: спец. 13.00.09 «Теорія навчання». Кривий Ріг, 2012. 20 с.

навчання англійського аргументативного письма мають базове розуміння права, але ще не достатньо компетентні в особливостях окремих його галузей. Іншою причиною існування предметних труднощів вважаємо наявну відмінність між континентальною системою права, характерною для України, та загальною системою права, яка притаманна англосовнітним країнам. Наприклад, автентичні англійські тексти, які служать зразками під час навчання англійського аргументативного письма, спираються на прецеденти як джерела права, на відміну від вітчизняної правової системи, яка джерелами права визначає Конституцію, закони України та підзаконні акти. Існуючі розбіжності впливають на способи пошуку та логіку побудови аргументів, так само як і на формування та формулювання висновків.

Для подолання предметних труднощів вважаємо доцільним використовувати наступні прийоми: 1) включення юридичних текстів, які будуть охоплювати необхідну для даної правової ситуації фахову інформацію: базові поняття, особливості тлумачення та застосування діючих норм права, існуючі прецеденти, тощо; 2) концентрація уваги на кожному окремому випадку та звуження меж інформаційного пошуку; 3) аналіз та перевірка аргументів на предмет їх чинності та відповідності діючим нормам закону та існуючій юридичній практиці; 4) співставлення поглядів на способи формулювання та шляхи вирішення проблеми у вітчизняній та зарубіжній практиках.

Інший вид труднощів, з яким стикаються студенти у процесі оволодіння уміннями англійського аргументативного письма, — *логічні* — обумовлені логікою побудови текстів та визначаються формально-логічною компетентністю²⁵⁵, яка

---

²⁵⁵ Бондарев М. Г. Формирование лингвистической компетенции в процессе обучения профессионально ориентированному чтению с помощью компьютерной программы // Известия Российского государственного педагогического университета им. А. И. Герцена. 2008. № 82 (2). С. 14.

характеризується здатністю студентів організовувати письмовий текст, усвідомлюючи механізм його побудови і логіко-смыслову структуру.

Логічні труднощі під час продукування англійського аргументативного письма пов'язані з дотриманням композиційної структури відповідного жанру, добром характерних лексичних одиниць і граматичних конструкцій, формуванням та формулюванням тези, пошуком аргументів на її підтвердження, узагальненням матеріалів та обґрунтуванням висновків.

Подоланню логічних труднощів під час продукування англійського аргументативного письма, на наш погляд, сприятимуть наступні чинники: 1) добір текстів відповідних жанрів, які слугуватимуть зразками англійського аргументативного письма та ілюструватимуть їх структурно-композиційні частини; 2) аналіз основних характеристик текстів-обґрунтування, текстів-повного спростування, текстів-часткового спростування, полемічних текстів; 3) аналіз успішних та невдалих зразків аргументації (обґрунтування, спростування, полеміка) в письмових юридичних текстах; 4) формування у студентів аргументативних навичок та умінь шляхом включення аргументативного блоку на дотекстовому етапі навчання англійського аргументативного письма, який буде націлений на формування аргументативних умінь.

Важливий вплив під час навчання англійського аргументативного письма мають *мовні труднощі*, які характеризуються наявністю складних граматичних структур та незнайомих лексичних одиниць, що ускладнюють розуміння текстів-зразків та продукування власних письмових текстів²⁵⁶.

---

²⁵⁶ Бондарев М. Г. Формирование лингвистической компетенции в процессе обучения профессионально ориентированному чтению с помощью компьютерной программы // Известия Российского государственного педагогического университета им. А. И. Герцена. 2008. № 82 (2). С. 14.

Мовні труднощі англійського аргументативного письма спричинені рядом чинників, головним з яких є незнання особливостей юридичної англійської мови (значення юридичних термінів, вживання латинської мови, архаїзмів, проформ, неправильний порядок слів, довгі речення, номіналізація). Крім того, мовні труднощі спричинені незнанням лексичних одиниць, граматичних структур, мовних кліше, притаманних англійському аргументативному письму. Поділяємо висновки С.В. Білоус, що мовні труднощі є також результатом внутрішньомовної інтерференції, тобто використання неправильного лексичного та граматичного ресурсу мови, що призводить до порушень прагматики мовлення²⁵⁷.

Для подолання мовних труднощів англійського аргументативного письма вважаємо доцільним використовувати наступні прийоми: 1) добір лексичних одиниць і граматичних структур, притаманних англійському аргументативному письму носіїв мови; 2) виокремлення мовного матеріалу, який підлягає внутрішньомовній інтерференції та призводять до невеликого комунікативного акту; 3) включення мовно-мовленнєвої частини до підготовчого блоку з метою ознайомлення з новим мовним матеріалом в юридичному контексті; 4) формування необхідних лексичних та граматичних мовленнєвих навичок.

Визначені труднощі англійського аргументативного письма є ключовими орієнтирами під час здійснення добору лексичного, граматичного та текстового матеріалів, метою якого і буде їх усунення.

Одиницями добору для продукування англійського аргументативного письма визначаємо лексичні одиниці, граматичні структури та цілісний текст.

---

²⁵⁷ Білоус С. В. Навчання майбутніх філологів англійського усного монологічного персуазивного мовлення: дис. канд. пед. наук: 13.00.02; КНУ імені Т. Шевченка. Київ, 2017. С. 84.

Добір текстового матеріалу. Поділяючи аргументи О.Б. Тарнопольського та С.П. Кожушко, вважаємо, що під час добору матеріалів для навчання англійського аргументативного письма, добору лексичного та граматичного інвентарю має передувати добір текстів, на основі яких і буде в подальшому здійснений відбір мовних одиниць²⁵⁸.

Добір цілісних оригінальних текстів відіграє важливу роль у процесі навчання англійського аргументативного письма, оскільки текст ілюструє функціонування мовних одиниць як зразків аргументативного мовлення відповідного жанру та слугує джерелом актуальної інформації в правовій сфері. Одиницею добору визначаємо аргументативний текст — цілісний фаховий текст, що містить аргументацію. У межах цієї роботи аргументативний текст, услід за Ю.В. Батуриною, розуміємо як комунікативну одиницю, що характеризується зв'язаністю, цілісністю, що проявляється на аргументативному та функціональному рівнях; аргументативний рівень представлений логічною аргументацією, що включає тезу та її обґрунтування за законами логіки; функціональний рівень включає аргументи неформальної логіки з метою переконання опонента²⁵⁹.

Необхідною умовою добору якісних аргументативних текстів для навчання англійського аргументативного письма є визначення критеріїв. На основі аналізу досліджень І.А. Бім²⁶⁰,

---

²⁵⁸ Тарнопольський О. Б., Кожушко С. П. Методика навчання студентів вищих навчальних закладів письма англійською мовою. Вінниця: Нова книга, 2008. С. 66-67.

²⁵⁹ Батурина Ю. В. Формирование аргументативных стратегий у магистрантов-психологов с использованием сетевых компьютерных технологий: на материале английского языка: дис. канд. пед. наук: 13.00.02; Санкт-Петербургский гос. ун-т. Санкт-Петербург, 2015. С. 133.

²⁶⁰ Бим И. А. Методика обучения иностранным языкам как наука и проблема школьных учебников: опыт системно-структурного описания. Москва: Русский язык, 1977. 288 с.

С.Г. Вавіліна²⁶¹, О.С. Горюнова²⁶², І.П. Дроздова²⁶³, Т.П. Дружченко²⁶⁴, О.В. Жовнич²⁶⁵, А.А. Коломієць²⁶⁶, Л.О. Конопленко²⁶⁷, М. Міллет²⁶⁸, І.М. Назаренко²⁶⁹, Ч. Наттал (Ch. Nuttall)²⁷⁰, Ю.І. Пассова²⁷¹, Ю.О. Семенчук²⁷², А. Уотерса (A. Waters)²⁷³,

²⁶¹ Вавіліна С. Г. Принципи і критерії добору текстів для навчання майбутніх журналістів професійно орієнтованого читання. Вісник КНЛУ. Серія: Педагогіка та психологія. 2012. Випуск 21. С. 117.

²⁶² Горюнова Е. С. Критерии отбора текстов для обучения студентов неязыковых вузов иноязычному профессионально ориентированному чтению. Вестник ТГПУ. 2011. Випуск 2 (104). С. 60–64.

²⁶³ Дроздова І. П. Критерії добору текстів для навчання професійного мовлення студентів нефілологічного профілю у ВНЗ. Викладання мов у вищих навчальних закладах освіти. 2010. Випуск 16. С. 75.

²⁶⁴ Дружченко Т. П. Методика диференційованого навчання англійського усного монологічного мовлення майбутніх юристів: дис. ... канд. пед. наук: спец. 13.00.02. Київ, 2018. С. 100.

²⁶⁵ Жовнич О. В. Методика навчання професійно орієнтованого англомовного писемного спілкування майбутніх журналістів засобами блог-технологій: дис. ... канд. пед. наук: спец. 13.00.02. Тернопіль, 2018. С. 106–110.

²⁶⁶ Коломієць А. А. Критерії відбору текстів для навчання ознайомлювального читання студентів немовних вузів технологічних спеціальностей. URL: <http://dspace.nuft.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/19806/1/45.pdf>.

²⁶⁷ Конопленко Л. О. Критерії відбору професійно орієнтованих текстів для навчання вивчаючого читання майбутніх спеціалістів з захисту інформації. Вісник НТУУ «КПІ». Філологія. Педагогіка. 2013. Випуск 1. С. 116–117.

²⁶⁸ Міллет М. Критерии отбора текстового материала для обучения чтению на русском языке студентов вузов Кубы. Навстречу VI конгрессу МЛПРЯЛ. С. 80.

²⁶⁹ Назаренко І. М. Критерії відбору текстів для навчання читання майбутніх фахівців з інформаційної безпеки. URL: <http://confespl.kpi.ua/node/1155>.

²⁷⁰ Nuttall Ch. Teaching Reading Skills in a Foreign Language. Oxford: Macmillan Heinemann, 1996. 282 p.

²⁷¹ Пассов Е. И. Основы коммуникативной методики обучения иноязычному общению. Москва: Рус. яз., 1989. 276 с.

²⁷² Семенчук Ю. О. Критерії відбору фахових текстів для навчання студентів-економістів професійно спрямованої англійської мови. Вісник Житомирського державного університету. Педагогічні науки. Випуск 55. С. 95–96.

²⁷³ Hutchinson T., Waters A. Interface: English for technical communication. Longman, 1984. 128 p.

Т. Хатчінсона (T. Hutchinson)²⁷⁴ та виходячи з мети та завдань даного дослідження найбільш релевантними для навчання англійського аргументативного письма ми вважаємо наступні критерії: професійної спрямованості, комунікативної цінності, автентичності, актуальності та посиленості.

Критерій професійної спрямованості зумовлений напрямом подальшої професійної діяльності майбутніх правників та визначає спрямованість навчальних текстів юридичній тематиці. Тексти мають репрезентувати правову сферу спілкування, характерні їй теми та ситуації, притаманні українській та англійській правовим культурам, тим самим готуючи студентів до здійснення професійної діяльності в умовах іншомовного спілкування.

Пов'язаний з критерієм професійної спрямованості є *критерій актуальності* навчальних текстів, який передбачає використання в навчальному процесі лише новітніх зразків, що відповідають чинному законодавству та існуючій юридичній практиці. Погоджуємося з позицією Ю.О. Семенчук, що дотримання критерію актуальності під час добору текстового матеріалу забезпечить поінформованість студентів про актуальні проблеми в галузі права та їх здатність прослідкувати тенденції її майбутнього розвитку, передбачати можливі наслідки тих чи інших управлінських рішень, прийнятих законів, винесених судових рішень²⁷⁵. Дотримання критерію актуальності також сприяє високому рівню вмотивованості студентів-юристів, що особливо важливо в умовах дистанційного навчання.

---

²⁷⁴ Hutchinson T., Waters A. English for Specific Purposes: A Learning-Centered Approach. Cambridge: CUP, 1988. 183 p.

²⁷⁵ Семенчук Ю. О. Критерії відбору фахових текстів для навчання студентів-економістів професійно спрямованої англійської мови // Вісник Житомирського державного університету. Педагогічні науки. Випуск 55. С. 96.

Важливим в межах нашого дослідження вбачаємо *критерій комунікативної цінності*, відповідно до якого добору підлягають тексти з домінантною аргументативною стратегією, які представляють собою якісні зразки текстів-обґрунтувань та текстів-спростувань. Крім того, дотримання критерію комунікативної цінності передбачає добір письмових текстів різних жанрів англійського аргументативного письма, що реалізуються відмінним лексичним і граматичним матеріалами, в залежності від того, хто є реципієнтом даного тексту — професійний юрист чи клієнт.

Відповідно до *критерію автентичності* добору підлягають лише оригінальні тексти, які відображають реальне письмове мовлення носіїв англійської мови. Тільки вони можуть слугувати в якості зразків під час навчання англійського аргументативного письма і лише з них повинен добиратися необхідний мовний матеріал. Погоджуємося з думкою Ю.В. Маркобок, що автентичні тексти відображають функціонування саме тих мовленнєвих механізмів, які задіяні в природніх умовах реального професійного життя юристів, відтворюють національну специфіку юриспруденції в країні, мова якої вивчається, містять широкий вибір лексичних одиниць і граматично / стилістично правильно оформлених висловлювань/текстів²⁷⁶.

Критерій посиленості передбачає врахування мовного рівня та професійної підготовки майбутніх юристів. Тексти повинні відповідати інтелектуальному рівню розвитку студентів, бути значущими для них, задовольняти їх емоційні та пізнавальні запити²⁷⁷. Посиленість у мовному плані

---

²⁷⁶ Маркобок Ю. В. Використання автентичних матеріалів для формування комунікативної та соціокультурної компетенції старшокласників на уроках англійської мови. Таврійський вісник освіти. 2014. № 1 (45). Частина I. С. 137–138.

²⁷⁷ Коломієць А. А. Критерії відбору текстів для навчання ознайомлювального читання студентів немовних вузів технологічних спеціальностей. URL: <http://dspace.nuft.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/19806/1/45.pdf>.

означає домінування в текстах знайомого мовного матеріалу; посиленість в плані професійної інформації реалізується шляхом використання фактів та відомостей, що відповідає професійній підготовці студентів-юристів та не вимагає від них надмірних затрат часу та зусиль на пошуки необхідної інформації.

Таким чином, визначені критерії добору текстового матеріалу забезпечують відбір якісних текстів для навчання англійського аргументативного письма, які слугуватимуть зразками для студентів для написання їх власних творів відповідного жанру, а також стануть джерелом добору типового мовного матеріалу. Відповідно до визначених критеріїв нами були відібрані 15 письмових текстів у таких жанрах як лист-порада, меморандум, лист-попередження, лист-відповідь на попередження, позовна заява, які і стали основою для добору граматичного та лексичного матеріалів.

Далі, слідуючи логіці нашого дослідження, розглянемо особливості добору граматичного та лексичного матеріалів для навчання англійського аргументативного письма студентів-юристів.

Добір граматичного матеріалу. Важливе практичне значення в процесі формування умінь англійського аргументативного письма відіграє граматики. Сутність відбору граматичного матеріалу для навчання англійського аргументативного письма передбачає добір таких граматичних структур, які б були посилені для оволодіння студентами-юристами і достатніми для здійснення аргументативного мовлення під час іншомовного писемного спілкування. Одиницями добору граматичного матеріалу визначаємо граматичні форми та граматичні структури у поєднанні форми вираження та змісту.

На основі аналізу досліджень науковців-методистів (С.В. Білоус²⁷⁸, Н.Д. Гальскова²⁷⁹, Т.П. Дружченко²⁸⁰, А.М. Котловський²⁸¹, Л.К. Орловська²⁸², О.В. Патієвич²⁸³) добір граматичного матеріалу для навчання англійського аргументативного письма будемо здійснювати за такими критеріями: стабільності, зразковості та стилістичної унормованості.

Відповідно до *критерію стабільності*, відбору підлягають граматичні структури, які притаманні англійському аргументативному письму і зустрічаються у великій кількості досліджуваних вибірок, тобто вирізняються частотністю та поширеністю в аргументованому мовленні юристів. *Критерій зразковості* передбачає здатність відібраних граматичних структур слугувати еталонними зразками для продукування аналогічних конструкцій та речень у мовленні юристів при написанні листа-поради, меморандуму, листа-попередження, листа-від-

---

²⁷⁸ Білоус С. В. Навчання майбутніх філологів англійського усного монологічного персуазивного мовлення: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.02; КНУ імені Т. Шевченка. Київ, 2017. С. 90-91.

²⁷⁹ Гальскова Н. Д., Гез Н. И. Теория обучения иностранным языкам. Лингводидактика и методика: учеб. пособие для студ. лингв. ун-тов и фак. ин. яз. высш. пед. учеб. заведений. 3-е изд., стер. Москва: Издательский центр «Академия», 2006. С. 310-311.

²⁸⁰ Дружченко Т. П. Методика диференційованого навчання англійського усного монологічного мовлення майбутніх юристів: дис. ... канд. пед. наук: спец. 13.00.02. Київ, 2018. С. 94-95.

²⁸¹ Котловський А. М. Формування англомовної лексико-граматичної компетентності в говорінні майбутніх економістів у процесі самостійної роботи: дис. ... канд. пед. наук: спец. 13.00.02. Тернопіль, 2017. С. 92-93.

²⁸² Орловська Л. К. Методичні рекомендації щодо формування усно мовленнєвої граматичної компетенції у майбутніх учителів англійської мови як другої іноземної. Теоретичні питання культури, освіти і виховання: збірник наукових праць. КНЛУ. 2013. Вип. 47. С. 95.

²⁸³ Патієвич О. В. Методика навчання стилістичної унормованості наукового писемного англійського мовлення майбутніх фізиків в умовах магістратури: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.02; М-во освіти і науки України, Київ. нац. ун-т імені Тараса Шевченка. Київ, 2015. С. 91-93.

повіді на попередження, позовної заяви. Дотримання *критерію стилістичної унормованості* передбачає добір граматичних структур, характерних юридичному дискурсу та дотримання норм відповідних жанрів та типів англійського аргументативного письма (лист-порада, меморандум, лист-попередження, лист-відповідь на попередження, позовна заява).

На основі зазначених критеріїв були дібрані граматичні форми та структури, притаманні англійському аргументативному письму юристів. Розглянемо їх детально.

1. Іменник та особливості його вживання: *irregular plurals: basis — bases; analysis — analyses; memorandum — memoranda, datum — data; uncountable nouns: legislation, advice, litigation, information, real estate; possessive case: three days' notice, the Browns' apartment, the court's ruling; collective nouns: government, committee, jury; nouns ending in -or and -ee: promisor/promisee, lessor/lessee, employer/employee.*

2. Вживання прийменників: *parties to a contract; to enter into contractual relations; to be set out in clause 5b; under the law/the agreement/clause 2a; within 14 days; in 14 days; to be terminated by notice; to charge with; in accordance with; to sue for; award damages to; to rule for/against; to find for/against; remedies for; a breach of a contract; to write to smb; necessary action on your part; to file a lawsuit against smb for smth (breach of contract etc); to claim damages for; to appeal to the court; to bring forth; on or about August 1, 2018; in amount of \$100; on behalf of; prayer for relief; to sentence to imprisonment; to put on parole/ probation; to place on a community service order; to be guilty beyond a reasonable doubt; an action in tort, pursuant to the Civil Code; comply with obligations; to be served with a notice/a summons; in light of your action; to settle a dispute out of court.*

3. Вживання займенників. З метою уникнення двозначності в юридичних документах, правники намагаються не

вживати особові займенники (I, we, he, she, they). Замість того юридичному письмовому дискурсу притаманні такі вирази: *the said, the aforesaid, the same, the abovementioned; the above named*. Наприклад, *We are instructed by **the above named** in connection with her employment with your company.*

4. Вживання прислівників. *Describing time of action: often, usually, sometimes, never; describing manner of action: automatically, slowly, carefully; qualifying an adjective: legally binding/enforceable, solely responsible, particularly interesting, extremely challenging; giving emphasis: particularly/especially important, extremely significant.*

5. Модальні дієслова. *Expressing possibilities: can/could/may/might/could not/might not; giving advice: should/ought to; expressing obligation: must/have to/mustn't/don't have to/shall.* Наприклад, I don't see how they **can/could** sue us. They **might not** take any actions against us. You **should** then review your credits reports carefully.

6. Активний стан дієслова. Вживання Present/Past/Future Simple, Present Continuous, Present/Past Perfect. Наприклад, The legal issue here **is** ...; Recent case law **suggests** that ...; On or about July 5, 2009, Defendant **arrived** at the Plaintiff's residence and performed work on both the kitchen and bathrooms. ... to cover any costs you **have incurred** as a result of this breach; I **am writing** to summarize our discussion and to confirm your instructions.

7. Пасивний стан дієслова. Конструкція 'to be + Past Participle' в Present/Past/Future Simple, Present/Past Perfect. Наприклад, We **have been informed** by our client that ...; Our client **will be fully entitled** to ...; Due to the circumstances under which the allegations against our client **were made** ....

8. Вживання інфінітива та інфінітивних конструкцій: Конструкції 'certain verb + infinitive'; 'too/enough + infinitive'; 'it + to be + adjective + of + noun/pronoun + infinitive'; 'for + noun/pronoun

+ *infinitive*, certain expressions: *to begin with*, *to be honest*, *to tell you the truth*; *infinitive with and without 'to'*. Наприклад, *Plaintiff and Defendant signed a contract stating the terms of the repair to be done. Do not hesitate to contact me if you have any questions.*

9. Вживання герундія. Конструкції *'certain verb + -ing form'*; *'preposition + -ing form'*; *as a noun*. Наприклад, *Thank you for coming ...; ... without being liable for damages; the loading of goods.*

10. Умовні речення I та II типів. *If you choose not to sign a restriction, we will be forced to commence a proceeding immediately. If the term were simply a warranty, you would be able to claim for damages.*

Добір лексичного матеріалу. Успішність англійського аргументативного письма студентів-юристів значною мірою визначається їх рівнем володіння спеціальною лексикою та фразеологією як ключовими стилетвірними та жанровотвірними чинниками. Добір лексичного матеріалу для навчання англійського аргументативного письма здійснюємо з урахуванням визначених жанрів юридичного дискурсу, рівня володіння загальною лексикою англійської мови, рівня професійної підготовки студентів-юристів та у відповідності до поставленої мети навчання англійського аргументативного письма. Одиницями добору лексики для англійського аргументативного письма визначаємо лексичні одиниці (слово, фразеологізм, кліше).

Необхідною умовою відбору лексичних одиниць для навчання англійського аргументативного письма є визначення критеріїв добору лексичного матеріалу, які, ґрунтуючись на висновках Б.А. Лапідуса, будемо розуміти як вимоги до якісного та кількісного складу лексичного мінімуму для навчання аргументативного мовлення в межах англійського писемного спілкування юристів²⁸⁴. Вчені-методисти виокремлюють низку критеріїв, серед яких критерії частотності, тематичності, словотвірної

---

²⁸⁴ Лапідус Б. А. Обучение второму иностранному языку как специальности: учеб. пособие. Москва: Высшая школа, 1980. С. 31.

цінності (здатності), стилістичної унормованості, стройової здатності, багатозначності, сполучуваності, подібності лексичних одиниць в іноземній та рідній мовах, практичної необхідності, професійної спрямованості, комунікативної цінності^{285, 286, 287, 288}. Для навчання англійського аргументативного письма нами були визначені чотири критерії: критерій комунікативної цінності, критерій професійної спрямованості, критерій словотвірної здатності та критерій тематичності.

Критерій тематичності передбачає групування лексичних одиниць за тематичною ознакою, що сприятиме встановленню логічних смислових зв'язків та полегшить запам'ятовування лексичного матеріалу²⁸⁹. Відповідно до критерію тематичності, добір лексичних одиниць здійснюємо з урахуванням правової сфери спілкування, мовленнєво-комунікативної ситуації, соціально-комунікативних ролей комунікантів (автора та реципієнта письмового тексту) та тем, в межах яких реалізується англійське аргументативне письмо. Наведемо кілька прикладів лексичних одиниць характерних для англійського аргументативного письма, згрупованих відповідно критерію тематичності: *лексичні одиниці з теми Contract Law: parties to a contract,*

---

²⁸⁵ Бірецька Л. С. Критерії відбору навчального матеріалу для формування англомовної лексичної компетентності майбутніх лікарів у процесі професійно орієнтованого читання // Науковий вісник кафедри Юнеско КНЛУ. Серія Філологія. Педагогіка. Психологія, 2013. Випуск 27. С. 237.

²⁸⁶ Гальскова Н. Д., Гез Н. И. Теория обучения иностранным языкам. Лингводидактика и методика: учеб. пособие для студ. лингв. ун-тов и фак. ин. яз. высш. пед. учеб. заведений. 3-е изд., стер. Москва: Издательский центр «Академия», 2006. С. 294-296.

²⁸⁷ Методика викладання іноземних мов у середніх навчальних закладах: підручник. Вид. 2-е, випр. і перероб. / кол. авторів під керівн. С. Ю. Ніколаєвої. Київ: Ленвіт, 2002. С. 93.

²⁸⁸ Морська Л. І. Формування вмінь професійного спілкування англійською мовою у студентів факультету фізичного виховання: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.02; Київський державний лінгвістичний університет. Київ, 2001. 20 с.

²⁸⁹ Котловський А. М. Формування англомовної лексико-граматичної компетентності в говорінні майбутніх економістів у процесі самостійної роботи: дис. ... канд. пед. наук: спец. 13.00.02. Тернопіль, 2017. С. 91.

a binding agreement, an offer, an acceptance, consideration, intention to create legal relation, to breach a contract, a preaching party, an injured party, to award damages, specific performance, rights and obligations; лексичні одиниці з теми Tort Law: a tort, a tortfeasor, negligence, duty of care, liability; loss of earning capacity, pain and suffering, nuisance, false imprisonment, battery, assault; лексичні одиниці з теми Company Law: business entity, shareholders, (un)limited liability, partnership, sole trader, articles of association, a legal person, to be liable for, double taxation, corporate funding; лексичні одиниці з теми Real Property Law: freehold estate, leaseholds, fee simple, estate pur autre vie, conveyance, an heir, a lease, title interest, a tenant, a landlord, a deed, a stamp duty, capital appreciation, to be entitled to, easement.

Відповідно до критерію словотвірної здатності, добору підлягають лексичні одиниці, які є найбільш продуктивні в аспекті словотворення. Добір лексики за критерієм словотворчої здатності сприяє розширенню активного лексичного запасу студентів-юристів, що досягається додавання типових афіксів від відомих слів²⁹⁰. Наприклад, *to assign, an assignment, assignor, assignee, assigning; to offer, an offer, offeror, offeree, offering; to represent, representative, representation, misrepresentation; to compensate, compensation, compensatory; to negotiate, negotiation, negotiable, non-negotiable, negotiator, negotiating.*

Критерій комунікативної цінності передбачає добір лексичного матеріалу з урахуванням його комунікативної значущості для реалізації комунікативного наміру²⁹¹. Під час

---

²⁹⁰ Котловський А. М. Формування англомовної лексико-граматичної компетентності в говорінні майбутніх економістів у процесі самостійної роботи: дис. ... канд. пед. наук: спец. 13.00.02. Тернопіль, 2017. С. 91.

²⁹¹ Бондар А. В. Вимоги до навчального матеріалу для формування компетентності у франкомовному говорінні у майбутніх фахівців з інформаційних технологій. Наукові записки Національного педагогічного університету ім. М. П. Драгоманова. Педагогічні та історичні науки. Київ, 2013. Вип. 112. С. 27.

навчання англійського аргументативного письма інтерес становлять лексичні одиниці, що використовуються в аргументативних тактиках та марковані відповідним жанром та функціональним типом юридичного дискурсу, тим самим вони забезпечують створення цілісного письмового тексту на правову тематику. Відповідно до критерію комунікативної цінності, добору підлягають наступні групи лексичного матеріалу: **лексичні одиниці для представлення фактів по справі:** *You told me that ...; We are instructed by the above named in connection with ...; We are informed that ...; Defendant failed to perform ...; Our client believes that ...; According to our client ...; To summarise the facts of your case, I singled out the following blocks of circumstances; we refer to the above matter and your interview ...; You informed us on ...; The facts of the case are as follows ...; You said that ...;* **лексичні одиниці для введення тези (формулювання правового питання, що вимагає пояснення):** *The legal issue here is whether or not ...;* **лексичні одиниці для обґрунтування власної правової позиції:** *Recent case law suggests ...; The law is very clear on problems such as your; In light of your actions of (the date), it is clear that our client would be fully entitled to ...; Due to the circumstances under which the allegations against our client were made, we ...; Under these facts, a court would likely apply ...; Having analyzed all the circumstances of the case, we came to the conclusion that ...; This is covered by ...; The terms and conditions specifically provide ...; The courts that have considered this question focus on ...; Applying these legal rules to ...; The law is clear that ...; There are several recent cases debating this issue ...; The tendency in the more recent cases has been to ...; This case comes out strongly in favour of... and therefore supports the position our client wants to take with respect to ...;* **лексичні одиниці для спростування аргументів іншої сторони:** *Our client strenuously denies these accusations; Our client denies completely the version of events in your letter of ...;*

лексичні одиниці для емотивного аргументування власної правової позиції: *They would have little or no chance in a small claims court; We have advised our client that he would be successful in any action against you; Our client would stand excellent prospects of success should he/she decide to pursue a claim for ...;* **лексичні одиниці для формулювання запропонованих дій/заходів:** *I will write a letter to ... outlining the above and notifying them of your intention to ...; I will request confirmation from ... that they accept our interpretation of ...; I will write to ... on your behalf; In order to avoid legal action please sign a retraction by ...; Our instructions are to commence proceedings against you ...; I believe the best course of action is to ...; As a result of this analysis ...; One way would be to ... .*

Відповідно до критерію професійної спрямованості, добору підлягає лексика, характерна для правової сфери спілкування та притаманна професійному мовленню юристів. Юридична англійська мова (Legal English), що використовується у писемному мовленні, належить до різновиду англійської субмови та має відмінні лексичні ознаки від загальної англійської мови (General English). Під час навчання англійського аргументативного письма добору підлягає наступний лексичний матеріал: **професійні терміни:** *waiver (документ про відмову від права); restraint of trade (обмеження заняття професійною діяльністю (промислом); promissory estoppel (позбавлення права заперечення на підставі даної обіцянки); латинські слова:* *ad hoc; bona fide; lex fori; etc; inter alia; de jure; de facto; in camera; sic; дублети і триплети:* *breaking and entering; fit and proper; lands and tenements; will and testament; let and hindrance; have and hold; full, true and correct; архаїчні терміни:* *hereinabove; hereafter; therein; thereafter; thereto; whereby; notwithstanding; проформи:* *the same; the said; the aforementioned.*

Таким чином, під час добору мовного та мовленнєвого матеріалу для навчання англійського аргументативного письма

майбутніх правознавців спираємося на принципи автентичності, необхідності та вичерпності, посиленості та доступності, вживаності та поширеності, прагматичності та професійної ефективності. Проведений аналіз дозволив виокремити предметні, логічні та мовні труднощі, з якими стикаються студенти під час англійського аргументативного письма. Одиницями добору мовного та мовленнєвого матеріалу визначені лексичні одиниці, граматичні структури та цілісний текст. Успішність добору матеріалу обумовлена визначеними критеріями. Так, під час добору текстового матеріалу спираємося на критерії професійної спрямованості, комунікативної цінності, автентичності, актуальності та посиленості. Відповідно до визначених критеріїв були відібрані 75 текстів у жанрах лист-порада, лист-попередження, лист-відповідь на попередження, меморандум, позовна заява, на основі яких добирається граматичний матеріал — на критерії стабільності, зразковості та стилістичної унормованості; лексичного матеріалу — на критерії комунікативної цінності, професійної спрямованості, словотвірної здатності та тематичності.

2.3 Етапи та підсистема вправ і завдань для дистанційного навчання англійського аргументативного письма майбутніх правознавців

Важливим аспектом забезпечення дистанційного навчання англійського аргументативного письма є створення ефективної системи вправ і завдань, яка покликана реалізувати відповідну методичну діяльність.

У межах цього монографічного дослідження *вправу*, усвід за Н.К. Складенко, будемо розуміти як «спеціально організоване в навчальних умовах багаторазове виконання окремих

операцій, дій або діяльності з метою оволодіння ними або їх удосконалення»²⁹². Як слушно зазначає І.Л. Бім, вправа націлена на вирішення конкретного методичного завдання, будується на певному іншомовному навчальному матеріалі, і в ній безпосередньо задані ті дії оформлення та оперування, які підлягають формуванню²⁹³. У свою чергу, *навчальне завдання*, поділяючи позицію В.М. Плахотника, розуміємо як форму організації самостійної діяльності студента, націленої на виконання сукупності послідовних дій для досягнення визначених цілей²⁹⁴. Навчальне завдання носить одноразовий характер (хоча повторне виконання можливе) та виконується на основі сформованих навичок та вмінь; виконання навчального завдання може тривати від кількох хвилин до кількох годин і більше, при цьому ключі неможливі, так як результат виконання кожного студента є індивідуальний²⁹⁵.

Для досягнення запланованого результату — формування умінь англійського аргументативного письма — вправи та завдання організуємо в систему, яку, услід за С.Ф. Шатіловим, визначаємо як «сукупність необхідних типів, видів та різновидів вправ та завдань, які виконуються в такій послідовності і в такій кількості, щоб враховувати закономірності формування мовленнєвих навичок та умінь у різних видах мовленнєвої діяльності, що дозволить забезпечити максимальний рівень

---

²⁹² Методика викладання іноземних мов у середніх навчальних закладах: підручник. Вид. 2-е, випр. і перероб. Кол. авторів під керівн. С. Ю. Ніколаєвої. Київ: Ленвіт, 2002. С. 64.

²⁹³ Бим И. Л. Методика обучения иностранным языкам как наука и проблема школьных учебников: опыт системно-структурного описания. Москва: Русский язык, 1977. С. 191.

²⁹⁴ Плахотник В. М. Чи можуть вправи бути комунікативними. Іноземні мови. Київ, 2009. № 3. С. 4.

²⁹⁵ Там само. С. 5.

оволодіння іноземною мовою у відповідних умовах»²⁹⁶. Оскільки наше дослідження спрямоване на оволодіння уміннями окремого виду мовленнєвої діяльності — письма — нашу систему вправ і завдань розуміємо як підсистему вправ та завдань (тобто систему нижчого порядку, яка підпорядковується системі вправ вищого порядку), в середині якої розрізняємо групи вправ та завдань, націлених на оволодіння конкретними вміннями та навичками англійського аргументативного письма. На основі вище викладеного сформулюємо визначення поняття *«підсистема вправ та завдань для дистанційного навчання англійського аргументативного писемного мовлення»*: сукупність груп вправ та завдань різних видів та типів, які здатні забезпечити максимальний рівень оволодіння уміннями та навичками англійського аргументативного письма під час дистанційного навчання за умов їх поетапного виконання.

Під час розробки підсистеми вправ та завдань для дистанційного навчання англійського аргументативного письма студентів-юристів нами враховувалися *умови* оволодіння необхідними вміннями та навичками: 1) особливості навчання, опосередкованого комп'ютером; 2) часові параметри; 3) специфіка правової сфери спілкування, у межах якої реалізується англійське аргументативне письмо. Розглянемо їх детально.

Особливості навчання, опосередкованого комп'ютером, передбачають технічно-опосередкований характер комунікації суб'єктів навчання. Це вимагає чітких інструкцій до кожної вправи і завдання, а також розширеної рефлексії за результатами їх виконання. Враховуючи особливості навчання на відстані та неможливість спостереження за процесом виконання вправ та завдань всіма студентами, вважаємо за доцільне

---

²⁹⁶ Шатилов С. Ф. Методика обучения немецкому языку в средней школе. Москва: Просвещение, 1986. С. 59.

обмежувати час, відведений на виконання кожної вправи, та кількість можливих спроб. Це сприятиме ефективному оцінюванню навчальних досягнень студентів. Крім того, вправи та завдання, які перевіряються системою, повинні мати однозначні відповіді та чітку форму. *Часові параметри* дистанційного навчання англійського аргументативного письма передбачають обмеженість часом, що відводиться на позааудиторну роботу під час вивчення дисципліни «Іноземна мова за фаховим спрямуванням», що вимагає інтенсифікації підсистеми вправ та завдань для дистанційного навчання англійського аргументативного письма. *Специфіка правової сфери спілкування, в межах якої реалізується англійське аргументативне письмо*, передбачає використання автентичного та чинного законодавчого матеріалу для створення системи вправ та завдань. Навчання англійського аргументативного письма здійснюється в межах навчання писемному мовленню та з метою підготовки майбутніх юристів до професійної діяльності.

Під час розробки підсистеми вправ та завдань для навчання англійського аргументативного письма спираємося, услід за Н.К. Скляренко, на *методичні вимоги* до вправ та завдань для формування іншомовних мовленневих навичок і вмінь: комунікативність вправи, вмотивованість мовленневих дій студентів, створення комунікативних ситуацій, культурологічна спрямованість, новизна, ступінь забезпечення студентів необхідними зразками та опорами²⁹⁷. Розроблені вправи та завдання для навчання англійського аргументативного письма передбачають три- або чотирифазову *структуру*: *вправи* містять такі компоненти як завдання, зразок виконання (не є обов'язковою), безпосередньо виконання та контроль²⁹⁸; у свою чергу,

---

²⁹⁷ Скляренко Н. К. Сучасні вимоги до вправ для формування іншомовних мовленневих навичок та вмінь. Іноземні мови. 1999. № 3. С. 3–7.

²⁹⁸ Там само. С. 4.

завдання складається з інструкції, передбачуваного результату (за потреби), виконання дій, контролю виконаного завдання та рефлексії²⁹⁹.

Розробка ефективної підсистеми вправ та завдань для дистанційного навчання англійського аргументативного письма передбачає визначення етапів навчання англійського аргументативного письма та створення для кожного етапу групи вправ та завдань різних типів та видів. Звернемося до наукових здобутків вітчизняних і зарубіжних вчених-методистів.

Так, О.В. Патієвич, досліджуючи етапи навчання стилістично унормованого наукового писемного мовлення, виділяє такі: орієнтаційний (формування знань про стилістичні норми наукових текстів), дотекстовий (формування навичок вживання в науковому мовленні стилістично унормованих мовленнєвих одиниць), текстово-трансформаційний (формування умінь моделювати стилістично унормовані наукові тексти із готового текстового матеріалу) та текстово-проектний (формування умінь написання стилістично унормованих наукових текстів із використанням методу проекту)³⁰⁰. Незважаючи на обґрунтованість даної моделі, вона не відображає специфіки навчання аргументативного мовлення та особливостей правової сфери спілкування, в межах якої реалізується англійське аргументативне письмо. Ми погоджуємося з логікою автора щодо змісту дотекстового та текстово-проектного етапів. Разом з тим, під час навчання англійського аргументативного письма вбачаємо можливим оминати текстово-трансформаційний етап, який

---

²⁹⁹ Білоус С. В. Навчання майбутніх філологів англійського усного монологічного персуазивного мовлення: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.02; КНУ імені Т. Шевченка. Київ, 2017. С. 101.

³⁰⁰ Патієвич О. В. Методика навчання стилістичної унормованості наукового писемного англійського мовлення майбутніх фізиків в умовах магістратури: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.02; М-во освіти і науки України, Київ. нац. ун-т імені Тараса Шевченка. Київ, 2015. С. 101-103.

є доцільним у процесі створення наукових текстів, але не під час продукування жанрів юридичного дискурсу.

На думку О.В.Цепкало, навчання професійно-спрямованого англомовного писемного спілкування має відбуватися у три етапи: підготовчий, на якому дослідник пропонує активізувати предметні знання в середовищі іноземної мови та сформувати необхідні мовні навички; когнітивно-комунікативний етап передбачає формування стратегій обробки первинного тексту в ході його розуміння, оцінювання та присвоєння інформації; та комунікативний, на якому здійснюється формування комунікативних умінь писемного мовлення³⁰¹. На нашу думку, означена модель лише частково відповідає специфіці навчання англійського аргументативного письма. Зокрема, ми підтримуємо позицію автора щодо включення підготовчого етапу, спрямованого на трансформацію спеціально-правових знань у площину іноземної мови. Проте дана модель не відображає особливостей аргументативного мовлення та дистанційного навчання, які є ключовими аспектами у межах предмету нашого дослідження.

Л.Є.Шевніна виокремлює етап презентації, на якому студенти знайомляться зі структурою жанрової матриці, стратегіями та тактиками побудови жанрів певної підмови; етап партикуляції передбачає формування технічних навичок оформлення ділової документації, побудови зв'язного висловлювання і відповідних лексичних та граматичних мовленнєвих навичок; та етап формування ментальної схеми фрейму, який націлений на вдосконалення вмінь студентів складати тексти жанрів з опорою на жанровий фрейм³⁰². Навчання визначених жанрів

---

³⁰¹ Цепкало О. В. Методика навчання комунікативних стратегій професійно спрямованого англомовного писемного спілкування майбутніх фахівців з машинобудування: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.02; НТУ КПІ імені І. Сікорського. Київ, 2017. С. 84-85.

³⁰² Шевніна Л. Є. Формування жанрової компетенції в англійському діловому писемному мовленні майбутніх менеджерів туризму: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.02; ПНПУ ім. К. Д. Ушинського. Одеса, 2012. С. 9-12.

англійського аргументативного письма студентів-юристів реалізується в межах юридичного дискурсу та в цілому відповідає моделі, запропонованої Л.Є. Шевніною. Проте, означена модель не включає особливості аргументативного мовлення та специфіку правової сфери, в межах якої воно реалізується.

Реалізація комплексу вправ для навчання аргументативного мовлення англійською мовою, на думку Ю.В. Батуриної, має відбуватися у два етапи: домовленнєвий та мовленнєвий. Метою першого етапу дослідниця вбачає формування умінь аргументативного мовлення з використанням визначених стратегій в межах умовної (навчальної) комунікації. На даному етапі пропонується використовувати вербальні та невербальні опори. Мовленнєвий етап націлений на удосконалення умінь та навичок аргументативного мовлення з використанням стратегій, якими студенти оволоділи на попередньому етапі³⁰³. Означена модель хоча і описує ключові фази аргументативного мовленням, проте, на наше переконання, вимагає деталізації. Зокрема, на домовленнєвому етапі доцільно розмежувати аргументаційний і мовний блоки, а мовленнєвий етап поділити на дотекстовий та текстово-продукувальний.

Значний науковий інтерес в межах цього дослідження становить етапність, запропонована І.Б. Антоною. На думку дослідниці, організація роботи над аргументаційним текстом передбачає чотири взаємопов'язані між собою етапи: орієнтовно-підготовчий, тренувальний, домовленнєвий та мовленнєвий³⁰⁴. Цілком погоджуємося з логікою побудови етапів

---

³⁰³ Батурина Ю. В. Формирование аргументативных стратегий у магистрантов-психологов с использованием сетевых компьютерных технологий: на материале английского языка: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.02; Санкт-Петербургский гос. ун-т. Санкт-Петербург, 2015. С. 144-145.

³⁰⁴ Антонова И. Б. Методическая эффективность использования письма как средства обучения аргументированию в неязыковом вузе: английский язык: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.02; Моск. лингвистический ун-т. Москва, 1994. С. 113.

та їх взаємозв'язком, який проявляється в наступності цілей, об'єктів, прийомів, навчальних задач та опор. Однак, запропонована етапність не може бути повністю релевантною до навчання англійського аргументативного письма, так як не враховує специфіку правової сфери спілкування, в межах якої реалізується англійське аргументативне письмо. Визначення тези, пошук аргументів та формулювання висновків базуються на предметних знаннях студентів в галузі права, і цей аспект має бути обов'язково врахований під час розробки підсистеми вправ та завдань для навчання англійського аргументативного письма.

Г.М. Гаврилова, досліджуючи етапи формування писемномовленнєвої аргументаційної компетенції, виділяє рецептивно-аналітичний, тренувальний та аргументаційний етапи. Рецептивно-аналітичний етап, на думку вченої, належить до дописемної та доаргументаційної фази і націлений на розпізнавання аргументативних текстів серед інших функціонально-стилістичних типів текстів, а також на виокремлення основних компонентів аргументативного тексту та логіко-композиційних схем. На тренувальному етапі відбувається формування стійких стереотипів структур аргументативного тексту, в процесі оволодіння якими студенти створюють власні аргументативні тексти з використанням різних типів опор. Аргументативний етап передбачає самостійну роботу студентів над створенням власного аргументативного тексту, чому передує пошук, вибір адекватних аргументів, мовних засобів та засобів логічної зв'язки³⁰⁵. Дана модель становить значний інтерес в межах нашого дослідження, адже відображає поетапну логіку роботи над аргументаційним текстом. Проте навчання студентів-юристів вимагає врахування правової сфери спілкування та особливих мовних

---

³⁰⁵ Гаврилова А. Н. Формирование письменно речевой аргументативной компетенции у студентов гуманитарных специальностей (английский язык): дис. ... канд. пед. наук: 13.00.02; Санкт-Петербург. гос. ун-т. Санкт-Петербург, 2011. С. 167-169.

засобів, притаманних лише юридичному письмовому дискурсу, що має бути обов'язково враховане у процесі розробки системи вправ та завдань для навчання англійського аргументативного письма. Крім того, модель дистанційного навчання англійського аргументативного письма має зважати на специфіку навчання, опосередкованого комп'ютером.

Проведений аналіз наукових досліджень дає можливість стверджувати, що вчені одностайні в тому, що навчання аргументативного письма в умовах ЗВО має реалізовуватися поетапно. Проаналізувавши низку моделей навчання іншомовного та аргументативного мовлення, ми можемо зробити висновок, що вони лише частково задовольняють організацію процесу дистанційного навчання англійського аргументативного письма студентів-юристів. Тому перед нами постає питання визначити етапи дистанційного навчання англійського аргументативного письма, які будуть враховувати специфіку технічно-опосередкованого навчання, особливості навчання аргументативного мовлення та професійної сфери спілкування, в межах якої воно здійснюється.

Беручи до уваги ґрунтовні напрацювання вчених-методистів в етапності навчання аргументативного писемного мовлення та враховуючі поставлені перед нами цілі та задачі, нами визначені наступні чотири етапи дистанційного навчання англійського аргументативного письма: 1 етап — підготовчий; 2 етап — аналітичний; 3 етап — тренувальний; 4 етап — текстово-продукувальний^{306, 307}.

---

³⁰⁶ Заярна І.С. Деякі методичні аспекти формування умінь англійського аргументативного письма майбутніх правознавців за умов е-навчання. *Vector of modern pedagogical and psychological science in Ukraine and EU countries* : Collective monograph. Riga : Izdevnieciba "Baltija Publishing", 2020. P. 1. P. 274.

³⁰⁷ Заярна І.С. Етапи навчання англійського аргументативного письма майбутніх правознавців. Актуальні питання розвитку юридичної науки та практики: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (15 листопада 2019 року). За заг. ред. д.ю.н., проф. І.С. Гриценка, к.ю.н. І.С. Сахарук. К., 2019. С. 579.

Підготовчий етап спрямований на формування мовленевих навичок у продукуванні англійського аргументативного письма в межах відповідного жанру. На даному етапі ставимо за мету подолання мовних та частково предметних труднощів, про які йшлося у підрозділі 2.2. нашого дослідження. Реалізація поставлених цілей відбувається шляхом виконання вправ Групи 1, яка репрезентується лексичними та граматичними вправами, що розробляються на основі предметно-значущих текстів (законодавчого акту, директиви, контракту, положення, тощо).

Наведемо приклади вправ Групи 1, що реалізуються на підготовчому етапі дистанційного навчання англійського аргументативного письма.

Вправа 1 (Група 1).

Мета: формувати лексичних навичок. *Очікуваний результат:* студенти знатимуть лексичні одиниці, характерні юридичному писемному мовленню в сфері захисту персональних даних. *Інструменти системи Moodle, за допомогою яких реалізується завдання:* Тест. *Тип вправи:* рецептивна, некомунікативна, письмова, одномовне, тренувальна. *Спосіб виконання:* індивідуально. *Контроль:* з боку системи; завдання зраховується у разі правильного виконання 60 %; кількість спроб необмежена; форма оцінювання — краща оцінка. *Інструкція:* Read Article 8 of the EU Directive on Personal Data Protection. Find the words in the text which mean the following:

- 1) a law, rule, or system that protects people or things from being harmed or lost;
- 2) not able to do something;
- 3) clear and exact;
- 4) acceptable or allowed by law;
- 5) the person (including a company) who determines the purposes for which, and the manner for which, any personal data are processed;

- 6) a law or rule that says people must not do something;
- 7) a living individual about whom a holds personal;
- 8) an occasion when a rule or law is allowed to be ignored;
- 9) the fact of making sure that nothing is known about sth;
- 10) an organization that represents people who do a particular job.

Article 8. The processing of special categories of data

1. Member States shall prohibit the processing of personal data revealing racial or ethnic origin, political opinions, religious or philosophical beliefs, trade-union membership, and the processing of data concerning health or sex life.

2. Paragraph 1 shall not apply where:

- (a) the data subject has given his explicit consent to the processing of those data, except where the laws of the Member State provide that the prohibition referred to in paragraph 1 may not be lifted by the data subject's giving his consent; or*
- (b) processing is necessary for the purposes of carrying out the obligations and specific rights of the controller in the field of employment law in so far as it is authorized by national law providing for adequate safeguards; or*
- (c) processing is necessary to protect the vital interests of the data subject or of another person where the data subject is physically or legally incapable of giving his consent; or*
- (d) processing is carried out in the course of its legitimate activities with appropriate guarantees by a foundation, association or any other non-profit-seeking body with a political, philosophical, religious or trade-union aim and on condition that the processing relates solely to the members of the body or to persons who have regular contact with it in connection with its purposes and that the data are not disclosed to a third party without the consent of the data subjects; or*

(e) the processing relates to data which are manifestly made public by the data subject or is necessary for the establishment, exercise or defence of legal claims.

3. Paragraph 1 shall not apply where processing of the data is required for the purposes of preventive medicine, medical diagnosis, the provision of care or treatment or the management of health-care services, and where those data are processed by a health professional subject under national law or rules established by national competent bodies to the obligation of professional secrecy or by another person also subject to an equivalent obligation of secrecy.

4. Subject to the provision of suitable safeguards, Member States may, for reasons of substantial public interest, lay down exemptions in addition to those laid down in paragraph 2 either by national law or by decision of the supervisory authority.

5. Processing of data relating to offences, criminal convictions or security measures may be carried out only under the control of official authority, or if suitable specific safeguards are provided under national law, subject to derogations which may be granted by the Member State under national provisions providing suitable specific safeguards. However, a complete register of criminal convictions may be kept only under the control of official authority.

Member States may provide that data relating to administrative sanctions or judgements in civil cases shall also be processed under the control of official authority.

6. Derogations from paragraph 1 provided for in paragraphs 4 and 5 shall be notified to the Commission.

7. Member States shall determine the conditions under which a national identification number or any other identifier of general application may be processed.

Вправа 2 (Група 1).

Мета: формувати граматичні навички. *Очікуваний результат:* студенти зможуть вживати модальні дієслова,

описуючи права та обов'язки сторін конфлікту. *Інструменти системи Moodle, за допомогою яких реалізується завдання:* Тест. *Тип вправи:* рецептивно-репродуктивна, некомунікативна, письмова, одномовна, тренувальна. *Спосіб виконання:* індивідуально. *Контроль:* з боку системи; завдання зараховується у разі правильного виконання 60 %; кількість спроб необмежена; форма оцінювання — краща оцінка. *Інструкція:* Choose the correct option to complete the gaps.

1. In accordance with this Directive, Member States ... protect the fundamental rights and freedoms of natural persons.

A shall   B may   C must

2. In the circumstances referred to in paragraph 1 (c), the controller ... designate a representative established in the territory of that Member State.

A shall   B may   C must

3. Member State shall provide that personal data ... be processed only if (a) the data subject has unambiguously given his consent.

A shall   B may   C must

4. Member State ... adopt legislative measures to restrict the scope of the obligations and rights provided for in Articles 6 (1), 10, 11 (1), 12 and 21.

A shall   B may   C must

5. Member State shall provide that the controller or his representative, if any, ... notify the supervisory authority referred to in Article 28 before carrying out any wholly or partly automatic processing operation or set of such operations intended to serve a single purpose or several related purposes.

A shall   B may   C must

6. Member State ... specify the information to be given in the notification.

A shall   B may   C must

Вправа 3 (Група 1).

Мета: розвивати мовленнєві навичок на рівні речення. *Очікуваний результат:* студенти зможуть сформулювати основні положення Директиви ЄС щодо захисту персональних даних особи, використовуючи необхідні лексичні одиниці та граматичні структури на рівні речення. *Інструменти системи Moodle, за допомогою яких реалізується вправа:* Вікі. *Тип вправи:* рецептивно-репродуктивна, умовно-комунікативна, письмова, одномовна, тренувальна. *Спосіб виконання:* групове. *Контроль:* з боку системи перевіряється факт виконання завдання студентами; з боку викладача перевіряється зміст повідомлення та надається рефлексія у формі коментаря. *Інструкція:* Study Directive 95/46/EC of the European Parliament and of the council of 24 October 1995 on the protection of individuals with regard to the processing of personal data and on the free movement of such data. Complete the chart with necessary information, using appropriate vocabulary and grammar.

Article	Its main provisions
Article 1	
Article 2	
Article 3	
Article 6	
Article 10	
Article 12	
Article 13	
Article 16	
Article 22	
Article 23	
Article 29	

Сформовані під час першого етапу необхідні мовленнєві навички слугують необхідним підґрунтям для реалізації другого — **аналітичного** — етапу, який безпосередньо пов'язаний з роботою над текстами-зразками визначених жанрів юридичного дискурсу. Аналітичний етап націлений на визначення композиційних та жанрово-стилістичних особливостей різних жанрів юридичного дискурсу: лист-порада, лист-попередження, лист-відповідь на попередження, меморандум, позовна заява.

Для успішної реалізації аналітичного етапу розробляємо вправи Групи 2 на аналіз готових текстів визначених жанрів, їхньої композиції, мовних засобів для вираження тези, аргументів, висновків, а також засобів зв'язку композиційних частин. вправ та завдань. На цьому етапі використовуємо вправи рецептивно-аналітичного характеру, приклади яких наводимо далі.

Вправа 4 (Група 2).

Мета: сформувати знання про основні характеристики листа-поради як жанру англійського аргументативного письма та проаналізувати характерні йому мовні засобами вираження. *Очікуваний результат:* студенти зможуть визначити логіку викладу композиційних частини листа-поради. *Інструменти системи Moodle, за допомогою яких реалізується вправа:* Завдання. *Тип вправи:* рецептивно-аналітична, некомунікативна, письмова, одномовна, тренувальна. *Спосіб виконання:* індивідуально. *Контроль:* з боку системи перевіряється факт виконання вправи студентами; з боку викладача перевіряється зміст повідомлення та надається рефлексія у формі коментаря. *Інструкція:* Read the text. Decide on the following: a) what genre the text belongs to; b) what the legal issue, arguments and the conclusion are; c) what vocabulary and grammar are used for formulating the statement, arguments and the conclusion.

Dear Ms Smith

Thank you very much for coming to see me yesterday when we discussed your dispute with Bristol CitiTravel. I am writing to summarise our discussion and to confirm your instruction.

You told me that you were a client of the local bus company Bristol CitiTravel and you booked a bus for your trips with the students of your school to London on the last Friday of every month. You didn't sign any contract with them and always asked for the bus by phone. On 10th September the company secretary left you a message where she informed you that they couldn't give you a bus on Friday but on Saturday and asked to call them back and cancel the reservation if Saturday was no good. You used another bus company and forgot to call them back. The bus arrived on Saturday morning. Now CitiTravel wants the cost of \$420 for hiring the bus.

The legal issue here is whether or not you have a contractual relationship with Bristol CitiTravel. If yes, you are obliged to pay. If there is no contract, there is no obligation to pay.

The relevant precedent says that acceptance of an offer cannot be made by silence. It means that there was no contract between you and Bristol CitiTravel as one of the elements (acceptance) necessary to make a contract was missed. In my opinion, you did not form a contract with CitiTravel as you did not accept their offer to provide you with a bus on Saturday. That's why there is no obligation to pay \$420 to the bus company.

I will write to Bristol CitiTravel on your behalf and make our opinion on this matter clear to them. I will be in touch again shortly. Please do not hesitate to contact me if you have any questions.

Best wishes,

Linda Jefferson.

Вправа 5 (Група 2).

Мета: ознайомити із структурно-композиційними частинами листа-поради як жанру англійського аргументативного

письма. *Очікуваний результат*: студенти зможуть визначити композиційні частини листа-поради. *Інструменти системи Moodle, за допомогою яких реалізується вправа*: Тест. *Тип вправи*: рецептивно-аналітична, некомунікативна, письмова, одномовна, тренувальна. *Спосіб виконання*: індивідуально. *Контроль*: з боку системи; завдання зараховується у разі правильного виконання 60 %; кількість спроб необмежена; форма оцінювання — краща оцінка. *Інструкція*: Read the text which follows a standard pattern for a letter of advice from a lawyer to a client. Match each paragraph (1-6) with its correct label (a-f):

Dear Mr Johnson,

(1) Thank you for coming to see me on 17 March when we discussed the situation regarding Mr. Brown's refusal to pay \$1,000 bonus under the agreement concluded between Mr. Brown and you. I am writing to summarise our discussion and confirm your instructions.

(2) You told me that Mr. Brown contacted your marketing company in Manchester to advertise the event "Save the Planet Day" that he decided to hold in St. James Park near his home in London on 15 February. Mr. Brown had a phone conversation with the manager of your company and the manager told him that the cost of promoting the event is \$ 5,000. Mr. Brown agreed and paid a deposit of \$500 by his credit card. After that, you told us that Mr. Brown phoned your manager a week before the event and he promised to pay a bonus of \$ 1,000 if you can persuade the ethical Food Company to come to the event. After persuading the Ethical Food Company to come to the event, Mr. Brown refused to pay the \$ 1,000 and said the original payment covers everything.

(3) The legal issue here is whether or not the manager of your company has concluded an extra-agreement with Mr. Brown and whether or not Mr. Brown is obliged to pay \$ 1,000 of bonus.

(4) In your situation the legal relationships are regulated by the legal provisions of Williams v. Roffey Ltd case (1991). According to

the case of Williams v. Roffey Ltd case, since there was no duress or threat for the extra payment and the offer of extra money from Mr. Brown was made willingly and voluntarily, the extra benefit one of the parties receives (in our case the attendance of the Ethical Food company), should be paid for with extra consideration from Mr. Brown. Based on the abovementioned, we strongly believe that Mr. Brown is obliged to pay an extra \$ 1,000 to your company.

(5) I will write a letter to Mr. Brown on your behalf outlining the above and notifying him that he is obliged to pay the extra \$ 1,000 as a bonus. I will require confirmation from Mr. Brown to accept our interpretation and the relevant case law.

(6) I will be in touch again shortly. Please do not hesitate to contact me if you have any questions.

Kind regards,

Linda Jefferson.

- a) *Opening paragraph*
- b) *Closing paragraph*
- c) *The lawyer's proposed actions*
- d) *The lawyer's advice*
- e) *Summary of the facts*
- f) *The legal issue(s)*

Вправа 6 (Група 3).

Мета: визначити структурні частини аргументації (теза, аргумент, демонстрація) в межах аргументативного тексту. *Очікуваний результат:* студенти зможуть сформулювати завершений аргументаційний акт. *Інструменти системи Moodle, за допомогою яких реалізується вправа:* Завдання. *Тип вправи:* репродуктивно-трансформаційна, некомунікативна, письмова, одномовна, тренувальна. *Спосіб виконання:* індивідуально. *Контроль:* з боку системи; завдання зараховується у разі правильного виконання 60 %; кількість спроб необмежена; форма оцінювання — краща оцінка. *Інструкція:* Group the

sentences into 4 completed passages paying your attention to the logically correct order. Define each sentence's function (whether it is a legal issue, an argument, or a conclusion):

The legal issue here is whether or not you have entered into contractual relations with the travel agency. 2) The legal issue here is whether or not Mr. Brown is contractually obliged to pay the extra money that he has already promised. 3) In such situations, the law is not completely clear as to the issues concerning the Company's legal status and your personal liability. 4) The law is very clear on problems such as yours. 5) Recent case law suggests that since there was no duress or threat for the extra payment and the offer of extra money from Mr. Brown was made willingly and voluntarily, the extra benefit one of the party receives, in our case the attendance of the Ethical Food Company, should be paid for with extra consideration from Mr. Brown. 6) I have reviewed the Articles of Incorporation of the Company and, in my opinion, pursuant to the laws of this jurisdiction, the company might be considered as no company at all. 7) In my opinion this argument represents the best possibility for you to avoid personal liability. 8) There is one final argument you could raise. 9) If there is a contract then you are obliged to pay \$ 500, if there wasn't a contract, you are not. 10) As Mrs. Brown did not do this, you may claim either a full refund or a replacement. 11) Under the Sale of Goods Act, if a reduction is offered due to imperfection of the product, the seller must inform the client on this defect at the time of purchase. 12) It is based on the concept that a party cannot argue that a would-be company was improperly formed when at all times it dealt with the undertaking as if it were validly formed. 13) However, its success depends on the evidence presented, which means that a more detailed investigation of the facts is required. 14) There is a precedent that says acceptance of an offer cannot be made by silence, it must be actively communicated to the offeror. 15) Based on the abovementioned, I strongly believed

you would be successful in case you choose to file a lawsuit against Mr. Brown. 15) Based on abovementioned, you probably do not have a contract with the travel agency and you are not obliged to pay \$ 500.

Вправа 7 (Група 2).

Мета: ознайомити з мовними засобами для вираження композиційних частин листа-поради як жанру англійського аргументативного письма. *Очікуваний результат:* студенти знатимуть лексичні одиниці, характерні для листа-поради як жанру англійського аргументативного письма. *Інструменти системи Moodle, за допомогою яких реалізується вправа:* Тест. *Тип вправи:* некомунікативна, письмова, одномовна, тренувальна. *Спосіб виконання:* індивідуально. *Контроль:* з боку системи; завдання зараховується у разі правильного виконання 60 %; кількість спроб необмежена; форма оцінювання — краща оцінка. *Інструкція:* Group the phrases into the following categories.

- a) Opening paragraph:*
- b) Summary of the facts:*
- c) The legal issue(s):*
- d) The lawyer's advice:*
- e) The lawyer's proposed actions:*
- f) Closing paragraph:*

The legal issue here is ...; Recent case law suggests that ...; Under these facts, a court would likely apply ...; The courts that have considered this question focus on ...; Applying these legal rules to ...; To sum up, based on the facts as I have recited them in this letter, I believe that ... The facts of our case raise the issue of ...; I will be in touch again shortly ...; Please do not hesitate to contact me if you have any questions ...; You told me that ... ; In relation to ...; One of the terms provide that ...; You will be liable for ...; Due to the circumstances under which ...; The law is very clear on problems such as yours ... . I am writing to summarise our discussion and to confirm

your instruction ...; I am pleased to be helpful and to give you some professional advice on your matter ...; As far as I was informed by you that ...; I am pleased to confirm to you the advice that I gave to you ...; I will write a letter to ... .

Третій — **тренувальний** — етап спрямований на досягнення таких цілей: 1) формулювання правового питання (тези); 2) формулювання аргументів; 3) формулювання правового висновку; 4) подолання логічних труднощів (Дивись підрозділ 2.2).

Для успішної реалізації тренувального етапу розробляємо групу тренувальних завдань репродуктивно-трансформаційного характеру (Група 3). Ця група вправ покликана усунути логіко-композиційні труднощі аргументативного мовлення, допомогти студентам оволодіти змістом та формою аргументативного тексту та сприяє відпрацюванню окремих операцій та дій, що готують студентів до повноцінної мовленнєвої діяльності в межах англійського аргументативного письма. На даному етапі доцільно застосовувати метод Сократа, описаний нами у підрозділі 1.3 цього дослідження.

Розглянемо декілька прикладів завдань тренувального етапу дистанційного навчання англійського аргументативного письма майбутніх правознавців.

Завдання 8 (Група 3).

Мета: формувати уміння формулювати тезу у формі правового питання (legal issue) на рівні речення. *Очікуваний результат:* студенти зможуть сформулювати тезу (правове питання) в межах заданої ситуації. *Інструменти системи Moodle, за допомогою яких реалізується вправа:* Завдання. *Тип вправи:* репродуктивно-трансформаційна, умовно-комунікативна, письмова, одномовна, тренувальна. *Спосіб виконання:* індивідуально. *Контроль:* з боку системи перевіряється факт виконання завдання студентами; з боку викладача перевіря-

ється зміст повідомлення та надається рефлексія у формі коментаря. *Інструкція:* Read the situations below and formulate a legal issue for each of them. Consult Directive 95/46/EC of the European Parliament and of the council of 24 October 1995 if necessary.

- 1) Mr. Smith was required to fulfill the questionnaire at his work where he needed, inter alia, to tell about his political opinions and religious belief. After his refusal, he wasn't given end-of-year bonus.
- 2) A famous actress has read a story in a popular magazine about her health, inter alia, details of her last illness and treatment. The magazine stated her first name and showed a picture of her leaving the hospital taken from her *Instagram*.
- 3) When being at doctor, Mrs. Jones was asked to provide a staff member with details of her health and sex life. After two weeks, Mrs. Jones' neighbour told her that she knew everything about her from her cousin who worked for Mrs. Jones' doctor.
- 4) The journalist revealed on his Facebook page the information about a politician's personal life, inter alia, his children's place of study, his wife's place of work and details of their last holiday. All the information was taken by the journalist from social networks such as Facebook, Twitter and Instagram.

Завдання 9 (Група 3).

Мета: сформулювати аргументи на підтвердження власної позиції. *Очікуваний результат:* студенти зможуть сформулювати аргументи в межах заданої ситуації. *Інструменти системи Moodle, за допомогою яких реалізується вправа:* Завдання. *Тип вправи:* репродуктивно-трансформаційна, умовно-комунікативна, письмова, одномовна, тренувальна. *Спосіб виконання:* індивідуально. *Контроль:* з боку системи перевіряється факт виконання завдання студентами; з боку викладача

перевіряється зміст повідомлення та надається рефлексія у формі коментаря. *Інструкція:* Read the situations below and formulate strong arguments to support your opinion. Consult Directive 95/46/EC of the European Parliament and of the council of 24 October 1995 if necessary.

- 1) Mr. Smith was required to fulfill the questionnaire at his work where he needed, inter alia, to tell about his political opinions and religious belief. After his refusal, he wasn't given end-of-year bonus.
- 2) A famous actress has read a story in a popular magazine about her health, inter alia, details of her last illness and treatment. The magazine stated her first name and showed a picture of her leaving the hospital taken from her *Instagram*.
- 3) When being at doctor, Mrs. Jones was asked to provide a staff member with details of her health and sex life. After two weeks, Mrs. Jones' neighbour told her that she knew everything about her from her cousin who worked for Mrs. Jones' doctor.
- 4) The journalist revealed on his Facebook page the information about a politician's personal life, inter alia, his children's place of study, his wife's place of work and details of their last holiday. All the information was taken by the journalist from social networks such as Facebook, Twitter and Instagram.

Завдання 10 (Група 3).

Мета: формування аргументативних умінь шляхом інтегрування умінь формулювання тези, аргументів та висновку. *Очікуваний результат:* студенти зможуть сформулювати тезу, навести вагомні аргументи та сформулювати висновки, що базуватимуться на чинному законодавстві. *Інструменти системи Moodle, за допомогою яких реалізується вправа:* Форум. Тип

завдання: продуктивне, комунікативне, письмове, одномовне, тренувальне. *Спосіб виконання:* індивідуально. *Контроль:* з боку системи перевіряється факт виконання завдання студентами; з боку викладача перевіряється зміст повідомлення та надається рефлексія у формі коментаря. *Інструкція:* Comment on the following situations stating a legal issue, providing arguments and making a relevant conclusion.

- 1) At the job interview Mrs. White was required to fulfill the questionnaire where she needed, inter alia, to tell about her trade-union membership. After her refusal, she wasn't offered a position.
- 2) At a popular talk show devoted to celebrities' lifestyle, they talked about details of a famous actor's last illness and treatment. The information was taken from social networks and actors' friends who had come to the studio.
- 3) When being at the doctor, Mrs. Jones was asked to provide a staff member with details of her health and sex life. After two weeks, Mrs. Jones' neighbour told her that she knew everything about her from her cousin who worked for Mrs. Jones' doctor.
- 4) The journalist revealed on his Facebook page the information about a politician's personal life, inter alia, his children's place of study, his wife's place of work and details of their last holiday. All the information was taken by the journalist from social networks such as Facebook, Twitter and Instagram.

Сформованість мовленнєвих навичок та аргументаційних умінь, а також знань композиційних та жанрово-стилістичних особливостей визначених жанрів юридичного дискурсу передбачають їх подальше інтегрування в уміння англійського аргументативного письма, що реалізується на третьому — **текстово-продукувальному** — етапі. Суть цього етапу полягає

в написанні власних аргументаційних текстів у визначених жанрах юридичного дискурсу. Цілями текстово-продуктивного етапу визначаємо 1) удосконалення аргументаційних умінь та 2) формування текстово-продукувальних умінь. Досягнення зазначених цілей відбувається шляхом виконання завдань Групи 4, які спрямовані на вирішення конкретного кейсу.

Розглянемо приклади завдань текстово-продукувального етапу дистанційного навчання англійського аргументативного письма майбутніх правознавців.

Завдання 11 (Група 4).

Мета: удосконалювати аргументативні уміння у написанні листа-поради в межах визначеної ситуації спілкування з її попереднім вивченням та обговоренням. *Очікуваний результат:* студенти зможуть написати лист-пораду як жанр англійського аргументативного письма, застосовуючи вивчені лексичні одиниці та граматичні конструкції, на основі текстових опор. *Інструменти системи Moodle, за допомогою яких реалізується завдання:* а) Чат; б) Форум; в) Вікі; г) Завдання; Файл; е) Семінар. *Спосіб виконання:* індивідуально, в групі, в парах. *Контроль:* з боку викладача; самоконтроль; взаємоконтроль. *Інструкція:* Study the situation.

Mr. Smith was asked to fulfill the questionnaire at his work where he needed, inter alia, to tell about his political opinions and religious belief. After his refusal, he wasn't given end-of-year bonus. The manager explained to Mr. Smith that their company encouraged honesty and trust within the staff. Though the manager was satisfied with Mr. Smith's work, he could give him neither end-of-year bonus nor promotion.

- a) Put the questions to Mr. Smith to find out more details on the matter.
- b) Discuss the legal issue(s) of the matter and propose ways to resolve it.

c) Complete the chart.

Legal issue(s)	Regulations	Proposed actions	Legal consequences

- e) You are Mr. Smith's lawyer. Write a letter of advice in approximately 200-250 words.
- f) Analyze your groupmate's letter of advice. Comment on the following aspects: legal content; reasoning; letter structure; language.

Завдання 12 (Група 4).

Мета: удосконалювати текстово-продукувальні уміння англійського аргументативного письма без опори на попереднє обговорення ситуації спілкування в межах якої вона реалізується. *Очікуваний результат:* студенти зможуть індивідуально та самостійно написати лист-пораду як жанр англійського аргументативного письма. *Інструменти системи Moodle, за допомогою яких реалізується завдання:* Завдання; Файл. *Тип вправи:* комунікативна, письмова, одномовна, контрольна. *Спосіб виконання:* індивідуально. *Контроль:* з боку викладача. *Час виконання:* 60 хвилин. *Кількість спроб:* 1. *Інструкція:* You are Mary Brown's lawyer. Write a letter of advice in approximately 200-250 words.

Mary Brown was a patient of a local hospital. Last week she watched a TV show devoted to Health Care where the journalists described her case mentioning her first name and demonstrating her photo. She was very much shocked as she didn't provide any consent on processing her personal data. Now she wants to bring a claim against a TV channel for violation the UK Regulation on Personal Data Protection.

Для кращої зручності сприйняття підсистему вправ та завдань для дистанційного навчання англійського аргументативного письма студентів-юристів подаємо у формі таблиці:

Таблиця 2.3.1 — Підсистема вправ та завдань для дистанційного навчання англійського аргументативного письма студентів-юристів

Підготовчий етап	Група 1: лексичні та граматичні вправи	<ul style="list-style-type: none"> ➤ некомунікативні та умовно-комунікативні вправи на формування лексичних навичок; ➤ некомунікативні та умовно-комунікативні вправи на формування граматичних навичок.
Аналітичний етап	Група 2: рецептивно-аналітичні вправи	<ul style="list-style-type: none"> ➤ вправи на визначення структурно-композиційних частин визначених жанрів англійського аргументативного письма; ➤ вправи на визначення логіки викладу композиції визначених жанрів англійського аргументативного письма; ➤ вправи на визначення мовних засобів для вираження тези, аргументів, висновків, а також засобів зв'язку композиційних частин.
Тренувальний етап	Група 3: репродуктивно-трансформаційні завдання	<ul style="list-style-type: none"> ➤ завдання на формулювання правового питання (тези); ➤ завдання на формулювання аргументів, що підтримують власну позицію; ➤ завдання на формування аргументативних умінь.
Текстово-продуктивний етап	Група 4: виконавчі завдання на продукування визначених жанрів англійського аргументативного письма	<ul style="list-style-type: none"> ➤ завдання на удосконалення аргументативних умінь; ➤ завдання на продукування та перевірку текстово-продуктивних умінь англійського аргументативного письма.

Отже, дистанційне навчання англійського аргументативного письма майбутніх правознавців ми пропонуємо здійснювати у чотири етапи (підготовчий, аналітичний, тренувальний та текстово-продукувальний) за допомогою визначеної підсистеми вправ та завдань. Успішність реалізації кожного етапу залежить від досягнення поставлених цілей. Так, підготовчий етап націлений на формування мовленнєвих навичок у продукуванні англійського аргументативного письма в межах відповідного жанру та на подолання мовних та предметних труднощів; на аналітичному етапі ставимо за мету проаналізувати готові тексти для визначення композиційних та жанрово-стилістичних особливостей різних жанрів юридичного дискурсу: листа-поради, листа-попередження, листа-відповіді на попередження, меморандуму, позовної заяви; тренувальний етап спрямований на досягнення таких цілей як формулювання тези, аргументів та висновку, а також подолання логічних труднощів; цілями текстово-продукувального етапу визначаємо удосконалення аргументаційних умінь та формування текстово-продукувальних умінь.

2.4 Модель дистанційного навчання англійського аргументативного письма студентів-правників

Ефективна реалізація авторської методики дистанційного навчання англійського аргументативного письма можлива шляхом створення дієвої моделі навчання, яка здатна врахувати всі істотні властивості та параметри, важливі для досягнення запланованого результату — формування у студентів-юристів умінь англійського аргументативного письма. Погоджуємося з думкою американського філософа

М. Вартофського, що моделі — це цілеспрямовано створювані конструкції, артефакти, проміжні сутності, за допомогою яких ми пізнаємо існування реальних об'єктів³⁰⁸. Тож, модель навчання англійського аргументативного письма є невід'ємним складником процесу підготовки і проведення навчальної діяльності.

У Лінгводидактичному енциклопедичному словнику за редакцією А.М. Щукіна модель організації навчального процесу визначається як індивідуальна інтерпретація викладачем методу навчання відповідно до поставлених цілей та умов роботи, реалізація якого здійснюється за допомогою обраної викладачем технології навчання³⁰⁹. Український вчений В.В. Ягупов описує модель навчального процесу як «еталонне уявлення про навчання учнів, його конструювання в умовах конкретних освітньо-виховних закладів, що визначає цілі, основи організації та проведення навчального процесу»³¹⁰. На думку наших американських колег, дидактична модель навчання за своїми властивостями здатна допомогти викладачам краще усвідомити основні фокуси конкретної навчальної діяльності, ефективніше залучати більшу кількість студентів, розширювати асортимент прийомів і технологій навчання; вона дозволяє зрозуміти, чому одні методи працюють, а інші — ні, а також дає можливість змінювати вже існуючі методики, щоб нові, удосконалені, краще відповідали потребам сучасних студентів³¹¹.

---

³⁰⁸ Вартофський М. Модели. Репрезентация и научное понимание: пер. с англ. Москва: «Прогресс», 1988. С. 61.

³⁰⁹ Щукин А. Н. Лингводидактический энциклопедический словарь. Москва: Астрель; АТС; Хранитель, 2007. С. 159.

³¹⁰ Ягупов В. В. Педагогіка — модель навчання (модель навчального процесу). URL: http://eduknigi.com/ped_view.php?id=131.

³¹¹ Wilson L. O. The Second Principle. URL: <http://thesecondprinciple.com/teaching-essentials/models-of-teaching/>

Таким чином, лише за умови побудови дидактичної моделі дистанційного навчання англійського аргументативного письма, теоретичне обґрунтування досліджуваної нами проблеми набуває практичної цінності і здатне забезпечити ефективну реалізацію поставлених цілей і завдань. Поділяючи позицію В.В. Ягупова, вважаємо що дидактична модель має відповідати наступним вимогам: вона має бути, з одного боку, об'єктивною і відображати суще, а з іншого, суб'єктивною, такою, що здатна відображати об'єкт з урахуванням тезаурусу реципієнта; модель також повинна відображати бажане і передбачати діалог зі студентом, пристосовуватись до індивідуальних особливостей людини, передусім до рівня різновидів її досвіду та передбачати проєктивно-технологічну нормотворчість діяльності реципієнта³¹².

Під час розробки моделі дистанційного навчання англійського аргументативного письма ми також враховували характеристики дидактичної моделі, визначені Л.В. Курило³¹³:

- 1) послідовність (модель відображає етапність та підпорядкованість та логіку організації навчального процесу);
- 2) взаємопов'язаність (модель демонструє системну роботу всіх своїх складових компонентів);
- 3) цілеспрямованість (модель націлена на реалізацію цілей, де кожний етап супроводжується описом проміжного очікуваного результату).

Розглянемо складові дидактичної моделі, які визначають її структуру і зміст. Аналіз останніх дисертаційних

---

³¹² Ягупов В. В. Педагогіка — модель навчання (модель навчального процесу). URL: http://eduknigi.com/ped_view.php?id=131.

³¹³ Курило Л. В. Навчання майбутніх викладачів англійської мови професійно орієнтованого наукового писемного мовлення: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.02. Київ, 2014. С. 177-178.

Досліджень^{314, 315, 316, 317, 318, 319, 320, 321} дозволяє виокремити такі компоненти дидактичної моделі як цілі навчання, об'єкт навчання, суб'єкти навчання, навчальна дисципліна, в межах якої побудовано модель, норми часу, зміст навчання, методи та способи навчання, форми організації навчання, засоби навчання, форми контролю навчальної діяльності студентів під час аудиторної і позааудиторної роботи, очікуваний результат. Крім того, враховуючи особливості навчального середовища, опосередкованого комп'ютером, та важливість створення соціальної спільноти і психологічної комфортності, ми також включили в модель дистанційного навчання англійського аргументативного письма такий важливий компонент як інтеракція, тобто взаємодія студента із викладачем, іншими студентами, змістом, наданим у різних форматах та інтерфейсом комп'ютера.

---

³¹⁴ Бачинська І. А. Формування англійської лінгвосоціокультурної компетенції учнів старшої школи: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.02. Херсон, 2015. 217 с.

³¹⁵ Крисак Л. В. Методика навчання майбутніх лікарів загальної практики англійського професійно орієнтованого діалогічного мовлення: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.02. Київ, 2016. 285 с.

³¹⁶ Литвиненко І. Ю. Методика навчання студентів технічних спеціальностей англійського читання на засадах інтеграції: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.02. Херсон, 2015. 255 с.

³¹⁷ Михайленко О. А. Методика навчання майбутніх філологів стратегій письмового перекладу офіційно-ділових текстів з української мови на англійську: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.02. Київ, 2015. 258 с.

³¹⁸ Патівич О. В. Методика навчання стилістичної унормованості наукового писемного англійського мовлення майбутніх фізиків в умовах магістратури: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.02; М-во освіти і науки України, Київ. нац. ун-т імені Тараса Шевченка. Київ, 2015. 276 с.

³¹⁹ Трикашна Ю. І. Формування англійської соціокультурної компетентності у майбутніх філологів з використанням автентичного художнього фільму: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.02. Київ, 2017. 394 с.

³²⁰ Цепкало О. В. Методика навчання комунікативних стратегій професійно спрямованого англійського писемного спілкування майбутніх фахівців з машинобудування: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.02; НТУ КП імені І. Сікорського. Київ, 2017. 244 с.

³²¹ Al-Ghanimi Q., Jameel Rashid. Teaching reading English academic texts to philology students: Ph. D. thesis: 13.00.02. Kyiv, 2017. 323 p.

Метою навчання англійського аргументативного письма майбутніх правознавців визначаємо формування навичок та умінь вільно та самостійно (одержавши всю необхідну інформацію і не користуючись додатковими матеріалами) створювати у відповідності до встановлених критеріїв та жанрових зразків юридичні тексти аргументативного писемного мовлення. Детально цілі та завдання навчання англійського аргументативного письма також розглянуті нами у підрозділі 2.1.

Очікуваний результат. По завершенню дистанційного курсу, присвяченого навчанню англійського аргументативного письма, студенти спеціальності 081 «Право» будуть здатними самостійно, не користуючись допоміжними матеріалами, продукувати юридичні письмові тексти, використовуючи аргументативні тактики та відповідний їм мовним матеріал, у таких жанрах юридичного дискурсу як лист-порада, меморандум, позовна заява, лист-попередження, лист-відповідь на попередження.

Суб'єктами навчання визначаємо студентів I курсу ОР «Бакалавр» спеціальності 081 «Право», **об'єктом навчання** є англійське аргументативне юридичне письмо.

Зміст навчання англійського аргументативного письма формують відповідні знання, навички та уміння, детально описані у п. 2.1. цього монографічного дослідження.

Принципи навчання. *Дидактичні* (посильності, свідомості, активності, наочності), *психологічні* (принципи мотивації, поетапності формування мовленнєвих умінь та навичок, врахування індивідуально-психологічних особливостей особистості студента, врахування адаптаційних процесів) та *методичні* (комунікативності, автентичності, професійної спрямованості навчання, ситуативно-тематичної організації навчання) принципи.

Методи навчання. Метод кейсів та метод Сократа.

Модель реалізується в межах **навчальної дисципліни** «Іноземна мова (англійська)».

Засоби навчання: авторський дистанційний курс English Legal Reasoning Writing to Law Students на платформі віртуального навчання Moodle. Під час розробки курсу використовувалися автентичні матеріали юридичного спрямування, зокрема, такі як Директиви та Рекомендації Європейського Союзу, тексти договорів, статuti компаній та товариств, фахові журнальні та газетні статті, аудіо лекції провідних професорів та юристів-практиків. Нами також був укладений юридичний глосарій до відповідних тем, який містить не лише визначення термінів на англійській мові і їх переклад (або еквівалент) на українській мові, але й синхронізацію з матеріалами курсу.

До технічних засобів, які застосовуються під час дистанційного навчання англійського аргументативного письма, належать наступні інструменти віртуальної системи Moodle: комунікативні (Форум, Чат, Обмін повідомленнями), навчальні (Урок, Завдання, Тести, Анкети, Опитування, Вікі, Глосарій, Семінар), адміністративні (Оцінки, Групи, Звіти, Файли).

Форма організації: позааудиторна робота.

Інтерактивність. Визначаємо такі види взаємодії в межах моделі дистанційного навчання англійського аргументативного письма: студент-студент (СС), студент-викладач (СВ), студент-контент (СК), студент-інтерфейс (СІ).

Норми часу. Визначення обсягу часу, необхідного для реалізації запропонованої моделі дистанційного навчання англійського аргументативного письма, обумовлене кількістю годин, виділених для вивчення дисципліни «Іноземна мова (англійська)» на юридичному факультеті Київського національного університету імені Тараса Шевченка, на базі якого проводилася експериментальна перевірка моделі. Викладання англійської мови для студентів ОР «Бакалавр» спеціальності 081 «Право» триває упродовж 2-х семестрів.

Кількість кредитів ECTS — 7. Загальний обсяг годин — 429. Всього аудиторних годин — 208 (усі практичні). Самостійна робота — 212 год. У II семестрі розподіл аудиторних і позааудиторних (самостійна робота) годин такий: 104 години аудиторної роботи (3,5 години на тиждень) / 106 годин позааудиторної роботи.

Пропонуємо на проходження дистанційного курсу English Legal Reasoning Writing to Law Students виділити 60 позааудиторних годин. Ми виділили 56,6% позааудиторних годин II семестру на навчання англійського аргументативного письма, що обумовлюється наступними причинами: 1) під час навчання англійського аргументативного письма студенти також розвивають уміння читання та аудіювання; 2) доцільність більше витратити позааудиторного часу на написання текстів, в той час як аудиторні години більше присвячувати говорінню.

Форми контролю. Під час дистанційного навчання англійського аргументативного письма ми будемо застосовувати формуюче оцінювання та підсумкове оцінювання. Формуюче оцінювання (поточний контроль) націлене на реалізацію навчальної та розвиваючої функції навчання, а також функції зворотного зв'язку. В нашій моделі ми будемо застосовувати категорії «Склав/Не склав», бали та коментарі. Віртуальне середовище дає можливість студенту на необмежену кількість спроб для проходження завдання, що є корисним під час формуючого оцінювання. Підсумкова оцінка, натомість, виставляється в кінці кожного блоку (модулю) у формі балів і дозволяє лише одне перескладання контрольного завдання.

Під час дистанційного навчання англійського аргументативного письма ми також будемо використовувати взаємоконтроль, коли студенти перевіряють і оцінюють роботи один

одного, та самоконтроль, коли студенти аналізують та удосконалюють власне виконання навчального завдання³²².

Дистанційний курс English Legal Reasoning Writing to Law Students складається з п'яти модулів, присвячених відповідно навчанню написання листа-поради, листа-попередження, листа-відповіді на попередження, меморандуму та позовної заяви. Кожен модуль реалізується в чотири етапи. Строк проходження кожного модуля — 1,5 тижні з орієнтовним навантаженням 1,5-2 години щодня.

I етап — підготовчий — триває 2 академічні години. I етап спрямований на формування мовленнєвих навичок у продукуванні англійського аргументативного письма в межах відповідного жанру, а також на подолання мовних та предметних труднощів.

Підготовчий етап передбачає виконання 4-5 вправ різних видів та типів. Вправи на цьому етапі оцінюються за принципом склав/не склав, де склав — це 60% вірного виконання завдання. Кількість спроб виконання не обмежується, але перейти до наступного етапу можна лише за умови успішного (не менше 60%) виконання всіх вправ I етапу.

II етап — аналітичний — триває 3 академічні години і ставить за мету проаналізувати готові тексти для визначення композиційних та жанрово-стилістичних особливостей різних жанрів юридичного дискурсу: лист-порада, лист-попередження, лист-відповідь на попередження, меморандум, позовна заява

Аналітичний етап передбачає виконання 5-6 вправ різних видів та типів. Аналогічно до попереднього етапу, вправи на цьому етапі оцінюємо за принципом склав/не склав, де склав — це 60% вірного виконання завдання. Кількість спроб

---

³²² Zaiarna I.S. The Model for E-Teaching English Reasoning Writing to Law Students Based on LMS MOODLE. Information Technologies and Learning Tools. Vol. 76. No. 2. 2020. P. 152-162. URL: <https://journal.iitta.gov.ua/index.php/itlt/article/view/3332>

виконання не обмежується, але перейти до наступного етапу можна лише за умови успішного (не менше 60%) виконання всіх вправ II етапу.

III етап — тренувальний — триває 3 академічні години і спрямований на досягнення таких цілей як формулювання тези, аргументів та висновку, а також подолання логічних труднощів.

Тренувальний етап передбачає виконання 6-8 вправ та завдань різних видів та типів. Аналогічно до попереднього етапу, вправи та завдання на цьому етапі оцінюємо за принципом склав/не склав, де склав — це 60% вірного виконання завдання. Кількість спроб виконання не обмежується, але перейти до наступного етапу можна лише за умови успішного (не менше 60%) виконання всіх вправ III етапу. Для досягнення цілей активно застосовуємо метод Сократа. На цьому етапі ми також широко застосовуємо такі інструменти системи Moodle як Форум і Чат, які дають можливість забезпечити інтерактив і письмові дебати між усіма суб'єктами навчання.

IV етап — текстово-продуктивний — триває 4 академічні години і спрямований на удосконалення аргументативних та формування текстово-продуктивних умінь шляхом написання власних аргументаційних текстів у визначених жанрах юридичного дискурсу. Для досягнення цілей активно застосовуємо метод кейсів та метод Сократа. Модуль вважається таким, що успішно завершений, за умови успішного (60% і більше) виконання підсумкового контрольного завдання, яке оцінюється викладачем за 5 критеріями.

Таким чином, модель дистанційного навчання англійського аргументативного письма складається із п'яти модулів (відповідно до кількості визначених жанрів юридичного дискурсу). Кожен модуль націлений на оволодіння окремим жанром англійського аргументативного письма і реалізується в чотири етапи етапи (Модуль 1 присвячений навчання листа поради;

Модуль 2 — лист-попередження; Модуль 3 — лист-відповідь на попередження; Модуль 4 — меморандум; Модуль 5 — позовна заява). Модель враховує зміст навчання англійського аргументативного письма, сучасні підходи до викладання і оцінювання, особливості освітнього середовища, опосередкованого комп'ютером. Перевагою моделі є також її гнучкість: ми можемо змінювати як жанри англійського аргументативного письма, так і їх кількість. Подамо графічне зображення моделі дистанційного навчання англійського аргументативного письма (ААП) студентів-правників (рис. 2.4.1).

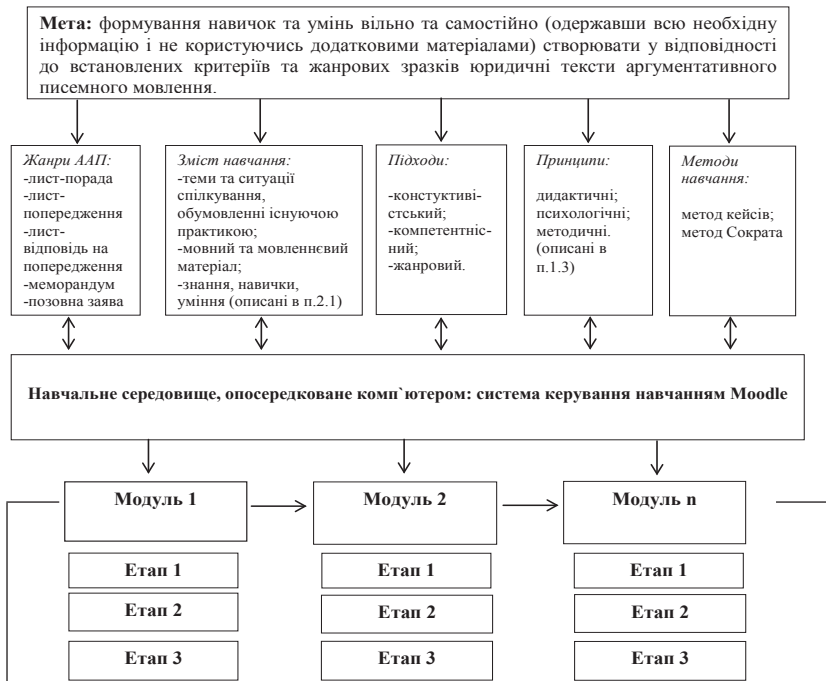
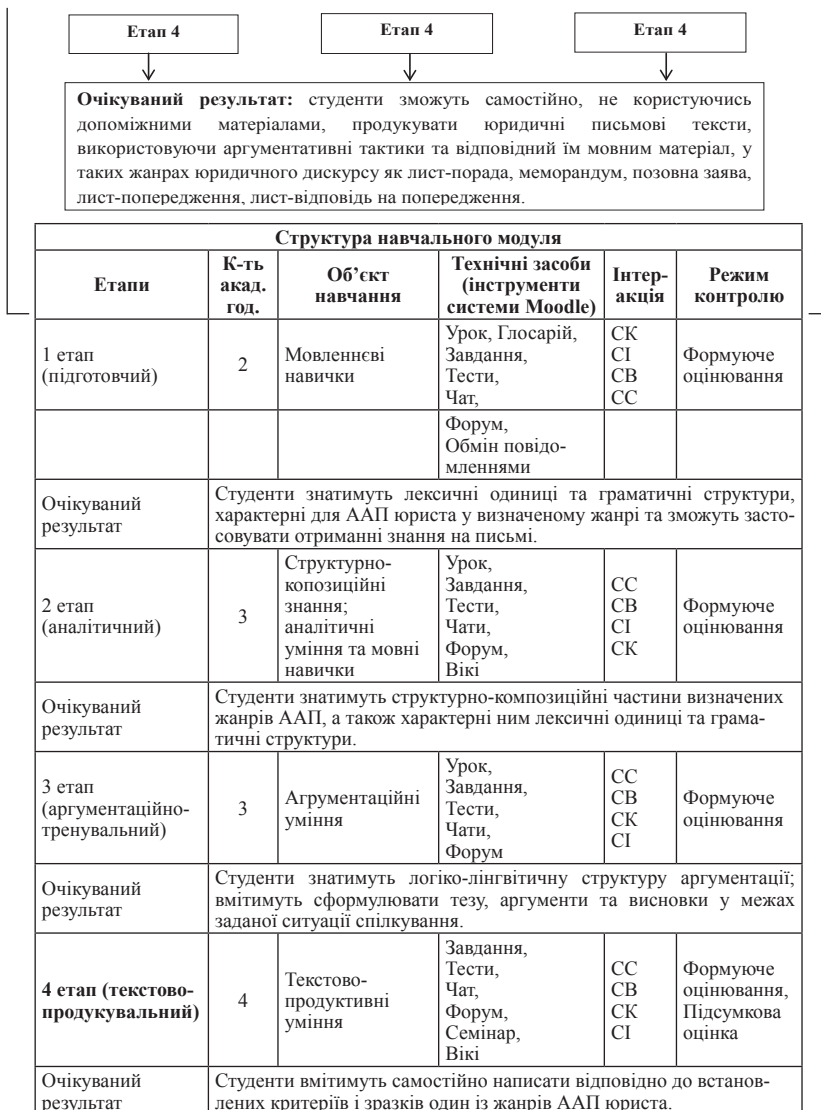

Рисунок 2.4.1 — Модель дистанційного навчання англійського аргументованого письма студентів-правників (початок)

**Розділ 2. Методика дистанційного формування умінь
англійського аргументативного письма майбутніх правознавців**

Рисунок 2.4.1 — Модель дистанційного навчання англійського аргументованого письма студентів-правників (закінчення)

Отже, розроблена модель дистанційного навчання англійського аргументативного письма реалізується в межах навчальної дисципліни «Іноземна мова (англійська)» під час 1-го року навчання для студентів ОР «Бакалавр» спеціальності 081 «Право» упродовж 6 тижнів (60 позааудиторних годин). Модель дистанційного навчання англійського аргументативного письма має модульний характер. Кожен модуль присвячений навчанню написання тексту певного жанру англійського аргументативного письма, охоплює 12 позааудиторних академічних годин та реалізується у чотири етапи. Так, підготовчий етап потребує 2 години, аналітичний етап — 3 години, тренувальний — 3 години, текстово-продукувальний — 4 академічні години.

Перевірка ефективності моделі відбувалась у ході проведення навчального експерименту, опис якого представлено у розділі III.

РОЗДІЛ 3

Експериментальна перевірка методики дистанційного навчання англійського аргументативного письма майбутніх правознавців

У третьому розділі описано процес планування, підготовки та проведення експерименту; сформульовано критерії та норми оцінки результатів навчання, спрямованого на формування умінь англійського аргументативного письма; експериментально перевірено ефективність авторської методики та розроблено методичні рекомендації до дистанційного навчання англійського аргументативного письма майбутніх правознавців на базі LMS MOODLE.

3.1 Планування та підготовка експерименту. Розроблення критеріїв та норм оцінювання англійського аргументативного письма

Ефективність запропонованої методики дистанційного навчання англійського аргументативного письма перевірялась у ході методичного експерименту, який проводився у кілька етапів у період з березня по травень 2018 рік на базі кафедри іноземних мов юридичного факультету Київського національного університету імені Тараса Шевченка.

Теоретичну основу методології експериментального дослідження становили головні положення теорії методичного

експерименту, викладені у працях таких провідних вітчизняних і зарубіжних науковців як С. Архангельський, В. Беспалько, П. Гурвич, М. Ляховицький, Д. Мартін, С. Сисоева, Є. Штульман. У ході підготовки, організації та проведення експерименту нами також були враховані результати останніх дисертаційних досліджень з методики викладання іноземних мов^{323, 324, 325, 326, 327, 328, 329, 330, 331, 332, 333, 334}.

³²³ Бачинська І. А. Формування англійської лінгвосоціокультурної компетенції учнів старшої школи: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.02. Херсон, 2015. 217 с.

³²⁴ Бережна І. В. Методика навчання майбутніх філологів англійського писемного мовлення з використанням мовного портфеля: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.02. Запоріжжя, 2012. 341 с.

³²⁵ Білоус С. В. Навчання майбутніх філологів англійського усного монологічного персуазивного мовлення: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.02; КНУ імені Т. Шевченка. Київ, 2017. 228 с.

³²⁶ Крисак А. В. Методика навчання майбутніх лікарів загальної практики англійського професійно орієнтованого діалогічного мовлення: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.02. Київ, 2016. 285 с.

³²⁷ Литвиненко І. Ю. Методика навчання студентів технічних спеціальностей англійського читання на засадах інтеграції: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.02. Херсон, 2015. 255 с.

³²⁸ Михайленко О. А. Методика навчання майбутніх філологів стратегій письмового перекладу офіційно-ділових текстів з української мови на англійську: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.02. Київ, 2015. 258 с.

³²⁹ Мінь М. Методика навчання усного китайського діалогічного мовлення майбутніх філологів: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.02. Київ, 2018. 199 с.

³³⁰ Патієвич О. В. Методика навчання стилістичної унормованості наукового писемного англійського мовлення майбутніх фізиків в умовах магістратури: дис. канд. пед. наук: 13.00.02; М-во освіти і науки України, Київ. нац. ун-т імені Тараса Шевченка. Київ, 2015. 276 с.

³³¹ Трикашна Ю. І. Формування англійської соціокультурної компетентності у майбутніх філологів з використанням автентичного художнього фільму: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.02. Київ, 2017. 394 с.

³³² Цепкало О. В. Методика навчання комунікативних стратегій професійно спрямованого англійського писемного спілкування майбутніх фахівців з машинобудування: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.02; НТУ КП імені І. Сікорського. Київ, 2017. 244 с.

³³³ Шиліна Г. А. Методика дистанційного навчання української мови учнів основної школи: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.02; Бердян. держ. пед. ун-т. Київ, 2016. 300 с.

³³⁴ Al-Ghanimi Q., Jameel Rashid. Teaching reading English academic texts to philology students: Ph. D. thesis: 13.00.02. Kyiv, 2017. 323 p.

Мета методичного експерименту полягає у перевірці ефективності авторської методики дистанційного навчання англійського аргументативного письма студентів-юристів у таких жанрах юридичного дискурсу як лист-порада, меморандум, лист-попередження, лист-відповідь на попередження, позовна заява на основі визначених підходів, принципів та методів навчання з урахуванням особливостей електронного дистанційного навчання на базі систем керування навчанням. Мета експерименту обумовлює вирішення наступних **завдань**:

- 1) сформувані експериментальні групи однакові за кількістю та рівнем сформованості умінь англійського аргументативного письма шляхом проведення передекспериментального зрізу;
- 2) підготувати навчальні матеріали експерименту, спланувати процедуру проведення експерименту;
- 3) перевірити технічну готовність сайту дистанційного навчання Київського національного університету імені Тараса Шевченка (<https://dl.knu.ua/>), а саме: завантажити всі необхідні матеріали на сайт, зробити необхідні налаштування, зареєструвати учасників експерименту;
- 4) провести експериментальне навчання за авторською методикою;
- 5) провести післяекспериментальний зріз у студентів з метою визначення їх рівня сформованості умінь англійського аргументативного письма;
- 6) проаналізувати отримані дані та за допомогою статистичних методів довести або спростувати ефективність авторської методики дистанційного навчання англійського аргументативного письма студентів-юристів.

Під час перевірки авторської методики дистанційного навчання англійського аргументативного письма був проведений методичний експеримент, який можна охарактеризувати

як природній (проводився у звичних умовах), констатуючий (встановлюється існування причинно-наслідкових зв'язків між впливом на об'єкт дослідження і досягнутим результатом), складний за структурою досліджуваних об'єктів та явищ та інформаційний за характером зовнішнього впливу на об'єкт дослідження.

Тривалість експерименту була обумовлена авторською моделлю, описаною у підрозділі 2.4, і складала 60 позааудиторних годин безпосередньо дистанційного навчання. Проте, експеримент охоплював передекспериментальний і післяекспериментальний зрізи, на які відводилося 4 аудиторні години. Отже, в цілому експеримент тривав 64 години. Експериментальне навчання проводилося на базі юридичного факультету Київського національного університету імені Тараса Шевченка у 2017–2018 н.р.

Об'єктом експериментального дослідження стали уміння студентів-юристів продукувати англійське аргументативне письмо.

Суб'єктами експерименту були студенти першого року навчання ОР «Бакалавр» спеціальності 081 «Право», які навчалися на юридичному факультеті Київського національного університету імені Тараса Шевченка. В цілому участь в експерименті взяли 52 студенти (2 експериментальні групи з базовим рівнем навченості не нижче В1 по 26 осіб в кожній). Добір учасників експерименту відбувався у два етапи. На першому етапі, у якому взяли участь 75 студентів I курсу юридичного факультету Київського національного університету імені Тараса Шевченка, ми відібрали тих студентів, загальний рівень навченості яких був не нижче В1. За результатами другого етапу ми сформуваємо дві однакові за кількістю та рівнем навченості експериментальні групи.

Неварійованими умовами навчання в експериментальних групах під час експерименту були:

- склад експериментальних груп (ЕГ): однаковий за кількісним показником та рівнем сформованості умінь англійського аргументативного письма до початку експериментального навчання;
- тематика, мовний матеріал, цілі та зміст навчання англійського аргументативного письма;
- зміст передекспериментального і післяекспериментального зрізів;
- об'єкти контролю та критерії оцінювання рівня сформованості умінь англійського аргументативного письма.

Варійованою умовою експерименту була технологія дистанційного навчання, на основі якої відбувалося навчання англійського аргументативного писемного мовлення. Варіант А: Студенти ЕГ-1 навчалися на платформі LMS Moodle в умовах керованого навчання із використанням адміністративних, навчальних та комунікативних інструментів системи, що дозволило нам вести спостереження, анкетування та опитування, за результатами яких ми мали можливість надавати підтримку задля уникнення чи подолання предметних, логічних та/чи мовних труднощів. Варіант Б: Навчання студентів ЕГ-2 відбувалося на базі технологій відкритого доступу, технічні можливості яких дозволяють представити навчальний матеріал в повному обсязі, однак унеможливають спостереження за навчальним процесом, тим самим роблять процес контролю знань, навичок та умінь умовним.

Аналіз теоретичних праць з методики, педагогіки, лінгвістики, психології та психолінгвістики, а також педагогічні спостереження за процесом навчання юридичної англійської мови студентів-юристів дозволили нам висунути **гіпотезу**, яка ґрунтується на припущенні, що висока ефективність дистанційного навчання англійського аргументативного письма досягається за таких умов:

- організація навчання здійснюється на засадах конструктивістського, компетентнісного та жанрового підходів, а також у відповідності до дидактичних, психологічних та методичних принципів, визначених в підрозділі 1.3 цього дослідження;
- використання методу Сократа та кейс-методу;
- організація навчання на основі таких жанрів англійського аргументативного письма як лист-порада, лист-попередження, лист-відповідь на попередження, меморандум, позовна заява;
- використання підсистеми вправ і завдань, представленої в підрозділі 2.3 цієї монографічної роботи;
- використання адміністративних, навчальних та комунікативних інструментів платформи Moodle;
- застосування моделі авторської методики дистанційного навчання англійського аргументативного письма, описаної в підрозділі 2.4 цієї монографії.

План та структура експерименту. Експериментальне навчання англійського аргументативного письма відбувалося за структурою, представленою у таблиці 3.1.1:

З метою уникнення факторів, які можуть впливати на точність проведення та результати дослідження, нами були виконані наступні превентивні дії:

- 1) створення рівних за кількістю та рівнем навчаєності експериментальних груп за результатами передекспериментального зрізу;
- 2) складання контрольних завдань для двох груп однаковоими за формою контролю — письмові, тривалістю виконання — 60 хвилин, та рівними за ступенем складності.
- 3) Завдання перевірялися одним викладачем — експериментатором у відповідності до чітко встановлених критеріїв.

Таблиця 3.1.1 — Структура експериментального навчання
англійського аргументативного письма

№	Етап експериментального дослідження	Час проведення	Кількість годин	Кількість груп	Завдання етапу
1.	Передекспериментальний зріз	Березень 2018 н.р.	2 години	2	Визначення вихідного рівня сформованості умінь англійського аргументативного письма; формування експериментальних груп, однакових за кількістю та рівне навченості.
2.	Експериментальне навчання	Березень-травень 2018 н.р.	60 годин	2	Реалізація авторської методики дистанційного навчання англійського аргументативного письма в роботі ЕГ1.
3.	Післяекспериментальний зріз	Травень 2018 н.р.	2 годин	2	Визначення підсумкового рівня сформованості умінь англійського аргументативного письма студентів-юристів в ЕГ1 та ЕГ2.

Щоб навчання було ефективним, а результати — чіткими і достовірними, важливим аспектом експерименту залишається процес спостереження за його ходом. Як зазначають С.О. Сисоева та Т.Є. Кристопчук, педагогічне спостереження забезпечує теоретичне дослідження емпіричною інформацією, іншими словами, воно перевіряє адекватність та істинність теорії в практиці³³⁵.

У ході спостереження за навчанням експериментальних груп, яке відбувалося на платформі Moodle, ми не могли здійснювати звичне спостереження у реальному часі за його об'єктом — діями студентів. Тим не менше, за допомогою адміністративних інструментів LMS Moodle ми фіксували час

³³⁵ Сисоева С. О., Кристопчук Т. Є. Методологія науково-педагогічних досліджень: підручник. Рівне: Волинські обереги, 2013. С. 115.

роботи студента в системі, кількість годин, витрачених на виконання того чи іншого завдання, аналізували журнал оцінок студентів та звіти про їх діяльність за визначений проміжок часу. Дані графіки в автоматичному режимі показували успішність студента по відношенню до його власних результатів та порівнювали з результатами інших студентів. Таким чином, дана інформація дозволяла нам виявляти студентів, для яких матеріал був занадто складним, та вчасно надавати їм консультацію (дистанційно, за допомогою сервісу Обмін повідомленнями), забезпечувати необхідним додатковим матеріалом чи тренувальними вправами.

Для виявлення якісних та кількісних результатів експериментального навчання нами були сформульовані критерії та стандарти (норми) оцінювання умінь англійського аргументативного письма студентів-правників відповідно до чинної Програми з англійської мови для професійного спілкування³³⁶ та з урахуванням міжнародних вимог, визначених для оцінки знань англійської мови як іноземної (The International English Language Testing System — IELTS, tests for the Cambridge Certificate of Advanced English — CAE and Certificate of Proficiency in English — CPE, Test of English as a Foreign Language — TOEFL, test for the International Legal English Certificate — ILEC, Test of Legal English Skills — TOLES). Щоб оцінювання було якісним і об'єктивним лише критеріїв не достатньо. Важливо було також прописати норми (або стандарти) оцінювання умінь та навичок, адже сформульовані критерії визначають якість корисності, але не роблять жодних припущень щодо її фактичної якості, в той час як стандарти (норми) стосуються визначених рівнів

---

³³⁶ Програма з англійської мови для професійного спілкування. Колектив авторів: Г. Є. Бакаєва, О. А. Борисенко, І. І. Зуенок, В. О. Іванішева, Л. Й. Клименко, Т. І. Козимирська, С. І. Кострицька, Т. І. Скрипник, Н. Ю. Тодорова, А. О. Ходцева. Київ: Ленвіт, 2005. 119 с.

якості або досягнення. Таким чином, слідом за австралійським вченим Ройсом Седлером (D. Royce Sadler) розуміємо поняття «критерій» як «властивість або характеристику, за якою можна оцінити якість чогось»³³⁷, а поняття «стандарт» (у вітчизняній науково-методичній літературі вживається термін «норма») як «певний рівень досягнень, який прагнуть досягнути або досягають»³³⁸.

Аналіз наукових праць та міжнародних вимог, присвячених оцінюванню умінь іншомовного писемного мовлення на рівні В2³³⁹,³⁴⁰,³⁴¹,³⁴²,³⁴³,³⁴⁴, дав можливість сформулювати наступні критерії для оцінювання англійського аргументативного письма студентів-правників:

- *змістовність висловлювання*: відповідність темі, повнота розкриття теми, трактування питання через

---

³³⁷ Sadler D. R. Specifying and promulgating achievement standards // Oxford Review of Education. 1987. No 13. P. 191–209.

³³⁸ Так само.

³³⁹ Бережна І. В. Методика навчання майбутніх філологів англійського писемного мовлення з використанням мовного портфеля: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.02. Запоріжжя, 2012. С. 148-149.

³⁴⁰ Бех П. О., Биркун Л.В. Концепція викладання іноземних мов в Україні. Іноземні мови. 1996. № 2. С. 3–8.

³⁴¹ Патівич О. В. Методика навчання стилістичної унормованості наукового писемного англійського мовлення майбутніх фізиків в умовах магістратури: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.02; М-во освіти і науки України, Київ. нац. ун-т імені Тараса Шевченка. Київ, 2015. С. 67-72.

³⁴² Програма з англійської мови для професійного спілкування. Колектив авторів: Г. Є. Бакаєва, О. А. Борисенко, І. І. Зуенок, В. О. Іваніщева, Л. Й. Клименко, Т. І. Козимирська, С. І. Кострицька, Т. І. Скрипник, Н. Ю. Тодорова, А. О. Ходцева. Київ: Ленвіт, 2005. С. 23-24.

³⁴³ Цепкало О. В. Методика навчання комунікативних стратегій професійно спрямованого англомовного писемного спілкування майбутніх фахівців з машинобудування: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.02; НТУ КПІ імені І. Сікорського. Київ, 2017. С. 127-132.

³⁴⁴ Cambridge English. Assessing Writing Performance. Level B2. URL: <http://www.cambridgeenglish.org/images/cambridge-english-assessing-writing-performance-at-level-b2.pdf>.

призму різноманітних ідей та аргументів, самостійність і ретельність інтерпретації теми, узгодженість із діючими законодавчими нормами та правовою практикою;

- *аргументованість та структурованість висловлювання*: відповідність законам логічної аргументації, чіткість формулювання тези, аргументів, демонстрації, логічна послідовність викладу, достатність і адекватність використання засобів зв'язку, правильність організації абзаців;
- *лексичний діапазон та технічне оформлення*: різноманітність лексики, лексична коректність та доречність використання лексичних одиниць/термінів/ідіом, стильова адекватність вибору лексичних одиниць у відповідності до юридичної тематики, відсутність необґрунтованого повторення слів, правильність орфографії та переносу слів, правильність пунктуації та капіталізації;
- *граматична коректність*: різноманіття граматичних структур, адекватне використання граматичних структур, коректність вживання форм дієслова активного та пасивного стану, а також артиклів, займенників, прийменників, числових форм іменника, ступенів порівняння прикметника і прислівника, узгодження часів та правильність порядку слів;
- *адекватна стилістична забарвленість (реєстр і формат висловлювання)*: чутливість до читача (соціальні ролі, тип повідомлення), формат, що відповідає завданню, відповідний реєстр.

На основі визначених критеріїв були сформульовані норми (стандарти) оцінювання умінь англійського аргументативного письма студентів-правників. Для зручності сприйняття представимо їх в таблиці 3.1.2 із зазначенням критерію, балів та відповідних умінь та навичок.

**Таблиця 3.1.2 — Стандарти (норми) оцінювання навичок
англійського аргументативного письма студентів-юристів**

Критерій	Бали	Норми (стандарти)
1	2	3
Змістовність висловлювання	5	Зміст письмового тексту цілком відповідає поставленому завданню. Тема вичерпно розкрита. Професійна інформація та дані узгоджуються із діючим законодавством та загальноприйнятою юридичною практикою. Текст представляє індивідуальне (не шаблонне), проте оптимальне вирішення правової задачі.
	4	Зміст письмового тексту відповідає поставленому завданню та розкриває ключові вимоги. Професійна інформація та дані не суперечать діючому законодавству та загальноприйнятій юридичній практиці. Підходи до вирішення правового питання є стандартними (студент не демонструє індивідуального бачення).
	3	Зміст письмового тексту в цілому відповідає поставленому завданню, але можуть бути незначні неточності в розкритті ключових вимог. Професійна інформація та дані не суперечать діючому законодавству та загальноприйнятій юридичній практиці. Підходи до вирішення правового питання є стандартними.
	2	Зміст письмового тексту не зовсім відповідає поставленому завданню, хибно його інтерпретує. Професійна інформація та дані можуть дещо суперечити діючому законодавству та загальноприйнятій юридичній практиці. Правова проблема, поставлена в завданні, повністю не вирішена, хоча представлені можливі шляхи розв'язання.
	1	Зміст письмового тексту не відповідає завданню. Професійна інформація та дані можуть суперечити діючому законодавству та загальноприйнятій юридичній практиці. Правова проблема, поставлена в завданні, повністю не вирішена.
	0	Виконання нижче стандарту балу 1.

Продовження таблиці 3.1.2

1	2	3
Аргументованість та структурованість висловлювання	5	Письмовий текст відповідає законам логічної аргументації. Чітко сформульована правова проблема. Аргументи, що доводять/спростовують тезу, базуються на законодавчих актах та судових рішеннях, а не на власному досвіді, переконанні. Аргументація викладена в логічній послідовності і добре структурована. Абзаци правильно організовані у відповідності до існуючих норм і стандартів. Висновок (рішення проблеми) чітко сформульоване. В тексті використана достатня (оптимальна) кількість засобів зв'язку.
	4	Письмовий текст в цілому відповідає законам логічної аргументації. Досить чітко сформульована правова проблема. Аргументи, що доводять/спростовують тезу, базуються на законодавчих актах та судових рішеннях, а не на власному досвіді, переконанні. Аргументація викладена досить логічно і структуровано. Абзаци правильно організовані у відповідності до існуючих норм і стандартів. Висновок (рішення проблеми) сформульоване. В тексті використана достатня кількість засобів зв'язку.
	3	Письмовий текст в цілому відповідає законам логічної аргументації. Існують неточності щодо формулювання правової проблеми, аргументів чи висновків. Аргументи, використані для доведення/спростовання тези, базуються на законодавчих актах та судових рішеннях, а не на власному досвіді, переконанні. Аргументація викладена досить логічно і структуровано. Абзаци правильно організовані у відповідності до існуючих норм і стандартів. В тексті використана достатня кількість засобів зв'язку.
	2	Письмовий текст містить невідповідність законам логічної аргументації. Існують неточності щодо формулювання правової проблеми,

Продовження таблиці 3.1.2

1	2	3
	2	аргументів чи висновків. Аргументи, використані для доведення/спростовання тези, можуть базуватися на власному досвіді, переконанні. Аргументація викладена досить логічно і структуровано. Абзаци не організовані у відповідності до існуючих норм і стандартів. В тексті використана мінімальна кількість засобів зв'язку.
	1	Письмовий текст не відповідає законам логічної аргументації. Не сформульована правова проблема. Шляхи її вирішення Аргументи суперечать діючому законодавству та загальноприйнятій юридичній практиці. Абзаци не організовані у відповідності до існуючих норм і стандартів. В тексті використана мінімальна кількість засобів зв'язку.
	0	Виконання нижче стандарту балу 1.
Лексичний діапазон та технічне оформлення	5	В письмовому тексті представлено широке різноманіття лексики, яка вжита природно та гармонійно. Продемонстрований високий рівень використання професійної лексики. Вживання юридичних термінів виправдане і не обтяжує сприйняття. Допускається 1-2 орфографічні помилки на рівні «описки».
	4	В письмовому тексті представлено досить широке лексичний діапазон. Продемонстрований достатній рівень використання професійної лексики. Вживання юридичних термінів виправдане і не обтяжує сприйняття. Орфографічних помилок не більше 5.
	3	В письмовому тексті вжитий обмежений діапазон лексичних одиниць. В основному лексичні одиниці вжиті доречно. Вживання юридичної термінології не досконале. Присутні помилки в значенні, що призводить до часткового нерозуміння повідомлення. Частими є орфографічні помилки.

Закінчення таблиці 3.1.2

1	2	3
	2	В письмовому тексті вжитий мінімальний діапазон лексичних одиниць, багато орфографічних помилок. Юридична термінологія представлена слабо або в невірному значенні.
	1	В письмовому тексті вжитий мінімальний діапазон лексичних одиниць, частими є орфографічні помилки. Використання юридичної термінології відсутнє.
	0	Виконання нижче стандарту балу 1.
Грамаіічна корекііність	5	Вжитий широкий діапазон грамаіічних структур з цілковитою природною гнучкістю та точністю. Допускається 1-2 помилки на рівні «описки».
	4	Вжитий широкий діапазон грамаіічних структур. Переважна більшість речень є грамаіічно правильна.
	3	Вжитий достатній діапазон грамаіічних структур. Грамаіічні помилки є досить частими, що ускладнює розуміння та/або призводить до неоднозначності.
	2	Грамаіічні структури, вжиті в письмовому тексті, є простими. Грамаіічні помилки є частими, що ускладнює розуміння та/або призводить до неоднозначності.
	1	Правильні грамаіічні форми та структури зустрічаються лише у фразах-кліше.
	0	Виконання нижче стандарту балу 1.
Адекватна стилістична забарвленість	5	Формат письмового тексті повністю відповідає стилістиці завдання, вжитий відповідний регістр.
	4	Формат письмового тексту в основному відповідає стилістиці завдання, вжитий відповідний регістр.
	3	Формат письмового тексті частково відповідає стилістиці завдання, вжитий відповідний регістр.
	2	Формат письмового тексті частково відповідає стилістиці завдання, не вжитий відповідний регістр.
	1	Формат письмового тексті в основному не відповідає стилістиці завдання, не вжитий відповідний регістр.
	0	Виконання нижче стандарту балу 1.

Таким чином, максимальна кількість балів, яку студент може отримати за виконання завдання на перевірку умінь англійського аргументативного письма, — 25. Відповідно до загальноєвропейської шкали оцінювання ECTS, ми визначали рівень сформованості навички як високий, за умови правильного виконання 90-100% завдання, достатній — 75-89%, середній — 60-74%, початковий — 59% і нижче. Відсутність знань, навичок та умінь ми констатували за умови привильного виконання 10% завдання і менше. Відсоток кожного студента, що відповідає його рівню сформованості умінь англійського аргументативного письма, ми вираховували за формулою: $V=4*B$, де V — це відсоток, що відповідає рівню сформованості умінь англійського аргументативного письма, B — отримані студентом бали за виконане завдання, відповідно до критеріїв і стандартів зазначених вище.

Розглянуті вище організаційні аспекти підготовки та етапи проведення експерименту є надзвичайно важливими в питанні розуміння його суті. Проте встановлювати ступінь ефективності запропонованої методики ми можемо лише після ретельного аналізу та інтерпретації результатів всіх етапів експериментального навчання. Що і стане предметом нашого вивчення у наступному підрозділі.

3.2 Аналіз та інтерпретація результатів експерименту

Проаналізуємо отримані результати експериментального навчання з метою визначення рівня ефективності запропонованої методики дистанційного навчання англійського аргументативного письма.

Відповідно до структури експерименту, описаної в п. 3.1 цього дослідження, для визначення вхідного рівня сформова-

ності умінь англійського аргументативного письма у студентів-юристів, був проведений передекспериментальний зріз, участь у якому взяли 75 студентів I курсу ОР «Бакалавр» юридичного факультету Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Передекспериментальний зріз складався з двох блоків. Завдання Блоку 1 були спрямовані на визначення загального рівня англійської мови у студентів. Даний етап зумовлювався тим, що формування умінь англійського аргументативного письма вимагає рівня володіння англійською мовою не нижче B1, а тому студенти, що його не досягли, не могли брати участь в експерименті, щоб забезпечити чистоту результатів експериментального навчання. За результатами вхідного тестування ми відібрали 56 студентів, рівень навченості яких був не нижче B1.

Наступний етап передекспериментального зрізу був спрямований на визначення рівня сформованості у студентів умінь англійського аргументативного письма. Студенти одержали завдання Блоку 2, яке полягало у написанні одного із запропонованих текстів у визначених жанрах в межах юридичного дискурсу. Зміст завдання наводимо далі:

Study the situations below and write one of the texts following its instructions.

1. You have invited a training agency to deliver a day's training course for your employees on Contract Law.

Write a memorandum (in 200-250 words) to your employees to tell them about the event. Your memorandum should:

- explain the reason(s) for organizing the training day
- inform them of the main content of the course
- give details of times
- indicate what action they should take on receiving the memo, including any questions on Contract Law for the trainers.

2. Read the situation below. You are Miss Peterson's lawyer. Write a letter of advice (in 200-250 words) to your client explaining whether she is obliged to pay or not.

Kate Peterson is Michael Brown's girlfriend. The relationship started six months ago. Michael offers Kate to go to Switzerland on a holiday. Kate accepted. Michael pays for the holiday on his credit card. The cost is 3000 USD in total. However, a week before the holiday Kate breaks their relationship and says that she doesn't want to go on holiday. Michael is very angry and demands 1500 USD from Kate. She says she thinks the holiday was a present from him.

Роботи студентів оцінювалися за 5 критеріями, визначеними у п. 3.1 нашого дослідження, а саме: змістовність висловлювання, аргументованість та структурованість висловлювання, лексичний діапазон та технічне оформлення, граматична коректність, адекватна стилістична забарвленість. Коефіцієнт навченості обчислювався за формулою В.П. Беспалька³⁴⁵: $K = Q / N$, де K — коефіцієнт правильності; Q — кількість отриманих студентом балів; N — максимально можлива кількість балів. Відповідно, рівень виконання завдання вважається задовільним за умови, якщо коефіцієнт K не менше 0,7.

Передекспериментальний зріз виявив такі результати: 17 студентів з низьким рівнем сформованості умінь англійського аргументативного письма, 27 студентів — середнього рівня, 11 — достатнього, 1 студент мав високий рівень. Для чистоти та об'єктивності нашого експерименту, за результатами передекспериментального зрізу ми сформуваємо дві однакові за рівнем навченості експериментальні групи по 26 студентів, з яких 5 студентів — мають достатній рівень сформованості умінь англійського аргументативного письма, 13 студентів — середній, 8 — низький рівень.

---

³⁴⁵ Беспалько В. П. Опыт разработки и использования критериев качества усвоения знаний // Советская педагогика. 1968. № 4. С. 56.

Розглянемо та проаналізуємо результати передекспериментального зрізу в ЕГ-1 та ЕГ-2.

Так, середній бал групи ЕГ-1 за критерієм «змістовність висловлювання» становить 2,85, за критерієм «аргументованість та структурованість висловлювання» — 2,42, за критерієм «лексичний діапазон та технічне оформлення» — 2,92, за критерієм «граматична коректність» — 3,23, за критерієм «адекватна стилістична забарвленість» — 3,42. Загальний бал групи ЕГ-1 становить 14,84 з максимальних 25 балів. Відповідно середній коефіцієнт навченості в групі ЕГ-1 склав 0,59 (Додаток Г1).

Передекспериментальний зріз в ЕГ-2 (Додаток Г2) показав наступні результати: середній бал групи за критерієм «змістовність висловлювання» становить 2,89, за критерієм «аргументованість та структурованість висловлювання» — 2,46, за критерієм «лексичний діапазон та технічне оформлення» — 2,96, за критерієм «граматична коректність» — 3,19, за критерієм «адекватна стилістична забарвленість» — 3,42. Загальний бал групи ЕГ-2 становить 14,92 з максимальних 25 балів. Відповідно середній коефіцієнт навченості в групі ЕГ-2 склав 0,60.

Зіставлення одержаних результатів передекспериментального зрізу по групам ЕГ-1 та ЕГ-2 дозволяє зробити наступні важливі висновки: 1) коефіцієнт навченості свідчить про приблизно однаковий рівень сформованості умінь англійського аргументативного письма ($K = 0,59$ для ЕГ-1 і $K = 0,60$ для ЕГ-2); 2) рівень сформованості умінь англійського аргументативного письма є недостатній, адже менший за $K = 0,7$.

Далі проаналізуємо роботи учасників передекспериментального зрізу відповідно до кожного критерію.

Аналіз робіт за критерієм «змістовність висловлювання» виявив недостатній коефіцієнт навченості ($K = 0,57$ в ЕГ-1 та $K = 0,58$ в ЕГ-2). І хоча у переважної більшості студентів зміст письмового тексту відповідав поставленому завданню, все

ж були деякі неточності в розкритті ключових питань. Зокрема, юридичні дані дещо суперечили діючому законодавству та загальноприйнятій юридичній практиці, а правова проблема, поставлена в завданні, повністю не була вирішена, хоча і були представлені можливі шляхи її розв'язання. Так, переважна більшість студентів не змогла окреслити основні елементи обов'язуючого договору та їх основні характеристик. Таким чином, основними недоліками письмових текстів за критерієм «змістовність висловлювання» були: недостатня повнота розкриття теми, однаковість в підході до інтерпретації існуючої інформації та неузгодженість із діючими законодавчими нормами та правовою практикою.

Аналіз письмових текстів за критерієм «аргументованість і структурованість висловлювання» дозволив дійти наступних висновків. Коефіцієнт навченості в обох групах є недостатнім ($K = 0,48$ в ЕГ-1 та $K = 0,49$ в ЕГ-2). Переважна більшість студентів (84%) не змогли вірно сформулювати тезу. Крім того, часто аргументи базувалися на власному життєвому досвіді студентів і не були підкріплені посиланнями на законодавство та/чи судову практику, що призводило до неправильних висновків. Таким чином, констатуємо, що в текстах спостерігалася невідповідність законам логічної аргументації, що проявлялася в неточностях щодо формулювання тези, аргументів та/чи висновків. Тим не менше, зауважимо, що студенти в більшості продемонстрували достатній рівень використання засобів зв'язку, що полегшувало сприйняття інформації: *First(ly); Initially; To begin/start with; First and most importantly; And then; Next; Formerly/ previously; Summing up/to sum up/To conclude/in summary; Finally; In short/in brief; On the whole; In my opinion/In my view / To my mind; Alternatively; But / However; Even though / Although; On the one hand / On the other hand*. Однак, вагомими недоліками спостерігалися в структурованості висловлювань та організації

абзаців. Зокрема, під час написання листа-поради студенти «пропускали» такі обов'язкові його композиційні елементи як «короткий виклад фактів» та «пропозиція наступних дій».

Аналіз робіт за критерієм «лексичний діапазон та технічне оформлення» виявив недостатній рівень навченості: $K = 0,58$ в ЕГ-1 та $K = 0,59$ в ЕГ-2. Констатуємо, що в письмових текстах вжитий обмежений діапазон лексичних одиниць, характерних для визначених жанрів англійського аргументативного письма; наявні помилки в значенні деяких термінів (*consideration; warranty/condition; termination; assignment; jointly liable; injunction; damages; restitution; remedy*), що призводили до часткового нерозуміння повідомлення; присутні орфографічні помилки (*enforcable* (правильно: *enforceable*); *warrantu* (правильно: *warranty*); *unvalid* (правильно: *invalid*); *laible* (правильно: *liable*)); неправильне вживання прийменників у таких фразах як *parties to a contract, under a contract, rule for/against, sue for*.

Аналіз письмових текстів за критерієм «граматична коректність» виявив недостатній рівень сформованості граматичних навичок у продукуванні англійського аргументативного письма ($K = 0,65$ в ЕГ-1 та $K = 0,64$ в ЕГ-2). Студенти робили помилки у вживанні таких граматичних форм і структур: незлічувані іменники (*advice; litigation*); присвійний відмінок іменника (*three days' notice; the court's ruling*); модальні дієслова (*shall; should/ought to; can; may; might*); пасивний стан дієслова (*We have been informed by our client that ...; Our client will be fully entitled to ...*); активний стан дієслова (*Recent case law suggests that ...; I am writing to summarize our discussion and to confirm your instructions*); інфінітив та інфінітивні конструкції (*You signed a contract stating the terms to be done.*); герундій (*Thank you for coming ...; ... without being liable for damages...*); умовні речення I та II типів (*If you choose not to sign a restriction, we will be forced to commence a proceeding immediately. If the term were simply a warranty, Mr.*

Brown would be able to claim for damages.). Констатуємо, що діапазон граматичних форм і структур, вжитих в текстах, не є широким, а граматичні помилки не були частими в простих структурах, проте в складних — призводили до неоднозначності і ускладнювали розуміння.

Аналіз робіт за критерієм «адекватна стилістична забарвленість» виявив недостатній рівень навчені студентів ($K = 0,68$). Констатуємо, що формат письмових текстів частково відповідає стилістиці поставленого завдання. Зокрема, студентами частково враховувався мовний реєстр, часто вживаними були скорочення типу *I'll, don't, can't, won't*, помилки в звертанні (*Dear Ms. Kate*), невідповідне вживання архаїчних слів (*herein, thereto, hereinafter*) та латинських виразів (*ad hoc, inter alia, de facto*).

Таким чином, аналіз результатів передекспериментального зрізу в ЕГ-1 та ЕГ-2 продемонстрував недостатній рівень сформованості умінь англійського аргументативного письма, а аналіз письмових робіт, в свою чергу, виявив найпоширеніші помилки в продукуванні текстів відповідних жанрів англійського аргументативного письма. За результатами передекспериментального зрізу були сформовані рівні за кількістю та рівнем навченості експериментальні групи: ЕГ-1 та ЕГ-2 склалися із 26 студентів з яких 5 студентів — мали достатній рівень сформованості умінь англійського аргументативного письма, 13 студентів — середній, 8 — низький рівень.

Дотримуючись логіки нашого дослідження, далі опишемо експериментальне навчання та проаналізуємо результати післяекспериментального зрізу.

Експериментальне навчання відбувалося згідно з авторською моделлю дистанційного навчання англійського аргументативного письма, представленою в п. 2.4 цієї монографії. Дистанційне навчання англійського аргументативного письма тривало 60 позааудиторних годин, складалося з 5 модулів

з орієнтовним навантаженням 1-2 години на день. В експерименті взяли участь 52 студенти I курсу юридичного факультету Київського національного університету імені Тараса Шевченка, з них 26 студентів (ЕГ-1) навчалися дистанційно на основі авторської моделі, що реалізовувалася в межах системи керування навчанням LMS Moodle, режим доступу: <https://dl.knu.ua/course/view.php?id=9264>. Авторська модель містить підсистему вправ та завдань на формування умінь англійського аргументативного письма, яка реалізується у чотири етапи. Навчання в системі керування навчанням передбачало використання адміністративних, комунікативних та навчальних інструментів платформи, що дозволило нам вести спостереження, анкетування та опитування, за результатами яких ми мали можливість надавати підтримку задля уникнення чи подолання предметних, логічних та/чи мовних труднощів. У той же час, дистанційне навчання англійського аргументативного письма 26 студентів у складі ЕГ-2 відбувалося на основі тієї самої підсистеми вправ та завдань, яка реалізовувалася за допомогою технологій відкритого доступу, технічні можливості яких дозволили представити навчальний матеріал в повному обсязі, однак унеможливили спостереження за навчальним процесом, тим самим роблячи процес контролю знань, навичок та умінь умовним. За результатами навчання всі студенти отримали завдання написати один із запропонованих текстів на перевірку умінь англійського аргументативного письма:

1) You are leaving your law firm to spend six month working abroad and are transferring your case load to a colleague. A client wants to sell electronic equipment to a company in another country. You have been negotiating the contract.

Write a **memorandum** to your colleague to brief him on the case. Your memorandum should:

- give some information on the client and the deal

- explain what points you have reached in the negotiations
- describe any problems you envisage
- outline what need to be done next.

Write your answer in 200-250 words.

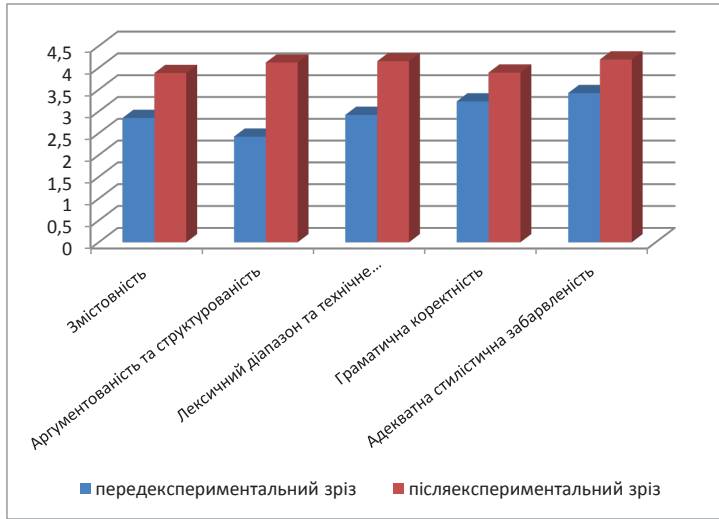
2) You are a lawyer. One of your clients Jack Freeman, a citizen of the USA, has inherited a farm land in Ukraine and wants to start a business for wheat growing. He needs your advice on the best business structure for him.

Write a letter of advice to your client in 200-250 words.

Розглянемо та проаналізуємо результати післяекспериментального зрізу в ЕГ-1 та ЕГ-2.

Відповідно до одержаних результатів (Додаток ГЗ), середній коефіцієнт навченості по групі ЕГ-1 склав 0,81. Коефіцієнт навченості 0,7 і вище мають 84,6% студентів ЕГ-1. Середній бал групи за критерієм «змістовність висловлювання» становить 3,88, за критерієм «аргументованість та структурованість висловлювання» — 4,12, за критерієм «лексичний діапазон та технічне оформлення» — 4,15, за критерієм «граматична коректність» — 3,89, за критерієм «адекватна стилістична забарвленість» — 4,19. Загальний бал групи ЕГ-1 становить 20,23 з максимальних 25 балів. Щоб оцінити ефективність авторської методики дистанційного навчання англійського аргументативного письма, зіставимо результати ЕГ-1 до і після експериментального навчання. На Рис. 3.2.1 подаємо графічне представлення зіставлення результатів перед- і післяекспериментального зрізів студентів ЕГ-1 по кожному критерію.

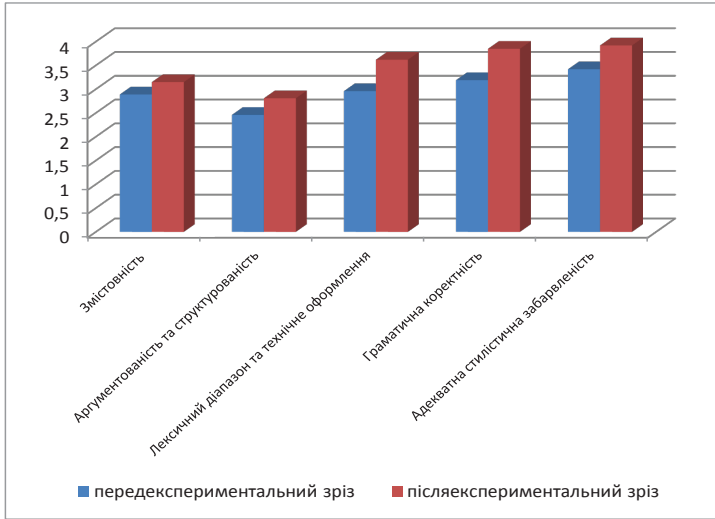
Як свідчать дані на рис. 3.2.1 результати післяекспериментального зрізу є вищими за всіма критеріями: змістовність висловлювання — на 20,6%; аргументованість і структурованість висловлювання — на 34%; лексичний діапазон і технічне оформлення — на 24,6%; граматична коректність — на 13,2%; адекватна стилістична забарвленість — на 15,4%.

**Рисунок 3.2.1 — Зіставлення результатів
передекспериментального і післяекспериментального зрізів ЕГ-1**

За результатами післяекспериментального зрізу ЕГ-2 маємо такі дані (Додаток Г4): коефіцієнт навченості студентів ЕГ-2 коливається від 0,40 до 0,92 і в середньому становить 0,69. Лише 61,5% групи подолали необхідний бар'єр ($K = 0,7$). Середній бал групи за критерієм «змістовність висловлювання» становить 3,15, за критерієм «аргументованість та структурованість висловлювання» — 2,81, за критерієм «лексичний діапазон та технічне оформлення» — 3,62, за критерієм «граматична коректність» — 3,85, за критерієм «адекватна стилістична забарвленість» — 3,92. Загальний бал групи ЕГ-1 становить 17,35 з максимальних 25 балів. Щоб оцінити ефективність авторської методики дистанційного навчання англійського аргументативного письма, зіставимо результати ЕГ-2 до і після експериментального навчання (рис. 3.2.2):

Розділ 3. Експериментальна перевірка методики дистанційного навчання англійського аргументативного письма майбутніх правознавців

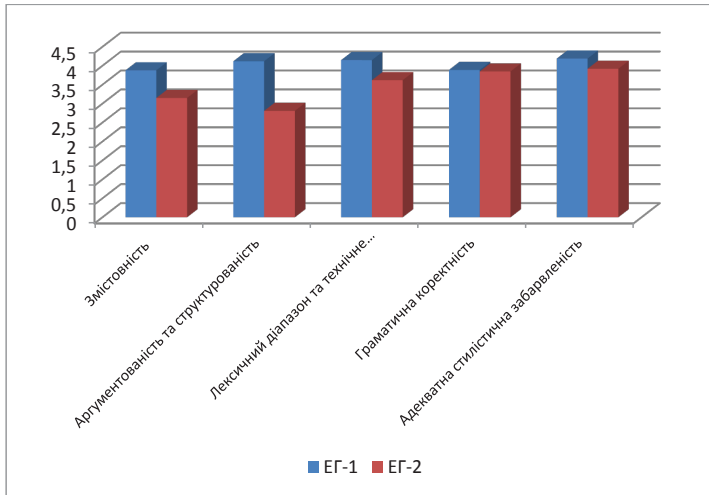

Рисунок 3.2.2 — Зіставлення результатів передекспериментального і післяекспериментального зрізів ЕГ-2

За результатами післяекспериментального зрізу ми маємо незначне зростання за всіма критеріями: змістовність висловлювання — на 5,2%; аргументованість і структурованість висловлювання — на 7%; лексичний діапазон і технічне оформлення — на 13,2%; граматична коректність — на 13,2%; адекватна стилістична забарвленість — на 10%.

Зіставимо та проаналізуємо результати післяекспериментального зрізу в ЕГ-1 та ЕГ-2 (рис. 3.2.3):

Як свідчать дані на рис. 3.2.3 результати післяекспериментального зрізу ЕГ-1 є вищими за всіма критеріями: змістовність висловлювання — на 14,6%; аргументованість і структурованість висловлювання — на 26,2%; лексичний діапазон і технічне оформлення — на 10,6%; граматична коректність — на 0,8%; адекватна стилістична забарвленість — на 5,4%.

**Рисунок 3.2.3 — Зіставлення результатів
післяекспериментального зрізу EG-1 та EG-2**

Таким чином, зіставлення та аналіз результатів дозволяє стверджувати, що результативність студентів покращилася і відповідно зріс їх коефіцієнт навченості. Результати експериментального навчання EG-1 і EG-2 показують, що застосування дистанційного навчання на основі систем керування навчанням дозволяє досягти середнього коефіцієнту навченості вище за $K = 0,7$. Тим не менше, щоб стверджувати про закономірну (а не випадкову) ефективність нашої моделі, отримані результати повинні бути перевірені статистично.

Для виконання даного завдання нами обрані методи математичної обробки експериментальних даних: критерії U — Манна-Уїтні та G — критерій знаків.

U — критерій Манна-Уїтні використовуємо для оцінювання розбіжностей між двома незв'язаними вибірками за рівнем

будь-якої ознаки, вимірної кількісно³⁴⁶. Критерій U — Манна-Уїтні дозволить з'ясувати, чи є статистично значущими відмінності в показниках коефіцієнту навченості передекспериментальних зрізів й післяекспериментальних зрізів ЕГ-1 та ЕГ-2.

G — критерій знаків використовуємо для зіставлення показників, вимірних у двох різних умовах на одній вибірці досліджуваних для того, щоб встановити загальний напрямок зсуву досліджуваної ознаки (чи змінюються показники у бік покращення, підвищення або підсилення, чи, навпаки, погіршення, зниження)³⁴⁷. Даний критерій дозволить з'ясувати, чи сталися статистично значущі позитивні зміни в показниках коефіцієнту навченості передекспериментального та післяекспериментального зрізів у ЕГ-1.

1. Порівнюємо показники коефіцієнту навченості передекспериментального зрізу в ЕГ-1 та ЕГ-2 (Критерій U — Манна-Уїтні).

H_0 : статистично значущі відмінності в показниках коефіцієнту навченості за результатами передекспериментального зрізу між ЕГ-1 та ЕГ-2 не існують.

H_1 : статистично значущі відмінності в показниках коефіцієнту навченості за результатами передекспериментального зрізу між ЕГ-1 та ЕГ-2 існують.

Перевіряємо ранжування (Додаток В5):

$$\begin{aligned}\Sigma R_{\text{зар}} &= \Sigma T_1 + \Sigma T_2 = 1378. \\ \Sigma R_i &= \frac{N \cdot (N+1)}{2} = \frac{52 \cdot (52+1)}{2} = 1378.\end{aligned}$$

Отже, $\Sigma R_{\text{зар}} = \Sigma R_r$

---

³⁴⁶ Євтух М. Б., Лузік Е. В., Ільїна Т. В. Математичне моделювання в психологічних та соціологічних дослідженнях: підручник, 2-ге вид. випр. та доповн. Київ: Видавничий дім «Кондор», 2017. С. 34.

³⁴⁷ Так само. С. 106-109.

Визначаємо значення $U_{\text{емп}}$ за формулою:

$$U_{\text{емп}} = n_1 \times n_2 + \frac{n_x(n_x+1)}{2} - T_x,$$

де n_1 — кількість досліджуваних у вибірці 1;

n_2 — кількість досліджуваних у вибірці 2;

T_x — більша з двох рангових сум;

n_x — кількість досліджуваних у групі з більшою сумою рангів.

$$U_{\text{емп}} = 26 \cdot 26 + \frac{26 \cdot (26+1)}{2} - 699,5 = 327,5.$$

Визначаємо критичні значення $U_{\text{кр}}$ за табл. II додатка [58, с. 392]:

Отже, $U_{\text{емп}} > U_{\text{кр}} (\rho=0,05)$.

Висновок: підтверджена нульова гіпотеза і можна стверджувати, що статистично значущі відмінності в показниках коефіцієнту значущості між ЕГ-1 та ЕГ-2 передекспериментального зрізу не існують.

2. Порівнюємо показники коефіцієнту навченості післяекспериментального зрізу ЕГ-1 та ЕГ-2.

H_0 : статистично значущі відмінності в показниках коефіцієнту навченості за результатами післяекспериментального зрізу між ЕГ-1 та ЕГ-2 не існують.

H_1 : статистично значущі відмінності в показниках коефіцієнту навченості за результатами післяекспериментального зрізу між ЕГ-1 та ЕГ-2 існують.

Перевіряємо ранжування (Додаток В6):

$$\Sigma R_{\text{зар}} = \Sigma T_1 + \Sigma T_2 = 1378.$$

$$\Sigma R_i = \frac{N \cdot (N+1)}{2} = \frac{52 \cdot (52+1)}{2} = 1378.$$

Отже, $\Sigma R_{\text{зар}} = \Sigma R_i$

Визначаємо значення $U_{\text{емп}}$ за формулою:

$$U_{\text{емп}} = n_1 \times n_2 + \frac{n_x(n_x+1)}{2} - T_x,$$

де n_1 — кількість досліджуваних у вибірці 1;

n_2 — кількість досліджуваних у вибірці 2;

T_x — більша з двох рангових сум;

n_x — кількість досліджуваних у групі з більшою сумою рангів.

$$U_{\text{емп}} = 26 \cdot 26 + \frac{26 \cdot (26+1)}{2} - 849,5 = 177,5.$$

Визначаємо критичні значення $U_{\text{кр}}$ за табл. II додатка [58, с. 392]:

$$U_{\text{кр}} = \begin{cases} 247 & (\text{якщо } \rho \leq 0,05); \\ 247 & (\text{якщо } \rho \leq 0,01). \end{cases}$$

Отже, $U_{\text{емп}} < U_{\text{кр}} (\rho=0,01)$.

Висновок: відхиляємо нульову гіпотезу, приймаємо альтернативну гіпотезу. Можна стверджувати, що статистично значущі відмінності в показниках коефіцієнту навченості за результатами післяекспериментального зрізу в ЕГ-1 та ЕГ-2 існують на 1-відсотковому рівні значущості ($\rho=0,01$).

3. Порівнюємо показники коефіцієнту навченості отримані в передекспериментальному та післяекспериментальному зрізах ЕГ-1 (G — критерій знаків).

H_0 : статистично значущій зсув в показниках коефіцієнту навченості за результатами передекспериментального та післяекспериментального зрізів у ЕГ-1 у бік їх збільшення не існує.

H_1 : статистично значущій зсув в показниках коефіцієнту навченості за результатами передекспериментального та післяекспериментального зрізів у ЕГ-1 у бік їх збільшення існує.

Одразу зазначаємо, що «Додатній зсув» є типовим зсувом для всіх отриманих значень, а це свідчить про наявність змін у «позитивному напрямку» — коефіцієнт навченості збільшився.

Відповідно до отриманих даних (Додаток В7), «нетипові» зсуви — відсутні:

$G_{\text{емп}} = 0$ (кількості нетипових зсувів).

За табл. V додатка³⁴⁸ визначаємо критичні значення $G_{\text{кр}}$:

$$G_{\text{кр}} = \begin{cases} 8(\text{якщо } \rho \leq 0,05); \\ 6(\text{якщо } \rho \leq 0,01). \end{cases}$$

Отже, $G_{\text{емп}} < G_{\text{кр}} (\rho=0,01)$.

Висновок: відхиляємо нульову гіпотезу, приймаємо альтернативну гіпотезу. Можна стверджувати, що зсув у бік покращення показників коефіцієнту навченості за результатами передекспериментального та післяекспериментального зрізів ЕГ-1 є статистично значущим на 1-відсотковому рівні ($\rho = 0,01$).

Спираючись на отримані дані, можна зробити висновок, що запропонована нами методика дистанційного навчання англійського аргументативного письма майбутніх правознавців, яка реалізовувалася на платформі LMS Moodle в умовах керованого навчання із використанням адміністративних, навчальних та комунікативних інструментів системи є ефективною, адже сприяє досягненню цілей та реалізації завдань англійського аргументативного письма, а саме формуванню необхідних умінь англійського аргументативного письма.

---

³⁴⁸ Євтух М. Б., Лузік Е. В., Ільїна Т. В. Математичне моделювання в психологічних та соціологічних дослідженнях: підручник, 2-ге вид. випр. та доповн. Київ: Видавничий дім «Кондор», 2017. С. 399.

3.3 Методичні рекомендації щодо організації дистанційного навчання англійського аргументативного письма майбутніх правознавців

Проведене експериментальне навчання за авторською методикою, аналіз та інтерпретація його результатів дозволяють нам сформулювати методичні рекомендації щодо організації навчання англійського аргументативного письма студентів-юристів в умовах дистанційного навчання на платформі електронного навчання Moodle. Методичні рекомендації, засновані на науковому аналізі та практичному досвіді його реалізації, націлені допомогти викладачам у виробленні рішень та їх практичному втіленню під час дистанційного навчання англійського аргументативного письма студентів-юристів. Зокрема, методичні рекомендації спрямовані на вирішення завдань щодо організації навчальної діяльності, її реалізації та оцінки отриманих результатів.

Сформулюємо основні методичні рекомендації щодо організації навчального процесу за дистанційною формою для навчання англійського аргументативного письма студентів-юристів.

Ефективна організація передбачає проектування навчання як єдиної системи, функціонування якої повинно забезпечувати отримання певного продукту, який є метою її існування. На організаційному етапі процесу дистанційного навчання англійського аргументативного письма повинні бути визначені³⁴⁹:

- цільова аудиторія, її потреби та вихідні характеристики;
- навчальні умови та середовище;

---

³⁴⁹ Заярна І.С. Методика дистанційного навчання англійського аргументативного писемного мовлення майбутніх правознавців: дис. ... канд. пед. наук: спец. 13.00.02. Київ, 2019. С. 173.

- навчальні цілі;
- завдання для їх реалізації та терміни виконання;
- принципи навчання;
- зміст навчання англійського аргументативного письма, навчальні стратегії;
- навчальні матеріали;
- методи навчання та системи доставки;
- технічні засоби віртуальної системи Moodle для реалізації навчальних задач;
- форми та критерії оцінювання.

Аналіз вихідних даних (цільова аудиторія слухачів, навчальні умови) є відправною точкою в процесі проектування навчальної діяльності, а тому відіграє вкрай важливу роль для успішної реалізації проекту дистанційного навчання англійського аргументативного письма. Зауважимо, що збір необхідних даних може здійснюватися за допомогою анкет, опитування, зрізів, інтерв'ювання.

Від самого початку варто встановити і надалі враховувати при плануванні вихідний рівень сформованих у студентів умінь англійського писемного мовлення та логічного мислення, комп'ютерних навичок, умінь та навичок навчатися, працювати самостійно та дистанційно. Важливо також визначити ступінь вмотивованості студентів до дистанційного навчання англійського аргументативного письма та їх фізичні можливості до здійснення цієї діяльності (наявність засобів електронної комунікації та доступ до мережі Інтернет).

Особливістю дистанційного навчання англійського аргументативного письма є навчальні умови та навчальне середовище, опосередковані комп'ютером. Так, перед початком навчання, варто ознайомити студентів з правилами роботи за комп'ютером, дотримання яких збереже їх здоров'я та убереже від можливих травм чи захворювань.

Серйозним викликом дистанційного навчання, який мають враховувати викладачі при дистанційному навчанні англійському аргументативному письму і включити до свого плану підготовки, є брак міжлюдського спілкування, коли комунікація між учасниками навчального процесу опосередкована комп'ютером. Подолання психологічного дискомфорту, пов'язаного з безособистісним характером дистанційного навчання, можливе шляхом свідомого створення дружньої навчальної онлайн спільноти. Тобто, викладачу необхідно включити соціальний компонент до загальної системи навчання шляхом створення соціальних форумів, на яких студенти можуть обговорювати питання не пов'язані безпосередньо з навчанням англійського аргументативного письма, закритих чатів (лише для студентів), використання сервісу Обмін повідомленнями для підтримки та задоволення індивідуальних потреб студентів.

Під час реалізації авторської методики дистанційного навчання англійського аргументативного письма студентів-юристів рекомендуємо застосовувати конструктивістський, компетентнісний, жанровий підходи та спиратися на низку принципів: дидактичних (посильності, свідомості, активності, наочності), психологічних (принципи мотивації, поетапності формування мовленнєвих умінь та навичок, врахування індивідуально-психологічних особливостей особистості студента, врахування адаптаційних процесів) та методичних (комунікативності, автентичності, професійної спрямованості навчання, ситуативно-тематичної організації навчання). Ефективність авторської методики залежить також від технологій навчання, ключовими були визначені метод кейсів та метод Сократа.

Серед доступних на сьогодні онлайн технологій, під час дистанційного навчання англійського аргументативного письма перевагу слід надавати системам керування навчанням, зокрема, Moodle. Адміністративні, комунікативні та навчальні сервіси

LMS Moodle, завдяки вбудованим інструментам та закладеним принципам, дозволяють ефективно реалізовувати цілі та завдання навчання англійського аргументативного письма та здатні забезпечити як індивідуальне, так і спільне навчання. До технічних засобів, які варто застосовувати під час дистанційного навчання англійського аргументативного письма, належать наступні інструменти LMS Moodle: комунікативні (Форум, Чат, Обмін повідомленнями); навчальні (Урок, Завдання, Тести, Анкети, Опитування, Вікі, Глосарій, Семінар); адміністративні (Оцінки, Групи, Звіти, Календар, Файли).

Відповідно до проведеного дослідження у підрозділі 1.3 цієї монографії, ми можемо надати наступні методичні рекомендації щодо ефективного використання різноманітних сервісів платформи Moodle з урахування особливостей навчання англійського аргументативного письма студентів-юристів:

1. Одним з напрямків використання комунікативних сервісів є обґрунтування правової природи юридичного змістового компоненту. Зокрема, в Форумі чи в Чаті можна обговорити правову природу ситуації, покладену в основу майбутнього письмового тексту, чи дослідити найбільш дискусійні юридичні питання теми, що вивчається. Студенти також можуть поставити власні питання, щоб ініціювати дискусію.

2. Комунікативні сервіси також слід застосовувати для створення дружньої навчальної онлайн спільноти. Зокрема, перший Форум може бути присвячений знайомству, інтересам студентів, обговоренню книг чи фільмів/серіалів з правової тематики, гучних судових рішень чи знакових подій на юридичному ринку (наприклад, створення юридичних ботів) та ін. Варто також дозволити студентам створити закритий Чат (лише для студентів) для обговорення найбільш цікавих питань. Сервіс Обмін повідомлення варто використовувати для особистого спілкування викладача і студента.

3. Щоб представити матеріал у цікавій та гнучкій формі, рекомендуємо використовувати технічні можливості сервісу Урок. Зокрема, під час представлення структури письмового тексту, правового контенту, введення лексичних і граматичних одиниць до текстових сторінок можна додати гіперпосилання (посилання на веб-сторінки та файли різних форматів), питання для самоперевірки.

4. Сервіси Завдання та Тести необхідно використовувати для перевірки рівня засвоєного матеріалу, виконаного у будь-якому електронному форматі (текстовий документ, презентація PowerPoint, аудіо, відео, інше) з можливістю прокоментувати та оцінити його.

5. Сервіс Глосарій варто наповнити лексичними одиницями, які повинні бути засвоєні студентами під час навчання. Рекомендуємо забезпечити студентів не лише українськими еквівалентами відповідних англійських юридичних термінів, а й надати дефініцію цих понять.

6. Адміністративні сервіси варто використовувати для керування навчальним процесом. Зокрема, сервіс Оцінки містить відомості щодо результатів виконаних робіт студентів; сервіс Звіти слід використовувати, щоб моніторити успішність студентів під час вивчення теми; сервіс Календар варто застосовувати для повідомлення студентів про графік проведення подій курсу.

Під час навчання англійського аргументативного письма засобами дистанційної освіти варто також враховувати зміну ролей викладача і студента. Студенти стають самостійними та автономними: вони активно беруть участь у процесі свого власного навчання, інтегрують, продукують, розширюють свої знання, визначають зручний для навчання час, кількість спроб на виконання того чи іншого завдання, вчать думати критично. В свою чергу, роль викладача під час дистанційного

навчання також змінюється: він не пояснює і тим більше не змушує до навчання. Викладач створює умови, забезпечує студента достатньою для виконання завдання кількістю матеріалів, він спостерігає за успішністю кожного студента зокрема і всієї групи в цілому, аналізує дані, порівнює результати, сприяє кожному студенту у досягненні ним задовільного рівня сформованості необхідних знань, умінь та навичок, він мотивує і надихає. Викладач має постійно в процесі навчання тримати фокус на очікуваному результаті, а підготовлені ним матеріали та завдання мають слугувати «провідниками» для студентів на шляху досягнення головної мети навчальної діяльності — сформованості у них навичок та умінь англійського аргументативного письма³⁵⁰.

У системі віртуального навчання Moodle за допомогою параметра «Змінити роль» викладач також має можливість технічно змінити свою роль на роль студента. Це дозволяє йому поглянути на курс очима своїх учнів. Даний парламент рекомендуємо використовувати під час завантаження навчальних матеріалів в систему. Він дозволяє викладачу перевіряти технічну сторону роботи системи (від загального вигляду матеріалів на екрані до особливостей роботи того чи іншого параметру) і, за потреби, вчасно змінювати налаштування для ефективності і зручності роботи всіх її учасників.

При упровадженні авторської методики дистанційного навчання англійського аргументативного письма студентів-юристів рекомендуємо орієнтуватися на визначену нами мету — формування умінь та навичок вільно та самостійно (одержавши всю необхідну інформацію і не користуючись додатковими матеріалами) створювати у відповідності до встановлених

---

³⁵⁰ Заярна І.С. Методичні рекомендації щодо організації е-навчання англійського аргументативного письма майбутніх правознавців. Інноваційна педагогіка. Науковий журнал. Вип. 19. Т. 3. Видавничий дім «Гельветика», 2019. С. 89.

критеріїв та жанрових зразків юридичні тексти аргументативного писемного мовлення. До основних жанрів, які є ефективними для досягнення поставленої мети, відносимо лист-пораду, меморандум, лист-попередження, позовну заяву, лист-відповідь на попередження.

Важливим аспектом проектування дистанційного навчання англійського аргументативного письма, що забезпечує досягнення поставленої мети є визначення змісту навчання англійського аргументативного письма. Проведене дослідження у підрозділі 2.1 цієї роботи дозволяє сформулювати наступні рекомендації щодо змісту навчання англійського аргументативного письма студентів-правників, які слід враховувати викладачу під час проектування відповідної навчальної діяльності:

1. Дистанційне навчання англійського аргументативного письма студентів-юристів має обумовлюватися професійно-трудовою сферою спілкування, якій притаманні типові для писемного мовлення юриста теми та комунікативні ситуації. Характерними темами спілкування визначаємо різноманітні галузі права (Contract Law, Real Property Law, Company Law, Criminal Law, Family Law, Employment Law, IT Law, etc.). Щодо створення комунікативно-мовленнєвої ситуації під час англійського аргументативного письма, рекомендуємо враховувати реальні умови, за яких здійснюється комунікація; стосунки між учасниками комунікаційного процесу; мовленнєві наміри; реалізацію самого акту комунікації, який спонукає до мовлення.

2. До мовного матеріалу, яким варто оволодіти студентам-правникам, належать лексичні одиниці, граматичні структури, засоби сполучуваності слів і зв'язку речень, фонова лексика. У свою чергу, до мовленнєвого матеріалу слід включити кліше, формули мовленнєвого етикету, жанрово-композиційні особливості текстів, культурно маркований компонент семантики лінгвальних одиниць аргументативного мовлення.

3. Для успішного продукування англійського аргументативного письма студенти повинні оволодіти низкою знань, навичок та умінь. А саме, знаннями юридичного компоненту, функціональних підтипів аргументативного мовлення, тактик та мовних засобів для ефективної реалізації аргументативного мовлення, композиційних особливостей різноманітних жанрів англійського аргументативного письма та їх лінгво-соціокультурних характеристик; граматичними, лексичними, аргументативними та лінгвосоціокультурними навичками; уміннями аналізувати текст із погляду наявності в ньому аргументативних тактик (обґрунтування, повного або часткового спростування, полеміки), визначати мовні засоби вираження англійського аргументативного письма, композиційні та жанрово-стилістичні особливості текстів, характерні для англійського аргументативного письма, відбирати, планувати й організувати інформацію в письмовому тексті, прогнозувати комунікативну доцільність мовних засобів відповідно до жанру тексту, використовувати мовні засоби та аргументативні тактики, будувати свою мовленнєву поведінку відповідно до соціокультурної специфіки англійського аргументативного письма, продукувати завершені письмові тексти англійського аргументативного письма, аргументуючи власну точку зору за допомогою відповідних мовних засобів, добирати найбільш характерні для юридичної спільноти засоби і способи досягнення комунікативних цілей та реалізації комунікативних стратегій.

Під час моделювання змісту дистанційного навчання англійського аргументативного письма вважаємо доцільним враховувати предметні, логічні та мовні труднощі, відповідно до яких та з урахуванням встановлених у підрозділі 2.2. принципів та критеріїв, і варто здійснювати добір текстового, мовного та мовленнєвого матеріалів.

Реалізацію змісту навчання варто здійснювати у відповідності до визначених у підрозділі 2.3 цієї монографії етапів шляхом виконання підсистеми вправ та завдань різних видів та типів. Так, на предметно-орієнтаційному етапі рекомендуємо використовувати завдання на формування предметних знань в галузі права, а також некомунікативні та умовно-комунікативні вправи на формування лексичних та граматичних навичок; для аргументаційно-тренувального етапу варто використовувати вправи на формулювання правового питання (тези), визначення форми та способу аргументації, визначення структурних частин аргументації в межах аргументативного тексту та завдання на формування аргументативних навичок; на дотекстово-аналітичному етапі слід виконувати вправи на визначення структурно-композиційних частин та логіки викладу композиції визначених жанрів англійського аргументативного письма, на формування мовних навичок для продукування визначених жанрів; для текстово-продуктивного етапу ефективними будуть завдання на продукування та перевірку текстово-продуктивних умінь англійського аргументативного письма.

Важливу роль під час дистанційного навчання англійського аргументативного письма відіграє оцінювання навчальної діяльності студента. Відповідно до проведеного дослідження у підрозділі 1.3, рекомендуємо викладачам застосовувати компетентнісний підхід до оцінювання навчальних досягнень студентів, а саме застосовувати формуєче оцінювання та підсумкову оцінку. Формуєче оцінювання слід використовувати під час усього процесу навчання задля того, щоб студенти розуміли свої сильні та слабкі сторони. Варто, щоб оцінювання було постійним і конкретним, у формі коментарів, без виставлення балів, достатньо детальними, щоб студент міг усвідомити свої сильні та слабкі сторони, оцінити свою роботу, знайти

і застосувати необхідні стандарти змісту, формату, стилю. Ефективним методом може бути «сократівська бесіда». На відміні від формуючого оцінювання, підсумкове оцінювання слід застосовувати для перевірки рівня сформованості відповідних вмінь та навичок в кінці кожного етапу. Зауважимо, що оцінювання, згідно з компетентнісним підходом, повинно бути автентичним, тобто враховувати завдання, контекст і критерії оцінювання. Отримати позитивну оцінку студент зможе лише за умови успішного виконання підсумкового автентичного завдання. Оцінювання підсумкового завдання слід здійснювати відповідно до визначених нами критеріїв:

- змістовність висловлювання;
- аргументованість та структурованість висловлювання;
- лексичний діапазон та технічне оформлення;
- граматична коректність;
- адекватна стилістична забарвленість (регістр і формат висловлювання).

Стандарти (норми) оцінювання підсумкового завдання були визначені нами у підрозділі 3.1 у відповідності до зазначених вище критеріїв.

Під час проектування дистанційного навчання англійського аргументативного письма важливо визначити оптимальні часові терміни виконання поставлених завдань. Відповідно до авторської моделі рекомендований термін проходження дистанційного курсу — 6 тижнів (60 позааудиторних годин) з орієнтовним навантаженням 1-1,5 академічні години щодня. Час, рекомендований для проходження кожного модуля, — 12 академічних годин. Оскільки модель дистанційного навчання англійського аргументативного письма має циклічний характер, кількість модулів може варіюватися у відповідності до кількості визначених жанрів англійського аргументативного письма.

Отже, підсумовуючи, зазначимо що ефективна реалізація авторської методики дистанційного навчання англійського аргументативного письма студентів-юристів безпосередньо залежить від врахування методичних рекомендацій, спрямованих на запобігання потенційних труднощів під час планування, підготовки та здійснення навчання англійського аргументативного письма студентів-юристів дистанційними засобами в системі віртуального навчання Moodle.

ПІСЛЯМОВА

Проведене дослідження присвячене методиці дистанційного навчання англійського аргументативного письма майбутніх правознавців. Реалізація поставлених цілей і завдань знайшла своє відображення у проведенні діяхронного аналізу проблеми дистанційного навчання англійського аргументативного письма студентів-юристів; визначенні жанрів англійського аргументативного письма юристів та їх лінгвістичних особливостей; дослідженні теоретико-методичних аспектів дистанційного навчання англійського аргументативного письма студентів-юристів. У монографічній роботі сформульовано цілі та зміст дистанційного навчання англійського аргументативного письма, визначено критерії відбору текстового та мовного матеріалів та на їх основі здійснено відбір текстів, лексичних одиниць та граматичних структур; теоретично обґрунтовано та розроблено підсистему вправ та завдань, а також створено методичну модель організації процесу дистанційного навчання англійського аргументативного письма майбутніх правознавців; описано процес планування, підготовки та проведення експерименту; сформульовано критерії та норми оцінки результатів навчання, спрямованого на формування умінь англійського аргументативного письма; експериментально перевірено ефективність авторської методики та розроблено методичні рекомендації щодо дистанційного навчання англійського аргументативного письма майбутніх правознавців.

У результаті наукових пошуків ми дійшли наступних висновків:

1. З'ясовано, що аргументативне мовлення є невід'ємним компонентом іншомовної комунікативної компетентності

майбутніх правознавців, яке слід розуміти як комунікативний процес, націлений на вираження своїх думок з метою переконання в істинності чи хибності якогось положення за допомогою аргументів, побудованих відповідно до правил семантики, синтактики і прагматики, а також з урахуванням правової сфери застосування. Кінцевим продуктом англійського аргументативного письма визначено аргументативний текст в його комунікативних різновидах, які можуть бути диференційовані як типи текстів: текст-обґрунтування, текст-повне спростування та текст-часткове спростування. Доведено, що навчання англійського аргументативного письма майбутніх юристів має здійснюватися відповідно до ситуацій спілкування, притаманних існуючій юридичній практиці. Для ефективного навчання англійського аргументативного письма виокремлені наступні жанри писемного мовлення у межах юридичного дискурсу: a letter of advice — лист-порада; a memorandum — меморандум; a letter before action — лист-попередження; a legal complaint — позовна заява; reply to a demand letter — лист-відповідь); а також вивчені їх композиційні, мовні та аргументаційні характеристики.

2. Обґрунтовано, що дистанційна форма є ефективною для реалізації навчання англійського аргументативного письма в юридичних ЗВО завдяки притаманним їй специфічним якісним властивостям: врахування потреб і можливостей майбутніх правознавців під час навчального процесу; модульність побудови навчальних програм; зміна ролі викладача; спеціальні форми контролю якості навчальних досягнень; використання базових і спеціалізованих комунікативних технологій підтримки взаємодії суб'єктів процесу навчання; використання спеціалізованих засобів навчання та форм організації навчальної діяльності. Встановлено, що дистанційна форма навчання англійського аргументативного письма

характеризується плановою системною діяльністю, яка відображає всі компоненти навчального процесу; відокремленістю у просторі і часі студента і викладача, а також студентів між собою; використанням різноманітних ресурсів і новітніх технічних засобів навчання; наявністю спеціальних методичних, комунікаційних, організаційних та адміністративних заходів. Визначено, що серед доступних на сьогодні онлайн технологій, під час дистанційного навчання англійського аргументативного письма перевагу слід надавати системам керування навчанням, зокрема, LMS Moodle. Проаналізовані можливості навчальних, адміністративних та комунікативних інструментів LMS Moodle як засобів дистанційного навчання англійського аргументативного письма.

Встановлено, що дистанційне навчання англійського аргументативного письма слід здійснювати з позицій конструктивістського, компетентнісного та жанрового підходів, які забезпечують ефективну організацію навчального процесу, спрямованого на формування умінь та навичок англійського аргументативного письма в умовах дистанційної освіти. Ключовими у процесі дистанційного навчання англійського аргументативного письма визначені такі дидактичні (посильності, свідомості, активності, наочності), психологічні (принципи мотивації, поетапності формування мовленнєвих умінь та навичок, врахування індивідуально-психологічних особливостей особистості студента, врахування адаптаційних процесів) та методичні (комунікативності, автентичності, професійної спрямованості навчання, ситуативно-тематичної організації навчання) принципи. Основними технологіями навчання англійського аргументативного письма визначені метод кейсів, заснований на вирішенні конкретних проблемних ситуацій, та метод Сократа, який імітує кооперативний аргументований діалог між індивідуумами та має на меті стимулювати критичне мислення учасників дискусії.

3. Визначено, що метою навчання англійського аргументативного письма майбутніх правознавців є формування навичок та умінь вільно та самостійно (одержавши всю необхідну інформацію і не користуючись додатковими матеріалами) створювати у відповідності до встановлених критеріїв та жанрових зразків юридичні тексти аргументативного писемного мовлення. Уточнено зміст навчання англійського аргументативного письма та обґрунтовано, що навчання англійського аргументативного письма студентів-юристів обумовлюється професійно-трудою сферою спілкування, якій притаманні типові для писемного мовлення юриста теми та комунікативні ситуації. Мовний та мовленнєвий навчальний матеріали, яким необхідно оволодіти майбутнім юристам під час навчання англійського аргументативного письма, включає лексичні одиниці, граматичні структури, засоби сполучуваності слів і зв'язку речень, фонову лексику, кліше, формули мовленнєвого етикету, жанрово-композиційні особливості текстів, культурно маркований компонент семантики лінгвальних одиниць аргументативного мовлення. Встановлено, що зміст навчання англійського аргументативного письма охоплює знання юридичного компоненту, функціональних підтипів аргументативного мовлення, тактик та мовних засобів для ефективної реалізації аргументативного мовлення, композиційних особливостей різноманітних жанрів англійського аргументативного письма та їх лінгвосоціокультурних характеристик; граматичні, лексичні, аргументативні та лінгвосоціокультурні навички; уміння аналізувати текст із погляду наявності в ньому аргументативних тактик, визначати та використовувати мовні засоби вираження англійського аргументативного письма, композиційні та жанрово-стилістичні особливості текстів, уміння відбирати, планувати й організувати інформацію в письмовому тексті, уміння продукувати завершені письмові тексти англійського аргументативного

письма, аргументуючи власну точку зору за допомогою відповідних мовних засобів, уміння добирати найбільш характерні для юридичної спільноти засоби і способи досягнення комунікативних цілей та реалізації комунікативних стратегій.

4. З'ясовано, що добір текстового, лексичного і граматичного матеріалу слід здійснювати, дотримуючись принципів необхідності та вичерпності, посиленості та доступності, вживаності та поширеності, прагматичності та професійної ефективності, автентичності. Добір навчального матеріалу здійснюємо з урахуванням логічних, предметних та мовних труднощів. Одиницями добору для продукування англійського аргументативного письма визначені лексичні одиниці, граматичні структури та цілісний текст, що відбираються відповідно до встановлених критеріїв: для текстового матеріалу — критеріїв професійної спрямованості, комунікативної цінності, автентичності, актуальності та посиленості; для граматичного матеріалу — критеріїв стабільності, зразковості та стилістичної унормованості; для лексичного матеріалу — критеріїв комунікативної цінності, професійної спрямованості, словотвірної здатності та тематичності.

5. Розроблено підсистему вправ та завдань для дистанційного навчання англійського аргументативного письма, яку слід розуміти як сукупність груп вправ та завдань різних видів та типів, які здатні забезпечити максимальний рівень оволодіння уміннями та навичками англійського аргументативного письма під час дистанційного навчання за умов їх поетапного виконання. Обґрунтовано, що дистанційне навчання англійського аргументативного письма слід здійснювати у чотири етапи: підготовчий етап спрямований на формування мовленевих навичок у продукуванні англійського аргументативного письма в межах відповідного жанру та на подолання мовних та предметних труднощів; на аналітичному етапі ставимо за мету

проаналізувати готові тексти для визначення композиційних та жанрово-стилістичних особливостей таких жанрів у межах юридичного дискурсу як лист-порада, лист-попередження, лист-відповідь на попередження, меморандум, позовна заява; тренувальний етап націлений на досягнення таких цілей як формулювання тези, аргументів та висновку, а також подолання логічних труднощів; цілями текстово-продукувального етапу визначаємо удосконалення аргументаційних умінь та формування текстово-продукувальних умінь.

Створено модель дистанційне навчання англійського аргументативного письма, яка реалізується в межах навчальної дисципліни «Іноземна мова (англійська)» під час II семестру 1-го року навчання для студентів ОР «Бакалавр» спеціальності 081 «Право» упродовж 6 тижнів (60 позааудиторних годин). Модель дистанційне навчання англійського аргументативного письма має модульний характер. Кожен модуль присвячений навчання окремого жанру ААПМ, охоплює 12 позааудиторних академічних годин та реалізується у чотири етапи. На підготовчий етап виділено 2 години, на аналітичний та тренувальний — по 3 годин кожен, текстово-продукувальний передбачає 4 академічні години.

У процесі експерименту було доведено гіпотезу: висока ефективність дистанційного навчання англійського аргументативного письма досягається за таких умов: організація навчання здійснюється на засадах конструктивістського, компетентнісного та жанрового підходів, а також у відповідності до визначених нами дидактичних, психологічних та методичних принципів; використання методу Сократа та кейс-методу; організація навчання на основі таких жанрів англійського аргументативного письма як лист-порада, лист-попередження, лист-відповідь на попередження, меморандум, позовна заява; використання розробленої нами підсистеми вправ і завдань;

використання адміністративних, навчальних та комунікативних інструментів платформи Moodle; застосування авторської моделі методики дистанційного навчання англійського аргументативного письма.

6. Експеримент тривав 64 академічних години і складався з трьох етапів — передекспериментального зрізу, експериментального навчання та післяекспериментального зрізу. В експериментальному навчанні взяли участь 52 студента (ЕГ 1 — 26 осіб, ЕГ 2 — 26 осіб) I курсу юридичного факультету Київського національного університету імені Тараса Шевченка, з них 26 студентів (ЕГ-1) навчалися дистанційно, на основі авторської моделі в умовах системи керування навчанням LMS Moodle, режим доступу: <https://dl.knu.ua/course/view.php?id=9264>. 26 студентів ЕГ-2 займалися також дистанційно в умовах некерованого навчання (навчальний матеріал доставлявся за допомогою технологій відкритого доступу). Визначено основні критерії оцінювання англійського аргументативного письма: змістовність висловлювання, аргументованість та структурованість висловлювання, лексичний діапазон та технічне оформлення, граматична коректність, адекватна стилістична забарвленість (регістр і формат висловлювання). У ході експерименту встановлено, що модель дистанційного навчання англійського аргументативного письма студентів-юристів є ефективною, адже сприяє досягненню цілей та реалізації завдань англійського аргументативного письма, а саме формуванню необхідних умінь англійського аргументативного письма, що підтверджено за допомогою математичної обробки експериментальних даних (критерії U — Манна-Уїтні та G — критерій знаків).

За результатами експериментального навчання розроблені методичні рекомендації, спрямовані на запобігання потенційних труднощів під час планування, підготовки та здійснення

навчання англійського аргументативного письма студентів-юристів дистанційними засобами в системі віртуального навчання Moodle.

Проведене дослідження не вичерпує усіх аспектів досліджуваної проблеми. Перспективу подальших наукових розвідок вбачаємо в розробленні методики дистанційного навчання усного аргументативного мовлення на матеріалі інших стилів та жанрів мовлення.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Алекси Р. Юридическая аргументация как рациональный дискурс / пер. с нем. М. В. Антонова // Российский ежегодник права. 2008. № 1.

2. Английский для юристов — English: We Study Law: учеб. пособие для студентов вузов, обучающихся по специальности 021100 «Юриспруденция» / авт.-сост. Немировская Э. А. и др. 2-е изд., испр. Москва: Лого Камерон; Изд-во Омега-Л, 2006. 376 с.

3. Андреев А. А. Дидактические основы дистанционного обучения в высших учебных заведениях: дис. докт. пед. наук: 13.00.08. Москва: РАО, 1999. 289 с.

4. Андреев А. А. Солдаткин В. И. Дистанционное обучение: сущность, технология, организация. Москва: Издательство МЭСИ, 1999. 196 с.

5. Андреев А. В., Андреева С. В., Доценко И. Б. Практика электронного обучения с использованием Moodle. Таганрог: Изд-во ТТИ ЮФУ, 2008. 146 с.

6. Андреев А. А. Введення в дистанційне навчання: навчально-методичний посібник. Москва: ВУ, 1997.

7. Андрущенко В. П., Кудін А. П. Реалізація системи безперервної освіти в Національному педагогічному університеті імені М. П. Драгоманова через дистанційну форму навчання // Вісн. Акад. дистанц. освіти. 2003. № 1. С. 49–50.

8. Антонова И. Б. Методическая эффективность использования письма как средства обучения аргументированию в неязыковом вузе: английский язык: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.02; Моск. лингвистический ун-т. Москва, 1994. 21 с.

9. Антонова И. Б. Методическая эффективность использования письма как средства обучения аргументированию в неязыковом вузе: английский язык: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.02; Моск. лингвистический ун-т. Москва, 1994. 254 с.

10. Асоянц П. Г., Чекаль Г. С., Сердюков П. И. Основы методики створення та застосування комп'ютерних програм у навчанні іноземних мов. Київ: КДППМ, 2002. 108 с.

11. Баранов А. Н. Лингвистическая теория аргументации (когнитивный подход): автореф. дис. ... д-ра филол. наук: 10.02.01. Москва: 1990. 48 с.

12. Баранова Е. А. Методика обучения аргументированному письменному высказыванию: на материале французского языка, языковой факультет: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.02; Моск. гос. гуманитар. ун-т им. М. А. Шолохова. Орел, 2013. 23 с.

13. Батурина Ю. В. Формирование аргументативных стратегий у магистрантов-психологов с использованием сетевых компьютерных технологий: на материале английского языка: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.02; Санкт-Петербургский гос. ун-т. Санкт-Петербург, 2015. 275 с.

14. Бачинська І. А. Формування англомовної лінгвосоціокультурної компетенції учнів старшої школи: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.02. Херсон, 2015. 217 с.

15. Белова А. Д. Лингвистические аспекты аргументации. Киев: Астрей, 1997. 311 с.

16. Бережна І. В. Методика навчання майбутніх філологів англійського писемного мовлення з використанням мовного портфеля: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.02. Запоріжжя, 2012. 341 с.

17. Бескорса О. С. Система Moodle як засіб організації змішаного навчання практичної фонетики німецької мови // Інформаційні технології і засоби навчання. 2017. Том 62. № 6. URL: [file:///C:/Users/%D0%9E%D0%BB%D0%B5%D0%B3/Downloads/1832-8577-1-PB%20\(1\).pdf](file:///C:/Users/%D0%9E%D0%BB%D0%B5%D0%B3/Downloads/1832-8577-1-PB%20(1).pdf).

18. Беспалько В. П. Опыт разработки и использования критериев качества усвоения знаний // Советская педагогика. 1968. № 4. С. 52–69.

19. Бех П. О., Биркун А. В. Концепція викладання іноземних мов в Україні. Іноземні мови. 1996. № 2. С. 3–8.

20. Бикулова Г. Р. Методика дистанционного формирования коммуникативной компетенции студентов естественных факультетов университета: на материале английского языка 13.00.02. Санкт-Петербург, 2008. 239 с.

21. Биков В. Ю. Дистанційна навчання // Енциклопедія освіти України / Акад. пед. наук України; головний ред. В. Г. Кремень. Київ: Юрінком Інтер, 2008. С. 191–193.

22. Биков В. Ю., Гриценчук О. О., Жук Ю. О. Дистанційне навчання в країнах Європи та США і перспективи для України // Інформаційне забезпечення навчально-виховного процесу: інноваційні засоби технології: монографія / Академія педагогічних наук України, Інститут засобів навчання. Київ: Атіка, 2005. 252 с.

23. Биков В. Ю., Кухаренко В. М., Сиротенко Н. Г., Рибалко О. В., Богачков Ю. М. Технологія створення дистанційного курсу: навчальний посібник / за ред. В. Ю. Бикова, В. М. Кухаренка. Київ: Міленіум, 2008. 324 с.

24. Биков В. Ю. Моделі організаційних систем відкритої освіти: монографія. Київ: Атіка, 2008. 684 с.

25. Бим И. Л. Методика обучения иностранным языкам как наука и проблема школьных учебников: опыт системно-структурного описания. Москва: Русский язык, 1977. 288 с.

26. Бігич О. Б. Електронний кейс як засіб формування у майбутніх менеджерів туризму міжкультурної компетентності. Іноземні мови. № 1 (89). 2017. С. 17-22. URL: file:///C:/Users/%D0%9E%D0%BB%D0%B5%D0%B3/Downloads/122633-261260-1-SM.pdf

27. Бігич О. Б. Різновиди професійно орієнтованого підходу до навчання іноземної мови як непрофільної дисципліни. II Міжнародна науково-практична конференція «Комунікація у сучасному соціумі». 8 червня 2018. URL: <https://conferences.lnu.edu.ua/index.php/communicatios/communication-2018/paper/view/24>

28. Білоус С. В. Навчання майбутніх філологів англійського усного монологічного персуазивного мовлення: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.02; КНУ імені Т. Шевченка. Київ, 2017. 22 с.

29. Білоус С. В. Навчання майбутніх філологів англійського усного монологічного персуазивного мовлення: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.02; КНУ імені Т. Шевченка. Київ, 2017. 228 с.

30. Бірецька Л. С. Критерії відбору навчального матеріалу для формування англійської лексичної компетентності майбутніх лікарів у процесі професійно орієнтованого читання // Науковий вісник кафедри Юнеско КНЛУ. Серія Філологія. Педагогіка. Психологія, 2013. Випуск 27. С. 232–238.

31. Боднар А. Я., Макаренко Н. Г. Шляхи формування пізнавального інтересу особистості в процесі професійного самовизначення // Наукові записки. Педагогічні, психологічні науки та соціальна робота. Том 162. С. 33.

32. Болюбаш Н. М. Організаційно-методичні аспекти навчання на базі інформаційного середовища Moodle // Інформаційні технології і засоби навчання. 2013. № 1 (33). URL: [file:///C:/Users/%D0%9E%D0%BB%D0%B5%D0%B3/Downloads/761-2611-1-PB%20\(1\).pdf](file:///C:/Users/%D0%9E%D0%BB%D0%B5%D0%B3/Downloads/761-2611-1-PB%20(1).pdf).

33. Бондар Л. В. Вимоги до навчального матеріалу для формування компетентності у франкомовному говорінні у майбутніх фахівців з інформаційних технологій // Наукові записки Національного педагогічного університету ім. М. П. Драгоманова. Педагогічні та історичні науки. Київ, 2013. Вип. 112. С. 22–29.

34. Бондарев М. Г. Формирование лингвистической компетенции в процессе обучения профессионально ориентированному чтению с помощью компьютерной программы // Известия Российского государственного педагогического университета им. А. И. Герцена. 2008. № 82 (2). С. 12–18.

35. Бутенкова Е. В. Интеграция очной и дистанционной форм обучения иностранному языку в старших классах общеобразовательной школы: филологический профиль, на материале английского языка: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.02. Москва, 2007. 270 с.

36. Бучинська О. В. Психологія кольору як метод якісного маркетинг // Вісник ОНУ імені І. І. Мечникова. 2015. Т. 20. Вип. 1/1. С. 76–80.

37. Вавіліна С. Г. Принципи і критерії добору текстів для навчання майбутніх журналістів професійно орієнтованого читання // Вісник КНЛУ. Серія: Педагогіка та психологія. 2012. Випуск 21. С. 109–118.

38. Вакалюк Т. А. Підготовка майбутніх учителів інформатики до розвитку логічного мислення старшокласників: теоретико-методологічний аспект: монографія. Житомир: Вид-во ЖДУ імені І. Франка, 2013. 236 с.

39. Вартофский М. Модели. Репрезентация и научное понимание: пер. с англ. Москва: «Прогресс», 1988. 508 с.

40. Васильченко Л. В., Шевченко В. А. Дистанційне навчання: науково-методичне забезпечення; інформаційний простір навчального закладу. Харків: Основа, 2009. 208 с.

41. Вишнівський В. В., Гніденко М. П., Гайдур Г. І., Ільїн О. О. Організація дистанційного навчання. Створення електронних навчальних курсів та електронних тестів: навчальний посібник. Київ: ДУТ, 2014. 140 с.

42. Влодарчик Р. А. Образно-логическое мышление как фактор развития интеллектуальной сферы субъекта: дис. ... канд. псих. наук: 19.00.01. Красноярск, 2008. 208 с.

43. Выготский Л. С. Мышление и речь: психологические исследования. Москва: ГСЭИ, 1934. 324 с.

44. Гаврилова А. Н. Формирование письменно речевой аргументативной компетенции у студентов гуманитарных специальностей (английский язык): дис. ... канд. пед. наук: 13.00.02; Санкт-Петерб. гос. ун-т. Санкт-Петербург, 2011. 277 с.

45. Гаврилова А., Катасонова Ю. Теоретичні аспекти впровадження дистанційного навчання в Україні // Освіто-логічний дискурс. 2017. № 1–2 (16–17). С. 168–182.

46. Гальскова Н. Д., Гез Н. И. Теория обучения иностранным языкам. Лингводидактика и методика: учеб. пособие для студ. лингв. ун-тов и фак. ин. яз. высш. пед. учеб. заведений. 3-е изд., стер. Москва: Издательский центр «Академия», 2006. 336 с.

47. Герасименко І. В., Садовий А. І., Білан Н. С. Використання системи дистанційного навчання на базі Moodle для доуніверситетської підготовки // I Всеукраїнська науково-практична конференція «Moodle Moot Ukraine 2013. Теорія і практика використання системи управління навчанням Moodle». (м. Київ, 30–31 травня 2013 р.): тези доповідей. Київ: КНУБА, 2013.

48. Герасименко І. В. Методика використання технологій дистанційного навчання в підготовці бакалаврів комп'ютерних наук: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.10; Черкас. держ. тех. ун-т. Черкаси, 2014. 302 с.

49. Герасименко І. В. Створення навчального курсу в системі електронного навчання на базі Moodle // Педагогічний альманах: зб. наук. пр. / редкол.: В. В. Кузьменко (голова) та ін. Херсон: КВНЗ «Херсонська академія неперервної освіти», 2012. Випуск 16. С. 109–115.

50. Глухов В. П., Ковшиков В. А. Психолінгвістика. Теорія речової діяльності. Москва: АСТ, 2007. 223 с.

51. Горюнова Е. С. Критерии отбора текстов для обучения студентов неязыковых вузов иноязычному профессио-

нально орієнтованому читанню // Вестник ТГПУ. 2011. Випуск 2 (104). С. 60–64.

52. Гуров Е. А. Дистанційна освіта як психолого-педагогічна проблема // Шляхи реформування заочної (дистанційної) вищої освіти: матеріали Всеукр. наук.-метод. конф., 11–13 жовт. 2000 р. / Укр. акад. друкарства. Київ; Львів, 2000. С. 48–49.

53. Дамирчари Э. Р. Развитие профессионально-логического мышления у студентов экономических специальностей с помощью коммуникативно-мыслительной технологии погружения в профессию: дис. ... канд. псих. наук: 19.00.07. Ростов-на-Дону, 2005. 195 с.

54. Дацюк В. В. Обучение студентов восточного факультета аргументативным стратегиям англоязычного делового дискурса: дисс. канд. пед. наук: 13.00.02; Санкт-Петербургский гос. ун-т. Санкт-Петербург, 2016. 233 с.

55. Ділова англійська мова для юристів: навч. посіб. / Л. В. Боровецька, Л. Т. Жукова, Н. М. Сініцина та ін. К.: КНЕУ, 2006. 276 с.

56. Дистанційне навчання: психологічні засади: монографія / М. А. Смульсон, Ю. І. Машбиць, М. І. Жалдак та ін.; за ред. М. А. Смульсон. Кіровоград: Імекс-ЛТД, 2012. 240 с.

57. Добровольська С. В. Психолого-педагогічні аспекти дистанційного навчання як засіб модернізації сучасного процесу освіти // Упр. шк. 2004. № 3. С 27–28.

58. Дроздова І. П. Критерії добору текстів для навчання професійного мовлення студентів нефілологічного профілю у ВНЗ // Викладання мов у вищих навчальних закладах освіти. 2010. Випуск 16. С. 69–76.

59. Друженко Т. П. Методика диференційованого навчання англійського усного монологічного мовлення майбутніх юристів: дис. ... канд. пед. наук: спец. 13.00.02. Київ, 2018. 269 с.

60. Дудаш Т. І. Правова аргументація: стан та перспективи дослідження // Вісник Львівського університету. 2016. № 62. Серія юридична. С. 3–13.

61. Еремерен Ф. Х. Речевые акты в аргументативных дискуссиях: теоретическая модель анализа дискуссии, направленной на разрешение конфликта мнений. Санкт-Петербург: Нотабене, 1994. 239 с.

62. Євтух М. Б., Лузік Е. В., Ільїна Т. В. Математичне моделювання в психологічних та соціологічних дослідженнях: підручник, 2-ге вид. випр. та доповн. Київ: Видавничий дім «Кондор», 2017. 428 с.

63. Жевакіна Н. ЧВ. Ефективність дистанційних технологій навчання // Освіта Донбасу. 2004. № 2. С. 73–78.

64. Жовнич О. В., Фрейман Г. О. Методика навчання професійно орієнтованого англійського писемного спілкування майбутніх журналістів засобами блог-технологій: дис. ... канд. пед. наук: спец. 13.00.02. Тернопіль, 2018. 303 с.

65. Заболотська О. О. Актуальні проблеми методики викладання англійської мови. URL: http://ekhsuir.kspu.edu/bitstream/123456789/1195/1/_1_doc%20%282%29.pdf.

66. Загальна теорія права: підручник / за заг. ред. М. І. Козюбри. Київ: Ваіте, 2015. 392 с.

67. Загальноєвропейські Рекомендації з мовної освіти: вивчення, викладання, оцінювання / Науковий редактор українського видання доктор пед. наук, проф. С. Ю. Ніколаєва. Київ: Ленвіт, 2003. 273 с.

68. Заярна І. С. Деякі методичні аспекти формування умінь англійського аргументативного письма майбутніх правознавців за умов е-навчання. Vector of modern pedagogical and psychological science in Ukraine and EU countries : Collective monograph. Riga : Izdevnieciba "Baltija Publishing", 2020. P. 1. P. 270-286. DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-588-37-2.1.16>

69. Заярна І. Деякі особливості застосування методу кейсів під час навчання студентів-юристів англійському аргументативному письму. Розвиток сучасної освіти і науки: результати, проблеми, перспективи. Том VII: Ідентичність і свобода в освіті та науці. Ред.: Ян Гжесяк, Іван Зимомря, Василь Ільницький. Конін — Ужгород — Бельско-Бяла. Київ: Посвіт, 2019. С. 82–84.

70. Заярна І. С. Дистанційне навчання англійського аргументативного письма студентів-правників як предмет методичного дослідження. Освіта для XXI століття: виклики, проблеми, перспективи: матеріали I міжнародної науково-практичної конференції (29-30 жовтня 2019 року, м. Суми). Суми: Вид-во СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2019. Том 2. С. 5-8.

71. Заярна І. С. Дистанційний курс English Reasoning Writing for Law Students. URL: <https://dl.knu.ua/course/view.php?id=9264>.

72. Заярна І. С. Етапи навчання англійського аргументативного письма майбутніх правознавців. Актуальні питання розвитку юридичної науки та практики: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (15 листопада 2019 року). За заг. ред. д.ю.н., проф. І. С. Гриценка, к.ю.н. І. С. Сахарук. К., 2019. С. 578-580.

73. Заярна І. С. Застосування жанрового підходу до навчання англійського аргументованого писемного мовлення студентів юридичного профілю. Іншомовна підготовка працівників правоохоронних органів і сектору безпеки: матеріали III Міжнародної науково-практичної конференції (27 березня 2019 року). Київ: Національна академія прокуратури України, 2019. С. 60–62.

74. Заярна І. С. Зміст навчання англійського аргументативного писемного мовлення майбутніх правників // Неперервна професійна освіта: теорія і практика // Науково-методичний журнал. 2017. Випуск 1–2. С. 81–87.

75. Заярна І. С. Методика дистанційного навчання англійського аргументативного писемного мовлення майбутніх

правознавців: дис. ... канд. пед. наук: спец. 13.00.02. Київ, 2019. 228 с.

76. Заярна І. С. Методичні рекомендації щодо організації е-навчання англійського аргументативного письма майбутніх правознавців. Інноваційна педагогіка. Науковий журнал. Вип. 19. Т. 3. Видавничий дім «Гельветика», 2019. С. 87–91.

77. Заярна І. С. Навчання англійського аргументативного писемного мовлення майбутніх правознавців: психолінгвістичний аспект // Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології: наук. журнал. Суми: Вид-во СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2018. № 1 (75). С. 209–225.

78. Заярна І. С. Особливості дистанційного навчання англійського юридичного аргументативного писемного мовлення на платформі Moodle // Актуальні питання державотворення в Україні: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (19 травня 2017 року) / редкол.: д.ю.н. І. С. Гриценко (голова), к.ю.н. І. С. Сахарук (відп. ред.) та ін. В 2-х томах. Київ: ВПЦ «Київський університет», 2017. Том 2. С. 401–402.

79. Заярна І. С. Особливості застосування компетентнісного підходу до навчання англійського аргументативного писемного мовлення майбутніх правознавців // Вісник Запорізького національного університету: збірник наукових праць. Педагогічні науки / Головний редактор Г. В. Локарева. Запоріжжя: Запорізький національний університет, 2016. № 1. С. 159–165.

80. Заярна І. С. Особливості застосування методу Сократа до навчання англійського аргументативного писемного мовлення майбутніх правознавців // *Ars linguodidacticae* (Мистецтво лінгводидактики): науковий журнал. Київ: ВПЦ «Київський університет», 2017. № 1. С. 48–53.

81. Заярна І. С. Особливості навчання англійського аргументативного писемного мовлення студентів-юристів засобами дистанційного навчання // Вісник Кременчуцького національ-

ного університету імені Михайла Остроградського. Педагогічні науки, 2018. № 2/201 (109). С. 35–44.

82. Заярна І. С. Принципи е-навчання англійського аргументативного письма майбутніх правознавців. Подолання мовних та комунікативних бар'єрів: освіта, наука, культура : збірник наукових праць. За ред. О. В. Ковтун, С. М. Ягодзінського. К. : НАУ, 2019. С. 231–235.

83. Заярна І. С. Психологічна комфортність як чинник ефективності дистанційного навчання англійського аргументативного писемного мовлення студентів-правників // Роль інновацій в трансформації сучасної науки: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (м. Київ, 29–30 грудня 2017 р.) / ГО «Інститут інноваційної освіти»; Науково-навчальний центр прикладної інформатики НАН України: у 2-х частинах. Київ: ГО «Інститут інноваційної освіти», 2017. Ч. 1. С. 21–23.

84. Заярна І. С. «Сократівська бесіда» як метод навчання англійського аргументативного писемного мовлення студентів-правників: деякі проблеми застосування / Scientific pedagogical internship «Legal education of the future: prospective and priority directions of scientific research»: Internship proceedings, November 27 — December 1. Lublin: Izdewniciba «Baltija Publishing», 2017. 184 p.

85. Заярна І. С. Цілі та зміст навчання англійського аргументативного письма майбутніх правознавців / І. С. Заярна // *Rozwój nowoczesnej edukacji i nauki — stan, problemy, perspektywy* [monografia] / [Redakcja naukowa: J. Grzesiak, I. Zymomrya, W. Ilnytskyj]. Konin — Uzhorod — Kijów: Poswit, 2019. S. 76–85.

86. Зимняя И. А. Лингвопсихология речевой деятельности. Москва: Московский психолого-социальный институт; Воронеж: НПО «МОДЭК», 2001. 432 с.

87. Зимняя И. А. Психологические аспекты обучения говорению на иностранном языке. Москва, 1985.

88. Зимняя И. А. Психология обучения неродному языку (на материале русского языка как иностранного). Москва: Русский язык, 1989. 219 с.

89. Иванова І. М. Психолінгвістичні передумови навчання професійно орієнтованого англomовного письма студентів-туризмознавців // Вісник КНЛУ. Серія Педагогіка та психологія. 2015. Вип. 4. С. 38–45.

90. Каргин К. В. Понятие и элементы юридической аргументации: монография. Новгород: Нижегород. прав. акад., 2011. 68 с.

91. Кейсова і подкаст технології формування міжкультурної компетентності : колективна монографія. О. Б. Бігич, Д. А. Руснак, В. В. Стрілець, Т. І. Коробейнікова, О. В. Ярошенко, В. Д. Ігнатенко / заг. і наук. ред. О. Б. Бігич. К. : Вид. центр КНЛУ, 2017. 160 с. URL: file:///C:/Users/Олег/Downloads/Бігич%20текст%20монографія%202017%20(кол.).pdf

92. Киенко-Романюк Л. А. Развитие критического мышления студентської молоді як загальнопедагогічна проблема: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.01; Ін-т вищ. освіти АПН України. Київ, 2007. 22 с.

93. Кириллов В. И., Старченко А. А. Логика: учебник для юридических вузов / под ред. проф. В. И. Кириллова. Изд. 6-е, перероб. и доп. Москва: ТК Велби; Изд-во Проспект, 2008. 240 с.

94. Климинская С. Л. Лингвостилистические средства реализации стратегий и тактик убеждения в аргументативном дискурсе: на материале англоязычных телевизионных дискуссий: автореф. дис. ... канд. филол. наук: 10.02.04; Моск. гос. лингвист. ун-т. Москва, 2010. 25 с.

95. Козак Л. В. Кейс-метод у підготовці майбутніх викладачів до інноваційної професійної діяльності // Освітологічний дискурс. 2015. № 3 (11). С. 153–162.

96. Козлакова Г. О. Інформаційно-програмне забезпечення дистанційної освіти: зарубіжний і вітчизняний досвід: монографія / АПН України; Ін-т вищ. освіти. Київ, 2002. 231 с.

97. Коломієць А. А. Критерії відбору текстів для навчання ознайомлювального читання студентів немовних вузів технологічних спеціальностей. URL: <http://dspace.nuft.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/19806/1/45.pdf>.

98. Колос К. Р. Система Moodle як засіб розвитку предметних компетентностей учителів інформатики в умовах дистанційної післядипломної освіти: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.10; Житомир, держ. ун-т ім. І. Франка, Житомир, 2011. 238 с.

99. Комаха Л. Г. Логічний аналіз дискурсу аргументації у філософії: дис. ... д-ра. філос. наук: 09.00.06. Київ, 2016. 425 с.

100. Конверський А. Є. Логіка: підручник для студентів юридичних факультетів. 3-тє вид. перероб. та доп. Київ: Центр учбової літератури, 2012. 296 с.

101. Конопленко Л. О. Критерії відбору професійно орієнтованих текстів для навчання вивчаючого читання майбутніх спеціалістів з захисту інформації // Вісник НГУУ «КПІ». Філологія. Педагогіка. 2013. Випуск 1. С. 111–118.

102. Концепція розвитку дистанційної освіти в Україні. URL: <http://www.osvita.org.ua/distance/pravo/00.html>.

103. Коробейнікова Т. І. Сучасні он-лайн сервіси організації самостійної роботи з англійської мови для майбутніх перекладачів. Вісник Київського національного лінгвістичного університету. Серія Педагогіка та психологія: зб. наук. праць. К. : КНЛУ, 2019. Вип. 30. С. 97-102.

104. Котловський А. М. Формування англійської лексико-граматичної компетентності в говорінні майбутніх економістів у процесі самостійної роботи: дис. ... канд. пед. наук: спец. 13.00.02. Тернопіль, 2017. 253 с.

105. Кравец В. А., Кухаренко В. А., Сиротенко Н. Г. Кадровое обеспечение дистанционного обучения в университете // Информационные технологии в образовании, ИТО 2002: материалы XII Междунар. конф.-выставка, г. Москва, 4–8 ноября 2002 г. Москва, 2002. С. 63–65.

106. Кремень В. Г. Дистанційна освіта — перспективний шлях розв'язання сучасних проблем розвитку професійної освіти // Вісн. Акад. дистанц. освіти. 2003. № 1. С. 4–11.

107. Крисак А. В. Методика навчання майбутніх лікарів загальної практики англomовного професійно орієнтованого діалогічного мовлення: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.02. Київ, 2016. 285 с.

108. Курило А. В. Навчання майбутніх викладачів англійської мови професійно орієнтованого наукового писемного мовлення: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.02. Київ, 2014. 409 с.

109. Кухаренко В. М., Молодих Г. С. Аналіз активності студентів в дистанційному навчальному курсі // Нові інформаційні технології навчання в навчальних закладах України: наук. метод. зб. / редкол.: І. І. Мархель (гол. ред.) та ін. Одеса: Одес. нац. морс. ун-т, 2002. Вип. 9. Ч. 1. 248 с.

110. Кухаренко В. М., Рибалко О. В., Сиротенко Н. Г. Гнучка розвивальна дистанційна система // Наук.-практ. конф., ХНУ, м. Харків, листопад, 2001 р. Харків, 2001. С. 69–72.

111. Лаврененко М. М. Професійно-орієнтоване навчання англійському мові студентів молодших курсів юридических факультетов: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.02; Моск. гос. откр. пед. универ. им. М. А. Шолохова. Москва, 2004. 203 с.

112. Лapidус Б. А. Обучение второму иностранному мові как специальности: учеб. пособие. Москва: Высшая школа, 1980. 173 с.

113. Леонтьев А. А. Язык, речь, речевая деятельность. Красанд, 2010. 216 с.

114. Ліпко І. П. Англійська мова для юристів. Підручник для студентів та викладачів вищих навчальних закладів. — Вінниця: НОВА КНИГА, 2004. 208 с.

115. Литвиненко І. Ю. Методика навчання студентів технічних спеціальностей англomовного читання на засадах інтеграції: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.02. Херсон, 2015. 255 с.

116. Лозова О. М. Психологічні аспекти засвоєння іноземної мови: навчально-методичний посібник. Київ, 2010. 143 с.

117. Лопатніченко С. Є., Козолуп М. С., Мисик А. В. Англійська мова для студентів юридичних факультетів. Видання юридичного факультету Львівського державного університету імені Івана Франка. Львів, 1997.

118. Лубочников П. Г. Психологические механизмы развития образно-логического мышления субъекта в процессе когнитивной деятельности: дис. ... канд. псих. наук: 19.00.01. Красноярск, 2004. 212 с.

119. Лурия А. Р. Основные проблемы нейролингвистики. Москва, 1975.

120. Любашенко О. В. Навчальні стратегії комунікативної інтеракції // Проблеми теорії і методики навчання іноземних мов. 2016. С. 292–298. URL: file:///C:/Users/%D0%9E%D0%BB%D0%B5%D0%B3/Downloads/nvnuu_fil.n_2016_245_42.pdf.

121. Ляховицкий М. В. Методика преподавания иностранных языков: учеб. пособ. для филол. спец. вузов. Москва: Высшая школа, 1981. 159 с.

122. Ляшенко Р. Д. Правова аргументація у сфері правотворчості // Учен. зап. Таврич. нац. ун-та ім. В. И. Вернадского. Серия «Юрид. науки». 2012. Т. 25 (64). № 2. С. 74–79.

123. Майер Н. В. Методика самостійного оволодіння франкомовним діловим писемним спілкуванням майбутніми документознавцями з використанням дистанційних технологій: дис. ... канд. пед. наук: спец. 13.00.02. Київ, 2011. 286 с.

124. Маленький Б. І. Аргументативні стратегії в німецькому економічному дискурсі (на матеріалі жанру ток-шоу): дис. ... канд. філол. наук: 10.02.04. Київ, 2018. 241 с.

125. Малкова Н. В. Влияние конструктивистских идей на содержание подготовки учителя в США // Педагогика. 2008. № 2. С. 75–80.

126. Маркобок Ю. В. Використання автентичних матеріалів для формування комунікативної та соціокультурної компетенції старшокласників на уроках англійської мови // Таврійський вісник освіти. 2014. № 1 (45). Частина I. С. 137–144.

127. Мелехина Е. А. Проблема целеполагания в обучении иностранным языкам для профессиональных целей. URL: https://lib.herzen.spb.ru/media/magazines/contents/1/109/melyokhina_109_p_28_36.pdf.

128. Методика навчання іноземних мов і культур: теорія і практика : підручник для студ. класичних, педагогічних і лінгвістичних університетів. Бігич О. Б., Бориско Н. Ф., Борецька Г. Е. та ін. За загальн. ред. С. Ю. Ніколаєвої. К. : Ленвіт, 2013. 590 с.

129. Методика навчання іноземних мов у загальноосвітніх навчальних закладах: підручник / Л. С. Панова, І. Ф. Андрійко, С. В. Тезікова та ін. Київ: ВЦ «Академія», 2010. Серія «Альма-матер». 328 с.

130. Методика викладання іноземних мов у середніх навчальних закладах: підручник. Вид. 2-е, випр. і перероб. / кол. авторів під керівн. С. Ю. Ніколаєвої. Київ: Ленвіт, 2002. 328 с.

131. Миллет М. Критерии отбора текстового материала для обучения чтению на русском языке студентов вузов Кубы // Навстречу VI конгрессу МЛПРЯЛ. С. 80–84.

132. Мисик Л. В., Савка І.ЧВ. Англійська юридична мова: комунікат. аспект: підруч. для студ. юрид. та ін. гуманіт. спец.; за ред. Л. В. Мисик. Київ: Ін Юре, 2013. 288 с.

133. Михайленко О. А. Методика навчання майбутніх філологів стратегій письмового перекладу офіційно-ділових текстів з української мови на англійську: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.02. Київ, 2015. 258 с.

134. Мінь М. Методика навчання усного китайського діалогічного мовлення майбутніх філологів: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.02. Київ, 2018. 199 с.

135. Морзе Н. В., Дементієвська Н. П. Навчання для майбутнього: посіб. для вчителів. Київ: Видав. група «ВНУ», 2005. 420 с.

136. Морська Л. І. Формування вмінь професійного спілкування англійською мовою у студентів факультету фізичного виховання: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.02; Київський державний лінгвістичний університет. Київ, 2001. 20 с.

137. Москалець О. О. Етапи навчання іншомовного писемного мовлення як засобу спілкування. URL: file:///C:/Users/%D0%9E%D0%BB%D0%B5%D0%B3/Downloads/Nzsp_2012_6_20.pdf.

138. Мусульбес С. Н. Обучение аргументирующему дискурсу в сфере письменного общения: (языковой вуз, продвинутый этап, английский язык): автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.02; Моск. гос. лингв. ун-т. Москва, 2005. 24 с.

139. Мусульбес С. Н. Обучение аргументирующему дискурсу в сфере письменного общения: (языковой вуз, продвинутый этап, английский язык): дис. ... канд. пед. наук: 13.00.02; Моск. гос. лингв. ун-т. Москва, 2005. 202 с.

140. Назаренко І. М. Критерії відбору текстів для навчання читання майбутніх фахівців з інформаційної безпеки. URL: <http://confesp.fl.kpi.ua/node/1155>.

141. Никишов А. А., Сьюлькова Н. В. Инновационные технологии дистанционного образования сельского населения: учеб. пособие. Москва: РУДН, 2008. 196 с.

142. Овсянников В. И. Исследование психолого-педагогических основ дистанционного образования // Открытое образование. 2004. № 2. С. 7–14.

143. Оганесян С. Г. Аргументация, её предметная область и возможности: автореф. дис. ... д-ра филос. наук: 09.00.01; Ереванский гос. ун-т. Ереван, 1997. 39 с.

144. Окопна Я. В. Система Moodle в дистанційному професійно орієнтованому навчанні другої іноземної мови

майбутніх працівників туристичної сфери: мережева підтримка навчально-виховного процесу. URL: <http://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/123456789/9623/1/Okorna.pdf>

145. Орловська Л. К. Методичні рекомендації щодо формування усно мовленнєвої граматичної компетенції у майбутніх учителів англійської мови як другої іноземної // Теоретичні питання культури, освіти і виховання: збірник наукових праць. КНЛУ. 2013. Вип. 47. С. 94–97.

146. Охріменко В. І. Лінгвокогнікативні та прагматичні аспекти аргументації в іспаномовній рекламі: дис. ... канд. філол. наук: 10.02.05. Київ, 2002. 233 с.

147. Ощепкова Н. А. Стратегии и тактики в аргументативном дискурсе: прагмалингвистический анализ убедительности рассуждения: (на материале политических дебатов): автореф. дис. ... канд. філол. наук: 10.02.19; Калужский гос. пед. ун-т им. К. Э. Циолковского. Калуга, 2004. 18 с.

148. Пассов Е. И. Основы коммуникативной методики обучения иноязычному общению. Москва: Рус. яз., 1989. 276 с.

149. Патієвич О. В. Компоненти, критерії оцінки та показники рівня сформованості умінь академічного писемного мовлення студентів магістратури природничого профілю // Педагогічні науки: збірник наукових праць. 2016. Випуск LXXIII. Том 1. С. 67–72.

150. Патієвич О. В. Методика навчання стилістичної унормованості наукового писемного англійського мовлення майбутніх фізиків в умовах магістратури: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.02; М-во освіти і науки України, Київ. нац. ун-т імені Тараса Шевченка. Київ, 2015. 276 с.

151. Петренко С. В. Оптимізація й аналіз результатів використання LMS MOODLE у системі змішаного навчання в університеті // Інформаційні технології і засоби навчання. 2017. Том 61 (№ 5). С. 140–150.

152. Пірог І. І. Аргументація в сучасній німецькій публіцистиці: прагмалінгвістичний аспект (на матеріалі економічних текстів): автореф. дис. ... канд. філол. наук: 10.02.04; Харк. нац. ун-т ім. В. Н. Каразіна. Харків, 2009. 20 с.

153. Плахотник В. М. Чи можуть вправи бути комунікативними // Іноземні мови. Київ, 2009. № 3. С. 3–5.

154. Полат Е. С., Бухаркіна М. Ю., Моїсеева В. М., Петров А. Е. Современные педагогические и информационные технологии в системе образования: учеб. пособие для студ. пед. вузов и системы повыш. квалиф. пед. кадров; под ред. Е. С. Полат. 4-е изд., стер. Москва: Издательский центр «Академия», 2009. 272 с.

155. Політюк А. П. Аргументація як предмет неформальних досліджень: неформальна логіка та риторична аргументація: дис. ... канд. філос. наук: 09.00.06. Київ, 2015. 220 с.

156. Про вищу освіту: Закон України від 01.07.2014 № 1556-VII // *Голос України*. 2014. № 148.

157. Програма з англійської мови для професійного спілкування. Колектив авторів: Г. Є. Бакаєва, О. А. Борисенко, І. І. Зуєнок, В. О. Іваніщева, Л. Й. Клименко, Т. І. Козимирська, С. І. Кострицька, Т. І. Скрипник, Н. Ю. Тодорова, А. О. Ходцева. Київ: Ленвіт, 2005. 119 с.

158. Про затвердження Положення про дистанційне навчання: наказ МОН України від 25.04.2013 № 466 // *Урядовий кур'єр*. 2013. № 155.

159. Про Національну доктрину розвитку освіти: Указ Президента України від 17.04.2002 № 347/2002 // *Офіційний вісник України*. 2002. № 16. С. 11.

160. Про Національну програму інформатизації: Закон України від 04.02.1998 № 74/98-ВР // *Офіційний вісник України*. 1998. № 10. С. 5.

161. Про освіту: Закон України від 05.09.2017 № 2145-VIII // *Урядовий кур'єр*. 2017. № 186.

162. Психология веб-дизайна. Как цвета, шрифты и разметка влияют на ваше настроение. URL: <http://lpgenerator.ru/blog/2016/03/14/psihologiya-veb-dizajna-kak-cveta-shrifty-i-razmetka-vliayut-na-vashe-nastroenie/>.

163. Рабінович П. Правова аргументація (вихідні загальнотеоретичні характеристики) // Юрид. вісн. України. 2015. № 17–18. С. 18–29.

164. Рабінович П. М., Дудаш Т. І. Правова аргументація: терміно-поняттєвий інструментарій дослідження // Вісник Національної академії правових наук України. 2016. № 2 (85). С. 8–20.

165. Редько В. Г. Принципи добору навчальних матеріалів до змісту елективних курсів з іноземних мов для учнів старшої школи. URL: http://lib.iitta.gov.ua/704067/1/Редько_Принципи_добору.PDF.

166. Рудніцька К. В., Дроздова В. В. Організація самостійної роботи студентів засобами MOODLE в процесі навчання іноземної мови // Інформаційні технології і засоби навчання. 2018. Том 63 (№ 1). С. 227.

167. Рудніцька К. В. Сутність понять «компетентнісний підхід», «компетентність», «компетенція», «професійна компетентність» у світлі сучасної освітньої парадигми / Науковий вісник Ужгородського університету. 2016. Серія: «Педагогіка. Соціальна робота». Випуск 1 (38). С. 241–244.

168. Румянцева Т. А. Обучение аргументативному общению студентов 3 курса языкового педагогического вуза: (на материале немецкого языка): дис. ... канд. пед. наук: 13.00.02; Пензенский гос. пед. наук им. В. Г. Белинского. Пенза, 1999. 240 с.

169. Свиридюк В. П. Методика навчання німецького писемного мовлення студентів-заочників вищих мовних навчальних закладів на основі використання дистанційного курсу: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.02; КНЛУ. Київ, 2007. 19 с.

170. Семенчук Ю. О. Критерії відбору фахових текстів для навчання студентів-економістів професійно спрямованої англійської мови // Вісник Житомирського державного університету. Педагогічні науки. Випуск 55. С. 94–97.

171. Сисоева С. О., Кристопчук Т. Є. Методологія науково-педагогічних досліджень: підручник. Рівне: Волинські обереги, 2013. 360 с.

172. Ситуаційна методика навчання: теорія і практика / упор. О. Сидоренко, В. Чуба. Київ: Центр інновацій та розвитку, 2001. 256 с.

173. Скляренко Н. К. Сучасні вимоги до вправ для формування іншомовних мовленнєвих навичок та вмінь // Іноземні мови. 1999. № 3. С. 3–7.

174. Скуратовська Т. А. Аргументація в американському судовому дискурсі (на матеріалі справ за участю суду присяжних): автореф. дис. ... канд. філол. наук: 10.02.04. Київ, 2002. 20 с.

175. Смирнова-Трибульська Є. М. Дистанційне навчання з використанням системи Moodle: навчально-методичний посібник. Херсон: Айлант, 2007. 492 с.

176. Спірін О. М. Інформаційно-комунікаційні та інформаційні компетентності як компоненти системи професійно-спеціалізованих компетентностей вчителя інформатики // Інформаційні технології і засоби навчання. 2009. 5 (13). URL: <file:///C:/Users/%D0%9E%D0%BB%D0%B5%D0%B3/Downloads/183-Article%20Text-535-1-10-20100826.pdf>

177. Спірін О. М., Вакалюк Т. А. Критерії добору відкритих web-орієнтованих технологій навчання основ програмування майбутніх учителів інформатики // Інформаційні технології і засоби навчання. 2017. Том 60. № 4. С. 275-287. URL: <file:///C:/Users/%D0%9E%D0%BB%D0%B5%D0%B3/Downloads/1815-Article%20Text-7808-1-10-20170929.pdf>

178. Спірін О. М., Колос К. Р. Педагогічний експеримент з розвитку предметних компетентностей учителів

інформатики засобами дистанційного навчання // Інформаційні технології і засоби навчання. 2011. №5 (25). URL: <file:///C:/Users/%D0%9E%D0%BB%D0%B5%D0%B3/Downloads/555-Article%20Text-1762-1-10-20111203.pdf>

179. Сурмін Ю. П. Кейс-метод: становлення та розвиток в Україні // Вісник НАДУ. 2015. № 2. С. 19–28.

180. Сухарева О. Э. Западная риторическая традиция и проблема убедительности монолога: на материале публичной речи: автореф. дис. ... канд. филол. наук: 10.02.19; Удмурт. гос. ун-т. Ижевск, 2010. 22 с.

181. Тарнопольський О. Б. Методика викладання іноземних мов та їх аспектів у вищій школі: Підручник. О. Б. Тарнопольський, М. Р. Кабанова. Дніпро: Університет імені Альфреда Нобеля, 2019. 256 с.

182. Тарнопольський О. Б., Кожушко С. П. Методика навчання студентів вищих навчальних закладів письма англійською мовою. Вінниця: Нова книга, 2008. 288 с.

183. Трикашна Ю. І. Формування англомовної соціокультурної компетентності у майбутніх філологів з використанням автентичного художнього фільму: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.02. Київ, 2017. 394 с.

184. Триус Ю. В., Герасименко І. В., Франчук В. М. Система електронного навчання ВНЗ на базі Moodle: Методичний посібник / за ред. Ю. В. Триуса, Ю. А. Чабаненко. Черкаси, 2012. 220 с.

185. Туласынова Н. Ю. Развитие критического мышления студентов в процессе обучения иностранному языку: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.01. Якутск, 2010. 203 с.

186. Удовіченко Г. М. Формування предметних компетентностей студентів філологічних спеціальностей у процесі вивчення гуманітарних дисциплін: автореф. дис. ... канд. пед. наук: спец. 13.00.09 «Теорія навчання». Кривий Ріг, 2012. 20 с.

187. Умрик М. А. Організація самостійної роботи майбутніх учителів інформатики в умовах дистанційного навчання інформатичних дисциплін: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.02; КПУ ім. М. П. Драгоманова. Київ, 2008. 24 с.

188. Хара О. М. Дистанційне навчання математики абітурієнтів у системі довузівської підготовки: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.02; КПУ ім. М. П. Драгоманова. Київ, 2010. 19 с.

189. Хара О. М. Психологічні особливості дистанційного навчання математики // Математика в школі. 2008. № 7/8. С. 32–35.

190. Хоменко І. В. Логіка: теорія та практика: підручник. Київ: Центр учбової літератури, 2010. 400 с.

191. Хоменко Н. С. Англійська мова для юристів — English for Law Students: Навч. посіб. з англ. мови для студ. юрид. фак.. — К.: МАУП, 2003. — 120 с.

192. Цепкало О. В. Методика навчання комунікативних стратегій професійно спрямованого англомовного писемного спілкування майбутніх фахівців з машинобудування: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.02; НТУ КПП імені І. Сікорського. Київ, 2017. 244 с.

193. Чорна І. Ю. Формування у майбутніх маркетологів англійської лексичної компетентності в письмі засобами кейс-технології: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.02. Тернопіль, 2017. 268 с.

194. Шатилов С. Ф. Методика обучения немецкому языку в средней школе. Москва: Просвещение, 1986. 221 с.

195. Шевелева С. А. Английский для юристов: учеб. пособие для вузов. Москва: ЮНИТИ-ДАНА, 1999. 495 с.

196. Шевніна Л. Є. Формування жанрової компетенції в англійському діловому писемному мовленні майбутніх менеджерів туризму: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.02; ПНПУ ім. К. Д. Ушинського. Одеса, 2012. 23 с.

197. Шелестюк Е. В. Текстовые категории аргументативности, суггестивности и императивности как отражение

способов речевого воздействия // Вестник Челяб. гос. ун-та. Сер. «Филология. Искусствоведение». 2008. Вып. 26, № 30 (131). С. 170–175.

198. Шиліна Г. А. Забезпечення допрофільного вивчення української мови в сучасній середній школі засобами дистанційного навчання в системі Moodle // Щорічний науковий збірник Четвертої Міжнародної наукової Інтернет-конференції з україністики / упоряд. О. Новікова. Мюнхен-Берлін. 2014. Випуск 13. С. 603–611.

199. Шиліна Г. А. Методика дистанційного навчання української мови учнів основної школи: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.02; Бердян. держ. пед. ун-т. Київ, 2016. 300 с.

200. Шуневич Б. І. Розвиток дистанційного навчання у вищій школі країн Європи та Північної Америки: автореф. дис. ... д-ра. пед. наук: 13.00.01; Інститут вищої освіти Академії педагогічних наук України. Київ, 2008. 38 с.

201. Щербина О. Ю. Логічний аналіз юридичної аргументації: дис. ... д-ра. філос. наук: 09.00.06. Київ, 2014. 424 с.

202. Щукин А. Н. Лингводидактический энциклопедический словарь. Москва: Астрель; АТС; Хранитель, 2007. 746 с.

203. Щукин А. Н. Обучение иностранным языкам: теория и практика: учеб. пособ. для преподавателей и студентов. Москва: Филоматис, 2006. 480 с.

204. Юнчик В. Л. Методичні особливості дистанційного навчання / Збірник наукових праць. Наукові записки Рівненського державного гуманітарного університету. Випуск 7 (50), 2013. URL: file:///C:/Users/%D0%9E%D0%BB%D0%B5%D0%B3/Downloads/Ozfm_2013_7_67.pdf.

205. Ягупов В. В. Педагогіка — модель навчання (модель начального процесу). URL: http://eduknigi.com/ped_view.php?id=131.

206. Ярошенко О. В. Кейс-метод як сучасна технологія формування професійно орієнтованої компетент-

НОСТІ в діалогічному мовленні майбутніх викладачів англійської мови. Іноземні мови. № 2 (78). 2014. С. 39-44. URL: [file:///C:/Users/%D0%9E%D0%BB%D0%B5%D0%B3/Downloads/122479-260958-1-SM%20\(1\).pdf](file:///C:/Users/%D0%9E%D0%BB%D0%B5%D0%B3/Downloads/122479-260958-1-SM%20(1).pdf)

207. Alcaraz, Enrique, and Brian Hughes. *Legal Translation Explained*. St. Jerome, Manchester, 2002.

208. Al-Ghanimi Q., Jameel Rashid. *Teaching reading English academic texts to philology students: Ph. D. thesis: 13.00.02*. Kyiv, 2017. 323 p.

209. Anderson T. *Theory and practice of online learning*. — Athabasca University, 2004. 454 p.

210. Auerbach E. R. *Competency-based ESL: One step forward or two steps back*. *TESOL Quarterly*. 1986. Vol. 20 (3). P. 414–415.

211. Bates A. W. *Technology, Open Learning and Distance Education*. London, Routledge, 1995.

212. Brattseva E. F., Kovalev P. *The power of case study method in developing academic skills in teaching Business English (time to play) // Liberal Arts in Russia*. 2015. Vol. 4. No. 3. P. 234–242.

213. Brody S., Kuntz C., Neumann R. and Walter M. *Source Book on Legal Writing Progress*, American Bar Association. 1997.

214. Вьков V. Ю., Kuharenko V. M., Molodyh A. S. *Influence of Learning Process Organization on Students' achievements in Distance Education // Інтернет-Освіта-Наука-2004: матеріали 4-ї Міжнародної конф., м. Вінниця, Універсум. Вінниця, 2004. С. 43–45*.

215. Callanan H., Edwards Linda. *Absolute Legal English Book (English for International Law)*. Delta Publishing. 2010.

216. Cambridge English. *Assessing Writing Performance. Level B2*. URL: <http://www.cambridgeenglish.org/images/cambridge-english-assessing-writing-performance-at-level-b2.pdf>.

217. Cambridge English. *Legal. International Legal English Certificate (ILEC). Handbook for teachers*. URL: http://www.culturalneuquen.com.ar/Legal_web_PDF2013.pdf.

218. Candlin C. N., Bhatia V. K., Jensen C. H. Developing legal writing materials for English second language learners: Problems and perspectives // English for Specific Purposes. 2002. No 21. P. 299–320.

219. Civil Law Self-Help Center. Filing A Complaint To Start Your Case. URL: <http://www.civillawselfhelpcenter.org/self-help/lawsuits-for-money/pleading-stage-filing-a-complaint-or-responding-to-a-complaint/241-filing-a-complaint-to-start-your-case>.

220. Cole Jason R. Using Moodle: teaching with the popular open source course management system. Sebastopol, California: O'Reilly Community Press, 2005. 219 p.

221. Cropley A., Kahl T. Distance education and distance learning: Some psychological considerations / Distance Education. 1983. No 4 (1). C. 27–39.

222. Delling R. M. Towards a theory of distance education // ICDE Bulletin 13, 1987. P. 21–25.

223. Dougiamas M., Taylor P. C. Improving the effectiveness of tools for Internet-based education // Teaching and Learning Forum 2000, Curtin University of Technology. 2000.

224. Dougiamas M., Taylor P. C. Interpretive analysis of an internet-based course constructed using a new courseware tool called Moodle // Proceedings of the Higher Education Research and Development Society of Australasia (HERDSA) 2002 Conference, Perth, Western Australia. 2002.

225. Dougiamas M. and Taylor P. C. Moodle: Using Learning Communities to Create an Open Source Course Management System // Proceedings of the EDMEDIA. Conference, Honolulu, Hawaii. 2003.

226. Eemeren F., Grootendorst R., Henkeman F. Fundamentals of Argumentation Theory. New Jersey, 1996.

227. English for Lawyers. — Для студентів юридичних спеціальностей — Хмельницький: Хмельницький університет управління та права, 2011. — 290 с.

228. English for Lawyers: підруч. для студ. вищ. навч. закл. / за ред. В. П. Сімонок. Харків: Право, 2011. 648 с.

229. Federal Practice Manual for Legal Aid Attorneys. Drafting a complaint. URL: <http://www.federalpracticemanual.org/chapter4/section1>.

230. Feteris E., Feteris T. Fundamentals of Legal Argumentation: a Survey of Theories on Justification of Judicial Decisions // Argumentation Library. Dordrecht: Springer, 1999. Vol. 1. 225 p.

231. Frost A. English for Legal Professionals Oxford University Press Ltd. 2009.

232. Gannage M. Structure your legal memorandum // Perspectives: Teaching Legal Research and Writing. Fall. 1999. Vol. 8. URL: <https://info.legalsolutions.thomsonreuters.com/pdf/perspec/1999-fall/1999-fall-11.pdf>.

233. Haigh R. Legal English, 2nd ed, Taylor & Francis e-Library. 2009.

234. Hiltunen R. Chapters on Legal English, Suomalainen Tiedeakatemia. Helsinki, 1999.

235. Holmberg B. The Evolution, Principles and Practices of Distance Education. Oldenburg: Bibliotheks und Information system der Universitat Oldenburg, 2005. No 171. P. 57.

236. Holmberg B. Theory and Practice of Distance Education. London, Routledge, 1995. Interpretations from an international perspective / Otto Peters. London: Kogan page Limited, 2001. 279 p.

237. Hutchinson T., Waters A. English for Specific Purposes: A Learning-Centered Approach. Cambridge: CUP, 1988. 183 p.

238. Hutchinson T., Waters A. Interface: English for technical communication. Longman, 1984. 128 p.

239. Jackson Jeffrey D. Socrates and Langdell in Legal Writing: Is the Socratic Method a Proper Tool for Legal Writing Courses // California Western Law Review. 2007. Vol. 43. No. 2, Article 2. URL: <http://scholarlycommons.law.cwsl.edu/cwlr/vol43/iss2/2>.

240. Just English. Английский для юристов. Базовый Курс / Ю. Л. Гуманова, В. А. Королева-МакАри, М. Л. Свешникова, Е. В. Тихомирова; под ред. Т. Н. Шишкиной. Москва: ИКД «Зерцало-М», 2002. 256 с.

241. Kearney Mary K., Beth Beazley Mary. Teaching students how to «think like lawyers»: integrating Socratic Method with the writing process // Temple Law Review. 1991. Vol. 64. No. 4. P. 885–908.

242. Krois-Lindner A., Legal Trans. International Legal English Student's Book: A Course for Classroom or Self-Study Use. Cambridge University Press. 2011.

243. Krois-Lindner A., Firth M., Legal Trans. Introduction to International Legal English Student's Book: A Course for Classroom or Self-Study Use. Cambridge University Press, 2008.

244. Kukharenko V. M., Syrotenko N. G. A Competence Forming in a Distance Education // Интернет-Освіта-Наука-2004: матеріали 4-ї Міжнародної конф. м. Вінниця. Вінниця: Універсум-Вінниця, 2004. С. 67–69.

245. Learning to Teach Online. Open and institutionally supported technologies. URL: <http://bit.ly/coursea-ltto>.

246. Lin Ch.-H. Using Moodle in a General Education English as a Second Language Program: Taiwanese College Student Experiences and Perspectives // Journal of Educational and Social Research MCSER Publishing. Rome-Italy, 2013. Vol. 3. No. 3. P. 97–104.

247. Mason C. The Lawyer's English Language Coursebook, Global Legal English Ltd. 2011.

248. Moodle. Pedagogy Electronic resource: URL: <https://docs.moodle.org/21/en/Pedagogy>.

249. Moor M. G. & Kearsley G. Distance Education: A Systems View // Belmont, Wadsworth Publishing Company, 1996.

250. Nicholls R. The Psychology of the Internet // Psychology of the Future. 2001. № 4. P. 35–52.

251. Nuttall Ch. Teaching Reading Skills in a Foreign Language. Oxford: Macmillan Heinemann, 1996. 282 p.

252. Preparing a legal memorandum. URL: <http://legalresearch.org/writing-analysis/legal-memorandum/>.

253. Rice I., William H. Moodle E-Learning Course Development: a complete guide to successful learning using Moodle. Birmingham: Packet Publishing, 2006. 236 p.

254. Roblyer M. D., & Edwards J. Integrating educational technology into teaching. 2nd ed. Upper Saddle River. New Jersey: Merrill, 2000.

255. Sadler D. R. Specifying and promulgating achievement standards // Oxford Review of Education. 1987. No 13. P. 191–209.

256. Smith A. Preparing for Practice from behind the Bench: Opinion Writing as the «Heart and Soul» of the First Semester of Legal Writing // The Journal of the Legal Writing Institute. 2012. Vol. 18. P. 263–289.

257. Tiersma P. M. Legal Language. Chicago, 1999.

258. Toulmin S. E. The Uses of Argument. Cambridge, 2003. 259 p.

259. Veretina-Chiriac I Characteristics and Features of Legal English Vocabulary // Lingvistică și Literatură. 2012. Vol 4 (54). P. 104–119.

260. Wegener R. & Leimeister J. M.: Virtual Learning Communities: Success Factors and Challenges // International Journal of Technology Enhanced Learning (IJTEL). 2012. Number 5/6. Vol. 4. P. 383–397.

261. Wilson L. O. The Second Principle. URL: <http://thesecondprinciple.com/teaching-essentials/models-of-teaching/>

262. Wlodkowski R. Enhancing adult motivation to learn. San Francisco: Jossey Bass, 1985.

263. Write a successful memo. URL: http://www.lexisnexis.com/documents/pdf/20151221040917_large.pdf

264. Wu W.-Sh. The application of Moodle on an EFL collegiate writing environment // Journal of Education and Foreign Languages and Literature. 2008. June. V. 7. P. 45–56.

265. Wydick R. Plain English for lawyers: Teacher's manual. 5th ed. Carolina: Academic Press; Durham; NC, 2005. 10 p.

266. Zaiarna I. S. Competency-based Approach to Teaching English Reasoning Writing to Law Students: General Characteristics // Класичний університет у контексті викликів епохи (Classic University in the context of Challenges of the Epoch): матеріали українсько-польської Міжнародної наукової конференції (м. Київ, 22–23 вересня 2016 р.) / уклад.: А. С. Філіпенко та ін. Київ: Київський національний університет імені Тараса Шевченка, 2016. С. 149–150.

267. Zaiarna I. Letter of Advice as a Type of English Reasoning Writing of Law Students: Teaching Methods and Techniques // Актуальні питання державотворення в Україні: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (м. Київ, 20 травня 2016 р.) / редкол.: д.ю.н. І. С. Гриценко (голова), к.ю.н. І. С. Сахарук (відп. ред.) та ін. В 3-х томах. Київ: ВПЦ «Київський університет», 2016. Том 3. С. 287–289.

268. Zaiarna I. S. Psychological aspects of distance learning of English reasoning writing as a type of law students' learning activity // The unity of science: International scientific professional periodical journal, December, 2017 — January, 2018. Czech Republic, Prague, 2018. P. 27–32.

269. Zaiarna I. Some Features of Distance Learning of the English Language at Universities // Сучасні тенденції розвитку освіти і науки в інтердисциплінарному контексті: матеріали II-ї Міжнародної науково-практичної конференції, 24–25 березня 2016 р. / редактори-упорядники: І. Зимомря, В. Ільницький. Ченстохова; Ужгород; Дрогобич: Посвіт, 2016. С. 236–237.

270. Zaiarna I. S. The Model for E-Teaching English Reasoning Writing to Law Students Based on LMS MOODLE. Information Technologies and Learning Tools. Vol. 76. No. 2. 2020. P. 152-162. URL: <https://journal.iitta.gov.ua/index.php/itlt/article/view/3332>

ДОДАТКИ

Додаток А

Перелік підручників та навчальних посібників для навчання юридичній англійській мові

- Callanan H. and Linda Edwards (2010), Absolute Legal English Book (English for International Law), Delta Publishing.
- English for Lawyers : підруч. для студ. вищ. навч. закл. / за ред. В. П. Сімонок. — Х. : Право, 2011. — 648 с.
- Frost A. (2009), English for Legal Professionals, Oxford University Press Ltd.
- Just English. Английский для юристов. Базовый Курс. Ю. Л. Гуманова, В. А. Королева-МакАри, М. Л. Свешникова, Е. В. Тихомирова. Под ред. Т. Н. Шишкиной. — М.: ИКД «Зерцало-М», 2002. — 256 с.
- Krois-Lindner A., Firth M. and TransLegal (2008), Introduction to International Legal English Student's Book: A Course for Classroom or Self-Study Use, Cambridge University Press.
- Krois-Lindner A. and TransLegal (2011), International Legal English Student's Book: A Course for Classroom or Self-Study Use, Cambridge University Press.
- Mason C. (2011), The Lawyer's English Language Coursebook, Global Legal English Ltd.
- Английский для юристов — English: We Study Law: учеб. пособие для студентов вузов, обучающихся по специальности 021100 «Юриспруденция» / [авт.-сост. Немировская Э. А. и др.]. — 2-е изд., испр. — М.: Лого Камерон: Изд-во Омега-А; 2006. — 376 с.

- Ділова англійська мова для юристів: навч. посіб. / Л. В. Боровецька, Л. Т. Жукова, Н. М. Сініцина та ін. — К.: КНЕУ, 2006. — 276 с.
- Ліпко І. П. Англійська мова для юристів. Підручник для студентів та викладачів вищих навчальних закладів. — Вінниця: НОВА КНИГА, 2004. — 208 с.
- Лопатніченко С. Є., Козолуп М. С., Мисик Л. В. Англійська мова для студентів юридичних факультетів. Видання юридичного факультету Львівського державного університету імені Івана Франка. Львів. 1997.
- Мисик Л. В. Англійська юридична мова: комунікат. аспект: підруч. Для студ. юрид. та ін. гуманіт. спец. / [Мисик Л. В., Савка І. В.]; за ред. Мисик Л. В. — Київ : Ін Юре, 2013. — 288 с.
- Хоменко Н. С. Англійська мова для юристів — English for Law Students: Навч. посіб. з англ. мови для студ. Юрид. фак.. — К.: МАУП, 2003. — 120 с.
- Шевелева С. ЧА. Английский для юристов: Учеб. пособие для вузов. — М.: ЮНИТИ-ДАНА, 1999. — 495 с.

Опитування
на виявлення жанрів англійського аргументативного
письма, які є найбільш вживані в сучасній англомовній
юридичній практиці України

Питання: Серед наведених нижче, відмітьте найбільш вживані письмові тексти у Вашій англомовній юридичній практиці (не більше 7):

1. Апеляційна записка
2. Апеляційна скарга
3. Відзив на позовну заяву
4. Заперечення на позов
5. Касаційна скарга
6. Клопотання
7. Лист-відповідь на попередження
8. Лист-вимога
9. Лист-попередження
10. Лист-порада
11. Опис судової справи
12. Меморандум
13. Позовна заява
14. Постанова суду
15. Ухвала суду

Додаток В

Додаток В1

Результати передекспериментального зрізу в ЕГ-1

Шифр студента Критерій	Змістовність	Аргументованість та структурованість	Лексичний діапазон та технічне оформлення	Граматична коректність	Адекватна стилістична забарвленість	Загальний бал студента	Коефіцієнт навченості
Максимально можливий бал	5	5	5	5	5	25	1
А-ва О.	4	3	4	4	4	19	0,76
Б-ук Р.	2	2	3	4	4	15	0,60
Б-ва В.	4	3	3	4	5	19	0,76
В-ва К.	4	4	4	4	5	21	0,84
Г-ць І.	3	3	3	4	3	16	0,64
Г-ва А.	3	3	3	4	4	17	0,68
Д-юк В.	2	2	2	2	2	10	0,40
Д-с Д.	2	2	2	2	3	11	0,44
Ж-ий М.	3	3	3	2	4	15	0,60
З-ий М.	1	1	2	2	2	8	0,32
К-ко П.	3	3	4	3	3	16	0,64
К-ук В.	3	3	3	3	3	15	0,60
Л-ко В.	4	3	4	4	5	20	0,80
Л-н О.	3	3	3	4	4	17	0,68
М-ій О.	2	1	2	2	3	10	0,40
М-т М.	4	3	3	4	4	18	0,72
П-ов Б.	3	2	3	4	4	16	0,64
Р-ко Я.	2	1	2	3	3	11	0,44
С-ий О.	4	2	3	4	3	16	0,64
С-ко О.	3	3	3	4	3	16	0,64
С-й В.	2	1	2	2	3	10	0,40
С-к В.	1	1	2	2	2	8	0,32
С-ко В.	3	3	3	3	3	15	0,60
Т-ко С.	4	3	4	4	4	19	0,76
Х-к К.	3	3	4	4	3	17	0,68
Ш-к С.	2	2	2	2	3	11	0,44
Середній бал групи	2,85	2,42	2,92	3,23	3,42	14,84	0,59

Результати передекспериментального зрізу в ЕГ-2

Критерій \ Шифр студента	Змістовність	Аргументованість та структурованість	Лексичний діалексизон та технічне оформлення	Грамагічна коректність	Адекватна стилістична забарвленість	Загальний бал студента	Коефіцієнт навченості
Максимально можливий бал	5	5	5	5	5	25	1
А-ич В.	3	2	3	4	4	16	0,64
Б-єв О.	3	3	3	3	4	16	0,64
Б-ов Я.	2	2	2	2	2	10	0,40
Б-ко А.	4	3	4	4	4	19	0,76
Б-к М.	4	3	4	5	5	21	0,84
Б-ка І.	1	1	2	2	2	8	0,32
В-ий В.	1	1	1	1	2	6	0,24
Г-он І.	3	2	3	3	4	15	0,60
Г-р Ю.	4	3	4	4	5	20	0,80
Є-ва О.	2	2	2	3	3	12	0,48
К-ва В.	3	3	4	3	4	17	0,68
К-ук І.	3	3	3	4	3	16	0,64
К-ва І.	3	3	4	4	4	18	0,72
К-х В.	3	3	4	3	3	16	0,64
К-ик А.	2	1	2	2	3	10	0,40
М-ар А.	3	3	3	3	3	15	0,60
М-ук М.	2	2	2	2	2	10	0,40
П-ук О.	3	3	3	5	4	18	0,72
П-ас І.	3	3	3	4	4	17	0,68
П-ук І.	4	4	3	4	4	19	0,76
С-ін І.	5	3	4	4	4	20	0,80
С-ва А.	3	2	3	3	4	15	0,60
Т-юк Д.	2	2	2	2	3	11	0,44
Т-ін М.	3	3	4	3	3	16	0,64
Я-ук Ю.	4	3	3	4	4	18	0,72
Я-ко М.	2	1	2	2	2	9	0,36
Середній бал групи	2,89	2,46	2,96	3,19	3,42	14,92	0,60

Додаток В3

Результати післяекспериментального зрізу в ЕГ-1

Критерій \ Шифр студента	Змістовність	Аргументованість та структурованість	Лексичний Аіа-пазон та технічне оформлення	Грамаіична коректність	Адекватна стилістична забарвленість	Загальний бал студента	Коефіцієнт навченості
Максимально можливий бал	5	5	5	5	5	25	1
А-ва О.	5	5	4	4	5	23	0,92
Б-ук Р.	5	4	4	4	4	21	0,84
Б-ва В.	5	4	5	4	5	23	0,92
В-ва К.	5	5	5	5	5	25	1,00
Г-ць І.	4	4	3	4	4	19	0,76
Г-ва А.	4	4	4	4	5	21	0,84
Д-юк В.	4	3	4	3	4	17	0,68
Д-с Д.	4	4	3	4	4	19	0,76
Ж-ий М.	4	4	4	4	4	20	0,80
З-ий М.	4	4	3	3	3	17	0,68
К-ко П.	3	4	4	4	4	19	0,76
К-ук В.	4	4	4	3	4	19	0,76
Л-ко В.	4	5	5	5	5	24	0,96
Л-н О.	4	5	4	4	4	21	0,84
М-ій О.	4	4	4	3	5	20	0,80
М-т М.	4	5	5	4	5	23	0,92
П-ов Б.	4	4	4	4	5	21	0,84
Р-ко Я.	3	4	4	3	4	18	0,72
С-ий О.	4	5	4	4	4	21	0,84
С-ко О.	4	4	5	4	3	20	0,80
С-й В.	4	4	4	3	3	18	0,72
С-к В.	3	3	4	3	4	17	0,68
С-ко В.	3	4	4	4	4	19	0,76
Т-ко С.	4	4	5	5	5	23	0,92
Х-к К.	3	4	5	5	4	21	0,84
Ш-к С.	3	3	4	4	3	17	0,68
Середній бал групи	3,88	4,12	4,15	3,89	4,19	20,23	0,81

Результати післяекспериментального зрізу в ЕГ-2

Критерій \ Шифр студента	Змістовність	Аргументованість та структурованість	Лексичний діалексикон та технічне оформлення	Граматична коректність	Адекватна стилістична забарвленість	Загальний бал студента	Коефіцієнт навченості
Максимально можливий бал	5	5	5	5	5	25	1
А-ич В.	4	3	4	4	4	19	0,76
Б-єв О.	3	4	4	4	4	19	0,76
Б-ов Я.	3	3	3	4	3	16	0,64
Б-ко А.	4	4	4	5	5	22	0,88
Б-к М.	4	3	5	5	5	22	0,92
Б-ка І.	3	2	4	3	3	15	0,60
В-ий В.	2	2	2	2	2	10	0,40
Г-он І.	4	3	4	4	4	19	0,76
Г-р Ю.	4	3	4	5	5	21	0,92
Є-ва О.	3	3	3	4	4	17	0,68
К-ва В.	3	3	4	4	4	18	0,72
К-ук І.	3	3	3	4	4	17	0,68
К-ва І.	4	3	4	4	4	19	0,76
К-х В.	3	3	4	4	4	18	0,72
К-ик А.	2	2	2	3	2	11	0,44
М-ар А.	3	3	3	3	4	16	0,64
М-ук М.	3	2	4	4	3	16	0,64
П-ук О.	3	3	4	4	4	18	0,72
П-ас І.	3	2	5	4	4	18	0,72
П-ук І.	4	3	4	4	5	20	0,84
С-ін І.	4	4	4	5	5	22	0,88
С-ва А.	3	2	4	4	5	18	0,72
Т-юк Д.	2	2	2	3	3	12	0,48
Т-ін М.	3	3	4	4	4	18	0,72
Я-ук Ю.	3	3	4	4	5	19	0,76
Я-ко М.	2	2	2	2	3	11	0,44
Середній бал групи	3,15	2,81	3,62	3,85	3,92	17,35	0,69

Додаток В5

**Ранжування показників коефіцієнту навченості
за результатами передекспериментального зрізу
в ЕГ-1 та ЕГ-2**

Коефіцієнт навченості за таблицею передекс- периментального зрізу ЕГ-1	Ранг (Т ₁)	Коефіцієнт навченості за таблицею передекс- периментального зрізу ЕГ-2	Ранг (Т ₂)
0,76	45	0,64	28,5
0,60	20	0,64	28,5
0,76	45	0,40	8,5
0,84	51,5	0,76	45
0,64	28,5	0,84	51,5
0,68	36	0,32	3
0,40	8,5	0,24	1
0,44	13,5	0,60	20
0,60	20	0,80	49
0,32	3	0,48	16
0,64	28,5	0,68	36
0,60	20	0,64	28,5
0,80	49	0,72	40,5
0,68	36	0,64	28,5
0,40	8,5	0,40	8,5
0,72	40,5	0,60	20
0,64	28,5	0,40	8,5
0,44	13,5	0,72	40,5
0,64	28,5	0,68	36
0,64	28,5	0,76	45
0,40	8,5	0,80	49
0,32	3	0,60	20
0,60	20	0,44	13,5
0,76	45	0,64	28,5
0,68	36	0,72	40,5
0,44	13,5	0,36	5
	ΣТ₁=678,5		ΣТ₂=699,5

**Ранжування показників коефіцієнту навченості
за результатами післяекспериментального зрізу
в ЕГ-1 та ЕГ-2**

Коефіцієнт навченості за таблицею післяекс- периментального зрізу ЕГ-1	Ранг (Т1)	Коефіцієнт навченості за таблицею післяекс- периментального зрізу ЕГ-2	Ранг (Т2)
0,92	47,5	0,76	27,5
0,84	39	0,76	27,5
0,92	47,5	0,64	7
1,00	52	0,88	43,5
0,76	27,5	0,92	47,5
0,84	39	0,60	5
0,68	11,5	0,40	1
0,76	27,5	0,76	27,5
0,80	34	0,92	47,5
0,68	11,5	0,68	11,5
0,76	27,5	0,72	18,5
0,76	27,5	0,68	11,5
0,96	51	0,76	27,5
0,84	39	0,72	18,5
0,80	34	0,44	2,5
0,92	47,5	0,64	7
0,84	39	0,64	7
0,72	18,5	0,72	18,5
0,84	39	0,72	18,5
0,80	34	0,84	39
0,72	18,5	0,88	43,5
0,68	11,5	0,72	18,5
0,76	27,5	0,48	4
0,92	47,5	0,72	18,5
0,84	39	0,76	27,5
0,68	11,5	0,44	2,4
	$\Sigma T_1=849,5$		$\Sigma T_2=528,5$

Додаток В7

**Динаміка змін показників коефіцієнту навченості
за результатами передекспериментального
та післяекспериментального зрізів у ЕГ-1**

Шифр студента	Коефіцієнт навченості за таблицею передекспериментального зрізу ЕГ-1	Коефіцієнт навченості за таблицею післяекспериментального зрізу ЕГ-1	Зсув з урахуванням знака
А-ва О.	0,76	0,92	+0,16
Б-ук Р.	0,60	0,84	+0,24
Б-ва В.	0,76	0,92	+0,16
В-ва К.	0,84	1,00	+0,16
Г-ць І.	0,64	0,76	+0,12
Г-ва А.	0,68	0,84	+0,16
Д-юк В.	0,40	0,68	+0,28
Д-с Д.	0,44	0,76	+0,32
Ж-ий М.	0,60	0,80	+0,20
З-ий М.	0,32	0,68	+0,36
К-ко П.	0,64	0,76	+0,12
К-ук В.	0,60	0,76	+0,16
Л-ко В.	0,80	0,96	+0,16
Л-н О.	0,68	0,84	+0,16
М-ій О.	0,40	0,80	+0,40
М-т М.	0,72	0,92	+0,20
П-ов Б.	0,64	0,84	+0,20
Р-ко Я.	0,44	0,72	+0,28
С-ий О.	0,64	0,84	+0,20
С-ко О.	0,64	0,80	+0,16
С-й В.	0,40	0,72	+0,32
С-к В.	0,32	0,68	+0,36
С-ко В.	0,60	0,76	+0,16
Т-ко С.	0,76	0,92	+0,16
Х-к К.	0,68	0,84	+0,16
Ш-к С.	0,44	0,68	+0,24

Publishing house “Liha-Pres”
9 Kastelivka str., Lviv, 79012, Ukraine
44 Lubicka str., Toruń, 87-100, Poland

Printed by the publishing house “Liha-Pres”
Passed for printing: **May 18**, 2020.
A run of 150 copies.